ఓం నమో భగవతే శ్రీరమణాయ - శ్రీభారతీ దేవ్యైనమః

ఈశావాస్యోపనిషత్తు

ఆంధ్ర-పద్యానువాద, పదవిభాగ, ప్రతిపదార్థ, తాత్పర్య,
త్రిమత సంబంధి-వివిధ-భాష్యార్థ, తద్విమర్శన సమ్మిళిత,
స్వాభిప్రాయ, సమన్వితము.

★

సాహిత్య-విద్యాప్రవీణ, ఉభయభాషాప్రవీణ,
క వి శే ఖ ర
పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి
శ్రీ మహారాజ సంస్కృత కళాశాలా పండితుఁడు
విజయనగరము.

ఓం నమోభగవతే శ్రీరమణాయ.

: ఈశోపనిషత్ కృతి ప్రచురణకర్త్రు వంశానుక్రమణిక :

"శృంగవరంపుకోట"విలసిల్లు, మనోజ్ఞ "విశాఖ"శృంగికిన్
శృంగమనంగ; అందుఁబ్రవహించును "గోస్తని"-గోస్తనీ లసత్
స్వాంగ-పయస్తరంగ-నది; తత్తటమందు వెలుంగు గ్రామపం
క్తిం గుణవిద్ధమై. "విజినిగి"ర్యభిధం బెసఁగున్ ప్రసిద్ధమై॥

శ్రీమద్వాజసనేయులై సితయజుర్వేదీయులౌ కాణ్వులా
గ్రామంబందు-అనంత,బాణ,శశి (150) సంఖ్యాప్రాంతవర్షంబులన్
ప్రాముఖ్యంబు గడించి భాసిలిరి "రాప"ర్త్యన్వయుల్, వారిలో
ధీమంతుండగు "కన్నయార్యుఁడు" సముద్దీపించె విఖ్యాతుఁడై॥

ఆకన్నయ్యకు ఏకపుత్త్రుఁడగు "పేరప్పాఖ్యుఁ"డౌ "పంతులు"
ర్వీకల్యాణపథానురక్తుఁడు, యశశ్శ్రీసక్తుఁ, డశ్రాంత ధ
ర్మైక కాలంబనయుక్తుఁ, డక్షరపద వ్యాసక్తుఁడై, భక్తుఁడై,
లోకామోద విశేషపాత్రుఁడయి, వెల్గున్ నాటికిన్ నేటికిన్॥

శ్రీసింహాచల నికట ధ
రా సంస్థిత వేంకటాపురస్థ నృసింహో
ర్వీసురుఁడు-చేసె, సుతు, గుణ
రాశిని "దాకూరి"కులుని "రాపర్తి" కులున్॥

రక్తిన్ దత్తకుమారునింబడసి "శ్రీరాపర్తి పేరప్ప" సం
సక్తిన్ వానికి "రామమూర్తి"యను నామంబిచ్చి, చౌలాది వే
దోక్తంబుల్ నెరవేర్పఁ; నాబుడుత-సద్యోనీతి, విద్యా, కళా
యుక్తుండై-జనరంజకుండన సముద్ద్యోతించె హృద్యాత్ముఁడై॥

భాకలితుండు, "శ్రీపయిడివాడను"తోలెటి" వంశుఁడౌ గుణా
స్తోకుఁడు "పెద్దిరాజు", తనతో భుజియించుచు "బావగారు! నా
వాకును చిత్తగింపుఁడు భవత్ సుతమౌళికి "రామమూర్తికిన్"
జేకొని నాకొమార్తయగు "సీతమ"నీయఁదలంపు గల్గెడిన్॥

సీతారామయు, రామమూర్తియుననన్ జెల్వొందు ఈ బిడ్డలా
సీతారాములఁబోలి వర్తిల సమీక్షింపంగ మావాంఛ, నా
భీతిప్రీతి మహాద్భుతాత్ముఁడగుచున్ "పేరప్ప" బావా! భళీ!
నాతో హాస్యములాడఁగోరితివె యన్నన్ "పెద్దిరాజీ"ట్లనున్॥

"ఇవి-హాసోక్తులుకావు వియ్యమునకీరీ వెంటనే సమ్మతిం
పవలెన్, శీఘ్రముగా వివాహము నొనర్పఁబూని యున్నాను" నా
నవధానంబున కార్య నిశ్చయము పేరార్యుఁడొనర్చెన్, వివా
హావిధుల్ వర్తిలె పైడివాడ; ప్రియకల్యాణంబు తానాగునే?

పేరప్పంతులు-పెద్దిరాజుల హితుల్, విఖ్యాతులౌ నాయకుల్
శ్రీరామ ప్రభుభక్తియుక్తులు, కృతుల్, శ్రీగొట్టె పాట్యన్వయుల్
శూరుల్ శ్రీపెదయెఱ్ఱునాయఁడును, శ్రీసూర్యాఖ్యుఁడౌ నాయఁడున్
శ్రీరాపర్తి కులంపుభూపతి ఋణార్తింబాపిరార్ద్రాత్ములై॥

శ్రద్ధాయుక్తి-పరీక్షలందు జయమున్ సంధింప "సర్వేయరై"
ఉద్దైవంబు-విధుల్ ఘటింపఁగ, రెవిన్యూశాఖ "ఇన్స్పెక్టరై"
పెద్దల్ మేలన పాచిపెంటఁ,బిదపన్ వేపాడ, వర్తిల్లుచున్
సద్దారాన్విత రామమూర్తి వెలసెన్ "సాక్షి స్వరూపం"బనన్॥

గణపతి కుండ్రిముల్ దొరకె; గౌరికి నాలయముల్ లభించె; సద్
గణనకు నెక్కుడౌచు మధు ధారలతావులు బావు లేర్పడెన్;
"గుణనిధి,రామమూర్తి,యనఘుండు","కృపానిధి-సీతమాంబ"అన్
ప్రణుతులు విస్తరిల్లె; విభవంబు, సుఖంబు, యశంబు, భాసిలెన్॥

సూనుల్ గల్గిరి వారికిద్దఱు సుతేజుల్ -సూర్యనారాయణ
శ్రీనామున్ గొనె సీతమక్కయగు శ్రీచిట్టెమ్మ; జ్యేష్ఠున్, బహిః
ప్రాణంబైన తనూజు కన్నయను స్వప్రాణేశునిన్ బాసి, హా
తానాయమ్మ గతించె శ్రీకనక సీతారామ-దైవోద్ధతిన్॥

శ్రీముక్కాన్వయ భక్తరాడ్ "తిరుపతి" శ్రీమత్ కనిష్ఠాత్మజన్
సౌముఖ్య ప్రణయాబ్జకాంత, శివకాంతన్ గోరి పెండ్లాడి, వి
ద్యా. మాంగళ్య. సునీతి, ధుర్యుఁడగు "కన్నార్యుండు" సల్లేఖకుం
డై మర్యాద గడించె; ధర్మనిరతుండై సజ్జనుల్ మెచ్చఁగన్॥

"ఆజునటనుంచి, వాణీ-జగదంబ, శ్రుతి, స్మృతి, సూక్తి, సత్కథా,
భజన, పురాణ, కావ్యముల, పాటల, నాటలఁ, బొద్దుపుచ్చుచున్
ఓజిఓగిరన్ వసించు; రసవిన్నయుఁడౌ, మనకన్నయార్యుఁడె
ట్టి జపమొనర్చెనో" అనిఘటింత్రు ప్రశంస, ప్రజల్, ప్రమోదులై॥

కమనీయంబని భోగమున్ గొనక, త్యాగంబూని లోకోప కా
రము నర్థించి-వరించి-వెల్వరిచె మా రాపర్తి కన్నయ్య-ధ
ర్మ మయోత్సాహ విశేషవంతుఁడు, రసార్ద్రస్వాంతుఁ, డాత్మీయమి
త్రము, "శ్రీవాజసనేయ"మౌ"ఉపనిషద్"రత్నమ్ము చిత్రమ్ముగన్॥

శ్రీ రాపర్తి కులంబు, తత్ప్రియహిత శ్రీగొట్ల పాట్యన్వయాం
భోరాశిన్, జనిఁగన్న ధర్మనిధి, శ్రీ బుచ్చప్పరాయున్, పెద
ప్పారాయాదుల, కన్నయార్యుని, మమున్, భవ్యాయు, రారోగ్య,వి
ద్యా, రమ్యాత్మరస ప్రసాదమున సర్వాత్ముండు రక్షించుతన్॥

ఆ శీ స్సు

శ్రీశ్రీశ్రీ త్రివిక్రమ రామానంద భారతీ స్వామివారు
శ్రీ సిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతి—కుర్తాళము.

వేద శిరోరత్నములగు ఉపనిషత్తులు వేదాంతములని చెప్పఁబడును. అనఁగా తానెవరో చెప్పగలిగినవి ఉపనిషత్తులే! ఈశావాస్యోపనిషత్తు దశోపనిషత్తులలో ప్రప్రథమమున చెప్పఁబడినది. ఉపనిషత్తు-చిన్నదైనను గభీరమగు విజ్ఞాన సంపదచేతను, సర్వ విషయములను, సమగ్రముగా సూచించుటచేతను, సర్వమతాచార్యులచేతను, పరమప్రమాణమగు శ్రుతిగ్రంథముగా పరిగణింపఁబడినది.

చిరంజీవి "కవిశేఖర" పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు పంపించిన వ్యాఖ్యతో కూడిన ఈ ఈశావాస్యోపనిషత్తును మేము పరిశీలించితిమి. వీరు దీనిని ఆంధ్రపద్యరూపమున అనువదించియున్నారు. ఆ అనువాదము మూలమునకించుకైన వేరుగాక మంత్రార్థమును స్పష్టీకరించుచూ స్వతంత్రరచన వలెనే యున్నది. మూలమంత్రములకు పదవిభాగ ప్రతిపదార్థ తాత్పర్యములను వెలయించుటచేత ఆంధ్రులకు ఉపనిషద్ అర్థజ్ఞానమును సులభముగా సంపాదించుకొనుటకు మంచి అవకాశమును కలుగఁజేయుచున్నది. శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల భాష్యతాత్పర్యమును సముచితమగు శైలితో ఆంధ్రలోకమునకు విశదీకరించుట ప్రశంసార్హమై యున్నది.

"తత్త్వార్థప్రదర్శిని"యందు ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైత మతాచార్యుల భాష్యార్థములను కూడ సులభశైలిలో ననువదించి అందలి పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములను ప్రశ్నోత్తర రూపమున విశదీకరించుటవలన దర్శనవిశేషముల నెఱుగఁగోరిన చదువరులకెంతియో లాభదాయకముగ నుండును.

ఆయా మతములందుఁ గల సూక్ష్మభేదములను స్పష్టీక రించుచూ నిర్వచింపబడిన గ్రంథకర్తయొక్క స్వాభిప్రాయము ప్రశంసార్హము. కర్మజ్ఞాన సముచ్చయ వాదమును చక్కఁగ పరిష్క రించిరి. ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పించిన ఈ గ్రంథములోని పోకడలు నూతనమనియే చెప్పవచ్చును. దీనికి శ్రీభారతీతీర్థ సంస్థ వారు ఆంగ్లీకరణము గూడ చేయఁదలచుట ముదావహము.

ఈ గ్రంథమును అనువదించిన కృతికర్తకు, వెలయించిన ప్రచురణకర్తకు, ప్రోత్సహించిన మిత్రులకు ఇవియే నారాయణ స్మరణ పూర్వకములగు మా ఆశీస్సులు.

1—10—1953,
కుర్తాళము,
తిరునల్వేలి జిల్లా.

శ్రీ త్రివిక్రమ రామానంద భారతీస్వామి,
శ్రీ సిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతి.

ప రి చ య ము

[వ్యాకరణ శిరోమణి, P. O. L. శ్రీమత్ కోయిలకంద్యాడై వెంకట రామాచార్యులవారిచే ప్రసాదితము.]

బ్రహ్మశ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రిగారు శ్రీశ్రీశ్రీ విజయనగర మహారాజావారి సంస్కృత కళాశాలలోనే ఆంధ్ర గీర్వాణములను చక్కఁగా నభ్యసించిరి. వీరచట ప్రవేశించుటకు పూర్వమునుండియు నేనచట పండిత పదవిలో పనిచేయుచుండుట వలన వీరిని నాకు బాగుగా తెలియును. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు వీరికి విద్యాప్రవీణ, ఉభయ భాషాప్రవీణ, బిరుదముల నొసంగి గౌరవించినది.

శ్రీ శాస్త్రిగారి కవితాసామర్థ్యము మిక్కిలి ప్రశంసనీయము. "వర్డ్స్వర్తు" (Wordsworth)అను ఆంగ్లమహాకవి "అవితీర్ణకవి-సంవిహితకవి"అనువారిలో అవతీర్ణకవియే"కవి"అని వక్కాణించెను. శ్రీశాస్త్రిగారు అవతీర్ణకవియని చాలమంది తెలుపు నభిప్రాయముతో నేనతి సంతోషముగ నేకీభవించుచున్నాను.

శ్రీశాస్త్రిగారు చాలకాలమునుండియు తత్త్వజ్ఞానాభిలాషులై వేదాంతగ్రంథములను పరిశీలించుచున్నారు. దాని ఫలితముగ ప్రస్తుతము మతకర్తలందరును మూర్ధాభిషిక్త ప్రమాణముగ నంగీకరించిన దశోపనిషత్తులలోను మొదటిదగు ఈశావాస్యోపనిషత్తుకు గల అన్ని వ్యాఖ్యానములను గూడ ఆంధ్రభాషలో నిర్దుష్టమగు రీతితో అందరికిని విశదమగునట్లు వ్రాసియున్నారు. ఈగ్రంథము నాకెంతయు ముదావహమైనది. ప్రకృత కాలపు తత్త్వజ్ఞానాభిలాషులలో మతపక్షపాతము లేనివారికి ఈగ్రంథమెంత ఉపకారకమో చెప్పశక్యము గాదు. అన్ని మతముల స్వరూపమును గూడ సులభముగ ప్రదర్శించుచున్న ఈ గ్రంథము వలన వాని స్వరూపమును ఆంధ్రపాఠకులు సుకరముగ తెలిసికొనఁగలరు. వీరికి శ్రద్ధ దినదినాభివృద్ధిగా నుండి ఉపనిషత్తులన్నింటికిని ఈ విధముగ ఆంధ్రానువాదమును ప్రదర్శించుటవలన లోకారాధనము చేయుటకై వీరు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములతో తులతూగ ననుగ్రహింపుమని శ్రియఃపతిని ప్రార్థించుచున్నాను.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయుడు,

23—9—1953,
వాణీ సద్మము,
విజయనగరము.

కోయిలకందాడై వెంకట రామాచార్యుడు,
P. O. L.
RETIRED, ప్రధాన సంస్కృతాధ్యాపకుడు,
శ్రీమహారాజ సంస్కృత కళాశాల, విజయనగరము.

ప్రశంస

నానాశాస్త్ర విదుత్తమోదిత సదానంద స్వరూపాను సం
ధానాధ్వమ్మును జూపుచున్ జగదసత్య బ్రహ్మసత్యత్వ సు
జ్ఞానోద్బోధకలైన వ్యాఖ్యల సమీక్షన్ తెల్గునం గూర్చు లక్ష్మీ
నారాయణశాస్త్రి పండితజనాళిః పాత్రుడై వెల్గుతన్।

శాంతము, సత్యమ్ము, సనా
తంతమునగు వస్తువెదియొ అద్దానిని దా
స్వాంతముగఁ దెలిసి,-తెలిపిన
పంతుల వంశజుఁడు, సుకవి భావ్యుఁడగుఁగదా।

వేద్యంబగు భాష్యత్రయ
సద్యతనాంధ్రులకు, నాంధ్రమందుఁదెలుపు-మా
విద్యాప్రవీణుఁడాంధ్రుల
సద్యశమును జాటు కృతుల సమకూర్చు భళీ!

విద్వత్కవి. ఆకుండి వెంకటశాస్త్రి,
Retired, ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకుడు
M. R. సంస్కృత కళాశాల,
విజయనగరము.

పత్రికాభిప్రాయము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ మలయాళ స్వాములవారు.
వ్యాసాశ్రమము.
ఏర్పేడు.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు విషయమై ఇంత విస్తృతమైన గ్రంథము ను ఇదివఱలో ఎవరున్నూ ప్రచురించియుండలేదు.

ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైత భాష్యములేగాక తదనుయాయు లగు వారి అభిప్రాయములు కూడ చాల గలవు. మూలమునకు సరియైన తెలుగు పద్యములు కూడా చేర్చియున్నారు.

"విద్యాంచావిద్యాంచ" అను మంత్రవాక్యములకు స్పష్టార్థము దీనియందు కనందగును.

విజయ, భాద్రపదము. యథార్థ భారతి,

ఓం నమోభగవతే రమణాయ

కృతి సమీక్ష:

By Chevalier : కాండ్రేగుల సూర్యనారాయణమూర్తి
గౌ॥ కార్యదర్శి : ఆంధ్రభారతీ తీర్థ (A. R. U.)
విజయనగరము.

బ్రహ్మశ్రీ కవిశేఖర పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు ఆత్మప్రేరణచే వేదాంత,యోగ దర్శన వ్యాసంగ మొనర్చిన ముఖ్యులలో నొకరు. శ్రీ విజయనగర మహారాజ సంస్కృత కళాశాల యందు విద్యనభ్యసించు దినములలోనే సాహిత్యము లన్నిటిలోను వేదాంతమే ముఖ్యమన్న విషయము గమనించిరి. కఠోపనిషత్తు, వేదాంతడిండిమము, అధ్యాత్మోపనిషత్తు, పైంగలోపనిషత్తు, అమృతనాదోపనిషత్తు, పద్య గద్య వివరణ సమన్వితముగ వెలువరించిరి. వీరు నాటినుండి నేటివరకు ఆత్మసాక్షాత్కారము కొరకు నిత్యమును ప్రయత్నించుచు బ్రహ్మసూత్రభాష్య వ్యాఖ్యాతలలో ముఖ్యులయిన "వాచస్పతి"భవ్యుల ప్రతిబింబించుకొనుచు స్వతంత్రముగ"భామతి"

అను కావ్యమును రచించి యున్నారు. దీనివలన వీరి జీవితము ప్రతిబింబించి నారేమో అనిపించును.

ఇట్టి పుణ్యపురుషుల స్నేహము ఆంధ్రభారతీతీర్థ సేవలో లభ్యమయి వారితోడి అనన్యమైత్రి ఏర్పడి వారియొద్ద ఉపనిషత్తులు వ్యాసంగ మొనర్చ అవకాశము కలిగినది. ప్రపంచ సారస్వతము లందు, ఆంగ్లేయ, ఫ్రెంచి, ఆంధ్రాది, భాషలలో ఉపనిషత్ సార సంగ్రహములు వెలువడినను, అయ్యవి మూలమాత్రమును-ప్రత్యేకమతదృష్టితోఁగూడిన స్వాభిప్రాయములతో వెలువరించినవి మాత్రమే కాని, ప్రాచీన ప్రామాణిక వివిధమత భాష్య వ్యాఖ్య లను క్రోడీకరించి నిష్పాక్షికముగా విమర్శించి, ఏకత్వమును వైలక్షణ్యమును, ప్రదర్శించుచు స్వాభిప్రాయమును ప్రదర్శించినవి కావు.

సర్వప్రపంచమునకు సంబంధించిన విశాలమగు పూర్ణమైన భారతీయ ఉపనిషద్ విజ్ఞానమునందు పాశ్చాత్యులకు గల అత్యా సక్తిని, వారి కృతులగు Viz. La Vajasaneyopanishad La Mandukya-Upanishad-Collana Di studi orientali A Cura Di E. G. Carpani–of Bologna (Italia) మొదలగునవి చూపి-అట్టి సంపూర్ణ విజ్ఞాన సాధన-శ్రీ భారతీతీర్థ మూలమున సంఘటింపవలసిన ఆవశ్యకతను కృతి కర్తలకు తెలిపి యుంటిని. ఈయభిప్రాయము నామోదించి వీరు ఈగ్రంథమందు 1. శాంకరభాష్యము, 2. ఆనందగిరిటీక, 3. ఉవటాచార్యభాష్యము 4. బ్రహ్మానందకృత-ఈశావాస్య రహస్యమను పద్య వివరణము, 5. శంకరానందకృత "ఈశావాస్యదీపిక", 6. రామచంద్ర పండిత కృత "ఈశావాస్య రహస్యవివృతి", 7. ఆనందభట్టోపాధ్యాయకృత "ఈశావాస్య భాష్యము" 8. అనంతాచార్య కృతభాష్యము, 9. ఆత్మ పురాణము, 10. అద్వైతానందతీర్థ-విరచిత అద్వైతానందలహరి, అను అద్వైత దర్శనములను, 1. శ్రీవేదాంతదేశిక, 2 కూర

నారాయణముని 3. శ్రీరంగాచార్య భాష్యములను విశిష్టాద్వైత దర్శనములను; 1. శ్రీ మధ్వాచార్య, 2. జయతీర్థభిక్షు, 3. రఘునాథ తీర్థ భాష్యములను ద్వైత దర్శనములను, క్రోడీకరించి నిష్పాక్షికముగ విమర్శించుచు ఏకత్వ వైలక్షణ్యములను (Comparative and Critical Study) ప్రదర్శించి స్వాభిప్రాయము నొసంగియున్నారు. కావున ఈ రచనయందు అపూర్వమగు విశిష్టత కలదనుట అతిశయోక్తి కానేరదు.

శ్రీ జగద్గురు కుర్తాళ పీఠాధీశ్వరులు శ్రీశ్రీశ్రీ 108 త్రివిక్రమ రామానంద భారతీ స్వాములవారు ఈసత్ప్రయత్నమును ఆమోదించి, ఆశీర్వదించి యున్నారు. విశాల ప్రపంచమున కత్యావశ్యకమగు ఈ విశిష్ట విజ్ఞానము అంతర్జాతీయమగు నాంగ్లేయభాషయందు కూడ వెలువరచుట ముఖ్యమను నభిప్రాయమున ఆంధ్రమునందు రచింపబడిన దీనిని ఆంగ్లభాషయందు అనువదింపఁదలచి,ప్రారంభించి కారణాంతరములవలన దీనితోపాటు వెలువరింపఁజాలనైతిని. ప్రియమిత్రులు శ్రీరామభక్తులు శ్రీ రాపర్తి కన్నయ్యపంతులుగారు, ఈ ఆంధ్రీకరణమును వెలువరించుట కుత్సహించి, ఇట్లు ప్రచురించుట నా కెంతయు ముదావహమయినది.

"సత్సఙ్గత్వే నిస్సఙ్గత్వమ్"అనుసూక్తి ననుసరించి విజ్ఞుల సాంగత్య వాసనచేత, కించిద్జ్ఞుడనయినను ఈ సమీక్షకు సాహసించి కృతికర్తల నిరూపణ సరణినించుక ప్రదర్శింతును.

"సూక్ష్మమగు దేవతామూర్తి నుపాసించువారు శాంకరాభిప్రాయమున విద్యోపాసకులయి యున్నారు. (పేజీ 92—93) "అంధంతమః" (పేజీ 159).

ఈశావాస్యమిదంసర్వమ్ అను ఇందలి ప్రథమమంత్రము నందుగల విజ్ఞాన రూపుడగు అనుభూతిగల బ్రహ్మవేత్త కుపాస్య

యగు దేవతలేదు. శాంకర మతమున విద్యోపాసకులు వివిధము లగు సిద్ధులను, విరాట్పురుషాదుల లోకములను అధిగమించువారు మాత్రమే అగుచున్నారు. విద్యాపదమునకు బ్రహ్మవిద్యయే అర్థముగా చెప్పఁబడినను ఆవిద్యోపాసకులు కూడ నాయా పవిత్ర లోకములే పొందువారయి యున్నారు" ఈ విధమున నీకృతియందు ఆయా మంత్రార్థముల నిర్వచించు దర్శనములకుఁగల ఏకత్వ వైలక్షణ్యములు నిరూపింపఁబడినవి.

159వ పేజీలో నీవిషయమున కృతికర్త స్వాభిప్రాయము నిట్లిచ్చి యున్నారు:-"ఉపాసకుడు-ఉపాస్యము-ఉపాసనము......... ....అనుభూతియేయగు నాత్మకు ప్రార్థింపదగిన వస్తువు లేదు" ఆత్మశబ్దము ప్రత్యగాత్మను పరమాత్మను గూడ బోధించు నను నంశమును వ్యాఖ్యాతలందరు నంగీకరింతురు. కావున ఈశావాస్యములోని 8వ మంత్రమును 78వ పేజీలో"అతండాత్మ స్వయంభుపై ....నిత్యవర్షముల కర్థంబుల్ సమర్పించెడిన్" అని పద్యరూపముగ చెప్పుచూ 85వ పేజీలో ఆత్మశబ్దము ప్రత్యగాత్మను-పరమాత్మనుగూడ బోధించునను నంశమును వ్యాఖ్యాతలందఱును గూడ నంగీకరింతురు. కావున "ఇందు తెలుపఁబడినది ఆత్మ లక్షణము" అను నంత మాత్రమునే చెప్పివిరమింతును అని సమన్వయించుట కృతికర్తృనై పుణ్యమును ప్రదర్శించుచున్నది.

"హిరణ్మయేన" అను 15వ మంత్రమునుండి"అగ్నేనయ" అను 18 వరకునుగల మంత్రములు మార్గయాచనము నొనర్చు ప్రార్థన మంత్రములను నంశమును వ్యాఖ్యాతలందఱు నంగీకరించి యున్నారు. కాని ఈ గమ్యము శంకరమతమున ప్రధాన గమ్యము కాకున్నను క్రమముక్తికి హేతువగును. తదితర దర్శనములందు సాలోక్యాది రూపమగు ఈగమ్యము ప్రధానమే యగును. ఉపాసకులగు భక్తులు మరణకాలమునందు మీది మంత్రములై దింటిని అర్థ

యుక్తములుగా భావించి, ధ్యానింపవలయును. (పే158, 159లు). ఫలాభిసంధి రహితమగు కర్మయొక్కయు, ఈశావాస్యజ్ఞానము యొక్కయు సముచ్చయముకూడ, శాంకర దర్శనమునకు భిన్నము కాదను నంశమును నిరూపించి యున్నారు. (పే 37, 38, 39 లు) ఈ యంశము పాఠకులు ముఖ్యముగా పరిశీలింపఁగోరెదను.

ఈ సందర్భమున భగవాన్ శ్రీ రమణమహర్షుల వారి "ఉన్నది నలువది"లో 11వ సంఖ్యగల

శ్లో॥ బోద్ధారమాత్మాన మజానతో యో
బోధః సకింస్యాత్పర మార్థ బోధః?
బోధస్య బోధ్యస్యచ సంశ్రియం స్వం
విజానత స్తద్ద్వితయం వినశ్యేత్॥ (గణపతి మునికృతము)

తే॥గీ॥ ఎఱుఁగు తన్నెఱుగ కితరమెఱుఁగు జ్ఞాన
మెఱుగమిని జేయునేగాని, యెఱుకయగునె?
జ్ఞాన తదితరములకును స్థానమైన
తన్నెఱుంగగ నవి రెండు తామె పోవు॥

అను శ్లోకము, అనువాదము-ఈసందర్భమున స్మరణీయము :—

ఇట్లు ఈశ్వరాత్మయగు బ్రహ్మమును ఆత్మయందు తెలిసి కొనుటకన్న కర్తవ్యమన్యములేదు. "Know thyself అను Biblical సూక్తి కూడ సనాతన మతధర్మమునే అవలంబించినది. మిత్రులు శ్రీశాస్త్రిగారి పరిశ్రమను పొగడుట నాకిష్టములేదు. సత్వరమే ముఖ్యమగు దశోపనిషత్తులను, ఇటులనే వెలువరించెదరని నమ్ముచున్నాను. ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణపు తొలిరోజులలో నిట్టి వేద సాహిత్యము ఆంధ్రములో వెలువరించుటచేత శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆంధ్రలోకమునకు ఆంధ్రభాషకు మహోపకారము చేసిన వారయినారు.

ఆంగ్లభాషను భారతీయులందఱునుగూడ క్రమేణ విసర్జింప వలయునను పాశ్చాత్యాభిప్రాయమును నేనంగీకరింపఁజాలను. కాని సంస్కృత జ్ఞానమునకును, జాతీయ భాషలకును ఈయవలసిన ప్రాముఖ్యప్రయత్నములు వెనుకఁబడవలయునని నా అభిప్రాయముకాదు. కనుక దీనికి ఆంగ్లానువాదమును, సర్వదర్శన శాఖాకార్యదర్శులు బ్రహ్మశ్రీ వసంతరావు బ్రహ్మజీరావుపంతులుగారి యొక్కయు, స్థానిక శాఖాధ్యక్షులు అం॥ సోమశేఖరరావుగారి యొక్కయు,సహాయముతో భారతీ కృప వలన త్వరలో వెలువరించి శ్రీ లక్ష్మినారాయణశాస్త్రిగారి అమూల్యరచనను ఆంధ్రభాషయందు పరిచయము లేనివారికి కూడ నందీయగలనని విశ్వసించుచున్నాను.

ఈ గ్రంథము విశ్వవిద్యాలయములలో వేదాంతశాఖలో పఠనీయ గ్రంథముగ కూడ నుండిన విద్యార్థులకు విశాలమగు జీవిత ధర్మమును ప్రబోధించుచు భారతీయులకు సముజ్వలమగు భవిష్యత్తును నెలకొల్పునని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు విధేయుఁడు,
కాండ్రేగుల సూర్యనారాయణమూర్తి.

ఓంనమో భగవతే శ్రీరమణాయ.

సంక్షిప్త నివేదనము.

౧

అమూల్యమగు ఆశీర్వాణిని పవిత్రహృదయముతో ప్రసాదించిన, శ్రీసిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతులు,పూజ్యపాదులు శ్రీశ్రీశ్రీ త్రివిక్రమ రామానంద భారతీ స్వాములవారికిని, పీఠికను ప్రసాదించిన సాహితీ సమితి-అధ్యక్షుల-సహృదయమహాశయులు శ్రీస్వామి శివ శంకరులకును శ్రీ న్యాయమూర్తులు B. T. M. రాఘవాచారి గారికిని కృతజ్ఞతా పూర్వకములగు నమోవాకములు సమర్పింతును. మఱియు దీనిని పరిశంశించి విమర్శించిన గురు-బుధ-మిత్ర

మహాశయులకు వినమ్రమగు సాంజలిబంధమును ఘటించుతును. ఏతద్ గ్రంథమును నిర్దుష్టముగా ముద్రించిన శ్రీ వేద వ్యాస ముద్రణాలయము నభినందింతును. ఏతద్ గ్రంథమునకు సంబంధించిన ప్రశంసలకు-ధీప్రేరకుఁడును, భారతీస్వరూపుఁడును అగు పరమేశ్వరుఁడే సమర్థుఁడు, కాని మూఢుఁడనగు నేనుకానని మనవిచేయుదును. ప్రియభక్త మిత్రవరేణ్యులు-శ్రీరావర్తి కన్నయ్య పంతులుగారి భక్తిగౌరవాదర విశేషమును, ప్రియ మిత్రులు మహాజరాశ్రీ కాండ్రేగుల సూర్యనారాయణమూర్తిగారి అభిమాన ప్రోత్సాహములను, విస్మరింపరానివని తలంతును.

గ్రంథరచనకు సంబంధించిన క్రిందివిషయములను ప్రియ పాఠకులు గుర్తింపఁగోరెదను.

ఇందు ఆనందగిరిటీకతోఁగూడిన శ్రీశంకర భగవత్పాద భాష్యమును, శ్రీ కూర నారాయణముని వ్యాఖ్యతోఁగూడిన శ్రీ వేదాంత దేశికాచార్య భాష్యమును, శ్రీ మధ్వాచార్యులగు ఆనంద తీర్థుల భాష్యమును, సమగ్రముగా ననువదింపఁబడినవి. తదితరము లగు తదనుయాయి మహాశయుల భాష్యములలోను వ్యాఖ్యల లోను, ఎచట వైచిత్రి విశేషములు గోచరించునో అచటి యభి ప్రాయములు మాత్రమే-ఆవశ్యకమగు నంతవఱకును గ్రహింపఁ బడినవి. స్వాభిప్రాయమునందు, మొదట-త్రిమతములందునుగల దర్శన భేదములు ప్రదర్శింపఁబడినవి. తరువాత-వానియందుఁగల ఏకత్వ-భిన్నత్వములు ప్రదర్శింపఁబడినవి. తదుపరి-స్వాభిమతము శ్రుతి ప్రమాణావిరుద్ధముగా నిరూపింపఁబడినది, తత్త్వజ్ఞులు నాపరిశ్రమయొక్క సాఫల్య వైఫల్యములను గుర్తించి తెలుపఁ గోరెదను.

ఈశోపనిషత్తునకు సంబంధించినవియు, ముఖ్యముగా తెలియఁదగినవియు, అగు విశేషములను ప్రదర్శించుట ఆవశ్యక మను తలంపున బృహదారణ్యక చ్ఛాందోగ్యాదులగు నుపనిషత్తు లందున్న కర్మ-జ్ఞాననిష్ఠావిషయకములును, పంచాగ్ని విద్యాది విషయకములును, అగు సిద్ధాంతములను పరిశోధించి-తత్ఫలితము లగు విశేషములను పే 160, పే 163 జీలయందు రెండుపట్టికలుగా ప్రకటించి యున్నాను. ప్రియపాఠకులు వానిని ముఖ్యముగా పరిశీలింపఁగోరెదను, విజ్ఞులగు మహాశయులు-పరికించి-ఇందలి దోషములను దెలిసిన యెడల ద్వితీయ ముద్రణమున సవరించు కొందును.

ఈ గ్రంథమునిట్లు వెలువడునట్లు-అనుగ్రహించిన సద్గురు భగవంతుఁడు రమణమహర్షిని స్మరించుచు-క్రింది పద్యములతో ఈ నివేదనమును ముగించుచున్నాను.

ఉ

వినిరి శ్రుతుల్ యతుల్ ఋషులు, వేదమహాక్షరమున్ లిఖింపఁగా
ననువగునయ్య! మీరును రతాత్మ యతాత్మ కృతాత్ములైతిరా
వినఁగల రిప్పుడున్, మనసువిప్పి గుహాంధతమోఽంతర ప్రకా
శసినవసున్ పురాణపురుషుంగని తర్కము నిష్క్రమింపఁగన్॥

నాస్తికవాది నాస్తియగు, ఆస్తికుఁ డస్తిగ నుండు, సజ్జనుల్
నాస్తికదర్శనంబు విడనాడి, సుభక్తి-విరక్తి-యుక్తులై
ఆస్తిక దర్శనంబు నేది యైన వరించి, గ్రహించి, కాంచినన్
స్వస్తి గడింతురి స్వస్థితి నిరస్త విమోహ విశోక వృత్తులై॥

"మేవినే" నేనుగ నెఱింగి; నేనె బ్రహ్మ
మని తలంచుట మెట్టవేదాంత మగును
తానయిన ప్రతిశీగాత్మగా "నేను" నెఱిఁగి
అది పరాత్మగఁ గనుట తత్త్వార్థ సరణి

"అణువౌ ప్రాణికి కా"వణీయ మగు ప్రత్యగ్జ్యోతి", "వౌ నీవు-కారణ మాయా ప్రకృతి ప్రకల్పితచండద్బ్రహ్మాండమై యుండు-పూరణ కార్యేతరమైన నిశ్చల పరబ్రహ్మంబ"వంచున్న చిన్మణి-ఈశోపనిషత్తు,నిన్నెఱుఁగుమన్నా! దీని సాయంబునన్॥

నిత్యము గానిది దేహము
నిత్యుఁడు జీవుండు, తత్త్వనిష్ఠుఁడతండై
సత్యమ్మగు ప్రత్యక్కగు
ప్రత్యక్కగు నాత్మయును పరము నొకటె యగున్॥

ఆ పరాత్మయే యీశ్వరుఁ, డతఁడె ప్రత్య
గాత్మ, ఇదియెల్ల తన్మాత్ర మనెడి దర్శ
నమ్మె దర్శన,మది లేని నరుఁడు జడుఁడు
బ్రహ్మనిష్ఠుఁడె ధన్యుఁడీ ప్రకృతియందు॥

కర్మికి కర్మయు, విద్యా
కర్మసముచ్చయ, ముపాసక వరేణ్యునకున్
ధర్మములు; జ్ఞానికి ధర్మా
ధర్మమ్ముజలే, వకర్తృతత్త్వము కనుకన్॥

సత్తై తానె స్వరూప మిచ్చి ప్రకృతిన్ సన్మూర్తిఁ గావించియున్
చిత్తై తానె స్వదృష్టి నిచ్చి వికృతిన్ చిన్మూర్తి భావించియున్
ముత్తై తానె స్వతుష్టి నిచ్చి స్వకృతిన్ మున్మూర్తి సేవించియున్
తత్తై గాని పరంబు కాని పరమాత్మన్ స్వాత్మ దర్శింపుఁడీ॥

శ్రీ విజయనామ సంవత్సర
ఆశ్వయుజ శుద్ధ దశమి,
విజయనగరము.

ఇల్లా విద్వత్, సజ్జన, భక్తవిధేయుఁడు,
పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి,
శ్రీకౌముది పరిషత్ సభ్యుఁడు,
ఆంధ్రభారతీ తీర్థ సాహిత్యశాఖాకార్యదర్శి,
శ్రీసాహితీ సమితి సభ్యుఁడు.

— విషయసూచిక —

మంత్రము, మంత్రమునందలి ముఖ్యాంశము-విశేష విషయములు.

విజ్ఞప్తి :—

పాఠక మహాశయులు 168వ పేజీయందుఁగల సవరణలను-గ్రంథమునందు సవరించుకొని పఠింపఁగోరెదను.

ఇట్లు,
కృతికర్త.

ఓం నమో భగవతే శ్రీరమణాయ

శ్రీ భారతీ దేవ్యైనమః.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు

శ్రీ శాంకర భాష్యావతారిక :— (ఆనందగిరిటీక)

శ్లో॥ యేనాత్మనాపరేశేనావ్యాప్తం విశ్వమశేషతః
సోఽహం దేహద్వయీసాక్షీ వర్జితో దేహతద్గుణైః॥

"ఈశావాస్యమ్" ఇత్యాది మంత్రములను భాష్యరూపమున వ్యాఖ్యానింపఁ గోరిన భాష్యకారుఁడు—భగవంతుఁడగు శ్రీ శంకర భగవత్పాదాచార్యుడు. ఈ మంత్రములు కర్మశేషములు (కర్మాంగములు) అను శంకను నిరాకరించుచున్నారు.

కర్మ జడులగు కొందఱు 'ఇషేత్వా' ఇత్యాది మంత్రములవలె 'ఈశావాస్యమ్' ఇత్యాదులగు వీయుపనిషత్తునందున్న మంత్రములుగూడ మంత్రములే యగుటవలన కర్మశేషములే యగునని తలంచుచు వేరొక ప్రయోజన మేమియు లేకుండుటవలన ఈ మంత్రములు వ్యాఖ్యానింపఁదగినవే కావనియు వేదమంతయు గూడ కర్మ బోధకమే యగుచుండుట వలన ఈ మంత్రములు గూడ కర్మ శేష పరములే యగుననియు చెప్పుచున్నారు. కావున వారి యభిప్రాయమును ఖండించుటకు శంకరులు క్రింది యవతారికను ప్రదర్శించుచున్నారు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

"ఈశావాస్యమ్" ఇత్యాదులగు మంత్రములు-కర్మలయందు వినియోగ పడునవికావు.

(ఆ న ం ద గి రి)

"'ఇషేత్వా' ఇతి శాఖాంఛినత్తి" 'ఇషేత్వా' అను మంత్రమును పఠించి పలాశశాఖను ఛేదింప వలయును, అని 'ఇషేత్వా' ఇత్యాది మంత్రములకు వలె "ఈశావాస్యమ్" ఇత్యాది మంత్రములకు కర్మలయందు వినియోగము చెప్పఁబడుట లేదు. ఇంతియేకాక యీ మంత్రములు-శుక్ల యజుర్వేద సంహితయందు వేరొక ప్రకరణమున (40వ అధ్యాయమున) పఠింపఁబడి యున్నవి. కావున ఈమంత్రములు కర్మలయందు వినియోగింపఁబడునవి కానేరవు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

"ఈశావాస్యమ్" ఇత్యాదులగు నిందలి మంత్రములు-కర్మశేషము కాని-ఆత్మయొక్క యాధాత్మ్యమును అనఁగా ఆత్మ తత్త్వమును బోధించుచున్నవి. కావున నివి కర్మలయందు వినియోగపడునవి కావు.

(ఆనందగిరి)

శుద్ధుఁడు-అపాప విద్ధుఁడు-ఇత్యాది విశేషణములుగల ఆత్మ-కర్మశేషంగమగుటయందు ప్రమాణము లేకుండుట వలన-ఆత్మతత్త్వము-కర్మ యందుపయోగింపకుండుటయే కాక కర్మకు విరోధికూడ నగుచున్నాడు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

ఆత్మయొక్క-యాధాత్మ్యము (తత్త్వము) శుద్ధము-అపాప విద్ధము-ఏకము-నిత్యము-అశరీరము-సర్వగతము ఇత్యాది విశేషణములచేత ముందు చెప్పఁబడును. అట్టియాత్మ తత్త్వము-కర్మతో విరోధించును. కావున ఆత్మ యాధాత్మ్యప్రకాశకములగు నిందలి మంత్రములకు కర్మయందు వినియోగములేకుండుట యుక్తమే యగును.

(ఆనందగిరి)

"నేను స్వభావముచేతనే శుద్ధుఁడను, ఆగంతుకమగు పాపముతోఁగూడ సంబంధముగలవాఁడను కాను, శరీరములేని వాఁడనగు నేను ఆకాశమువలె అంతట ఒక్కఁడనై యున్నాను." అని అనుభవముచేత తెలిసికొనిన పురుషుఁడు కర్మను కటాక్షము చేతనైనను గూడఁ జూడఁడు. ఈదృశమగు అపాత ప్రవృత్తి కూడ కర్మప్రవృత్తిని నిరోధింపక మానదు.

మఱియు-కర్మచేతపుట్టింపఁదగిన పురోడాశము మొదలగునవి లోకమునందు కర్మాంగముగాఁ జూడఁబడుచుండును. అట్లే కర్మచేత మార్పు నొందింపఁదగిన సోమరసము మొదలగునదియు, పొందదగిన మంత్రములు మొదలగునదియు, సంస్కరింపఁదగిన వ్రీహి (ధాన్యము) మొదలగునదియు కర్మశేషము కావచ్చును.

కర్మ శేషమగు వస్తువున కుండఁదగిన వ్యాపకమగు ఉత్పాద్యత్వాదిలక్షణము ఆత్మ తత్త్వమునకు లేకుండుటవలన ఆత్మయాథాత్మ్యము కర్మశేషము కానేరదు. ఇంతేగాక నాకిది సాధనము. నేను దీనిచేత కర్మ చేయవలయునను అహంకారమునైఁగూడి యుండిన యెడల ఆత్మ కర్తకావచ్చును. ఆత్మయొక్క పారమార్థిక స్వరూపము కర్తయు భోక్తయుఁగూడకానిదిగానున్నది. కావున నది కర్మయందుపయోగించునది కాదని చెప్పుచున్నారు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

ఏవం లక్షణమగు (శుద్ధత్వాదిలక్షణమగు) ఆత్మయొక్క యాథాత్మ్యము ఉత్పాద్యముగాని, వికార్యముగాని, ఆప్యముగాని, సంస్కార్యముగాని, కర్తృ భోక్తృరూపముగాని కాదు గదా! కావున అట్టి స్వరూపము కర్మశేష మెట్లగును?

[ఆత్మతత్త్వము పుట్టింపఁదగినదిగాని, మార్పఁదగినదిగాని, పొందదగినదిగాని, సంస్కరింపఁదగినదిగాని అగునెడల నది కర్మకు అంగము కావచ్చును. కాని ఆత్మస్వరూపము పుట్టుకలేనిదియు మార్పులేనిదియు తనయొక్క స్వరూపమే యగుటవలన పొందరానిదియు, శుద్ధమైనదియు అగుచున్నది. కావున నది కర్మశేషము కానేరదని భావము.]

(శాంకర భాష్యావతరణిక)

ఈశావాస్యోపనిషత్తు మాత్రమేకాక సర్వోపనిషత్తులును గూడ ఆత్మయాథాత్మ్యమునే నిరూపించి ఉపసంహరింపఁబడు చున్నవి. కావున ఆత్మస్వరూపనిరూపణమే ఉపనిషత్తాత్పర్యము.

(ఆనందగిరి)

దీనియందు "ఈశావాస్యమ్" అని ఉపక్రమించి "నచకర్మలిప్యతే...నరే" అని ఉపసంహారము కావింపఁబడినది. ఈమంత్రముల నడుమనున్న మంత్రము లలో "అనేజదేకమ్" తదన్తరస్య సర్వస్య" అని అభ్యాసముచేతను "స్వైనద్దేవా

అభ్యాసమ్'' అని, అపూర్వతా సంకీర్తనముచేతను "కో మోహః కశ్శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః'' అని ఫలవత్తను కీర్తించుట చేతను "కుర్వన్నేవేహ'' అని, జీవితేచ్ఛగల మనుష్యునకు కర్మకరణము ననువదించి, "అసుర్యానామ'' అని అజ్ఞాని నిందచేత ఐకాత్మ్యదర్శనమును స్తుతించుటచేతను "తస్మిన్నపో మాతరిశ్వాదధాతి'' అని ఉపపత్తి (యుక్తి) చేతను ఈ యుపనిషత్తునకు "ఆత్మయొక్కటియే అనునంశమును బోధించుటయే'' తాత్పర్యమను పరిపాటియను తెలియుచున్నది.

ఇట్లే దీనికంటె భిన్నములగు ఉపనిషత్తులన్నిటియందునుగూడ 1 ఉపక్రమ 2 ఉపసంహార 3 అభ్యాస 4 అపూర్వతా 5 ఫలవత్తా 6 అర్థవాద 7 యుక్తులను తాత్పర్యలింగములను "తత్త్వాలోక''మను గ్రంథమునందు మేము ప్రదర్శించి యుండుటవలన ఇచట విస్తరింపవారలము కాము. మఱియు ఉపనిషత్తులకు ఆత్మయాథాత్మ్యనిరూపణము నందే బలవత్తరమగు తాత్పర్యము గలదను సంశయము నిరూపించుటకు తదితరములగు గీతాదులయందున్న ప్రత్యయ సంవాదము (జ్ఞానము నందలి పోలిక) కూడ ప్రసిద్ధమగు కారణమని చెప్పుచున్నారు.

ఉపనిషత్తులు తెలుపుచున్న అర్థమునే భగవద్గీతయు మోక్షశాస్త్రములును గూడ తెలుపుచున్నవి. కావున ఆత్మయొక్క ఏకత్వమును నిరూపించుటకు వేరొక ప్రమాణము లేదని కప్పిపుచ్చుటకు వీలు కలుగనేరదని చెప్పుచున్నారు.

(శాంకర భాష్యావతరణిక)

గీతలును మోక్షధర్మములునుగూడ ఆత్మ యాథాత్మ్యమునే ప్రధానముగా నిరూపించుచున్నవి. కావున నిట్లు ఆత్మయాథాత్మ్య ప్రతిపాదకములగు ఉపనిషన్మంత్రములు కర్మశేషములు కానేరవు.

(ఆనందగిరి)

"సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠన్తం పరమేశ్వరమ్
వినశ్యత్స్వవినశ్యన్తం యః పశ్యతి స పశ్యతి''

ప్రాణులన్నిటియందును ఏకరూపముతోనుండి అవి నశించుచున్నను నశింపని పరమేశ్వరుని జూచుచున్నవాడే చూచుచున్నవాడు, ఇత్యాది గీతలును.

"ఏక ఏవ హి భూతాత్మా భూతే భూతే వ్యవస్థితః
ఏకధా బహుధా చైవ దృశ్యతే జలచన్ద్రవత్''

"ప్రాణులన్నింటి యందునుగూడ ఆత్మయొక్కఁడే యగుచున్నను జలమందు ప్రతిబింబించిన చంద్రునివలె అనేకుఁడుగా కనఁబడుచున్నాఁడు''.

ఇత్యాది మోక్షశాస్త్రములనుగూడ ఆత్మయొక్క ఏకత్వమునే బోధించుట యందు తాత్పర్యము గలిగియుండుటవలన సంవాదము కానిపించుచునే యున్నది. కావున మఆత్మైక్య ప్రతిపాదకములగు "ఈశావాస్యమ్" ఇత్యాది మంత్రములు కర్మాంగములు కానేరవు.

ఆత్మ ఒక్కడే యగునెడల కర్మాధికారి లేకుండుటవలన వేదోక్తమగు కర్మ కాండము ఉచ్ఛేదింపఁబడునని శంకింప నక్కరలేదని చెప్పుచున్నారు.

శాంకర భాష్యావతారిక:—

క్రావున ఆత్మలు భిన్నులు. కర్తలు భోక్తలు. అపరిశుద్ధులు పాపవిద్ధులు అను నజ్ఞానముగల కర్మ పరాయణుల నుద్దేశించి లోకబుద్ధి సిద్ధములగు కర్మలు విధింపఁబడినవి.

(ఆనందగిరి)

ప్రాణులను హింసింపఁగూడదను శాస్త్రార్థమునందు నిశ్చయముగలవానికి శ్యేనాది విధిప్రమాణము కానట్లు ఔపనిషదమగు ఆత్మయాథాత్మ్య విజ్ఞానముగల పురుషునకు కర్మకాండము ప్రమాణము కాకున్నను శత్రుక్రోధముచేత ఆక్రమింపఁ బడిన మనస్సుగలవానికి శ్యేనాదవిధి ప్రమాణమగునట్లు మిథ్యాత్మదర్శియగు పురుషునకు కర్మవిధి ప్రమాణమేయగునని భావము.

ఈ విషయమున జైమిని ప్రభృతులకుఁగల సమ్మతిని చెప్పుచున్నారు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

దృష్టమగు బ్రహ్మవర్చస్సు మొదలగునదియు అదృష్టమగు స్వర్గము మొదలగు నదియు అగు కర్మ ఫలమును గోరుచున్న వాఁడును "నేను ద్విజుడను-కర్మచేయుటకు తగని పొట్టవాఁడను గాని గ్రుడ్డివాఁడనుగాని కాను". అని తన్నెఱిఁగిన కర్మవేత్తయగు పురుషుఁడు-కర్మ నొనర్చుటకు అధికారి యగుచున్నాఁడు" అని-కర్మాధికారవేత్తలు చెప్పుచున్నారు గదా!

(ఆనందగిరి)

కోరికగలవానికి కర్మయందధికారముగల దనునంశము (పూర్వమీంసలో) షష్ఠాధ్యాయమునందు ప్రతిష్ఠాపితము-మిథ్యాజ్ఞానములేనిదే కోరిక కలుగదు. ఆత్మ స్వరూపనిష్ఠునకు-భోగ్యవిషయముల యందభిలాషమును-శరీరేంద్రియ సామర్థ్యము చేత నేను సమర్థుఁడనను నభిమానమును, కలుగదు గదా! కావున ఆత్మతత్త్వ ప్రకాశకములగు మంత్రములు-కర్మవిధి శేషభూతములను ప్రమాణాంతర విరుద్ధములును కావు. కావున-అయ్యవి ప్రయోజనవాక్యములు గూడ నగు ననునంశమును చెప్పుచున్నారు.

(శాంకర భాష్యావతారిక)

ఈ మంత్రములు-ఆత్మతత్త్వమును ప్రకాశింపఁజేయటవలన స్వాభావికమగు అజ్ఞానమును (ఆత్మను తెలియకుండుట-అను ఆత్మాజ్ఞానమును) నివర్తింపఁజేయుచు-శోక-మోహాది సంసారధర్మమును తొలఁగించుటకు సాధనమగు-ఆత్మైకత్వాది విజ్ఞానమును గలిగించుచున్నవి.

ఈయవతరణిక వలన-ఏతదుపనిషత్తునకు సంబంధించిన-అధికారి-విషయము-సంబంధము-ప్రయోజనము-అను - అనుబంధ చతుష్టయము తెలుపఁబడినది. ఇంక మంత్రములను సంక్షేపముగా వ్యాఖ్యానించెదము.

[అధికారి-నిత్యానిత్యవివేకాదిసాధన చతుష్టయ సంపన్నుఁడు విషయము-ఆత్మతత్త్వము-సంబంధము-అధికారియగు ముముక్షువునకును విషయమగు ఆత్మతత్త్వమునకును గల జ్ఞాతృ-జ్ఞేయరూపమగు సంబంధము, ప్రయోజనము-ఆత్మతత్త్వజ్ఞానముచేత సమూలమగు శోక మోహాదికమును నివర్తించుకొనుటచేతఁ గలుగు స్వరూపానందా విర్భావము].

ఓం నమోభగవతే శ్రీరమణాయ

శ్రీ భారతీ దేవ్యైనమః.

వాజసనేయ సంహితోపనిషత్తు

(అను నామాంతరము గల)

ఈశావాస్యోపనిషత్తు

ఓం పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణ ముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణమదాయ పూర్ణమేవావ శిష్యతే॥
ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః.

ఓం ఈశావాస్య మిదగ్ంసర్వం। యత్కిఞ్చ జగత్యాం జగత్
తేన త్యక్తేన భుఞ్జీథా। మాగృధః కస్యస్విద్ధనమ్॥

కందము :—

"ఈశావాస్యము" జగమున
నౌ సకల జగమ్ము, దానిత్యజియించి ధృతిన్
నీ సద్రూపముఁగైకొను;
మాసఁగొనకు మెవని ధనము నందును, సుమతీ!

పదచ్ఛేదము :—

ఈశా-వాస్యమ్-ఇదమ్-సర్వమ్-యత్-కిఞ్చ - జగత్యామ్-జగత్-తేన-త్యక్తేన-భుఞ్జీథాః-మా-గృధః-కస్య-స్విత్-ధనమ్.

టీ :— జగత్యామ్ = ఈ బ్రహ్మాండభూమియందు యత్కిఞ్చ = ఏదేదిగలదో, ఇదంసర్వంజగత్ = నశ్వరమగు ఈలోక మంతయు ఈశా = ఈశ్వరునిచేత, వాస్యమ్ = ఆచ్ఛాదింపఁదగియున్నది తేన = అటువంటి (ఇదియీశ్వర స్వరూపమే అనునట్టి) త్యక్తేన = త్యాగముచేత, భుఞ్జీథాః = ఆత్మనుపాలించు కొనుము-కస్యస్విత్ = ఎవ్వని యొక్కయు, ధనమ్ = ధనమును, మాగృధః = కోరకుము..

శాంకర భాష్యము:— ఈష్టఇతి ఈట్. తేన = ఈశా-అను నదివ్యుత్పత్తి. శాసించువాడు "ఈట్" అని చెప్పబడును. అతనిచేత ఆచ్ఛాదింపఁదగిన లోకము "ఈశావాస్యమ్". అని చెప్పఁబడును,

ఈ భూమియందు అనగా లోకములన్నిటియందును చరాచరమును నశ్వరమును అగు ఏయేవస్తువుకలదో అది అంతయును గూడ పరబ్రహ్మ స్వరూపమును మాయోపాధివలన ఈశనకర్తృత్వముగల ఈశ్వర స్వరూపమును, అగు పరమేశ్వరునిచేత అచ్ఛాదింపఁదగియున్నది. ఆపరమేశ్వరుఁడే నిజరూపముచేత సచ్చిదానందరూపమును, నిర్గుణమును, నిష్క్రియమును, అవిక్రియమును, భేదరహితమును, ఏకమునుఅగు పరమాత్మయై యున్నను, మాయోపాధియను స్వశక్తితోడి సంబంధమువలన సర్వేశ్వరుఁడై సర్వలోకములకును, సర్వ జంతువులకును, ఆత్మయై (స్వరూపమై) అనఁగా ఆజంతువుల యందుగల దేహేంద్రియ ప్రాణ మనోబుద్ధి అవిద్యలకుఘటాదులకు పృధివివలె స్వరూపమై యున్నను వాని లోపల వానికంటె భిన్నమై వానిని ప్రకాశింపఁజేయు నదియగు ప్రత్యగాత్మయై (దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకంటె వేరయి దానియందు వ్యాపించుచు) ఉండి శాసించుచున్నాఁడు. ఒకానొక చక్రవర్తివలె గాక ఈశ్వరుఁడు ఈ దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకు సాక్షియైయుండి ఈ జంతువులనన్నిటిని గూడ ప్రేరణ చేయుచున్నవాఁడువలె ఉండుటవలన ప్రతివ్యక్తినిగూడ శాసించుచున్నాఁడని తెలియునది.

కావున ఈలోకములకును, ఈదేహాదులకునుగూడ ఈశ్వరుఁడే స్వరూపమనియు, అవిద్యాకల్పితమగు భ్రాంతి చేత ఇవి యన్నియు అనీశ్వరరూపముగా (ఈశ్వరునికంటె వేరైన) నామరూపక్రియాత్మక లోకదేహాది రూపముగా గ్రహింపఁబడి యున్నవనియు, ఇదియంతయు ఈశ్వరుఁడేలేక ఈశ్వర స్వరూపమాత్రమగు ఆత్మయేఅనియు' అనుభవముచేత నెఱుంగుటయే అచ్ఛాదించుటయనియు తెలియునది.

ఇట్లు సర్వాత్మకుఁడగు ఈశ్వరుడు "నేనే" యని "నేను" కంటె భిన్నమగు ఆత్మను తెలిసికొనవలయునని ఛాందోగ్యోపనిషత్

ఈ భూమియందు అనగా లోకములన్నిటియందును చరాచరమును నశ్వరమును అగు ఏయేవస్తువుకలదో అది అంతయును గూడ పరబ్రహ్మ స్వరూపమును మాయోపాధివలన ఈశనకర్తృత్వముగల ఈశ్వర స్వరూపమును, అగు పరమేశ్వరునిచేత అచ్ఛాదింపఁదగియున్నది. ఆపరమేశ్వరుఁడే నిజరూపముచేత సచ్చిదానందరూపమును, నిర్గుణమును, నిష్క్రియమును, అవిక్రియమును, భేదరహితమును, ఏకమునుఅగు పరమాత్మయై యున్నను, మాయోపాధియను స్వశక్తితోడి సంబంధమువలన సర్వేశ్వరుఁడై సర్వలోకములకును, సర్వ జంతువులకును, ఆత్మయై (స్వరూపమై) అనఁగా ఆజంతువుల యందుగల దేహేంద్రియ ప్రాణ మనోబుద్ధి అవిద్యలకుఘటాదులకు పృధివివలె స్వరూపమై యున్నను వాని లోపల వానికంటె భిన్నమై వానిని ప్రకాశింపఁజేయు నదియగు ప్రత్యగాత్మయై (దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకంటె వేరయి దానియందు వ్యాపించుచు) ఉండి శాసించుచున్నాఁడు. ఒకానొక చక్రవర్తివలె గాక ఈశ్వరుఁడు ఈ దేహేంద్రియ ప్రాణమనోబుద్ధులకు సాక్షియైయుండి ఈ జంతువులనన్నిటిని గూడ ప్రేరణ చేయుచున్నవాఁడువలె ఉండుటవలన ప్రతివ్యక్తినిగూడ శాసించుచున్నాఁడని తెలియునది.

కావున ఈలోకములకును, ఈదేహాదులకునుగూడ ఈశ్వరుఁడే స్వరూపమనియు, అవిద్యాకల్పితమగు భ్రాంతి చేత ఇవి యన్నియు అనీశ్వరరూపముగా (ఈశ్వరునికంటె వేరైన) నామరూపక్రియాత్మక లోకదేహాది రూపముగా గ్రహింపఁబడి యున్నవనియు, ఇదియంతయు ఈశ్వరుఁడేలేక ఈశ్వర స్వరూపమాత్రమగు ఆత్మయేఅనియు' అనుభవముచేత నెఱుంగుటయే అచ్ఛాదించుటయనియు తెలియునది.

ఇట్లు సర్వాత్మకుఁడగు ఈశ్వరుడు "నేనే" యని "నేను" కంటె భిన్నమగు ఆత్మను తెలిసికొనవలయునని ఛాందోగ్యోపనిషత్

నగనుగా నమర్థించుటయే ఆచ్ఛాదించుట యను నర్థమును తె
లియును. ఈ విధమగు ఆచ్ఛాదనముచేత కర్తృత్వభోక్తృత్వ
లక్షణమును, నామరూప కర్మాఖ్యమును, ద్వైతరూపమును,
వికార జాత మంతయుఁగూడ (మాయామయమగు వ్యవహార
మంతయుకూడ) పరమార్థసత్యమగు ఆత్మయేయను భావము
త్యజింపఁబడును. ఇట్లు విడుచుటయే త్యాగము. "ఆ త్యాగము
ఆత్మను రక్షించుకొనుము" అని చెప్పఁబడినది. కావున ఏవంవిధ
ఈశ్వర భావనాయుక్తునకు పుత్రాద్యేషణాత్రయ సన్న్యాసమున
అధికారముగాని కర్మలయందుఁగాదు. [ఇచట త్యాగశబ్దమునకు మాన
సికమును శారీరకమును అగు సన్న్యాసమే అర్థమగును] త్యాగము
చేత (అట్టి సన్న్యాసముచేత) నిష్క్రియమగు ఆత్మస్వరూపమునందు
ఉండుటకు ఆనుకూల్యము కలుగును. సర్వమును ఈశ్వరాత్మకమే
యను భావనచేనియెడల విడువఁబడిన పుత్రాదులుగాని మరణించిన
పుత్రాదులుగాని-ఆత్మసంబంధులు కాకుండుటవలన ఆత్మనురక్షింప
జాలరు. కావున ఇట్లు భావనారూపమగు జగద్దృష్టి త్యాగముగల
జ్ఞాని, 'ధనేషణ-దారేషణ-పుత్రేషణ' అను ఈషణలను విడువవలయు
నని చెప్పుటకు ధనవిషయమగు కాంక్షను విడువవలయునని-మాన
సికమగు త్యాగము [సన్న్యాసము] ఉపదేశింపబడినది అట్టి సన్న్యాసికి
శరీరమునందు ధరించుట కుపయుక్తమగు కౌపీన ఆచ్ఛాదన భిక్షా
ప్రవృత్తిమాత్రము సముచితమేయగును. అయినను వాని కంటె
వ్యతిరిక్తములగు ద్రవ్యములను గూడ సంగ్రహించుటకు ఒకప్పుడు
రాగము కలుగవచ్చునని తన్నిరోధమునందు ప్రయత్నము చే
దగునను అభిప్రాయమున "నీ యొక్క ధనమునుగాని, ఇతరుని
యొక్క ధనమునుగాని కోరకుము" అని నియమము చెప్పఁబడి
నది. ఈ లోకమునందున్న వస్తుజాతమంతయుఁగూడ పరమేశ్వరు
నకు సంబంధించినదియే-అను భావనచేతగాని - పరమేశ్వర స్వరూ
పమే-అను భావనచేతగాని సర్వమును త్యజించిన నీవు మిథ్యావిషయ
ములను కోరికను కలిగియుండరాదు. అనునదియే అభిప్రాయమగునది.

శాంకరభాష్యవ్యాఖ్యాతయగు ఆనందగిరి యిట్లు చెప్పుచున్నాడు. మీది మంత్రమునందలి ప్రథమ ద్వితీయ పాదములచేత తత్త్వోపదేశము కావింపఁబడినది. తృతీయ పాదముచేత అపరిపక్వజ్ఞానుఁడగు ముముక్షువునకు సన్న్యాసవిధి చెప్పఁబడినది. చతుర్థపాదముచేత-అసన్న్యాసికి ఈషణాత్రయ త్యాగరూపమగు నియమవిధి చెప్పఁబడినది.

శ్రీ విద్యారణ్యభగవత్పాదులకు గురువులగు శ్రీ శంకరానంద సరస్వతీ భగవత్పాదులచే రచియింపఁబడిన "ఆత్మపురాణము"నందు మీదిమంత్రముయొక్క అర్థము క్రింది తీరున వివరింపఁబడినది. "చరాచరమగు ఏ లోకమంతయుఁగూడ ఉపాదాన కారణమును, నిమిత్త కారణమును, గూడ తానే యగుచున్న ఈశ్వరునిచేత వాసితమై, వ్యాప్తమై, ఆచ్ఛాదితమై, యున్నది.

నామరూప కర్మాత్మకమగు ఈజగత్తు ఈశ్వరునిచేత ఎట్లు వ్యాపింపఁబడినదియు శ్రుతిచేత చెప్పఁబడుచున్నది.

(1) ఉపాదాన కారణమగు మట్టిచేత కుండ, బానమొదలగు ఆకార వికారములు వ్యాపింపఁబడినట్లు ఈశ్వరునిచేత బ్రహ్మాండమంతయు వ్యాపింపఁబడినది.

(2) నిమిత్త కారణమగు ప్రభువుచేత లోచన ద్వారమున రాజనగరము వ్యాపింపఁబడినట్లు చూచువాఁడగు ఈశ్వరునిచేత ప్రపంచమంతయు వ్యాపింపఁబడినది.

(3) వెలుపలనున్న వస్త్రముచేత మానవశరీరము వ్యాపింపఁబడినట్లు వెలుపలనున్న ఈశ్వరునిచేత బ్రహ్మాండమంతయు వ్యాపింపఁబడియున్నది.

(4) లోపలనున్న పరిమళయుక్తములగు పుష్పములచేత సుశీతలజలము వ్యాపింపఁబడినట్లు లోపలనున్న ఈశ్వరునిచేత బ్రహ్మాండమంతయు వ్యాపింపఁబడియున్నది.

(5) ప్రవృత్తిహేతువులగు వాసనలచేత ప్రాణులయొక్క సంకల్పాది రూపమగు మనస్సు వ్యాపింపఁబడినట్లు అంతర్యామియగు ఈశ్వరునిచేత ప్రపంచమంతయు వ్యాపింపఁబడియున్నది.

ఆకాశమునందు భ్రాంతిచేత కనఁబడుచున్న గంధర్వ నగరాదికము ఆకాశస్వరూపముకంటె వేఱుగాక ఆకాశమేయగునట్లు స్త్రీపుత్త్రధనాదిరూపమగు బ్రహ్మాండమంతయుఁగూడ పరమేశ్వర స్వరూపముకంటె వేఱుకాకుండుట వలన పరమేశ్వర స్వరూప మాత్రమేయని తెలిసి వానియందేర్పడిన స్త్రీ పుత్త్రధనాది దృష్టిని త్యజించునది లేక ఇది యంతయు ఈశ్వరునిదేయనియు, తనది కాదనియు, వాని నన్నిటిని త్యజించునది.

"ఆత్మపురాణ" కర్తయగు శ్రీ శంకరానంద భగవత్పాదునిచేతనే వ్యాఖ్యాతమగు ఈశావాస్య దీపిక ఇట్లు చెప్పుచున్నది — "జగత్తునంతను ఈశ్వర స్వరూపమాత్రముగా గ్రహించి ఈశ్వర తత్త్వ సాక్షాత్కార లక్షణమగు భోజనము నొనరింపుము."

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యులును, శ్రీ మత్స్వానంద తీర్థ శిష్యులును అగు అద్వైతానందకీర్తులు "అద్వైతానందలహరి" అను గ్రంథమున ఈ మంత్రము నిట్లు వ్యాఖ్యానించెను. శాస్త్రము తల్లివలె హితమునే కావించును. వేదమాత పుట్టినది మొదలు అజ్ఞుఁడగు అవివేకి పురుషుని అనర్థహేతువగు స్వభావ ప్రవృత్తినుండి నివారించి పూర్వభాగమున ఆయా వర్ణములకును, ఆయా ఆశ్రమములకును, సముచితములగు కర్మలను విధించుచున్నది. వేదోక్తమగు సత్ కర్మాచరణముచేత చిత్తశుద్ధి కలుగును. అప్పుడే వేదమాత చిత్తశుద్ధిగల పురుషునకు ఉపాసనలను (విద్యలను) విధించి, వానిచేత ఏకాగ్రతయు, దానిచేత వైరాగ్యమును, దానిచేత వానికి మోక్షము నందభిలాషయు, కలుగునప్పుడు వేదాంతములగు ఉపనిషత్తులచేత వానికి ఆత్మైకత్వజ్ఞానమును బోధించుటకు ప్రవర్తించును. కావున అట్టి యధికారికి ఇప్పుడు ఈశావాస్యోపనిషత్తు నందలి "ఈశావాస్యమ్" అను మంత్రముచేత ఆత్మైకమాత్ర తత్త్వము నుపదేశించుచున్నది. ఈ లోకమునందు కనఁబడుచున్నదియు, మహదాది భూత భౌతికాత్మకమును, కార్యరూపమును అగు జగత్తు అంతయుఁగూడ 1) సచ్చిదానంద కూటస్థ రూపుడును, 2) విశ్వరూపుడును (విరాడ్రూపుఁడును) అగు పరమేశ్వరుఁడే యని చూడవలయును" అని.

దీనివలన పరమేశ్వరునకు (1) సచ్చిదానందైకరసమును, నిర్వికారమును అనంతమును అగు సత్యస్వరూపము (2) పురుషసూక్తమునందును, భగవద్గీతయందును చెప్పఁబడిన సహస్రశీర్షాది వివిధావయవ విశిష్టమును, దివ్యదృష్టిచేత చూడఁదగినదియు నగు విశ్వరూపము (3) అజ్ఞానులందరిచేతను ప్రత్యక్షముగా చూడఁబడుచున్నదియు, మాయా కల్పితమును అగు ప్రపంచరూపము, అను రూపత్రయమున్నదని తెలియునది. ప్రపంచరూపముకంటె జ్యోతిర్మయమగు విశ్వరూపము, సూక్ష్మమును, వ్యాపకమును, నిత్యమును, శ్రేష్ఠమును అగుచున్నదనియు, దానికంటె సచ్చిదానందరూపమగు సత్యస్వరూపము, సూక్ష్మమును, వ్యాపకమును, నిత్యమును, శ్రేష్ఠమును, అగుచున్నదనియు తెలియునది.

విశిష్టాద్వైతపరములగు వేదాంతదేశికాదుల వ్యాఖ్యలయందు ఈ మంత్రార్థమిట్లు తెలుపఁబడినది.

"ఈశ్వరుఁడనగా విష్ణువు. ఆ యీశ్వరుని కంటె భిన్నమై చిద్రూపమగు జీవుఁడు అచిద్రూపమగు జడ పదార్థము అగు ప్రపంచమంతయు, సర్వ నియంతయు. పురుషోత్తముఁడును, విష్ణు స్వరూపుఁడును అగు ఈశ్వరునిచేతనే వ్యాప్తమైయున్నది. స్వరూపముచేతను, ధర్మముచేతను, మార్పునొందిన భోగ్యభోక్తృరూపమగు వస్తు జాతము పరమేశ్వరునిచేత వ్యాప్యమును, ధార్యమును ఆయి యుండుటవలన వాసుదేవ రూపముగాని వస్తువులేదు" అని ఇట్లు త్యజింపఁబడిన జగత్తుచేత దేహధారణ మాత్రోపయోగి యగు భోగ్యపదార్థవర్గముననుభవింపుము. లేక క్రింద తెలుపఁబడిన త్రివిధమగు త్యాగముచేత పదార్థజాతమునసుభవింపుము.

1) "ఇదినాపనికాదు" పరమేశ్వరుని పనియే" అని కర్మ యందలి మమత్వమును విడుచుట కర్మవిషయమగు త్యాగము.

2) ఈకర్మయొక్క ఫలమునాదికాదు; పరమేశ్వరునిదియే. అని ఫలమును త్యజించుట ఫలవిషయమగు త్యాగము.

3) "ఈపని చేయువాడు పరమేశ్వరుడే కాని నేనుకాను" అని కర్తృత్వమును విడుచుట కర్తృత్వవిషయమగు త్యాగము.

ఇట్లు త్రివిధమగు త్యాగముచేతను భగవద్భోగమునందు అంతర్గమగు స్వభోగముగలవాఁడవై పదార్థములననుభవింపుము. బంధుమిత్రులయొక్కగాని, తదితరులయొక్కగాని, ధనమును కోరకుము. పరమేశ్వరేచ్ఛచేత లభించిన స్వవస్తువునే మీద చెప్పఁబడిన త్యాగముచేత భుజింపుము. ఇందు చెప్పబడిన ఈశ్వరుఁడు రుద్రుఁడుకాఁడు.

"ఏషసర్వభూతాంతరాత్మా అపహత పాప్మా, దివ్యో, దేవ ఏకో, నారాయణః" అని సర్వాంతర్యామిగా ప్రసిద్ధుఁడైన నారాయణుఁడే యగును.

శ్రీమదానందతీర్థవిరచితమగు ద్వైతమత భాష్యార్థ సంగ్రహము ఇట్లున్నది. అస్వతంత్రమగు ప్రపంచమంతయుగూడ ఆత్మయొక్క ప్రవృత్తికొఱకు ఈశ్వరునకు ఆవాసయోగ్యమగుచున్నది కావున స్వతంత్రుఁడును, పరమకారణమును అగు ఈశ్వరునిచే (విష్ణువుచేత) వ్యక్తమైనదియు; అనగా ఈయఁబడినదియు యదృచ్ఛాలబ్ధమును, అగు విత్తముచేత భోగము నొనరింపుము ఈశ్వరునికంటె ఇతరులను, అస్వతంత్రులును (పరాధీనులును) అగు రాజాదుల వలన ధనమును కోరకుము.

స్వాభిప్రాయము.

జగత్తు - జీవుఁడు - ఈశ్వరుఁడు - అనువాని లక్షణములను ఆస్తికమతములన్నియుఁగూడ నిరూపించుచున్నవి. వానియందు భిన్నాభిప్రాయములు కాన్పించుచున్నవి. అయినను ఆయాసిద్ధాంతములు—ఆయామత కర్తల జ్ఞాన పరిపాక భేదము ననుసరించి ప్రవర్తిల్లుచున్నవి. ఈసిద్ధాంతముల నన్నిటిని ఆయాసాధనదశలయందంగీకరించుచు, భేదరహితమగు అద్వితీయ తత్త్వస్వరూపమును వివరించునవియగు యోగవాసిష్ఠాది ప్రాచీన గ్రంథములందు నిరూపింపఁబడినదియు, శ్రీ శంకర భగవత్పాదుల వారి చేఁ బునరుద్ధరించి సిద్ధాంతీకరింపఁబడినదియు, అగు అద్వైతమతము జగత్ప్రశంసాపాత్రమును, సర్వోత్కృష్టమును నై వెలయుచున్నది. కాఁగా-అద్వైతము శంకర కల్పితము కాదు. అందలి అభిప్రాయము ననుసరించి క్రింది విషయమును ప్రదర్శించుచున్నాను. అవ్యక్తమను మాయతోఁగూడిన నిర్గుణపరబ్రహ్మమునకు ఈశ్వరుఁడను పేరు గలిగెను. జగద్రూపమగు జడపదార్థమును, చేతనమని చెప్పఁబడు చున్న జీవపదార్థమును గూడ నిజ స్వరూపముచేత సచ్చిదానంద అద్వితీయస్వరూపుఁడును-మాయోపాధిచేత ఈశ్వరస్వరూపుఁడును, అగు పరమాత్మచేతనే వ్యాపింపఁబడియున్నవి. మాయోపాధికుఁడగు

ఈశ్వరునియందు జీవజగత్తులు కలిగినట్లున్నవి. నేను మనుష్యుఁడను యువకుఁడను-సుందరుఁడను-చక్రవర్తిని-భోగయుక్తుఁడను" అను నిట్టి తలంపులకు ఉపాధియే నేనను భ్రాంతియేకారణమై యున్నది. ఈశ్వరుఁడు నిజమాయాశక్తిచేత అవిద్యగాను, బుద్ధిగాను, మనస్సుగాను, ప్రాణముగాను, ఇంద్రియములుగాను, స్థూలదేహముగాను, తోచుచు-జీవులహృదయదేశములయందు ఈ దేహాదులకంటె భిన్నమగు ప్రత్యగాత్మస్వరూపమను నిజరూపముతోఁగూడ వెలయుచున్నాఁడు. పరమార్థదృష్టియందు మాయారూపము-నిజరూపము అనుభేదములేక ఏకమే యగుచున్నాడు. బహుజన్మార్జితమగు పుణ్యపరిపాకముచేత చిత్తశుద్ధి కలిగి, దానివలన విషయములయందు దోషదృష్టి యేర్పడి, వానియందలి విరసన భావము వలన విరక్తికలిగినపుడు ముముక్షువగు జీవునకు గురుప్రసాదలబ్ధమగు పంచకోశ వివేకమువలన ప్రత్యగాత్మ స్వరూపసాక్షాత్కారముకలుగుచున్నవి. ఈశ్వరుఁడే ప్రత్యగాత్మ స్వరూపముచేతి ప్రాణులహృదయదేశ మందుండుటవలనను ప్రత్యగాత్మ ఈశ్వరునికంటె వేఱుకాకుండుటవలనను ఆత్మదర్శనము ఈశ్వరదర్శనమే యగుచున్నది. ఎప్పుడుమనుష్యునకు అనాది అవిద్యాప్రాప్తమగు జీవత్వభ్రాంతి తొలఁగునో అపుడతఁడు ఆరూఢుఁడగును. అతనికి "ఇదంతయుఁగూడ ఈశ్వర స్వరూపమాత్రమే" అను జ్ఞానముకలుగును. సాధనదశయందు అతఁడు కర్మను, కర్తృత్వమును, కర్మఫలమును, గూడ పరమేశ్వరునియందే సమర్పించును. "అవిశనవిశా"వని ఈకర్మాదులను 1 మనస్సుచేతగాని 2 మనశ్శరీరముల రెంటిచేతనుగాని త్యజించును. కర్మలయందు ఆసక్తి విడిచి కర్మలనొనర్చువాఁడగు మొదటివాఁడు కర్మయోగిగాను, మనస్సుచేతనేగాక శరీరముచేతఁగూడ కర్మలను విడిచిన రెండవవాఁడు జ్ఞానయోగి (సన్యాసి) గాను చెప్పఁబడుచున్నాడు. ఆరూఢస్థితియందున్న జ్ఞాని జీవజగత్తులు మాయాకల్పితములగుటవలన వాని యందుఁగల నామరూపములు అసత్యములు-అను

పారమార్థికదృష్టి నాశ్రయించి-వానిని తిరస్కరించి - పరమా చూచును. అట్టి జ్ఞానికి మాయారూపములందును, వానిలోపలను, వెలుపలను పరమాత్మ తానే యగుచున్నాడు. ఇట్లు సర్వమును బ్రహ్మముగాఁజూచుటవలన జగద్దృష్టిని త్యజించిన సాధకు కూడ సత్యస్వరూపానుభూతినే పొందును. ఈ సాధకునకు ప్రార ధీనమగు దేహాత్మదృష్టినుద్దేశించి "ఎవ్వనిధనమును కోరకు"మను నియమవిధి చెప్పఁబడినది. ఈనియమము ఆరూఢునకు లేదు. ఆరూఢునకు దేహము నందాత్మదృష్టి కలుగదు. కావున వానికి నియమము లేదు. ఈయంశ మంతయు ఈశావాస్యమ్ అను ఈ మంత్రమునందు సంగ్రహింపఁబడినదని విజ్ఞులగు త్రింతురుగా

[స్వాభిప్రాయము ననుసరించి నిరూపింపఁబడిన-మతము లందలి భిన్నవిషయముల విమర్శ.]

జగత్తుకంటె జీవుఁడును-జీవునికంటె-ఈశ్వరుఁడును భిన్నులై యున్నారు. జీవజగత్తుల యందీశ్వరుఁడు అంతర్యామియై వ్యాపించి యుండుటవలన నవి ఈశావాస్యములగుచున్నవి. ఈ "జీవజగత్తులసత్యములే" అని ద్వైతము చెప్పుచున్నది. వ్యావహారిక దృష్టియందు-జీవ-జగత్తుల సత్యమనియు దాని యందీశ్వరుఁడు అంతర్యామియై వ్యాపించియున్నాఁడనియు, అంగీకరించి, పారమార్థికదృష్టియందు జీవ-జగత్తులు మాయాకల్పితము లగుటవలనను వానికి బ్రహ్మసత్తకంటె భిన్నమగు సత్తలేకుండుటవలనను అవి బ్రహ్మమాత్రమే అని అద్వైతమునిరూపించుచున్నది.

"అవి బ్రహ్మ మాత్రమే" అనుట వలన జీవ-జగత్తుల యందగు నామరూపభేదమసత్యమని సిద్ధించుచున్నది.

శ్రీశంకర భగవత్పాదుల వారు స్వాత్మనిరూపణమునందిట్లు చెప్పియున్నారు.

"విశ్వమనునదియేది? దీనికి రూపమేది? ఇదియెట్లుకలిగినది? దీనికి కారణమేమి?" అని బుద్ధిమంతుఁడేనాఁడును చింతింపఁ దగదు. ఇది "మాయ" అనియే విచారించునది,

"కల్లుచేత చేయఁబడిన ఏనుఁగునందు బాలునకు కల్లు కనఁ బడకున్నది. అది "కల్లు" యని తెలిసిన విమర్శకునకు ఏనుఁగు కనఁబడకున్నది".

"అజ్ఞునకు జగత్తునందు పరమాత్మ కనఁబడకున్నాఁడు విజ్ఞునకు పరమాత్మయందు జగత్తుకనఁబడకున్నది. కావున నిట్లు సర్వమును బ్రహ్మమాత్రముగాఁజూచుచు జగద్రూపమును త్యజించి యాత్మను పరిపాలించుకొనుము" అను నర్థమును గ్రహించునది.

మాయోపాధికుఁడగు నీశ్వరుఁడు బ్రహ్మ-విష్ణు-రుద్ర (మ హే శ్వ ర) నామములచేత సగుణ సాకార స్వరూపుఁడై యున్నాఁడు.

కావున వ్యావహారిక దృష్టిచేత విచారించు నెడల ఈ త్రిమూర్తులు ముగ్గురును గూడ "ఈశావాస్యమ్" అని ఇందుచెప్పఁబడిన ఈశ్వరునికంటె భిన్నులేయగుదురు. ఏకోరుద్రః" ఇత్యాది శ్రుతులయందును "దివ్యోదేవ ఏకోనారాయణః" ఇత్యాది శ్రుతులయందును వినఁబడిన రుద్ర-నారాయణాది శబ్దములు-మీది మంత్రమున చెప్పఁబడిన పరమాత్మయగు ఈశ్వరునే తెలుపును కాని వీరిని తెలుపవు. పరమార్థ దృష్టిచేత వీరుగూడ బ్రహ్మమే యగుచున్నారు. "మీది మంత్రమునఁజెప్పబడిన ఈశ్వరుఁడు-రుద్రుఁడు కాఁడు. నారాయణుఁడే యగును." అని చెప్పుటకుఁగాని "మీది మంత్రమున జెప్పఁబడిన ఈశ్వరుఁడు నారాయణుఁడుకాడు; ఈశ్వరుఁడను ప్రసిద్ధనామముగల రుద్రుఁడేయగును." అని చెప్పుటకుఁగాని కారణము స్వమతాభినివేశమేయగును. శివుఁడును విష్ణువును భిన్నులుకారు.

"శివాయ విష్ణురూపాయ
శివ రూపాయ విష్ణవే"

ఇత్యాదులిందులకు ప్రమాణములై యున్నవి.

పురాణాదులయందు ప్రసిద్ధినొందిన బ్రహ్మ-విష్ణు-మహేశ్వరులుకూడ ఉపాధిభేదము చేతనే భిన్నులగుచున్నారు. కాని ఔపాధిక దృష్టిత్యాగముచేత వారికిఁగూడ ఏకత్వమే సిద్ధించునని విజ్ఞులు గుర్తింతురుగాత।

ఇట్లు (1) జగద్రూపము (2) జీవరూపము (3) బ్రహ్మాది దేవతారూపము (4) విశ్వరూపము అనుసర్వమును గూడ నిర్గుణమును, సచ్చిదానందమును అగు ఈశ్వరుని చేతనే ఆచ్ఛాదింపఁదగియున్నది. అనగా ఈశ్వరస్వరూప మాత్రమని చూడఁదగియున్నది. కావుననే "ఈశావాస్యమిదంసర్వమ్" అని చెప్పఁబడినది.

(శ్రీ శాంకర భాష్యావతారిక)

ఆత్మజ్ఞానముగలవాఁడు పుత్రాదీషణాత్రయమును నశించి-ఆ యాత్మజ్ఞాన నిష్ఠచేత-జనన-రోగ-జరా-మరణరూపమగు సంసార ప్రవాహమునుండి ఆత్మను (తనను) రక్షించుకొనఁదగునను వేదార్థము ప్రథమ మంత్రమునందిట్లు నిరూపించి-

ఆత్మనెఱుఁగనివాఁడు-స్వాత్మగ్రహణమునందు శక్తుఁడు కానేరఁడు. కావున విప్పుడాయజ్ఞానికొఱకు క్రింది మంత్రముచేత నీయంశముపదేశింపఁబడుచున్నది.

కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి
జిజీవిషేచ్ఛతగ్ం సమాః
ఏవంత్వయినాఽన్యథేతోఽస్తి
నకర్మ లిప్యతేనరే॥

కర్మలనొనర్చుచునె యీజగమ్మునందు
బ్రతుకఁగోరుము శతవత్సరములు వత్స!
మానవుఁడవైన నీకిట్లుమనుటకంటె
పంథ మఱిలేదు దీనపాపంబురాదు.

పద :— కుర్వన్-ఏవ-ఇహ-కర్మాణి-జిజీవిషేత్-శతగ్ం-సమాః - ఏవమ్ - త్వయి-న-అన్యథా-ఇతః-అస్తి-న-కర్మ-లిప్యతే-నరే॥.

ప్రతిపదార్థము :— ఇహ = ఇక్కడ-కర్మాణి = అగ్నిహోత్రాదులగు కర్మలను-కుర్వన్ + ఏవ = కుర్వన్నేవ = చేయుచునే శతంసమాః = నూరు సంవత్సరములును-జిజీవిషేత్ = జీవింపఁగోరవలయును-ఏవమ్ = ఈప్రకారముగా జీవింపఁగోరుచున్న-నరే = మనుష్యుడనను అభిమానముఁగల త్వయి = నీవిషయమున-ఇతః = ఈయగ్నిహోత్రాది కర్మలనొనర్చువిధికంటె-అన్యథా = మఱియొక విధము నాస్తి = లేదు (దీనిచేత) కర్మ = అశుభకర్మ-నలిప్యతే = (నిన్ను) బంధించునదికాదు. (ఇందు "శతమ్" అను పదమునకు నూటయిరువది వత్సరములు. అని యొక వ్యాఖ్యయందున్నట్లు-శ్రీగాంధి మహాత్ముఁడు ప్రవచించియుండెను).

(శాంకర భాష్యార్థము)

(అజ్ఞుఁడవగు గృహస్థుఁడా !) అగ్నిహోత్రము మున్నగు కర్మలను చేయుచునే పురుషాయువుగా నిరూపింపఁబడిన నూరు

వత్సరములను గూడ జీవింపఁగోరుము. మనుష్యమాత్రుఁడన అభిమానము గలవాఁడవును, జీవితేచ్ఛగల వాఁడవును అగు నీ శాస్త్రోక్త కర్మ నిర్వహణముకంటె భిన్నమగు (వేరొక) మార్గము లేదు. ఇట్లు చేయుటవలన నీకు పాపముకలుగదు.

ప్రశ్న :— పూర్వోక్తమగు ప్రథమమంత్రముచేత సనాసికి జ్ఞాననిష్ఠయు—ద్వితీయ మంత్రముచేత :— జ్ఞాన నిష్ఠయం శక్తిలేనివానికి కర్మనిష్ఠయు చెప్పఁబడినవను సంశయము మీఁది మంత ములవలన తెలియఁబడునా ?

ఉత్తరము :— జ్ఞానమునకును,-కర్మకునుగల విరోధము పర్వతమువలె చలింపదను సంశయము, పూర్వోక్తమగు సవతాఃయందు తెలుపఁబడినది. దానిని విస్మరించితివా ?

మీఁది మంత్రములయందుఁగూడ "తేనత్యక్తేనభుఞ్జీథాః మాగృధః కస్యస్విద్ ధనమ్".

"జగద్ దృష్టిని త్యజించి ఆత్మను రక్షించుకొనుము. ఎవ్వని ధనమును (నీధనమును, పరధనమును) గూడ కోరకుము".

"కుర్వన్నేవజిజీవిషేత్" "కర్మచేయుచునే జీవింపఁగోర వలయును." అనువాక్యములచేత జ్ఞానమునకును; కర్మకునుగల విరోధము స్ఫుటీకరింపఁబడినదిగదా ?

"ఈశావాస్యమ్" అను నిందలి ప్రథమ మంత్రమేగాక "నజీవితే, మరణే, వాగృధింకుర్వీత, అరణ్యమియాత్, తతో నపునరియాత్". బ్రతుకునందుఁగాని; మృతియందుఁగాని కోరిక వలదు, అరణ్యమునకుపొమ్ము. అక్కడనుండి తిరుగరాకుము", ఇత్యాది శ్రుతిసమూహముగూడ-జిజీవిషాదులు (కోరికలు)లేనివానికి సన్న్యాసమునే శాసించుచున్నదిగదా !

ఆనందగిరి కృతమగు శాంకర భాష్యటీకయందు మీఁది యభిప్రాయమిట్లు వివరింపఁబడినది.

ప్రశ్న :— ప్రథమ మంత్రముచేత—ఎవనికి జ్ఞానముపదేశింపఁబడినదో, వానికే ద్వితీయమంత్రముచేత కర్మవిధింపఁబడినది. కావున నీమంత్రములు రెండింటికిని జ్ఞానకర్మసముచ్చయము నొనర్చుటయందే తాత్పర్యము. కావున ఒకే యధికారి క్రమముగా వాని నాచరింపవచ్చును. కావున కర్మ-జ్ఞానములేక కర్తృకములు కాఁగూడదా ?

ఉ :— కర్మస్వరూపమును, జ్ఞానస్వరూపమును భిన్నములైయున్నవి. కావున వానియధికారులుగూడ భిన్నులేయగుదురు. కావున కర్మజ్ఞానములేక కర్తృకములు కాఁగూడదు.

ప్రశ్న :— జ్ఞానమును, కర్మమునుగూడ వేదమునందు విహితములై (విధింపఁబడినవై) యున్నవి. కావున నీరెండును గూడ సమానమగు శుద్ధిగలవే యగును. కావున వానికెట్లు విరోధము కలుగును.

ఉ :— ఇట్లనినయెడల - ఋతుకాలగమనమును-త్రిదండి ధర్మమును-గూడ వేదవిహితములగుటవలన విరోధము లేనివిగానవలసివచ్చును.

ప్రశ్న :— ఇవి వేదవిహితములే అయినను-భిన్నాధికారులకు విధింపఁబడినవిగదా ?

ఉ :— అట్లే-కర్మ-జ్ఞానములుగూడ ఒకే యధికారికి విధింపఁబడినవి కానేరవు.

“ఋతుకాలగామియగు పురుషుఁడు త్రిదండి (సన్యాసి) కాఁగూడదు” అను నిషేధముండుటవలన ఋతుగమన - త్రిదండి ధర్మములకు సముచ్చయము (కలయిక) కలుగదు. ఇట్లే “కర్మచేతఁగాని; సంతానముచేతఁగాని; ధనముచేతఁగాని అమృతత్వము (మోక్షము) కలుగదనియు, జ్ఞానదాయకములుగాని అనేకములగు శబ్దములను ధ్యానింపకు” మనియు నిషేధముండుటవలన. కర్మ-జ్ఞానములకు సముచ్చయము కలుగదు.

ప్రశ్న :— కేవలమగు (వేదోక్తముకాని) కర్మకును, జ్ఞానమునకును, మాత్రమే సముచ్చయము వేదమునందు నిషేధింపఁబడినది. కావున వేదోక్తమగు కర్మకును-జ్ఞానమునకును సముచ్చయము ఏల తగదు ?

ఉ :— ‘నకర్మణా’ అను మంత్రమునందుఁజెప్పఁబడిన నిషేధము కేవలకర్మవిషయమే కాని వైదిక కర్మవిషయము కాదనుటకు ప్రమాణము కానుపింపదు. కేవలకర్మయు వైదికకర్మయుఁగూడ కర్మయే యగును. కావున జ్ఞాన-కర్మలకు సముచ్చయము సముచితము కానేరదు.

నేనుకర్తను-అను అధ్యాసమునకు (భ్రాంతికి) ఆశ్రయమైన కర్మ-ఆ (తాను) శుద్ధుఁడు అకర్త అను జ్ఞానముచేత బాధింపఁబడును. అని శాంకర భాష్య తరంగిణికయందలి సంబంధ గ్రంథమునఁ జెప్పఁబడిన యంశమును స్మరించున ఆయంశము నెఱింగిన యెడల-కర్తను-అను భ్రాంతితోఁగూడిన కర్మయు, ఆ శుద్ధుఁడు, అకర్త అను విజ్ఞానముతోఁగూడిన జ్ఞానమును, గూడ ఒకే అధికారి యందు సంభవించునవి కావనియు, కనుకనే కర్మ-జ్ఞానసముచ్చయము వేద విహితము కాదనియు నీకు స్పష్టపడఁగలదు.

ఇందలి ద్వితీయ మంత్రముచేత-జీవతేచ్ఛగలవానికి-కర్మయు; ప్రథమ మంత్రముచేత "సర్వమునుగూడ నీశ్వరుఁడే" అను విజ్ఞానముగల జ్ఞానికి-జ్ఞానము, విధింపఁబడుటవలన కర్మాధికారియు, జ్ఞానాధికారియు భిన్నులనుట స్పష్టమగుచున్నది. మఱియు ధనసంపన్నునకే కర్మయందధికారము చెప్పఁబడినది. ప్రథమ మంత్రమునఁ జెప్పఁబడిన అధికారికి ధనాకాంక్ష నిషేధింపఁబడినది. కావున కర్మ-జ్ఞానాధికారులు భిన్నులే యగుదురు.

"నజీవితే, మరణే, వా, గృధింకుర్వీత అరణ్యమియాత్" అని జిజీవిషలేవాఁడు స్త్రీ జన సంకీర్ణము కాని యాశ్రమమునకేగ వలయుననియు, కర్మయందు శ్రద్ధచేత-తిరుగరాఁగూడదనియు, తెలుపుచున్న యింకొక శ్రుతి కూడ, జ్ఞానాధికారి కర్మాధికారికంటె భిన్నుఁడని తెలుపుచున్నది.

శాంకర భాష్యము:—

ఈ యుపనిషత్తునందేముందు "ఏకత్వము నెఱిఁగినవాని శోకమోహములు కలుగ"వని జ్ఞానమునకు ఫలము చెప్పఁబడును. కర్మాధికారికి దేశాంతర ప్రాప్తి వంటిదగు స్వర్గాదిప్రాప్తియు. ఉపాసనాధికారికి హిరణ్యగర్భాది లోకప్రాప్తియు. కలుగునని చెప్పఁబడును. కావున కర్మ-ఉపాసనా-జ్ఞానములకు-ఫలమువలనఁగూడ భేదముగలదని తెలియుచున్నది. సృష్టికాలమున మొదట ప్రాణులు సృజింపఁబడిరి. వారిననుసరించి రెండుమార్గములు బయలు వెడలినవి. అందు మొదట కర్మ (ప్రవృత్తి) మార్గముకలిగినది. తరువాత జ్ఞాన (నివృత్తి) మార్గము కలిగినది. ఈనివృత్తి మార్గమునందే ఏషణాత్రయత్యాగము చెప్పఁబడినది. నివృత్తి మార్గమననుసరించినవారు సన్యాసులు. ఈమార్గములందు సన్యాసమే శ్రేష్ఠము.

అను నారాయణోపనిషద్ వాక్యము కర్మ-జ్ఞానములు-భిన్నము లనుటకు ప్రమాణమగుచున్నది. వీనియందు రెండవదగు సన్న్యాసమే శ్రేష్ఠమను నంశము. "న్యాసఏవాత్యరేచయత్"—అను తైత్తిరీయశ్రుతిచేఁగూడ స్ఫుటీకరింపఁబడినది.

వేదాచార్యుఁడును భగవంతుఁడును అగు వ్యాసుఁడుకూడ చక్కఁగా విచారించి, నిశ్చయించి "ద్వావిమావథ పన్థానౌయత్ర వేదాః ప్రతిష్ఠితాః। ప్రవృత్తిలక్షణోధర్మో నివృత్తిశ్చవిభావితః".

"వేదప్రతిపాదితములగు మార్గములు రెండున్నవి. అందు ధర్మము-ప్రవృత్తిమార్గము-జ్ఞానము-నివృత్తిమార్గము" అని ప్రవృత్తి (కర్మ) నివృత్తి (జ్ఞానము) అనువానికిఁగల భిన్నత్వమును స్వపుత్రునికి బోధించెను.

కర్మ-జ్ఞానములకుఁగల యీవిభాగమును తిరుగముందుఁ గూడ ప్రదర్శింతుము.

ఈశావాస్య రహస్యము "ఇట్లు" చెప్పుచున్నది.

"ఈశ్వరార్పణబుద్ధిచేత నొనర్పఁబడిన లౌకికవైదిక కర్మల వలన కర్మబంధము కలుగదు".

ఉవటాచార్యకృతమగు ఈశావాస్యభాష్యమిట్లనుచున్నది.

"ఈశావాస్య మంత్రజ్ఞానముచేత నిస్పృహుఁడగు యోగి కూడ ముక్తికి హేతువులగు కర్మముల నొనర్చుచునే జీవింప వలయును. ముక్తినిచ్చుటవలన కర్మకుగల శక్తి క్షీణించును, కావున ముక్తికొఱకు గావింపఁబడిన కర్మ-బంధించునది కానేరదు. ఎంత కాలము-ఇచ్ఛప్రవర్తించునో అంతవఱకును కర్మ యందధికార ముండును."

ఈశావాస్య దీపిక "ఇట్లు" చెప్పుచున్నది.

మోక్షమునందిచ్ఛలేనివానికి త్యాగమునందధికారములేదు. కావున దయాకలితయగు మాతవలె శ్రుతి-వాని నీమంత్రముచేత బోధించుచున్నది.

సన్న్యాసమునందు అనధికారివగు నీవు స్వవర్ణాశ్రమోచితమగు కర్మాదికమును త్యజింపకుము. అట్లుకర్మను త్యజించినయెడల నీకు పాపము నశింపకుండుటయేగాక మోక్షముగూడ లభింపదు.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి ఇట్లు చెప్పుచున్నది.

చిత్తము శుద్ధముకానియెడల ఏషణాత్రయమును త్యజించుటకు వీలుకలుగదు. కావున చిత్తశుద్ధి కొఱకు ఫలాకాంక్షనువిడిచి, విధ్యుక్తములగు కర్మలను చేయవలయును. కోరికలేకుండ చేయఁబడిన కర్మవలన-కర్మఫలముతోడి సంబంధము కలుగదు. దాని వలన చిత్తశుద్ధి కలుగును.

ఆనందభట్టోపాధ్యాయ కృతమగు ఈశావాస్యభాష్య మిట్లు చెప్పుచున్నది.

"సాంఖ్యులకు (సన్యాసులకు) జ్ఞానయోగము-కర్మలకు కర్మయోగము-అను రెండునిష్ఠలను నేను పూర్వముచెప్పియున్నాను" అని శ్రీకృష్ణభగవానుఁడర్జునునకు చెప్పెను. కావున కర్మాధికారి-జ్ఞానాధికారులు, భిన్నులేయగుదురు. (అనంతాచార్య కృతమగు ఈశావాస్యభాష్య మిట్లుచెప్పుచున్నది.) బ్రహ్మార్పణబుద్ధిచేత నొనర్పఁబడిన కర్మచేత చిత్తశుద్ధి కలిగిన వానికే ముక్తికలుగును, ఆకర్మ తనను బంధింపదు. ఆకర్మయే ముక్తికి హేతువగు చిత్తశుద్ధిని కలిగించును. అంతటితో నీకర్మకుఁగల శక్తిక్షీణించును.

అద్వైతానందలహరి-ఇట్లు నిరూపించుచున్నది.

ఈశావాస్యమను మంత్రమునందుపదేశింపఁబడిన సర్వత్యాగము-మనస్సుచేత కావింపఁబడిన దృష్టిమాత్రమే, కాని క్రియా రూపముకాదు. అనగా ప్రపంచమునందున్న వస్తువులనన్నిటిని గూడ మానసికమగు పరమార్థ జ్ఞానముచేత పరమాత్మ మాత్ర

ముగాఁజూచుటయే సర్వత్యాగము గాని శరీరముచేత నావస్తువులను విడిచిపెట్టుట సర్వత్యాగముకాదు. కర్మను త్యజించినయెడల దేహయాత్రియుఁకూడ సిద్ధించునవికావు. అట్లు త్యజించుట శక్యము గూడ కానేరదు. కావున భావనారూపమగు త్యాగమే సర్వత్యాగమని గ్రహింపవలెను.

శ్లో॥ "అపిపుష్పావదళనాదపి నేత్రనిమీలనాత్
సర్వత్యాగ విలానేన సులభస్తత్త్వ నిశ్చయః॥"

"మనస్సుచేత సర్వమునుగూడ త్యజించుట వలన పూవును త్రెంపుట కంటెను కన్నుమూయుట కంటెను గూడ తత్త్వనిశ్చయము అనగా ఆత్మసాక్షాత్కారము, మిక్కిలి సులభమైయుండును.

"మనసైవేదమాప్తవ్యం, నేహనానాఽస్తికిఞ్చన" ఈ యాత్మమనస్సుచేతనే పొందఁదగినది. పరమాత్మయందు "భేదరూపమగు జగత్తు కొంచెమైననులేదు."

ఇత్యాది శ్రుతులచేత మానసికమగు జగద్దృష్టి త్యాగమే తెలుపఁబడినది. కాని కాయికమగు క్రియాత్యాగము తెలుపఁబడుట లేదు. కావున దేహయాత్రయు, విహిత కర్మపాలనమును గూడ మానసికమగు సర్వత్యాగము గలవానికి జ్ఞానసిద్ధికలుగుటకు పూర్వముకంటె అధికముగనే సిద్ధించును.

కావున ప్రథమమంత్రముచేత మానసికమగు సర్వత్యాగము గలవానికే-ఈ ద్వితీయమంత్రము-కర్మనువిధించుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ఆత్మజ్ఞుఁడు-కర్మనొనర్చినను, కర్మనొనర్పకున్ననుగూడ నతనికెట్టి ప్రయోజనమ్మునులేదు. అయినను లోకసంగ్రహము కొఱకును, శిష్టులచేత నిందింపఁబడకుండుటకును కర్మనొనర్చుచునే జీవింపఁగోరుట-యుక్తమేయగును. ఆత్మజ్ఞుఁడగు మనుష్యుని కర్మ బంధించునదికానేరదు "ఈపనికి నేను కర్తనుగాను, ఈ కర్మఫలమున్నాదికాదు," అను జ్ఞానముచేత కర్తృత్వము, ఫలసంబంధము,

నివర్తించుటవలన జ్ఞానికి కర్మబంధముకలుగనేరదు, "కర్మణ్య యఃపశ్యేత్" అను గీతా శ్లోకమునందు చెప్పఁబడిన చంద అతఁడు కర్మయందకర్మను, అకర్మయందు కర్మను జూచువాఁడ వలన నతఁడే మనుష్యులలోపల బుద్ధిమంతుఁడును, యుక్తుఁడు సర్వకర్మకర్తయు నగుచుండును. అనియు, "యోగః కర్మసు లమ్" "కర్మములయందలి కౌశలమే అనగా, ఫలాసక్తి నివిడి కర్మలనొనర్చుటయే యోగము" అనియు, భగవంతుఁడర్జు కొనర్చిన యుపదేశము నిచటననుసంధించునది.

ప్రశ్న :— అయ్యా! మీరీ మంత్రమును చిత్రము వ్యాఖ్యానించుచున్నారు. భగవంతుఁడును, భాష్యకర్తయును, అ శంకరుఁడు ప్రథమమంత్రమును సన్యాసివిషయముగను, ద్వితీ మంత్రమును అజ్ఞానివిషయముగను, ఏలవ్యాఖ్యానించెనో తెలు గోరెదను. సన్యాసికి కర్మ ఉచితమా?

ఉ :— "కర్మల నొనర్చుచునే జీవింపఁగోర వలయును" "అను నీద్వితీయ మంత్రమునే ప్రమాణీకరించుచు కొందఱు "యావజ్జీవమును కర్మనేచేయవలయుననియు, "సన్యాసమేకూఁడ"దనియు నాక్షేపించిరి, మఱియు జ్ఞానకర్మలకు సముచ్చయమేకాని విభాగము నంగీకరింపక - సన్యాసము నంగీకరింపరైరి. వారి వాదములను నిరసించి, శ్రుతి-స్మృతి-విహితమగు సన్యాసమును పునరుద్ధరించుటకు శ్రీ శంకర భగవత్పాదులిట్లు వ్యాఖ్యానింప వలసివచ్చినది. 1 కేవలగృహస్థ ధర్మమునకును 2 సన్యాసమునకును 3 త్యాగమునకును గొప్పభేదముకలదు.

1 గార్హస్థ్యము - అగ్నిహోత్రాదికర్మరూపము -ఫలాసక్తి యుక్తము. 2 సన్యాసము-శిఖాయజ్ఞోపవీతాది త్యాగక్రియారూపము, ఈసన్యాసము-బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, అను నాశ్రమములు మూఁడింటికంటెను ఉత్తమమయినది, సన్యాసికి అగ్నిహోత్రాది కర్మలేకున్నను నివృత్తిరూపమగు కొంత కర్మ యున్నది.

దండధారణము, తర్పణము, అయుతప్రణవజపము, (పది వేల ఓంకారములను జరిపించుట) మొదలగునదియు - శ్రవణ-మనన-ధ్యానరూపమయినదియు, అగుకర్మ-సన్యాసమునందుఁగూడ విహితమేగదా! ఈసన్యాసముగూడ ద్వివిధముగా నున్నది.

1 వివిదిషాసన్యాసము 2 విద్వత్ సన్యాసము అని. వివిదిష-అనగా తెలిసికొనవలయునను కోరిక. వివిదిషా సన్యాసికి-కర్మ త్యాగమును, వేదాంతశ్రవణమును విధింపఁబడినవి.

అతనికి బ్రహ్మలోకప్రాప్తి కలుగును. సామాన్యముగా జీవన్ముక్తి కలుగదు.

విద్వత్సన్యాసము :— పూర్ణజ్ఞానముచేత సహజమై లభించునది. అదివిధింపఁబడునదికాదు. విద్వత్సన్యాసులు-శాస్త్రవిధులకు వశ్యులుకారు. వారికి జీవన్ముక్తి కలుగును.

యాజ్ఞవల్క్యాదులు జీవన్ముక్తులు.

సర్వత్యాగము :— ప్రపంచగతమగు నామరూప క్రియా దృష్టిని త్యజించి, వానియందు బ్రహ్మమాత్రమగు దృష్టినిగ్రహించుట. ఇదియే ఈశావాస్యమను ప్రథమ మంత్రముచేత నుపదేశింపఁబడినది.

జనకుఁడు-వైవస్వతుడు-ఇక్ష్వాకుఁడు-రైక్వుఁడు మొదలగు వారు రాజ్యాధిపతులైన గృహస్థులైననుగూడ సర్వత్యాగముగల పరతత్త్వదర్శులై యుండిరి. మిథిల-దహింపఁబడుచున్నదనిభటులు విన్నవింపగా, "నాకు సంబంధించిన దేదియు దహింపఁబడలేదు గదా!" అని జనకుఁడు చెప్పెనుగదా!-ఇదియే త్యాగము.

ఇట్టి సర్వత్యాగులకు-ఆశ్రమచతుష్టయాభిమాన ముండదు. శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు-"నవర్ణా, నవర్ణా శ్రమాచార ధర్మా, నమేధారణా, ధ్యానయోగాదయోఽపి" నాకు వర్ణములులేవు, వర్ణాశ్రమాచారధర్మములులేవు, ధారణా-ధ్యాన-సమాధులు గూడలేవు. అని సర్వత్యాగమును కీర్తించియున్నారు.

అహో! సాక్షాజ్జీవన్ముక్తిరూపమగు సర్వత్యాగవైభవమాశ్చర్యకరముగదా!

ఈమంత్రార్థమంతయు-అధ్యాత్మపురాణమున శ్లోకరూపమున నిట్లు వివరింపఁబడినది :— ఉపాసనచేత లభింపఁదగిన సగుణ బ్రహ్మ విజ్ఞానమునందుఁగాని; జ్ఞానముచేత లభింపఁదగిన నిర్గుణ బ్రహ్మ విజ్ఞానమునందుఁగాని, మీకధికారము (అర్హత) లేనియెడల "కర్మఫలభూతములగు లోకములు, స్త్రీలు, ధనాదికము మొదలగు ఫలములు ఈశ్వరునివేగాని నావికా"వని ఫలాపేక్షని విడిచి శాస్త్రోచితమగు కర్మను యావజ్జీవమును గూడ మనోవాక్ కాయకర్మలచేత నొనరింపుఁడు.

ఇట్లు నిష్కామకర్మనాచరించుటవలన-ఈజన్మమునందుఁగాని తరువాతి జన్మమునందుఁగాని, మీపాపములునశించుటవలన మీకుచిత్తశుద్ధికలుగును, అప్పుడు మీరు బ్రహ్మ జ్ఞానద్వారమున దుఃఖములేనివారలు కాఁగలఁగుదురు. కోరికలేకుండ, విధింపఁబడిన కర్మనొనరించు కర్మయోగులకు-పాపనాశము, చిత్తశుద్ధి, బ్రహ్మ జ్ఞానము, శోకనివృత్తి, అను ఫలములు క్రమముగా లభింపఁగలవు.

స్వర్గాదిప్రాప్తికి మూఁడుమార్గములున్నవి.

ఇష్టాపూర్త్యాది కర్మలనొనర్చు వారికి పితృయాణమను, ధూమాదిమార్గమును, సగుణ బ్రహ్మము నుపాసించువారికి దేవయానమార్గమను అర్చిరాది మార్గమును, శుద్ధచిత్తులగు విరక్తులకు (ఆత్మనిష్ఠులకు) బ్రహ్మజ్ఞానమను మార్గమును గలవు. ఇంతకంటె సుఖప్రదములగు మార్గములు మఱిలేవు. ఈ మూడు మార్గములను పొందఁజాలనివారికి, దుష్కర్మబంధమును దానివలన నధిక దుఃఖానుభవమును కలుగక మానవు.

ఈ మార్గములయందుఁగూడ బ్రహ్మజ్ఞానము శ్రేష్ఠము. బ్రహ్మ జ్ఞానులకు సంపూర్ణ దుఃఖనివృత్తికలుగును. ధూమాదమార్గగాములకును, అర్చిరాది మార్గగాములకునుగూడ, సంపూర్ణమగు దుఃఖముయొక్క నివృత్తికలుగదు.

విశిష్టాద్వైతపరమగు వేదాంతదేశికాదులభాష్యము నందీ మంత్రము ఇట్లు వ్యాఖ్యానింపఁబడినది,

ఇట్లు విరక్తుఁడగు విద్వాంసునకు 1 ఫలసంగము 2 కర్మయందలి మమత 3 కర్తృత్వాదికము, మొదలగు వానియొక్క త్యాగముతోఁగూడిన నిత్యనైమిత్తిక రూపమగు కర్మను-ప్రథమ మంత్రోక్తమగు జ్ఞానమునకు అంగముగా, యావజ్జీవితమును చేయవలయునని ద్వితీయ మంత్రము విధించుచున్నది.

విద్వాంసుఁడగు నరుఁడుకూడ నిత్యనైమిత్తికములగు కర్మలను చేయుచునే జీవింపఁగోరవలయును. విద్యపరిపూర్ణమగు నంతవఱకును దేహమును ధరించియుండుట విద్వాంసునకుఁగూడ యావశ్యకమేయగును.

కావున విద్వాంసునకుఁగూడ జీవితేచ్ఛ - విరుద్ధముకాదు' కావున జీవితేచ్ఛయున్నంత మాత్రమున ఈద్వితీయమంత్రము- "అజ్ఞానికొఱకు కర్మను బోధించు"నని తెలుపునదియగు శాంకర భాష్యము యుక్తము కానేరదు.

"నరమత ఇతినరః" అనువ్యుత్పత్తిచేత విద్యావిరుద్ధములగు కర్మఫలములయందు రమింపనివాఁడు(ఆసక్తిలేనివాఁడు)నరుఁడని చెప్పఁబడును

ఇట్లు బ్రహ్మవేత్తయగు నరునికి-విద్యాంగముగా. అనఁగా, జ్ఞానమున కంగముగా విధింపఁబడిన కర్మయోగము-స్వర్గాదిహేతు వగు బంధమును కలిగింపకుండుటయేగాక, జ్ఞానయోగ ద్వారమునఁ గాని, సాక్షాత్తుగాఁగాని మొదట పరిశుద్ధ జీవాత్మవిషయకమగు యోగమును పుట్టించి పిదప భక్తియోగమున కంగభూతమగు పరిత్యగాత్మసాక్షాత్కారమునే కలిగించునని తెలియునది.

ఈమంత్రార్థము బ్రహ్మవేత్తకు సంబంధించినదికాదనియు, జ్ఞానాగ్నిచేత కర్మాధికారమును దహించిన బ్రహ్మవిదుఁడు విధి నిషేధములకు వశ్యుఁడుకాఁడనియు, తెలుపునదియగు శాంకర భాష్యము ప్రకరణ విరుద్ధమగుటయేగాక "విద్యాంచా విద్యాంచ" అని ఈయుపనిషత్తునందే ముందు చెప్పబడునదియగు వేతొక విధికిఁగూడ విరుద్ధమగుట వలన వేదవిత్సమ్మతము కానేరదు,

ద్వైత భాష్యమిట్లు చెప్పుచున్నది.

పూర్వమంత్రోక్తమగు జ్ఞానము నర్జించు నరునకు కర్మాష్ఠానముగూడ నావశ్యకమని "కుర్వన్నేవ" అను 2వమంత్రము చెప్పుచున్నది.

ఈమానుషాది జన్మమునందు జీవింపఁగోరినయెడల మర పర్యంతమునుగూడ భగవత్పూజాత్మకములును, ఫలసంకల్ప రహితములును, ఆశ్రమోచితములును, అగుకర్మలను చేయుచునే యుండవలెను. ఇట్లు కర్మలను చేయుచున్న మనుష్యమాత్రుఁ డయినను గూడ నీయందు పాపలేపము కలుగదు.

స్వాభిప్రాయము :—

వేదమునందు-సామాన్యముగా బ్రహ్మచారికి-వేదాధ్యయనమును, ఆత్మజ్ఞానరహితుఁడగు గృహస్థునకు-నిత్య-నైమిత్తిక-కామ్యకర్మాచరణమును, వానప్రస్థునకు-విద్యయని చెప్పఁబడునది యగు ఉపాసనయు, సన్యాసికి-ఉపనిషత్ప్రోక్తమగు తత్త్వజ్ఞానమును, విధింపఁబడినవి. శ్రుత్యర్థమును స్మరించునవియగు స్మృతులయందుఁగూడ నీయంశమే నిశ్చయింపఁబడినది.

అయినను కొన్నివిశేషవిధులచేత-అధికారము ననుసరించి యీ నిర్ణయముకూడ భేదించుచున్నది.

శ్రుతి-స్మృతులకు ఆచార్య శంకరులు అద్వైతపరముగను, శ్రీరామానుజాచార్యులు విశిష్టాద్వైతపరముగను, శ్రీమదానంద తీర్థులను మధ్వాచార్యులు ద్వైతపరముగను భాష్యములను రచించి యున్నారు. ఆయామతముల ననుసరించిన విద్వాంసులలో కొందఱు ఆ భాష్యముల ననుసరించిన టీకలను స్వతంత్రములగు వ్యాఖ్యలను గూడఁగావించియున్నారు. వీనియందనేక భాష్యములును, వ్యాఖ్యలునుగూడ ఆంధ్రులకు పరిచితములు కాకున్నవి.

కావున నవియన్నియుఁగూడ విద్వాంసులచేత నాంధ్రీకరింపఁబడఁదగియున్నవి. ఈశావాస్యమునందలి ప్రథమ ద్వితీయమంత్ర

ముల యభిప్రాయములను ఆయావ్యాఖ్యాతలు తెలిపిన విధము నను సరించి సంగ్రహముగా మీఁదఁబ్రదర్శించియున్నాను.

ప్రథమ మంత్రముచేత ఉపదేశింపఁబడిన జ్ఞానము (త్యాగము) ద్వితీయ మంత్రముచేత ప్రతిపాదింపఁబడిన కర్మ అను రెండును ఒకే అధికారికా? భిన్నాధికారులకా? విధింపఁబడినవి ? అను సంశమును విమర్శింతును. శ్రీ శంకరులు-ఇవి భిన్నాధికారుల కని తెలిపిరి. తదితరులొకనికేయని తెలిపిరి.

శ్రీభగవత్ పాదులవారు - కర్మ జ్ఞానముల కలయికచేత, అమృతత్వము సిద్ధించునని యంగీకరింపకుండుటకు కారణమును మొదట తెలుపుదును. తదుపరి-స్వాభిప్రాయమును శాస్త్రవిరుద్ధము కాని విధమున తెలుపుదును. ప్రియపాఠకులు శ్రద్ధతో పరిశీలింపఁ గోరెదను. దీనివలన శ్రీశంకరులు కర్మజ్ఞానసముచ్చయము మోక్ష సాధనముకాదని తెలిపియున్నారు, కాని తత్త్వవేత్తయందు ఎచ్చటను గూడ కర్మ జ్ఞాన సముచ్చయము సంభవింపదని తెలుపుట లేదను సంశమును పాఠకులు దృఢముగా గ్రహింపఁగలరనియే నానమ్మిక.

—• కర్మచేత—ఆత్మలభించునా ? •—

ఈ లోకమునందు కర్మచేత సాధింపఁదగిన ఫలము చతుర్విధమైనది.

1 కర్మచేత ఏదైనవస్తువు పుట్టింపఁబడును. 2 పొందింపఁబడును. 3 మాలిన్యాదులను తొలఁగించుటచేత సంస్కరింపఁబడును. 4 ఒకానొక కర్మవిశేషముచేత మార్పునొందింపఁబడును.

ఆత్మస్వరూపము పుట్టుకలేనిది. కావున కర్మచేత గృహాదుల వలె పుట్టింపఁబడునది కాదు. ఆత్మను పొందఁగోరినజీవుని నిజ రూపము ఆత్మయే అగుచున్నది. కావున స్వరూపమగు ఆత్మ పొందింపఁదగినదికాదు. మురికి మొదలగు దోషములతోఁగూడిన "అద్దము" మొదలగు వస్తువులు సంస్కారము నొందింపఁదగిన

వగుచుండును, ఆకాశమువలె నిత్యశుద్ధుఁడగు ఆత్మ సంస్కరింపఁ దగినవాఁడుకాఁడు. అనియములతోఁగూడినదియు, మార్పునొందునదియు, అగు క్షీరము మొదలగునది మార్పునొందింపఁబడును. నిరవయవుఁడును, నిష్క్రియుఁడును అగు ఆత్మ మార్పునొందింపఁదగినవాఁడుకాఁడు.

కావున కర్మచేత నిజస్వరూపుఁడగు ఆత్మలభించువాఁడు కాఁడు. మరియు కర్మచేత సాధింపఁదగిన వస్తువు నిత్యముకాదు. ఆత్మ నిత్యము. పుణ్యకర్మచేత సాధింపఁదగిన స్వర్గాదిలోకములు గూడ నిత్యములుకావు. కావుననే "కర్మచేతగాని, సంతానముచేతగాని, ధనముచేతగాని, నిత్యమగు అమృతత్వము (మోక్షము) కలుగునదికాదు. త్యాగముచేతనే మోక్షము కలుగును" అని శ్రుతియందు ఉగ్గడింపఁబడినది.

"నేను కర్తనుగాను" అను ఆత్మస్వరూపజ్ఞానమును "నేను కర్తను" అనుజ్ఞానముతో గూడిన కర్మయు-ఒకేవ్యక్తియందు సంభవించునవి కానేరవు. కావున "ఈశావాస్యమ్" అను ప్రథమ మంత్రముచేత ఉపదేశింపఁబడిన జ్ఞానము- సర్వకర్మలను, తత్ఫలములను, తత్కర్తృత్వమును గూడ శరీరముచేతను, మనస్సుచేతను గూడ త్యజించిన సన్న్యాసికే విధింపఁబడినదనియు, "కుర్వన్నేవేహ" అను ద్వితీయమంత్రముచేత చెప్పఁబడిన కర్మాచరణము-అజ్ఞుఁడగు గృహస్థునికే విధింపఁబడినదనియు, కర్మజ్ఞానములకుసముచ్చయము విధింపఁబడుటలేదనియు, శ్రీ శంకర భగవత్పాదుల చేత నిర్ణయింపఁబడినది. కావున ప్రథమ మంత్రమునందు చెప్పఁబడిన త్యాగము, ద్వితీయ మంత్రమునందు చెప్పఁబడినకర్మ, అను వానియొక్క స్వరూప సంబంధములనిచట విమర్శించుచున్నాను.

త్యాగము అనగా "విడుచుట" అనునది సామాన్యఅర్థము అయినను ఇచ్చట త్యాగశబ్దమునకు (1) సన్న్యాసము 2) కర్మఫల త్యాగము (3) మానసికమగు 1 కర్మఫల, 2 కర్మ, 3 కర్తృత్వ-త్రయ

త్యాగము అను మూడర్థములు చెప్పబడుచున్నవి. "అనృతమగు నామరూపములతో గూడిన ఈ సమస్త ప్రపంచమును గూడ-ఈశ్వర మాత్రమే" అను జ్ఞానముచేత-ఈ ప్రపంచమును, కర్తృత్వమును, కర్మఫలమును, కర్మనుగూడ నామ-రూప-కర్మ రహితబ్రహ్మమగు ఈశ్వర స్వరూపమునందు త్యజించి [సచ్చిదానంద మాత్రముగా గ్రహించి] బ్రహ్మస్వరూపమగు ఆత్మస్వరూపము నెఱిగిన జ్ఞానికి విధినిషేధములు లేకుండుటవలన బాహ్యములగు సర్వకర్మలను గూడ త్యజించుటయందే-అనగా సన్యసించుట యందే-అధికారము" అని శ్రీ శంకరులచే సిద్ధాంతీకరింపబడినది. కావుననే ప్రథమ మంత్రమునందు చెప్పబడిన జ్ఞానము-సన్న్యాసి నుద్దేశించి యుపదేశింపబడినదనియు, ద్వితీయ మంత్రమునందుపదేశింపబడిన అభిప్రాయము అజ్ఞానియగు గృహస్థునుద్దేశించి చెప్పబడినదనియు, శంకరమతానుయాయులగు విద్వాంసు లనేకులు వ్యాఖ్యానించి యున్నారు. ద్వైతవిశిష్టాద్వైత బోధకములగు వ్యాఖ్యలయందు ప్రథమమంత్రముచేత చెప్పబడిన జ్ఞానముగల వానికే ద్వితీయ మంత్రమునందలి కర్మవిధికూడ విధింపబడుటవలన కర్మజ్ఞాన సముచ్చయము అంగీకరింపబడినది. శంకరమతానుయాయులగు కొందఱు వ్యాఖ్యాతలుగూడ-ప్రథమ మంత్రోక్తమగు జ్ఞానము మానసికమగు సర్వత్యాగమే యగును కావున ద్వితీయ మంత్రమునందు చెప్పబడిన కర్మనిష్ఠగూడ మానసిక సర్వత్యాగియగు బ్రహ్మవేత్తకు జనకాదులకువలె సముచితమే అగునని నిశ్చయించిరి. కాని, వారి యభిప్రాయముకూడ శంకరుల యభిప్రాయమునకు విరుద్ధముకానేరదు, కర్మ-జ్ఞాన-సముచ్చయము-మోక్షసిద్ధికి హేతువను సంశమును వారుగూడ నంగీకరింపరు. మోక్షము-జ్ఞానము వలననే కలుగును. అయినను లోకసంగ్రహము కొఱకు-అధికారికత్వాదిప్రారబ్ధమువలన-కర్మ-జ్ఞాన సముచ్చయముకూడ జ్ఞానులయందు విరుద్ధముకాకుండునను నదియేవారి యాశయము.

ఈ అంశములను పరిశీలించి శ్రుతి స్మృతి విరుద్ధముకాని విధమున స్వాభిప్రాయమును సంగ్రహముగ ప్రదర్శించెదను.

"లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధానిష్ఠా పురాప్రోక్తా మయానఘ ।
జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానామ్ కర్మయోగేన యోగినామ్॥"

దోషరహితుఁడవయిన ఓ అర్జునా! బ్రహ్మచర్యాశ్రమము నుండియే సన్యసించినవారును, ఆత్మానాత్మ విషయక వివేక విజ్ఞానవంతులును, బ్రహ్మమునందే నివసించియున్నవారును, అగు పరమహంస పరివ్రాజకులకు-జ్ఞానయోగము, కర్మనిష్ఠులకు-కర్మయోగము అను రెండు నిష్ఠలను నేను తెలిపియున్నాను" అని భగవద్గీతయందు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు అర్జునునకుపదేశించియున్నాఁడు. దీని వలన కేవలకర్మలంపటులు-వేదోక్తమగు సర్వకర్మలను, ముముక్షువులగు కర్ములు-కర్మయోగమును, బ్రహ్మనిష్ఠులగు సన్న్యాసులు-జ్ఞానయోగమును, ఆశ్రయింపఁదగునను అర్థము గ్రహింపఁదగియున్నది. కర్మయోగానుష్ఠానముచేత సత్త్వగుణము శుద్ధమగును. శుద్ధసత్త్వమగు చిత్తము-శుద్ధచిత్తమగును. పిమ్మట శుద్ధచిత్తులగు మనుష్యులు వైరాగ్యమునొంది, కర్మలను తత్ఫలములను సన్యసించి, జ్ఞానయోగముచేత మోక్షమునొందుదురను నంశము సామాన్యముగా శ్రుతి-స్మృతి - ప్రతిపాదితమగుచున్నది. కాని కొన్ని శ్రుతులచేత "మానసికమగు సర్వత్యాగముతోఁగూడిన, ఆత్మజ్ఞానముగల విద్వాంసులు-కర్ములైయున్నను, పరతత్త్వదర్శులగు వారొనరించిన కర్మ-వారికి మోక్ష సిద్ధియందు విరోధికాఁజాలదు" అని స్పష్టపడుచున్నది. "కర్మచేత-మోక్షముసిద్ధింపదు. జ్ఞాన-కర్మ-సముచ్చయముచేత [అనఁగా; కర్మకంగమగు జ్ఞానముచేతఁగాని, జ్ఞానమునకంగమగు కర్మచేతఁగాని] కూడ-మోక్షము లభింపదు." అను శ్రీ శంకరుల అభిప్రాయము-శ్రుతి-స్మృతి-యుక్తి-అనుభవములచేత పరీక్షించునెడల-మిక్కిలి సమంజసమగుచున్నది.

ఏల యనిన :—

కర్మలైన గృహస్థులకైనను - అకర్మలైన సన్యాసులకైనను గూడ - ప్రాప్యమగు మోక్షము - జ్ఞానము వలననే - కలుగును. కాని కర్మవలనఁగాని, కర్మ-జ్ఞానసముచ్చయము వలనఁగాని కలుగనేరదు.

జ్ఞానులు-కర్మయోగులుగానుండఁగూడదా ?

జ్ఞానసిద్ధినొంది-ఆత్మారాములు-ఆత్మతృప్తులు-ఆత్మసంతుష్టులు-అయియున్న ఆరూఢులకు చేయఁదగిన కార్యములేకున్నను-అట్టి జీవన్ముక్తులగు మహాత్ములుగూడ-కొందఱు—జనకుఁడు-రైక్వుఁడు-ఇక్ష్వాకుఁడు-శ్రీకృష్ణుఁడు మొదలగువారు-ప్రారబ్ధకర్మబలముచేత లోకసంగ్రహము కొఱకు-కర్మరంగము (కర్మయోగము) నందు విహరించి యున్నారు. కావున తత్త్వవిదులగు జీవన్ముక్తులుగూడ నిష్కామ కర్మ యోగనిష్ఠయందున్నారను ఈ అభిప్రాయమును శ్రీశంకరులు గూడ "కర్మణైవహి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః" ఇత్యాది గీతా శ్లోకములను వ్యాఖ్యానించునపుడు స్పష్టముగా నంగీకరించియే యున్నారు. కావున ఆత్మసాక్షాత్కారులగు జీవన్ముక్తులకుఁగూడ లోకసంగ్రహము కొఱకగు కర్మప్రవృత్తి శ్రీశంకరులకుఁగూడ నభిమతమే యగుచున్నది. అయినను ద్వితీయ మంత్రార్థమును అనుసరించి-తత్త్వవేత్తలుగూడ యావజ్జీవమును కర్మనే చేయవలయునని ప్రమాణీకరించుచు "సన్యాసమే కూడ" దను మూఢులను నిరసించుటకై శ్రీశంకరులు-వేదోక్తమగు నిష్ఠాద్వయమును విభజించుచు ఇట్లు వ్యాఖ్యానించిరని చెప్పనగును. ఆత్మజ్ఞుఁడు విధినిషేధములకు వశ్యుఁడు కాఁడు.

కర్మనొనర్చుటవలనగాని, కర్మనొనర్పకుండుటవలనఁగాని, అతనికెట్టి ప్రయోజనమును లేదు. జనకుఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు మొదలగువారు అట్టివారే యగుచున్నారు. అయినను వారు లోకసంగ్రహముకొఱకు సజ్జనాభినందితమగు సత్కర్మ నాచరించియే యున్నారు. కావున ఇందలి ప్రథమమంత్రోక్తమగు సర్వత్యాగ దృష్టిగల తత్త్వవేత్తలుకాని, ముముక్షువులుగాని, కామ్యనిషిద్ధ కర్మలను విడిచి వేదోక్తమును, స్వాశ్రమోచితమును అగు కర్మను ఆచ

రించుట అసంగతము కానేరదని తలంచుచున్నాను. ఇందులకు యోగవాసిష్ఠాదిస్మృతి ప్రామాణ్యమున్నది. అయినను ప్రారబ్ధ వలన తత్త్వవిదులగు విద్వాంసులలో కొందఱు జీవన్ముక్తిసు- కొఱకు గృహస్థాశ్రమమును విడిచి విద్వత్సన్న్యాసమును గ్రహిం నట్లును, కొందఱు యావజ్జీవమును గూడ లోకసంగ్రహముకొ కర్మలనాచరించుచునే యుండిరట్లునుగూడ శ్రుతి స్మృతుల వ స్పష్టపడుచున్నది. ఒక్క విషయము మాత్రమిచట ముఖ్యము గుర్తింపఁదగియున్నది. నిష్కామమగు సత్కర్మాచరణము చి శుద్ధి ద్వారమున మోక్షమున కుపాయమగుచున్నది. కావున మాన సికమగు కర్మత్యాగములేని ముముక్షువులు శారీరకమగు కర్మ త్యాగమును చేయుట సముచితము కానేరదు. మానసికమగు సర్వ త్యాగము సిద్ధించునంతవఱకును ముముక్షువులగు మనుష్యులు ఫలాభి సంధిని విడిచి సర్వకర్మలను గూడ బ్రహ్మార్పణ దృష్టిచే నొనర్చుచు జీవింపఁగోరదగును. దానివలన క్రమక్రమముగా చిత్తశుద్ధియు జ్ఞానమును-ఆత్మసాక్షాత్కారమును-ను వేదవిషయము. కలిగి అమృ తత్వము సిద్ధించునని గ్రహించునది.

"బ్రహ్మ విదులగు ఋషులు కర్మ నొనర్పఁదగునా తగదా"? అను సంశయము, శ్రీరామ వసిష్ఠ సంవాదముచే స్పష్టమ కాఁగలదు. కావున యోగ వాసిష్ఠమునందున్న నిర్వాణ ప్రకరణ మందలి 199 వ సర్గమునందు చెప్పఁబడిన అభిప్రాయము నిచ్చట సంగ్రహించుచున్నాను దానినామూలముగ గ్రహింపఁగోరిన జిజ్ఞాస వులు మూలమునే పరిశీలించునది. అందలి సంగ్రహము విధ వ్రాయుచున్నాను.

శ్రీరాముఁడు :— జ్ఞానైక నిష్ఠులును, ఆత్మారాములును అగుట వలన జీవన్ముక్తులు-కర్మపరిత్యాగము (సన్యాసము) చేయ వలసియున్నదిగదా? ఆట్లేల చేయుటలేదు?

శ్రీ వసిష్ఠుఁడు :— జీవన్ముక్తుఁడగు జ్ఞానికి ఇది త్యజింప దగినది అను దృష్టి (తలంపు) గాని, ఇది గ్రహింపఁదగినది అను

దృష్టిగాని. లేదు. అన్నిటియందునుగూడ బ్రహ్మమాత్రదృష్టియే (విజ్ఞానమే)కలదు. కావున పనిని విడుచుటచేతఁగాని, పనినొనర్చుట చేతఁగాని వానికిప్రయోజనములేదు. జీవన్ముక్తునకు సన్యాసము చేత గాని, కర్మ నిష్ఠచేతగాని, ప్రయోజనమేదియులేదు. కావున "కర్మ త్యాగము చేయవలసియున్నది గదా" అను సంశయమునకు నచట ప్రసక్తిగలుగదు వర్ణాశ్రమోచితమును, ప్రవాహపతితమును అగు ఏకార్యమెట్లు చేయవలయునో దాని నతఁడట్లే యాచరించును. శ్రీరామా! ఆయువున్నంతవఱకును దేహము స్పందించుచునే యుండును. కావున యథాప్రాప్తమగు సత్కర్మమును నీశరీరము నిశ్చింతగచేయుఁగాక! అట్లు చేయకుండుటచేతఁగాని, అధర్మముగా చేయుటచేతఁగాని ప్రయోజనమేమున్నది? కార్యముసిద్ధించినను, సిద్ధింపకున్నను సమానమగుచు, నిర్వికారమగు బుద్ధితోఁగూడిన మనుజుఁడు-దేనినెట్లుచేసినను ఆపని దోషరహితమే యగును. కొందఱు జీవన్ముక్తులు సంగరహితమగు బుద్ధితో ప్రాప్తించిన కార్యము నాచరించుచున్నారు. మరికొందఱు జ్ఞానులు గృహస్థాశ్రమ ధర్మములనన్నిటినిగూడ నిర్వర్తించుచున్నారు. ఇంకను కొందఱు రాగరహితులును, సంగరహితులును అగుచు మహారాజ్యము నేలుచున్నారు. ఈ జీవన్ముక్తులు నాలుగు వర్ణములయందును, నాలుగాశ్రమములందును, స్వోచితమగు కర్మలను కావించుచునేయుందురు. ఇట్లు సర్వకర్మ-ఫలములను త్యజించుచున్నను సర్వకర్మలను గావించుచున్నట్లు నటించుచున్న కొందఱు జ్ఞానులు-అజ్ఞానులగు లోకుల దృష్టియందు అజ్ఞానులవలె కాన్పించుచుందురు. మఱి కొందఱు శూన్యవన ప్రదేశములందు ధ్యానపరాయణులై యుందురు. కొందఱు తీర్థములయందును, పుణ్యాశ్రమములయందును, వసించుచుందురు. సర్వత్యాగముగల ఈజీవన్ముక్తులలో కొందఱు సన్యాస విధిచేత వర్ణాశ్రమాచారములను త్యజించియుందురు. ఆత్మ సాక్షిత్కారులగు జీవన్ముక్తుల విషయమున "ఇట్లు చేయవలయును-ఇట్లు చేఁయగూడదు" అను విధి నిషేధములులేవు. కావున

వారెల్లు చేసిననుచేయవచ్చును. అల్పజ్ఞానముగ కొందఱు మూఢులు ఆత్మసాక్షాత్కారము లేకున్నను తాముజీవన్ముక్తులమే యనుకొని "మేము దురాచారము నొనర్చినను అదిమాకు పాపమును కలిగింప"దని గర్వయుక్తులై సదాచారములను విడిచి దురాచారముల నొనర్చుచు ఉభయ లో భ్రష్టులగు చున్నారు. (వీరే మెట్ట వేదాంతులు) జీవన్ముక్తుల సిద్ధులకు సదాచారమువలన పుణ్యముకాని, దురాచారము వల పాపముగాని, కలుగదని శ్రుతి స్మృతులు చెప్పినదిసత్యమే అ నను, ఆత్మవేత్తలగు జీవన్ముక్తులు ప్రారబ్ధమునసుసరించి కర చేయవలసియున్నప్పుడు సత్కర్మమునే యాచరింతురుగాని దుష్క ర్మము నాచరింపరుగదా. జనన మరణములేయగు సంసారము దాటుటకు (మోక్షమునొందుటకు) వనవాసముగాని, కర్మత్యాగవ గాని. కర్మగ్రహణముగాన్ని, ఖ్యాతి-లాభము-ఐశ్వర్యము-సిద్ధి మొదలగునవి గాని కారణములు కానేరవు. కర్మలయందును, వా ఫలములయందును, కర్తృత్వమునందును, ఆసక్తముకాని (సంబ ధములేని) శుద్ధమగు సచ్చిదానంద స్వభావమే మోక్షమునకు ముఖ కారణమై యున్నది. శుభకార్యములను చేయుచు, అశుభ కార ములను విడుచుచు కర్మియై యుండినను గూడ అసంగ చిత్తుడ జీవన్ముక్తుడు మరల జనన మరణ రూపమగు సంసారము పొందడు. కర్మలనన్నిటిని సన్యసించినను గూడ విషయము యందు ఆసక్తిగల శఠుడు (ఆత్మవంచకుడు) సంసారమున వశపడియేతీరును. ఏలయనిన, వాసనాప్రేరితమగు ఈబుద్ధి-వి యములను విడిచినను, విషయములయందలి రుచిని విడువదు, రు లోగూడిన బుద్ధి జీవునకనేక దుఃఖపరంపరను కలుగజేయ చుండును. (నిరంతరమగు ఆత్మనిష్ఠలేని యెడల దీనిని విడుచుట శక్యముకానేరదు.) అదృష్టవశముచేత ఒక్కొక్కనికి ఆత్మదర్శనమ కొఱకు వేదాంత శ్రవణాదులయందు రుచికలుగును. శ్రవణాదుల చేత నిర్మలత్వమునొందిన అచిత్తము-తత్త్వజ్ఞానముచేత ఆత్మ

సాక్షాత్కారమును బొందిదేశకాలవస్తుభేద రహితమును, అనాసక్తమును, అమనస్కమును, నిర్వికారమును అగు బ్రహ్మమేయగు చుండును. ఓరామా! బ్రహ్మమైన చిత్తము చిత్తము కానేరదు. అది సత్త్వరూపమై యుండును. జ్ఞానులు దానిని చిత్తమని చెప్పక సత్త్వమని చెప్పుదురు. సత్త్వరూపమగు చిత్తముతోఁగూడిన నీవు అన్నిటియందును ఆత్మనే చూచు, సమదృష్టిని కలిగి, చిదాకాశరూపమును ధరించి, లోకసంగ్రహము కొఱకు రాజ్యపరిపాలనము నొనరించుచు సుఖముగానుండుము."

మీది ఉపదేశమువలన జీవన్ముక్తునకుఁగూడ-అదృష్టబలము చేత-రాజ్యపరిపాలనాదిధర్మము విరుద్ధముకాక సంగతమే యను నంశము స్పష్టపడుచున్నది.

మీది విచారణవలన ఫలాసక్తునకు-కర్మనిష్ఠయు-చిత్తశుద్ధి నభిలషించు మనుష్యునకు (ముముక్షువునకు) నిష్కామకర్మయోగ నిష్ఠయు-విరక్తుఁడును ముముక్షువును అగు వివిదిషా సన్యాసికిని-విశ్రాంతి నభిలషించిన విద్వత్సన్యాసికిని-కర్మసన్యాసమును సముచితమై యున్నవి. సర్వకార్యములను చేయుచున్నను, మనస్సుచేత సర్వకార్యములను విడిచి-నిరంతరమగు ఆత్మసాక్షాత్కారము కలుగుట వలన, సర్వకర్మలను, తత్ఫలములను, తత్కర్తను, సర్వ ప్రపంచమును, గూడ బ్రహ్మమాత్రముగాఁజూడగలిగిన జీవన్ముక్తునకు కర్మచేయుట వలనఁగాని, చేయకుండుట వలనఁగాని, ప్రయోజనము లేకుండుటవలన, ఒకప్పుడు లోకుల అదృష్టమువలన లోక సంగ్రహము కొఱకగు ప్రవృత్తిగాని, జీవన్ముక్తి విశ్రాంతి కొఱకగు నివృత్తిగాని, సమంజసమేయగునని పాఠకులు సంభావింతురని తలఁచెదను.

ఇట్లు-ప్రతిపాదితమగు-జ్ఞాన-కర్మసముచ్చయము-సర్వమతస్థులకును గూడ అంగీకారయోగ్యమగునని తలంచుచున్నాను.

కర్మనిరతుఁడు - తపోనిరతుఁడు-మొదలగువారు పొందఁదగిన స్థానములు-క్రిందిశ్లోకమున తెలుపఁబడినవి.

"యజ్ఞైశ్చ-దేవానాప్నోతి-వైరాజం తపసా పదమ్
బ్రహ్మణః కర్మసన్యాసాద్ వైరాగ్యాత్ ప్రకృతౌలయమ్
జ్ఞానాత్ కైవల్యమాప్నోతి పఞ్చైతాగతయః స్మృతాః"

కర్మనిష్ఠుఁడగు మనుష్యుఁడు-యజ్ఞములచేః-దేవలోకమును (స్వర్గమును) పొందును, తపశ్శాలియగు పురుషుఁడు (ఉపాసన నొనర్చువాఁడు) విరాట్పురుషసంబంధులగు లోకములను (బ్రహ్మ-విష్ణు-శివాదుల లోకములను) పొందును, వివిదిషాసన్యాసి యగు పురుషుఁడు-కర్మలను సన్యసించి యోగశక్తివలన బ్రహ్మ లోకము నొందును. [ఇతఁడు-విదేహముక్తినిగూడ నొందవచ్చును].

విరాగియగు పురుషుఁడు-వైరాగ్యము వలన సర్వమును త్యజించినను, తత్వజ్ఞానము లేకుండుట వలన ప్రకృతియందు లయించును.

విద్వత్ సన్యాసియగు పురుషుఁడుగాని, జీవన్ముక్తుఁడగు గృహస్థుఁడుగాని వీరిలో నెవ్వఁడైనను జ్ఞానము [ప్రత్యగాత్మ-పరమాత్మలయేకత్వ దర్శనము] వలన-ఇచ్చటనే బ్రహ్మైక్య రూపమగు అమృతత్వము నొందును.

వేదోక్త కర్మనిష్ఠలేని పాపాత్ములు-నిషిద్ధాచరణము నొనర్చి [ధూమాది మార్గముచేత పితృలోకము నొందక] నారక లోకముల నొంది, తిరుగ నీచయోనులయందు పుట్టుచుందురు.

ఈ యుపనిషతుయొక్క చివరను చేర్పఁబడిన పట్టికయందు (1) కేవలకర్మనిష్ఠుఁడు (2) నిష్కామ కర్మయోగి (3) కర్మ-ఉపాసనా సముచ్చయ కర్త (4) కర్మ-జ్ఞాన సముచ్చయకర్త (5) వైరాగ్య సన్యాసి (6) వివిదిషా సన్యాసి (7) విద్వత్ సన్యాసి (8) జీవన్ముక్తుఁడు-మొదలగు వారల యొక్క, స్వరూప-ఆచరణ-గమన-ఫలములు వివరింపఁబడి యున్నవి. పాఠకులు దానిని పరిశీలింపఁ గోరెదను.

శాంకర భాష్యావతారిక:—

"ఈశావాస్యమ్" అను ప్రథమ మంత్రమునందు-అను భవింపఁదగినదిగా చెప్పఁబడిన-ఆత్మయొక్క తత్త్వము-4,5,6,7, 8 సంఖ్యలుగల మంత్రములచేత ముందు విశదీకరింపఁబడును. ఈ యాత్మ తత్త్వమునుండి పరాఙ్ముఖుఁడగు అవిద్వాంసుని నిందించుటకై క్రింది మూఁడవ మంత్రము ప్రారంభింపఁబడుచున్నది.

మూ॥ అసుర్యానామ తేలోకా
అన్ధేన తమసాఽవృతాః
తాంస్తే ప్రేత్యాభి గచ్ఛన్తి
యేకే చాత్మహనో జనాః॥3

గీ॥ అంధతిమిరా వృతము, లసుర్యములు, నగుచు
కర్మ ఫలరూపములగు లోకములు కలవు
ఆత్మహనన మొనర్చు వారయిన జనులు
తనువుడిగి అట్టిలోకమ్ము (జన్మమ్ము)లను వసింతు॥

పదవిభాగము:— అసుర్యాః, నామ, తే, లోకాః, అన్ధేన, తమసా, అవృతాః, తాన్, తే, ప్రేత్య, అభిగచ్ఛన్తి, యే, కే, చ, ఆత్మహనః, జనాః.

టీ:— అసుర్యానామ=అసురములనిప్రసిద్ధి నొందిన దేవాది జన్మములేవేవికలవో, తే, లోకాః=కర్మఫలములను అనుభవించెడి ఆజన్మములు (అలోకములు) అన్ధేన=అదర్శనాత్మకమగు, తమసా=అజ్ఞానమను చీకటిచేత అవృతాః= కప్పఁబడియున్నవి. ఆత్మహనః=ఆత్మనుగ్రహింపకుండుట వలన ఆత్మహంతలగు, జనాః=జనులు, యేకేచ=ఎవరెవరున్నారో, తే=వారు, ప్రేత్య=మరణమునొంది, తాన్= దేవతలు మొదలుకొని స్థావరముల వఱకునుగల ఆజన్మములను అభిగచ్ఛన్తి=పొందుచుందురు.

తా॥ అవిద్యాదోషముచేత ఆత్మను గ్రహింపని మనుష్యులు శరీరమును విడిచిన పిమ్మట, అంధతామిస్రముచేత కప్పఁబడినవియు

అసురులకు సంబంధించినవియు. (అజ్ఞులకు సంబంధించినవియు) తమ సంస్కారములకును, కర్మలకును అనురూపములగునవియు, అగు ఉత్తమ-మధ్యమ-అధమ-జన్మములను (లేక లోకములను) పొందుచుందురు.

శాంకర భాష్యార్థము :—

పరమాత్మస్వరూపము అద్వితీయమని తెలియకుండుటవలన భేదదర్శులగు దేవతలుకూడ అసురులే అగుచున్నారు. లోక్యన్తే-భుజ్యన్తే-ఇతిలోకాః-అను వ్యుత్పత్తివలన కర్మఫలముల ననుభవించునవియగు జన్మలే లోకములని చెప్పబడును. ఆజన్మలు కనబడనిదగుటవలన చీకటివంటిదగు అజ్ఞానముచేత ఆవరింపబడి (ఆచ్ఛాదింపబడి)యున్నవి.

అయజ్ఞానముచేత (స్వాత్మనే యెఱుగక)

వేదమునందు నిషేధింపబడిన అహింసాదిరూపమగు కర్మను గాని, విధింపబడిన దేవతాదిజ్ఞానమునుగాని, కలిగి యుండిన అవిద్వాంసులు ఆత్మనెఱుగకుండుటవలన ఆత్మహంత(కు)లని చెప్పబడుదురు. ఆత్మనెఱుగక మరణించిన యజ్ఞానులందఱును గూడ తమ తమ శరీరములను విడిచినపిమ్మట వారివారి సంస్కారములకు తగిన చెట్లుమొదలు దేవతల వఱకునుగల ఆయా జన్మలను పొందుచుందురు.

(భాష్యమునందలి పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములు-ప్రశ్నోత్తరరూపమున గ్రహింపబడుచున్నవి.)

ప్రశ్న :— అయ్యా! ఆత్మను చంపుకొన్నవారు - ఆత్మహంత(కు)లని చెప్పబడుదురు. ఆత్మయనగా శరీరమేయగును. కావుననే ప్రపంచమునందు తనశరీరమును చంపుకొన్నవారినే ఆత్మహత్యచేసికొనినవారని లోకులుచెప్పుచుందురుగదా. మీరుమాత్రము ఆత్మను తెలియనివారగు అవిద్వాంసులను ఆత్మహంత(కు)లని వ్యాఖ్యానించుచున్నారు. కావున మీరుచెప్పినది లోకాభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగానున్నది. మంత్రమునకు సరియగు నర్థము చెప్ప

వలసిన యెడల తన శరీరమును చంపుకొనిన ఆత్మహంత(కు)లు అంధకారావృతములగు లోకములకు పోవుచుందురని చెప్పవలసి యున్నది.

ఉత్తరము :— అధ్యాత్మశాస్త్రమునందు అనిత్యమగు శరీరము ఆత్మకాదు. నిత్యమగు ఆత్మ శరీరముకాదు. నిత్యమగు తన యాత్మను తెలియ కుండుటవలనఁగలిగిన భ్రాంతిచేత అవిద్వాంసులగు జనులు నిత్యమగు ఆత్మను తిరస్కరించు చున్నారు. "నాకు, జనిలేదు, మృతిలేదు, క్షుత్పిపాసలు లేవు, శోక మోహములులేవు, నేను కర్తనుకాను, నేను-దేహేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధి అవిద్యా విలక్షణుఁడను, సచ్చిదానందస్వరూపుఁడను" అనియాత్మను తెలిసికొనక "నాకు జన్మమున్నది, మృతియున్నది, క్షుత్పిపాసలున్నవి, శోక మోహములున్నవి, నేనేకర్తను, దేహేంద్రియ ప్రాణ మనోబుద్ధి రూపుఁడను" అని తనయాత్మను తిరస్కరించుటయే ఆత్మ హత్య అని చెప్పఁబడును.

తన శరీరమును నశింపఁజేయుటయే ఆత్మహత్యయని లోకప్రసిద్ధమగు నభిప్రాయము— ఈ అధ్యాత్మశాస్త్రమునందు సముచితముకాఁజాలదు. కావున "నేను దుఃఖిని" అను నీవిధమగు అధ్యాసమే (ఒక వస్తువునింకొక వస్తువుగా తలంచునదియగు భ్రాంతియే) ఆత్మకు తిరస్కారమగు చున్నది. ఈతిరస్కారమే యీ యధ్యాత్మ విద్యయందు ఆత్మహత్యయని చెప్పుటకు సముచితమగును.

ప్రశ్న :— హత్యయనఁగా హింసగదా! నిత్యమగు ఆత్మ హింసింపఁబడదుగదా! హింసింపఁబడని యాత్మకు హత్యయను నదికలదా ?

ప్రశ్న :— నిర్దోషియగు నొకానొక మహాత్ముని ఎవ్వరైనను అన్యాయముగా నిందించిన యెడల లోకులు దానిని "అశస్త్రవధ" అని చెప్పుదురు. అశస్త్రవధ యనఁగా ఖడ్గాది ఆయుధము లేకుండచంపుట! అనియర్థము, ఇచ్చట-నిందించుట-చంపుటకంటె వేరయినను గూడ "అశస్త్రవధ" అని ఔపచారికముగాఁజెప్పఁబడి

యున్నదిగ్గదా! ఇట్లే-"అజుఁడు, అమరుఁడు" ఇత్యాది అనుభూ "రూపుఁడగు ఆత్మకు "జన్మగలవాఁడు, మృతిగలవాఁడు."అను నీవి మగు భ్రాంతిచేతనగు తిరస్కారము, హింసపంటిదే యగుటవ ఆత్మయందగు అనాత్మత్వ భ్రాంతియే ఇచట ఆత్మహత్యగాఁజెప్పఁ బడినదని గ్రహింపవలయును. పారమార్థిక దృష్టిచేత-ఈయాత్మ అచ్ఛేద్యము-అదాహ్యము అక్లేద్యము-అశోష్యము-నిత్యము - సర్వ గతము-స్థాణువు-అచలము-సనాతనము - ఇత్యాదిగాఁజెప్పఁబడిన గదా! ఇట్లు స్వాత్మహత్యకు నొనర్చుకొనిన (ఆత్మనెఱుఁగని) యజ్ఞానులు-ఆత్మహనన దోషముచేత-జననమరణ భ్రమణరూప మగు సంసారము నొందుచుందురు.

ఉపటాచార్య భాష్యము :—

ఎవరు-ఆత్మను-అద్వితీయుఁడని తెలియలేరో వారు-స్వర్గాదిలోకములను బొంది మరల మరల పుట్టుచు చచ్చుచు నుందురు.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

ఆత్మజ్ఞానము నుపేక్షించి భోగలంపటులగుట వలన దేవతలుగూడ అసురులే యగుదురు.

ఒక విధముగానున్న యాత్మ నింకొక విధముగా గ్రహించిన పాపాత్ములు చోరులును-ఆత్మాపహారులును-అగుచున్నారు. కావున స్వాత్మజ్ఞానమును పురస్క రించుకొనకుండ సన్యసింపఁగూడదు.

ఈశావాస్య దీపిక :—

ధనాభిలాషచేత - ఈశ్వరజ్ఞానశూన్యులగుమూఢులు - జ్ఞానమును పొందుట తగిన యోగ్యతగల యీ మనుష్యశరీరమును విడిచి-అవిద్యా-అస్మితా-రాగ-ద్వేషా లతోఁగూడిన, అంధతామిస్రమను పేరుగల అహం మమాభినివేశముచేత నావరిం బడి-కర్మఫలరూపములగు కుక్క, పంది, మున్నగు దేహవిశేషములను బొం చుందురు.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

అనువులవగా ప్రాణములు. వానియందు రమించువారు అసురులు. ప్రా పోషకులగు దేవాదులు గూడ అసురులే యగుదురు. ఆయసురులకు సంబంధిం జన్మములగు, సూకరాది శరీరములుగాని, స్థానములగు నరకాదులుగాని, అసుర్య లని చెప్పఁబడును. విచారశూన్యులగుటవలన స్వాభావికాజ్ఞానముచేత నావ్రి బడిన జీవులు-దేహమే-ఆత్మయను తలంపుచేత కామ్యకర్మపరులై, ఆత్మను తిర రించుటవలన ఆత్మఘాతులై యున్నారు. అట్టిమూఢులు అసురములగు యో యందు నుత్పత్తి నొందుచుందురు. వారికి ముక్తికలుగదు.

అనంతాచార్య కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

కేవల విషయాసక్తులయి ప్రాణిపోషణమాత్రపరులగు నజ్ఞానులచేత పొందఁదగిన జన్మములే అసుర్యములని చెప్పఁబడును.

అద్వైతానందలహరి :—

బ్రహ్మలోకము వఱకునుగూడ పొందఁదగిన జన్మములన్నియు-అసుర ప్రకృతికములై యున్నవి.

ఈశావాస్య మంత్రోక్తమగు సర్వత్యాగయోగములేని మూఢులు-అజన్మములను బొందుచుందురు.

ఆత్మ పురాణము :—

"సుష్ఠు+రమన్తే-ఇతిసురాః" అను వ్యుత్పత్తి వలన-ఆత్మ యందే లెస్సగా రమించువారగు విద్వాంసులు సురలని చెప్పఁబడుదురు. వారికంటె భిన్నులగు అజ్ఞానులు-అసురులని చెప్పఁబడుదురు. వారికి తగినలోకములు-అసుర్యములని చెప్పఁబడును.

విశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

మీఁదిమంత్రములచేత-తత్త్వత్రయ(చిదచిదీశ్వర) స్వరూపమును-విద్యాంగమగు కర్మానుష్ఠాన స్వరూపమును-ఉపదేశింపఁబడినవి. కొందఱు-అసుర ప్రకృతులగు మూఢులు ఈ తత్త్వత్రయమును వేఱొక తీరునఁదెలిసికొని, కామ క్రోధ లోభాద్యన్వితులై శాస్త్రవిధిని విడిచి-కామ్యమగు యజ్ఞాదికర్మను, నిషిద్ధమగు పరదార గమనాది కర్మనుగూడ చేయుచుందురు. వారికి నరక లోకప్రాప్తి కలుగక తప్పదని చెప్పుచున్నాఁడు.

అసురప్రకృతులగు మూఢుల కనుభవింపఁదగినవియు, మిక్కిలి గాఢమగు అంధకారముచేత వ్యాపింపఁబడినవియు, అనఁగా వెలుతురులేనివియు అగులోకములు అసుర్యములని ప్రసిద్ధములై యున్నవి. దేవజాతీయులుగాని మనుష్య జాతీయులు గాని, యెవరెవరు బ్రహ్మజ్ఞానవిహీనులగుచున్నారో, జననధర్మము గల వారందఱునుగూడ, ఆత్మఘాతులగుచున్నారు. కావున మరణించిన పిమ్మటవారు భూమి-అంతరిక్షము, స్వర్గము, రౌరవము మొదలగు పేళ్లుగల నారక లోకములను నిరంతరముగాఁబొందుచుందురు.

ద్వైతభాష్యము :—

ఇట్లు - యోగ్యతగలవానికి పరమాత్మ తత్త్వానుభూతి గలిగించుటకై - శ్రుతిమాత - పరమాత్మ విముఖులగు వారలను నిందించుచున్నది.

సూర్యప్రకాశము లేనివియు, నిరతిశయ దుఃఖము గలవియు, నగు లోకములు అసుర్యములని చెప్పఁబడును. అసు యనఁగా నిచట విష్ణువు. ఆవిష్ణువునందు విముఖులగు మూఢు మహాదుఃఖైక హేతువులగుటవలనను, అసురులచేత పొందఁదగిన వగుట వలనను, అసుర్యములని చెప్పఁబడునవియు - అతినిబిడమగు అంధకారముచేత నావరింపఁబడినవియు, నగు లోకములను పొందు చుందురు. "అన్ధేన తమసా" అను పదములకు - అదర్శనాత్మకమ అజ్ఞానముచేత అనియు. "లోకాః" అను పదమునకు జన్మ లనియు చెప్పఁబడిన అద్వైత భాష్యములు సమీచీనములు కా

ప్రసిద్ధములగు లోకములు - అజ్ఞానావృతములు కావు.

స్వాభిప్రాయము :—

పరమాత్మ - దేశ - కాల - వస్తు - విభాగములేక అఖండ స్వరూపుఁడై యున్నాడు. ఆకాశమువలె - సర్వభూతములయందునుగూడ అంతర్బహిర్మధ్యము లందంతటను వ్యాపించుచు ప్రాణులబుద్ధి గుహలయందు తానే ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుఁడై యున్నాడు.

ప్రాణులందఱునుగూడ - పరమార్థ దృష్టిచేత ప్రాకృతికము లగు దేహాదులకంటె వేరయి వానిని ప్రకాశింపఁజేయునవియు, పరిపూర్ణసచ్చిదానంద పరమాత్మకంటె వేరుగానివియు, ఉపాధిభేదము చేత వేరుగానున్నట్లు తోచుచున్నను తాత్త్వికదృష్టిచేత ఒక్కటియే అగుచున్నవియు అగు ప్రత్యగాత్మ (స్వరూపు)లే యగుచున్నారు.

అయినను అన్నమయ - ప్రాణమయ - మనోమయ - విజ్ఞానమయ - ఆనందమయ కోశములయందు - అవియేతానను ఆత్మాజ్ఞానము వలనఁగలిగిన అధ్యాసచేత - స్వాత్మలనే తిరస్కరించుచుందురు.

అవిద్యావాసనలచేత అకర్తయగు ఆత్మను కర్తగాను, శోకాది రహితుఁడగు ఆత్మను - శోకాదియుక్తుఁడుగాను, క్షుత్పిపాసాది సంబంధ రహితుఁడగు, ఆత్మను క్షుత్పిపాసాది వంతుడుగాను, జననమరణాదిశూన్యుఁడగు నాత్మను జననమరణాది యుక్తుఁడుగాను, తలంచుటయే ఆత్మను (తనను) తిరస్కరించుకొనుట యగుచున్నది. "అసన్నేవ స భవతి. అసద్బ్రహ్మేతి వేద చేత్" అను శ్రుతివలన అసత్యములగు దేహాదులే తామనుభావనగల మూఢులు-సంసార ప్రవాహమునందుఁబడి పుట్టుచు చచ్చుచుందురు ఇట్లు-మృత్యువశులగు చుండుటకు-ఆత్మ తిరస్కారమే కారణమగుచున్నది. కావున ఆత్మతిరస్కారమే ఆత్మహననమని యీ తృతీయ మంత్రము నందుగ్గడింపఁబడినది. ఈశరీరమును శస్త్రాదులచేత నశింపఁజేసి కొనుట ఆత్మహత్యకానేరదు-భ్రాంతిమూలమగు ఆత్మతిరస్కారముండునంతవఱకును-ఈశరీరములు పుట్టి చచ్చుచునే యుండును. కావున నెవ్వఁడును గూడ శరీరమును నశింపఁజేసి కొనుటచేత ఆత్మహత్యనొనర్చుకొనుటకు సమర్థుఁడు కాఁజాలఁడు, కావున నాత్మజ్ఞానులుగానివారు ఆత్మహంతలనియును, అట్టివారు-అజ్ఞానావృతములును తమస్సావృతములును అసుర్యములను పొందుచుందురనియును, దెలియఁజేయునదియగు శాంకరభాష్యము-గభీరార్థసమన్వితమగుటచే పలువిధముల సమీచీనమగుచున్నది. అంధః శబ్దమునకును, లోక శబ్దమునకును, కొన్ని అద్వైత భాష్యములయందును, విశిష్టాద్వైత-ద్వైత-భాష్యములయందును జెప్పఁబడిన యర్థములు లోక ప్రసిద్ధములగు నర్థములై యుండుటవలన నవియు సమీచీనములే యగును. అయినను నిగూఢములగు నర్థములను బోధించునదియగు శాంకరభాష్యార్థము వానికంటె శ్రేష్ఠమని విజ్ఞులు గ్రహింతురని తలఁచెదను.

ఆత్మజ్ఞానములేని పురుషులు-ఎవ్వరైనను అసురులే యగుదురు. అజ్ఞానమువలన అట్టిపురుషులు - నిరతిశయదుఃఖప్రదము

లును, సూర్యాలోకాది రహితములును. అసురులచేత పొందఁదగి నవియు, అగు లోకములను పొందినను, ఆయాలోకముల యందు గూడ-ఆయాలోకములకు తగినవియు. కర్మఫలరూపములును,అగు జన్మములను పొందకుండ నుండకుగదా।

కావున అట్టిలోకములను పొందుదురనినను-అజ్ఞానావృతము అగు జన్మములను పొందుదురనినను గూడ-పదార్థ నిర్వచనమునందే భేదము కాన్పించుచున్నది గాని యథార్థవిషయమునందు భేదము కాన్పించుట లేదని విజ్ఞులు గ్రహింతురుగాక।

(శాంకర భాష్యావతారిక)

ఆత్మయే-తెలియఁదగినది. ఆత్మహననము వలన-అవిద్వాంసులు-సంసారమును పొందునట్లు-ఆత్మవేత్తలగు విద్వాంసులు-జననమరణములనుండి విడుదల (ముక్తి) నొందుచుందురు, కావున ఆత్మవిదులగు విజ్ఞానులు ఆత్మ హంతలుకారు, ఆత్మయొక్క స్వరూపమును ప్రత్యక్షముగాఁదెలిసికొనని మనుష్యుఁడు ఆత్మ విదుఁడు కానేరఁడు. కావున క్రింది మంత్రమునందాయాత్మ తత్త్వమెట్టిదో తెలుపఁబడుచున్నది.

మూ॥ అనేజ, దేకం, మనసోఽవీయో।
నైనద్దేవా అప్నువన్ పూర్వమర్షత్
తద్ధావతోఽన్యా సత్యేతి తిష్ఠత్
తస్మిన్నపో మాతరిశ్వా దధాతి ॥

తే॥గీ॥ కంపన వివర్జిత, మది, యేకము, మనస్సు
కంటెను జవీయు, మింద్రియ-గతికి మించె
యెల్లతావుల నిలిచి భాసిల్లుఁ;గాన
దేవ సంఘాత మాయాత్మఁదెలియకుండు॥
ఆది అవిక్రియమై యున్నదయ్యు-ఇంద్రి
యాదులను మీరి చనుచున్నయట్లుతోచు
ఆత్మ-వెలుఁగ, క్రియాత్మకుండయిన మాత
రిశ్వుఁడీ భూతభౌతిక క్రియల జరుపు॥

పదచ్ఛేదము :— అనేజత్+ఏకమ్, మనసః, జవీయః, న, ఏనత్, దేవా, అప్నువన్, పూర్వమ్, అర్షత్, తత్, ధావతః, అన్యాన్, అత్యేతి తిష్ఠత్, తస్మిన్, అపః, మాతరిశ్వా, దధాతి,

టీక :— అనేజత్=(న+ఏజత్) కదలకుండు నదియు, ఏకమ్=సర్వభూతముల యందును, ఒక్కటియే యాయి యున్నదియు, మనసః=సంకల్పాది లక్షణమగు మనస్సు కంటెను, జవీయః=మిక్కిలి వేగముగలదియు, (కనుకనే) పూర్వమ్=మనస్సు కంటె ముందుగానే, అర్షత్=అంతటను పొందియున్నదియు నగు, ఏనత్=ఈ యాత్మను దేవాః=ప్రకాశ స్వరూపములగు ఇంద్రియములు, నాప్నువన్=పొందనివాయెను.తత్=ఆయాత్మ,తిష్ఠత్=చలింప కుండినను గూడ, ధావతః=పరుగెత్తుచున్న అన్యాన్=కర్మేంద్రియ, జ్ఞానేంద్రియములను, అత్యేతి=అతిక్రమించునది వలెనే యున్నది తస్మిన్=ఆయాత్మ స్వరూపము చైతన్య స్వభావమై యుండఁగా, మాతరిశ్వా=వాయువు, అపః=అప్పులను-అనగా; ప్రాణిచేష్టా రూపములగు కర్మలను, దధాతి=వేరుపఱచుచున్నది, లేక ధరించుచున్నది.

శాంకర భాష్యార్థము :—.

ఆత్మ ఎల్లప్పుడునుగూడ ఏకరూపమగు చుండును, కావున స్వరూపావస్థనుండి ప్రమాదమునొంది చలించునది కాదు. రెండవ వస్తువులేక పరిపూర్ణమై యుండుటవలన, నిరుపాధికమగు స్వరూపముచేత నిట్లు చలింప కుండిన దైనను సంకల్ప వికల్పలక్షణమును, అంతఃకరణమును అగు మనస్సనెడి ఉపాధి ననుసరించుట వలన, చలనము మొదలగు వికారములకు ఆశ్రయమై యున్నది.

అదెట్లనిన :— మిక్కిలి వేగముగల మనస్సు-ఆయా స్థలములయందు వ్యాపించుటకు ముందే ఆత్మ-ఆయాస్థలముల యందు నిండి యుండుటవలన మనోవేగము కంటె అత్యధికమగు వేగము గలిగి యున్నది. (కలదానివలె నున్నది) శరీరము లోపలనున్న మనస్సు వెలుపలికెట్లు రాఁగలదని సంశయము నొంద నక్కరలేదు.

అతఁడే-ప్రాణులయొక్క చేష్టలగు అప్పులను-అనఁగా కర్మలను ధరించుచున్నాఁడు.

అగ్నికి-జ్వలన దహనములను-ఆదిత్యునకు-ప్రకాశమును, పర్జన్యునకు (మేఘునకు) అభివర్షమును, కలుగఁజేయుచు విభజించుచున్నాఁడు. లేక ధరింపఁజేయు చున్నాఁడు.

ఇట్లు-కార్య-కారణాది విక్రియలన్నియుఁగూడ నిత్య చైతన్యాత్మ స్వరూపమును, సర్వమునకును ఆధార భూతమును అగు నీశ్వరుని యందే సంభవించు నను నంశము. "భీషాస్మాద్వాతః పవతే" పరమేశ్వరుని వలనఁగలిగిన భీతి వలననే వాయువు వీచును..................ఇత్యాది శ్రుతుల వలన గ్రహించునది.

ఆనందగిరి టీక :—

ప్రశ్న :— ఆత్మ-వేగయుక్తుఁడగు నెశల-గుఱ్ఱము మొదలగు వానివలె కనఁబడవలయును గదా!

ఉత్త :— మనోవ్యాపారము కలిగిన పిమ్మట కన్ను మొదలగునవి ప్రవర్తించును. మనస్సునకే గోచరింపని ఆత్మ-చక్షురాదీంద్రియములకు గోచరించునా ?

ప్రశ్న :— ఆత్మ-మనస్సునకుఁగూడ నేల గోచరింపఁడు ?

ఉత్త :— అత్యంతమగు అవ్యవధానము వలన మనస్సునందున్న ప్రమాణము కూడ మనస్సునకు తెలియఁబడునది కాదు. కాఁగా, అంతకంటెను అవ్యవధానమును, వ్యాపకత్వమును గలిగి యుండుట వలన-ఆత్మ-మనస్సుచేత తెలియఁబడునది కానేరదు.

ప్రశ్న :— అపః = అప్పులు = కర్మలు అను నర్థమును శ్రీ శంకరులు తెలిపి యున్నారు, అప్పులనఁగా కర్మలను నర్థమున్నదా ?

ఉత్త :— అప్పులనఁగా జలములు - కాని కర్మలు కావు. అయినను సోమము-ఘృతము-క్షీరము-మొదలగు జలములచేత శ్రౌతములగు కర్మలు సంపాదింపఁబడును. కావున సంబంధము వలన ఇచ్చట-లాక్షణికమగు అప్ శబ్దము-కర్మలనే తెలుపుచున్నది. అప్పుల (జలముల) వలననే-ప్రాణము జన్మించి-చేష్ట సేయుట కూడ ప్రసిద్ధమై యున్నది. కావున కారణములగు జలములను తెలుపునదియగు అప్ శబ్దము-కార్యములగు కర్మలయందు లక్షణావృత్తిచేత ప్రయోగింపఁబడినదని శ్రీ శంకరులు గుర్తించి-అప్పులనఁగా కర్మలను నర్థమును తెలిపి యున్నారు.

ఈశావాస్య దీపిక :—

ఈశ్వర స్వరూపము-వాయువవలెను-ప్రాణమువలెను చలించునది కాదు. కావున నది కంపములేనిదని చెప్పఁబడినది. జీవ సంఘ రూపుఁడగు సూత్రాత్మ-గమన శూన్యుఁడును, నిశ్చలుఁడును, మనస్సుచేతను-ఇంద్రియములచేతను గూడ

పొందఁబడనివాఁడును, సర్వగతుఁడును, అగు ఆయీశ్వరుని యందున్న అవ్యాకృత కాలమున మొదట నుదయించి-జ్ఞాన-క్రియా-శక్తిరూపుడై యుండి-సర్వకర్మలను ధరించుచు జగత్కారణ మగుచున్నాఁడు.

ఈశావాస్య రహస్యవివృతి :—

ఈ మంత్రమునందు - ఈశ్వర స్వరూపము చెప్పఁబడుచున్నదని గాని యీశ్వరుని కంటె వేరుగానిదగు ఆత్మ స్వరూపము చెప్పఁబడుచున్నదని గాని చెప్ప వచ్చును.

ఆత్మ స్వరూపము—స్వావస్థా ప్రచ్యుతియగు చలనము లేనిది-అనఁగా, బాల్యము మొదలగు నవస్థలుగాని, జాగ్రదాదులగు నవస్థలుగాని, లేక స్వరూపము నుండి దిగజార కుఁడుటవలన చలింపకుఁడునది యని యర్థము.

ఆది-వృద్ధి-అపక్షయము-విపరిణామము-లేనిదై యున్నది.

చంచలమగు మనస్సునకుఁగాని, దేవ శబ్దముచేత వ్యవహరింపఁబడుచున్న యింద్రియములకుఁగాని గోచరించునదికాదు. అనాది-అవినాశి-అది-సర్వవ్యాపక మగు చుఁటుటవలన కాల-వాయ్వాదుల నతిక్రమించి పోవుచున్నది వలె నుండును.

దేహాంతర్గతుఁడగు మాతరిశ్వుఁడు-తత్సన్నిధియందే ప్రాణనాది చేష్టలను ధరించుచుండును — లేక శ్రద్ధాజన్యములగు కర్మలను స్వాత్మయందు స్థాపించు చుండును. ఈశ్వర సన్నిధి యందతఁడే సూర్యుని ప్రకాశింపఁజేయును, మేఘుని వర్షింపఁజేయును.

వాయువను పేరుగల యీ సూత్రముచేతనే, యీ భూలోకమును, స్వర్గాది పరలోకమును, సర్వభూతములును, సంగ్రథితములై ధరింపఁబడి—క్రియాశక్తి మంతము లగుచున్నవి. "వాయువను పేరుగల యీ సూత్రమును నియమించు వాఁడును-అంతర్యామియు, సర్వాధిపతియు, సర్వనియంతయు, సర్వాధారమును. సర్వలోకములకును- సేతువును, అవ్యక్తమును, అచింత్యమును, అవ్యపదేశ్యమును, షడ్భావ వికార రహితమును, ఏకరూపమును, సర్వచాలకమును అగు సత్యవస్తువు బ్రహ్మమే" అని గ్రహించునది.

ఆనందభట్టోపాధ్యాయ కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

నిరుపాధిస్వరూపముచేత-ఆత్మతత్త్వము-చలింపనిదనియు-సోపాధిస్వరూపము చేత మనస్సుకంటె-వేగవత్తరమనియు చెప్పఁబడుచున్నది.

అనంతాచార్యకృతమగు నీశావాస్యభాష్యము :—

ఈ ఋక్కు-త్రిష్టుప్ ఛందమునకు సంబంధించినది. బ్రహ్మ స్వరూపము-సమాభ్యధిక రహితమని చెప్పుటకై "ఏకమ్" అని చెప్పఁబడినది. లేదా-సర్వ భూతముల యందును విజ్ఞాన ఘనరూపముచేత నేకమై యుండుటవలన "ఏకమ్" అని చెప్పఁబడినది.

బ్రహ్మాది దేవతలుగూడ-బ్రహ్మము నెఱుఁగఁజాలరని చెప్పుటకై-"నైనద్దేవా ఆప్నువన్" అని చెప్పఁబడినది.

వస్త్రమునందు వఱుగు పేకలవలె ఏ వాయు సూత్రమునందు కార్యకరణ సమూహమంతయు కూర్పఁబడియున్నదో, ఎవఁడు సూత్రసంజ్ఞుఁడో ఎవఁడీ జగత్తును ధరించుచున్నాఁడో, ఎవఁడు స్వాధిష్ఠానమగు బ్రహ్మమునందు ప్రాణుల కర్మలను అనఁగా (చేష్టాలక్షణములగు కర్మలను లేక సుఖ దుఃఖములను బొందించు నవియగు కర్మలను) ధరించు చున్నాఁడో; యజ్ఞ హోమాదులను స్థాపించు చున్నాఁడో, సమష్టి రూపుఁడును, వ్యష్టిరూపుఁడును, అగు నావాయువును గూడ పరమాత్మయే నియమించు చున్నాఁడని గ్రహించునది.

అద్వైతా నందలహరి :—

పరమార్థ దృష్టిచేత-చలింపనిదగు నాత్మ స్వరూపము-దేహాత్మ దృష్టిచేత, మనస్సుకంటె మిక్కిలి వేగముగలది వలెను, చలించునది వలెను, తోచుచున్నది.

రూపాదులు లేకుండుటవలన-ఈ యాత్మను, చక్షురాదులగు నింద్రియములు చూడఁజాలవు.

ఆయాత్మ తత్త్వము-మాయాకృతమగు విశ్వరూపముచేత-పరుగెత్తుచున్న, మృత్యు, వాయు-గరుడాదులను గూడ వేగముచేత నతిశయించి వెళ్ళుచున్నదాని వలె నుండును. ఆ సర్వాధిష్ఠాన బ్రహ్మమునందు సూత్రాత్మయు, కార్య బ్రహ్మమును అగు వాయువు వ్యష్టిజీవులను ధరించుచున్న వాఁడువలె నుండును.

విశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

ఇట్లు-సర్వావాస్యమని ప్రస్తుతమగు ఈశ్వరతత్త్వముయొక్క (పరబ్రహ్మముయొక్క) అనంత విచిత్ర శక్తి యోగమును విచిత్రవంత మగు నఖిలాపము చేత స్ఫురింపఁజేయుచు ఉపదేశించు చున్నాఁడు.

అనేజత్ = పరబ్రహ్మ స్వరూపము - కంపించు నదికాదు. ఏకమ్ = ప్రధాన భూతము-లేక, తనకు వశపడనివాఁడును, సమానుఁడును, అధికుఁడును, అగు రెండవవాఁడు లేనిది. ముక్తులు-బ్రహ్మము తోడి పరమ సామ్యమును బొందినను గూడ బ్రహ్మమునకు అధీనులే యగుదురు. అది-మనస్సుకంటెను వేగవత్తరము.

ప్రశ్న :—. పరబ్రహ్మము - నిష్కంప మనియు, వేగవత్తరమనియు, విరుద్ధముగా నేల చెప్పఁబడినది ?

ఉ :— సర్వవ్యాపక మగుటవలన-వస్తుతః, నిష్కంపమని చెప్పఁబడినది. కావుననే మనస్సునకు గోచరింపని దేశమునందుఁగూడ నెల్లప్పుడును ఉండుటవలన-మనస్సుకంటె జవీయమని ఔపచారికముగాఁజెప్పబడినది.

నైనద్దేవా అప్నువస్-పూర్వమర్షత్=ముందుగానే సర్వదేవతలను పొందియున్నను గూడ అబ్రహ్మత్త్వమును హిరణ్యగర్భాదులుకూడ పొందఁజాలకుందురు-బ్రహ్మ స్వరూపము-విభుత్వముచేత నిత్యప్రాప్తమై యున్నను గూడ, దానిని, కర్మచేత ప్రతిబంధింపఁబడిన జ్ఞానముగల క్షేత్రజ్ఞులు-విద్యాప్రాప్తి కలుగుటకు ముందు స్వబుద్ధిచేత పొందఁజాలరు, "తద్యథా హిరణ్యనిధిం నిహిత మక్షేత్రజ్ఞాః ఉపర్యుపరి సఞ్చరన్తోన విన్దేయుః, ఏవమేవేమాస్సర్వాః ప్రజాః అహర హర్గచ్ఛన్త్య ఏతం బ్రహ్మలోకం నవిన్దన్త్యనృతేన హిప్రత్యూఢాః".

అదెట్లనిన :— తాము నివసించియున్న భూమి క్రిందనే నిక్షేపింపఁబడియున్న హిరణ్యనిధిని (బంగారపురాశిని) తెలియక-కొందఱుమనుష్యులు-ఆ భూమి మీఁదనే సంచరించు చున్నను-ఆ సువర్ణనిధిని గ్రహింపఁజాలనట్లు-తమ హృదయ గుహాలయందే యుండిన దహరాకాశమును బ్రహ్మలోకమును ప్రతిదినమునందును గూడ సుషుప్తి కాలమునందు పొందుచున్ననుగూడ మూఢులగు ప్రజలు అనృతముచేత అచ్ఛాదింపఁబడి - తెలియఁజాల కున్నారు. అని-ఈ యంశము-ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందున్న అష్టమ ప్రపాఠకము నందలి తృతీయ ఖండమునఁజెప్పఁబడినది గదా!

తద్ధావతోఽన్యానత్యేతి తిష్ఠత్=పృధివ్యాదుల యందంతటను ఉండుచునే-ఆ బ్రహ్మము-పరుగెత్తుచున్న గరుడాదులనుగూడ నతిక్రమించుచున్నది. (వేగయుక్తమగు గమనముగల వారెంతవఱకు పోవుచుందురో అంతకు మీఁదను గూడ పరబ్రహ్మ ముందునని భావము) తస్మిన్న పో మాతరిశ్వా దధాతి=ఆ వాయు దేవుని యందు-అవస్థితుఁడగు మాతరిశ్వుఁడు ధారణమునకు తగిన కాఠిన్యము లేనివాఁడయినను పాథఃపయోధర గ్రహ నక్షత్రాదికమును భరించుచున్నాఁడు. ఇది మఱియు నద్భుతమగుచున్నది.

సర్వాధార భూతుఁడగు సర్వేశ్వరునిచేత ధరింపఁబడిన వాయువు-అతని శక్తిచేతనే దీని నంతటిని భరించునని భావము.

విశిష్టాద్వైత పరమగు శ్రీరంగాచార్య భాష్యము :—

నిరాధారమగు ఆకాశము నందొకచోట ఉనికిలేనివాఁడును నిరంతర గమనశీలుఁడును-స్థూలమగు గురుద్రవ్య స్వరూపము లేకుండుట వలన-స్థూల గురుద్రవ్యాంతరములను ధరించుటకు శక్తి గలవాఁడని యూహించుటకుఁగూడ నర్హుఁడు కానివాఁడును, అగు వాయువుకూడ-ఆ బ్రహ్మమునందు-స్థూలములను, గురు ద్రవ్య రూపములను. నిఖిల బ్రహ్మాండకారణములుగా మొదట సృజింపఁ బడినవియునగు కారణజలములను ధరించు చున్నాడు.

ద్వైత భాష్యము :—

పరమాత్మ స్వరూపము—నిర్భయమగుటవలన కంపింపని దగు చున్నది. కాని నిష్క్రియమగుటవలనఁగాదు. ప్రధానమగుట వలన ఏకమగు చున్నది గాని ద్వితీయవస్తువు లేకుండుట వలనఁ గాదు, లెస్సగా తెలిసికొనుటకు వీలుపడని దగుటవలన దేవతలచేతఁ గూడ పొందఁదగనిదని చెప్పఁబడినది కాని సర్వథా అగోచర మగుటవలనఁగాదు. ఆ పరమాత్మ స్వయముగా స్వభావమువలన అన్నిటిని పొందియున్నాఁడు. అచింత్యశక్తి గలవాఁడగుటవలనను సర్వగతుఁడగుట వలనను తాను లెస్సగా నిలిచియున్నను పరుగెత్తు చున్న యితరుల నతిక్రమించు చున్నాఁడు, ఆ పరమాత్మయందు వాయువు- సర్వప్రాణులచేతను కృతములగు కర్మలను సమర్పించు చున్నాఁడు. "నేను కర్తనుకాను హరియేకర్త" సర్వకర్మములను తత్పూజయే-తద్భక్తి-ప్రసాద ఫలకమే-అని అను సంధించుటయే- సమర్పణము,

స్వాభిప్రాయము :—

పరిపూర్ణుఁడగు పరమాత్మయే-ప్రాణుల హృదయముల యందు ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుఁడై యున్నవాడువలె నున్నాఁడు. కావున-ఉపనిషత్తులయందు-పరమాత్మయు-ప్రత్యగాత్మయుఁగూడ- కొన్నిచోటులందు, ఆత్మశబ్దముచేత వ్యవహరింపఁబడు చున్నారు.

పరమార్థ దృష్టియందు మాత్రము-పరమాత్మ-ప్రత్యగాత్మలగు శుద్ధాత్మలచేత భేదించి యున్నవాఁడుకాఁడు.

కావున-అద్వైత పరములగు భాష్యముల యందు జీవాత్మ-పరమాత్మలకు వ్యవహారమునందుఁగల భేదమును పాటింపక వాస్తవిక దృష్టి ననుసరించి ఈ మంత్రమునందు "ఆత్మతత్త్వము" వ్యాఖ్యానింపఁబడుచున్నదని చెప్పఁబడినది. పరమాత్మ-శుద్ధాత్మ-భేద ప్రతిపాదకములగు-విశిష్టాద్వైత-ద్వైత భాష్యముల యందు - పరబ్రహ్మ స్వరూపమగు ఈశ్వర తత్త్వము మాత్రమే మీఁది మంత్రమునఁజెప్పఁబడినట్లు చెప్పఁబడినవి. ఇందలి యభిప్రాయమును పాఠకులిట్లు గుర్తింపఁగోరెదను. నిరుపాధికమగు బ్రహ్మ స్వరూపము-చలింపకున్నను, సోపాధికమగు బ్రహ్మస్వరూపము-మనస్సుకంటెను వేగవత్తరముఁవలె నున్నది.

పరిచ్ఛిన్నములును, (ఖండములును) స్థూలములును, కార్యరూపములును, అగు వస్తువులన్నిఁటియందునుగూడ-వ్యాపకమును, సూక్ష్మమును, కారణరూపమును, అగు బ్రహ్మ (ఆత్మ) స్వరూపము-వ్యాపించియున్నదుగూడ-చక్షురాదులగు ఇంద్రియములును, బ్రహ్మాదిదేవతలునుగూడ దాని నెఱుంగజాలకున్నారు. అది నిలిచియున్నను-సర్వగత మగుటవలన ఇంద్రియములను-వాయువును-గరుడాదులను-మనస్సునుగూడ-అతిక్రమించి యున్నదివలెనున్నది.

అది-పరమార్థమున చలింపకున్నను మాయామయ మగు వ్యవహారమున చలించు చున్నట్లున్నది. ఈ యంశము-"అపాణి పాదో జవనో గ్రహీతా" "ఆసీనో దూరంవ్రజతి-శయానో యాతి సర్వతః" అను శ్రుతులచేతఁగూడఁదెలుపఁబడు చున్నది గదా! ఆ బ్రహ్మ స్వరూపమునందే సమష్టి-వ్యష్టి-స్వరూపుఁడును, సూత్రాత్మయు, అగు మాతరిశ్వుఁడు, సర్వకర్మలను అగ్నిని, జలాదులను గూడ ధరించుచున్నాఁడు.

ఇట్లు-సర్వమును ధరించువాఁడగు నా వాయువునుగూడ పరబ్రహ్మమే ధరించి-నియమించు చున్నదని గ్రహించునది.

పరమార్థ దృష్టిచేత-ఇంద్రియములు-మనస్సు-వాయ్వాది భూతములు వానిరూపము-వాని చలనము-మొదలగు నామ రూప కర్మ కలాపమంతయుఁగూడ సత్యము కాదనియు, అది యంతయుఁ గూడ బ్రహ్మస్వరూప మాత్రమే యగుచున్నదనియు గ్రహించునది.

శాంకర భాష్యావతారిక :—

వేద మంత్రములకు జామితాదోషము-అనగా "చెప్పిన యంశమునే మరల చెప్పుట" అను పునరుక్తిదోషములేదు, కావున పూర్వమంత్రమునందలి విషయమే క్రింది మంత్రమున వేరొక విధమున బోధింపఁబడుచున్నది,

మూ॥ తదేజతి, తన్నైజతి, తద్దూరే తద్వన్తికే
తదన్తరస్య సర్వస్య తదుసర్వస్యాస్య బాహ్యతః ౫॥

కం॥ అది-చలియించును-చలియింపదు,
దూరస్థితము-సవిధవర్తియునగు, నయ్యది
ఈ సర్వము లోనున్నది—
దీనికి వెలుపలను గలది-అదియె యగున్॥

పద :— తత్-ఏజతి, తత్-న-ఏజతి-తత్-దూరే-తత్+ఉ-అన్తికే-తత్-అన్తః-అస్య-సర్వస్య-తత్-ఉ-సర్వస్య-అస్య - బాహ్యతః.

టీక — తత్=ఆ యాత్మతత్త్వము, ఏజతి=చలించుచున్నది. తత్=ఆ ఆత్మతత్త్వము-న+ఏజతి=నైజతి=చలించుచున్నదికాదు. తత్=అది, దూరే=దూరమునందును, తత్+ఉ=తదు=అదియే, అన్తికే=సమీపమునందును, తత్=అది, అస్య-సర్వస్య=ఈ జగత్తున కంతకును, అన్తః=లోపలను, తదు=అదియే, అస్య=ఈ, సర్వస్య=సమస్త జగత్తునకును, బాహ్యతః=వెలుపలను (అస్తి=ఉన్నది)

తా॥ అది-చలించును చలింపదు. దూరమునందుండును-దగ్గరనుండును. అదియే ప్రపంచమునకు లోపలను వెలుపలను గూడ నుండును.

శాంకర భాష్యము :—

పరబ్రహ్మ స్వరూపమగు నేయాత్మతత్త్వమిప్పుడు ప్రస్తావింపఁబడినదో, ఆ యాత్మతత్త్వము కదలుచున్నది. అయినను కదలకయే యున్నది. అనఁగా; తాను స్వయముగా అచలమే యగుచున్నను చలించుచున్నది వలెనున్నది, అని యర్థము. ఇంతియే కాదు.

నూరుకోట్ల సంవత్సరముల కైనను - అవిద్వాంసుల చేత పొందఁబడకుండుట వలన-దూరమునందున్నది వలెనున్నది. అదియే విద్వాంసులకు (బ్రహ్మవిదులకు) ఆత్మయగుట వలన మిక్కిలి సమీపమునందే యున్నది వలెనున్నది. వాస్తవిక దృష్టి చేత మాత్రము—అది దూరము నందుఁగాని, సమీపము నందుఁగాని, ఉన్నది కాక-అవిద్వాంసులకును, విద్వాంసులకునుగూడ-ఆత్మయే యగుచున్నది. "య ఆత్మా సర్వాన్తరః" ఏ పరబ్రహ్మము-అన్నిఁటి లోపలను ఉన్నాఁడో అను శ్రుతి వలన-ఈ జగత్తున కంతకును గూడ నిరతిశయ సూక్ష్మమగుటవలన అది-లోపలనున్నది. నామ రూప క్రియాత్మకమగు ఈజగత్తున కంతటికినిగూడ ఆకాశమువలె వ్యాపకమై యుండుటవలన అదియే వెలుపలనుగూడ నున్నది. "ప్రజ్ఞానఘనఏవ" "అది-ప్రకృష్టమగు జ్ఞానముచేత గొప్పదియగు ఒకే స్వరూపము"—

అను శ్రుతి శాసనమువలన-అదియే-సర్వ జగద్రూపము చేతను గూడ నిరంతరమై (తానులేని స్థలములేనిదై) ఉన్నది.

ఉవటాచార్య కృత-ఈశావాస్య భాష్యము :—

నాలుగవ మంత్రమునందు కారణరూపమగు నాత్మ స్వరూపము-నిరూపింపఁబడినది-ఈ మంత్రమునందు కార్య రూపమగు నాత్మ స్వరూపము-నిరూపింపఁబడుచున్నది.

అదియే-కార్యమగు సర్వజంగమ (ప్రాణి) రూపముచేత నున్నదై-కంపించుచున్నది వలెనున్నది. స్థావర రూపముచేత నున్నదై - కంపింపక యున్నది. అదియే-ఆదిత్య నక్షత్రాది రూపముచేత దూరమునందున్నది. అదియే-పృథివ్యాది

రూపముచేత-సమీపము నందుఁగూడ నున్నది. ''సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ'' ఇది యంతయు బ్రహ్మమేగదా!'' అను దర్శనము-దీని వలన తెలియుచున్నది. అదియే ప్రాణులన్నిటిలోపలను గూడ విజ్ఞాన ఘన రూపముచేత ప్రకాశించు చున్నది. అదియే-ప్రాణులన్నిటికిని వెలుపలను గూడ జడరూపముచేత నున్నది.

''బ్రహ్మ స్వరూపము-చేత నాచేతనరూపము-అనంతము-సర్వగతము. అది కాని వస్తువులేదు'' అను సర్థము దీనిచేతఁదెలియఁజేయఁబడుచున్నది.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

అది-బ్రహ్మ-విష్ణు-శివాత్మకమై-చలించు చున్నది.

ఆకారముతోఁగూడినది మాయామయమైయున్నది. కావుననది - మాయా కల్పితమగు నుపాధిచేత చలించు నట్లుండును. నిరాకారమగు బ్రహ్మ స్వరూపము-వాస్తవమై యున్నది. కావున నది చలించునదికాదు.

అది-అవివేకులకు దూరమునందును వివేకులకు సమీపమునందును ఉన్నది. కార్య కారణ వస్తువుల కన్నిటికిని గూడ నదియే లోపలను గూడ నున్నది.

విశ్వాతీతమగు బ్రహ్మము-విశ్వాభ్యంతరము నందున్నది. అది సర్వ గత మనియు, మాయాతీత మనియు, నీరూపమనియు, గ్రహించిన విజ్ఞాని-జన్మబంధనము నుండి విముక్తుఁడగును.

ఈశావాస్య దీపిక :—

మూర్తములగు అగ్న్యాది రూపములచేత కంపించుచున్నదివలెనున్న యీశ్వర స్వరూపము-అమూర్త రూపమగు ఆకాశముచేత కంపింపనిది వలెనే యున్నది. కావున-ఈశ్వర స్వరూపము-మూర్తరూపముకంటెను అమూర్త రూపముకంటెను వేరగుచున్నదని తెలియునది.

ఈశావాస్య రహస్యవివృతి :—

ఆత్మ తత్త్వము-తెలియుటకు శక్యముకానిది. అంతర్యామి-వ్యాపకము అని చెప్పఁబడిన నాలుగవ మంత్రముయొక్క అర్థమునే అనువదించి అద్ది-సర్వాత్మకము-నుభ ప్రాప్యము-అను నంశము నీయైదవ మంత్రముపపాదించుచున్నది.

జామిత-అనఁగా ఆలస్యము, ఒకే పర్యాయము చెప్పఁబడిన రహస్యము చిత్తమునందు స్థిరపడదను నభిప్రాయముచేత-అనలస యగు శ్రుతి-కరుణామయి యగు తల్లి వలె-పూర్వోక్తమగు మంత్రార్థమునే మరల నుపదేశించు చున్నది.

ఆత్మ తత్త్వము-జంగమమై చలించుచున్నది. స్థావరమై చలింపకున్నది. దూరమందున్నదియు, సమీపమునందున్నదియుఁగూడ నదియే. ''పురుష ఏవేదం సర్వమ్ యద్భూతం యచ్చభవ్యమ్'' ''పుట్టియున్నదియు, పుట్టఁబోవునదియు నగు నీ సర్వ ప్రపంచముఁగూడ-పురుషుఁడే యగుచున్నాఁడు'' అను శ్రుతి వలన, ''సర్వగతమును, సర్వరూపమును, గూడ బ్రహ్మస్వరూపమే'' అగుచున్నదని గ్రహించునది.

అనంతాచార్యకృత-ఈశావాస్య భాష్యము :—

"ఈ ప్రపంచమునకు లోపలను వెలుపలనుగూడ పురుషుఁడే కాలరూపుఁడై యున్నాఁడు. బ్రహ్మ స్వరూపము-చేతనాచేతనరూపము-అనంతము."

అని యుపాసించు వ్యక్తికి-అర్చిరాదిమార్గము చేతనగు గమనము కలుగక, యిచ్చటనే బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగును.

ఈ యంశము నీక్రింది శ్రుతివలనఁ దెలియనగును.

నతస్య ప్రాణా ఉత్క్రామన్త్యత్రైవ సమవలీయన్తే బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేతి.

"ఆత్మ విదుని ప్రాణములు శరీరమును విడిచి లోకాంతరముల కుత్క్రమించునవి కావు అ ప్రాణము లిచటనే (ప్రకృతియందు)లయించును. అతఁడు-ఆత్మజ్ఞుఁడు కాకముందు గూడ బ్రహ్మమే యగుచున్నాఁడు. కావున నిప్పుడు బ్రహ్మమును పొందుచున్నాఁడు" అనఁగా బ్రహ్మమే యగుచున్నాఁడు.

అద్వైతానందలహరి :—

బ్రహ్మము-మాయచేతనగు విశ్వరూపముచేత చలించుచున్నదివలె నున్నది. అయినను తత్త్వతః, చలించుటలేదు. భేద భ్రమవలన-దూరము నందున్నదివలెను, సర్వమునకును ఆత్మయగుట వలన సమీపమునందున్నది వలెను, ఉన్నది. అదియే జంగమ-స్థావర రూపము చేతను, మూర్తామూర్త రూపముచేతను, స్థూల సూక్ష్మ రూపముచేతను, కార్య కారణ రూపముచేతను, తదితర భేద రూపము చేతను వ్యాపించియున్నది.

విశిష్టాద్వైత భాష్య-వ్యాఖ్యలు.

పూర్వమంత్రోక్తమగు నర్థమునే యింకొక విధమున మరలఁ దెలుపుచున్నాఁడు. సర్వవ్యాప్తమగు పరబ్రహ్మ స్వరూపము-వెనుక చెప్పిన విధమున వేగవత్తరమై కంపించుచున్నదిఁవలె నున్నది. కాని వస్తుతః కంపించుట లేదు. అసుర ప్రకృతిగల పురుషులకు దూరము నందును, దైవ ప్రకృతి గల పురుషులకు సమీపము నందును, ఉన్నది.

"విషయాసక్తచిత్తులై గోవిందుని యందు పరాఙ్ముఖులైన మూఢులకు-దూరము కంటెను దూరము నందున్నది. విషయములను త్యజించి-తన్మయులై గోవిందుని యందు చిత్తము నిలిపిన వారికి-సమీపము నందున్నది". అని భగవంతుఁడగు శౌనకుఁడు చెప్పియున్నాఁడు గదా!

దూరమందున్న దానివలెను, విజ్ఞులకు సమీపమందున్న దానివలెను, తోచుచున్నను, అది దూరమునందు గాని సమీపము నందు గాని, లేకయే యున్నది. ఈసర్వజగత్తులకును లోపలను, వెలుపలను, వస్తుస్వరూపమునందును గూడ చిన్మాత్రమగు తన స్వరూపముచేత ఆకాశము వలె సర్వ వ్యాపకమై యున్నది. అణువుకంటె అణీయమని చెప్పఁబడుటచేత-ప్రాణులయందు అంతర్యామియగు ప్రత్యగాత్మ స్వరూపముచేతను, "మహతో మహీయాన్" అని చెప్పఁబడుటచేత-ఈ ప్రపంచమునకు వెలుపల అనంతమగు నిజస్వరూపము చేతను వ్యాపించియున్నది. మాయా మయ మగు ప్రపంచము-సత్యమగు బ్రహ్మము నందు కల్పితమై యున్నది. భ్రాంతి కల్పితమగు సర్పమునందు రజ్జువు వలె-అజ్ఞాన కల్పితమగు ప్రపంచమునందుఁ గూడ-బ్రహ్మము-నిజరూపము చేత వ్యాపించియున్నది. కాఁగా; అది-దూరమునందు - సమీపమునందు-లోపల-వెలుపల-వస్తువు నందుఁ గూడ-వేరుగా ఉన్నది కాదు. అది-ఉన్నది మాత్రమే-దీనివలన "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" "ఇది యంతయునుఁ గూడ బ్రహ్మమాత్రమే" అను విజ్ఞానము గ్రహింపఁదగి యున్నది.

ప్రశ్న :— ఈ మంత్రము నందు చెప్పఁబడినది— పర బ్రహ్మ లక్షణమా? ప్రత్యగాత్మ లక్షణమా?

ఉ :— ఆ బ్రహ్మ స్వరూపమే జంతువులగు జీవులబుద్ధి గుహాలయందు ప్రత్యగాత్మ స్వరూపమై యున్నది. కావున ఈ ప్రత్యగాత్మ స్వరూపము-పర బ్రహ్మ స్వరూపమే యగుచున్నది. కావున- ఈ మంత్రమునందు చెప్పఁబడినది-పరబ్రహ్మ లక్షణమని యను-ప్రత్యగా లక్షణమనినను గూడ విరోధింప కుండుటకు-"ఆత్మ లక్షణ"మని చెప్పుట సమంజసముగా నుండును. ఆత్మశబ్దము-ప్రత్యగాత్మను, పరమాత్మను గూడ బోధించునుగదా!

ఆనందగిరీయమగు అవతారిక :—

ఇట్లు చెప్పఁబడిన ఆత్మయొక్క జ్ఞానమునకు ఫలము-విధి-నిషేధముల నతిక్రమించునదియగు జీవన్ముక్త స్వరూపముచేత నుండుటయే యని క్రింది మంత్రమున శ్రుతిచేఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

మూ॥ యస్తు సర్వాణి భూతాన్యాత్మన్యేవానుపశ్యతి
సర్వభూతేషు చాత్మానం తతో నవిజుగుప్సతే॥

కం॥ తనయందు నఖిల భూతము
లు, నఖిల భూతములఁదన్ను, లక్షించుచు నుం
డును గావున-ఆ విద్వాన్
మనుజుఁడు మాత్రము-జుగుప్స-మదిఁగనఁడెపుడున్॥

పదచ్ఛేదము :— యః-తు-సర్వాణి-భూతాని-ఆత్మని-ఏవ-అను పశ్యతి-సర్వభూతేషు-చ-ఆత్మానమ్-తతః-న-విజుగుప్సతే.

టీ :— యస్తు = ముముక్షువును విద్వాంసుఁడును అగు ఏ పరివ్రాజకుఁడు-సర్వాణి-సమస్తములయిన, భూతాని = అవ్యక్తము మొదలు స్థావరముల పఱకునుగల వస్తువులను ఆత్మని + ఏవ = ఆత్మయగు తనయందే, అను పశ్యతి = తనకంటె వేరుకానివిగా చూచుచుండునో, సర్వభూతేషు + చ = ఆ భూతము లన్నిటియందును గూడ, ఆత్మానమ్ = ఆత్మయగు తనను అనుపశ్యతి = చూచుచుండునో-సః = అట్టి విద్వాంసుఁడు-తతః = ఆ దర్శనము వలన, న + విజుగుప్సతే = దయను లేక రోతను కలిగియుండఁడు.

శాంకర భాష్యము :—

ముముక్షువగు పరివ్రాజకుఁడు మాత్రము - అవ్యక్తము మొదలు స్థావరముల పఱకును గల సర్వవస్తువులనుగూడ - ఆత్మయగు తనయందే చూచు చుండును. అనఁగా ఆత్మకంటె వ్యతిరిక్తములనుగాఁజూడఁడని యర్థము. అట్లే-చేతనాచేతనాత్మకములగు ఆ భూతము లన్నిటియందునుగూడ ఆత్మనే చూచు చుండును. తనయందు నామరూప భేదములచేత వేరుగా నున్నట్లున్న వస్తువు లన్నియుఁగూడ, తానుగానే యున్న వనియు, ఆ వస్తువుల నిజస్వరూపము తానే యగుచుండునుగాని వేరుగాదనియు అనుభవముచేతఁ దెలిసి కొనుచుండును.

అదెట్లనిన :— ఈ శరీరము-కార్యకారణసంఘాతరూపమై యున్నది దీనికి సంబంధించిన సర్వజ్ఞానములకును సాక్షి భూతుఁడును, ఇంద్రియములను ప్రకాశింపఁజేయువాఁడును, కేవలుఁడును, నిర్గుణుఁడును. అగు ఆత్మ-ఈ సంఘాతము లోపల-దీని కంటె వేరుగా నున్నాఁడనియు, "అతఁడే నే"ననియు. ఈ కార్య కారణ సంఘాతముగూడ మాయామయమగుట వలనను, దీనికి ప్రత్యేక స్వరూపము లేకుండుటవలనను, ఆయాత్మయే దీనికిఁగూడ స్వరూపమనియు, విద్వాంసుఁడు తెలిసికొనును.

ఇట్లు కేవలాత్మనగు ఏ నేను-కార్య కారణ సంఘాత రూపమగు నీ శరీరమున కాత్మనై యున్నానో, ఆ నేనే-ఆ స్వరూపము చేతనే-అవ్యక్తము మొదలు-వృక్షములు-పర్వతములు మొదలగు స్థావరముల వఱకు నుగల సర్వ భూతములకును గూడ-సత్యమగు ఆత్మనై (స్వరూపమనై) ఉన్నానని-ఏ విజ్ఞాని-ఈ సర్వ లోకములను గూడ-నిర్విశేషమగు (నామ రూపాది భేద రహితమగు) ఆత్మనుగానే స్వానుభవముచేత తెలిసికొను చుండునో-ఆ విజ్ఞానికి-దయకు నిమిత్తమగు వేరొక వస్తువేదియు లేకుండుట వలన విజుగుప్సను-అనఁగా దయను లేక రోతను (శోకమును) కలిగి యుండఁడు.

ఘృణ-(కనికరము)అను నదంతయు-తనకంటె వేఱుగా చూడఁదగిన యింకొక వస్తువును చూచి నప్పుడే కలుగును-తాను నిర్మలుఁడననియు, తానులేని వస్తువు లేకుండుట వలన నిరంతరుఁడననియు, ననుభవముచేఁ దెలిసిన విజ్ఞానికి-"దయ వహింపఁదగిన వస్త్వంతరములే" దను నంశము ప్రాప్తించుచున్నది. ఈ యంశమునే శ్రుతి యనువదించుచు-"వాఁడు విజుగుప్స నొందఁ"డని చెప్పుచున్నది.

శంకరాచార్య కృతమగు భాష్యము :—

చేతనములు-అచేతనములు-అగు భూతము లన్నియుఁగూడ నా యందే యున్నవనియు, నాకంటె వ్యతిరిక్తములుగా, (వేరుగా) లేవనియు, పరబ్రహ్మమగు

తానే సర్వ భూతములయందును ఆత్మయై యున్నాననియు-తెలిసికొనిన యోగికి-సర్వ భూతములను గూడ-పరబ్రహ్మ మాత్రములై-విజ్ఞాన ఘనానందైక్యము వలన ఆత్మ యందుండునవి యగుచున్నవి. కావున-అద్వైతత్త్వవేత్తయగు యోగి-విచికిత్సను గావింపడు. (విచారణ సౌందర్యము.)

ఈశావాస్య రహస్యము :—

బ్రహ్మ స్వరూపము-పరమము-శుద్ధము-అని కర్మచేత లభించునది కాదు. కర్మ త్యాగి-పరబ్రహ్మము నొంద-దుఃఖమునుండి విడిపింపబడును.

బ్రహ్మ భిన్న-ఆత్మ స్వరూపుడగు పరివ్రాట్టునందే యీ సర్వ భూతములను ఆభాసించు చున్నవి. కావున నా భూతములన్నిటిని గూడ నతడు తనయందే చూచు చుండును. అతడు సర్వభూత గుహాశయమగు ఆత్మనే-ఆసర్వ భూతములయందును చూచుచుండును.

ఇట్లు స్వ స్వరూప పరిజ్ఞానము వలన నతడు సందేహము నొందడు.

ఈశావాస్య దీపిక :—

విరక్తుడగు ముముక్షువు-"ఈశ్వరుడే ఆత్మ స్వరూపుడై యున్నాడు. కావున ఆనంద స్వరూపుడును, స్వయంజ్యోతియును, శుద్ధస్వరూపుడును, అగు ఆత్మయందే యీ భూతము లన్నియు నున్నవి" అని తెలిసి కొనును. అనగా "ఈశావాస్యమ్" అను మంత్రమును వినిన పిమ్మట యీ భూతములన్నియుగూడ నాయందే-అధ్యస్తములై (అవిద్యా కల్పితములై) యున్నవని స్వాత్మను సాక్షాత్కరించుకొనును.

ప్రశ్న :— అధ్యస్తములయిన (భ్రాంతికల్పితములయిన) భూతములు-నిరాత్మకములును, ఆత్మకంటె మిక్కిలి వేరయినవియు, నగు చున్నవి కాదా ?

ఉత్త :— "ఈ భూతము లన్నిటియందును నేనే యున్నాను". కావున ఈ భూతములు నాకంటె వేరుగావు" అని విద్వాంసుడు-ఆ భూతముల కన్నింటికిని సత్యమగు స్వరూపము "తాను" గానే చూచుచుండును. కావున సర్వ భూతములను గూడ బ్రహ్మ భిన్నమగు ఆత్మయే యగుచున్నవి. కావున నవి ఆత్మ కంటె వేరు కావని తెలియునది.

ప్రశ్న :— ఈ దర్శనముచేత లభించునది యగు ఫలమేది ?

ఉత్త :— "ప్రత్యగాత్మనగు నేను-చిదేక రసమును, ఆనందాత్మయు, సర్వా భిన్నమును, అగు పరబ్రహ్మమనే యగు చున్నాను" అను ఏతన్మంత్రోక్తమగు విజ్ఞానము కలిగిన పిమ్మట-ఆ విద్వాంసుడు-స్తుతి నిందలులేని వాడగును.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

గురూపదేశము కలిగిన పిమ్మట లోక విలక్షణ దృష్టిగల విజ్ఞాని-అధిష్ఠాన రూపమగు నాత్మయందే సర్వభూతములను అవలోకించును. ఆ సర్వ భూతముల యందును గూడ-ఆత్మయే - కారణ రూపముచేత అనుగతమై యున్నట్లు అనుభవించును. ఉభయకోటికమగు ద్వైత జ్ఞానము గల వానికే సంశయము గలుగును. ఐకాత్మ్యజ్ఞానకు సంశయము కలుగదు.

అనంత భట్టోపాధ్యాయ కృతమగు నీళావాన్య భాష్యము :—

తత్-త్వం పదార్థమును శోధించిన ముముక్షువు, ఇట్లు చూచుటవలన-దేహాదికమును రక్షింపఁగోరఁడు.

అద్వైతానందలహరి :—

ఆత్మైకత్వమును గుర్తించిన విజ్ఞాని-రజ్జుఖండము సర్పమువలె ప్రకృతి-మహత్తు-అహంకారము-పంచతన్మాత్రలు-పంచ భూతములు మొదలగున వన్నియుఁ గూడ-అధిష్ఠానమగు ఆత్మయందే అధ్యస్తములని (భ్రాంతి కల్పితములని) చూచును. ఆ ప్రకృత్యాదులయందు-అధిష్ఠానమగు నాత్మయే-అఖండరూపముచేత అనుగతమై యున్నదని చక్కఁగా చూచును. కావుననే సర్వత్యాగ సహితమగు ఆత్మైక్య జ్ఞానమును గలిగియుండుటవలన ఆ విజ్ఞాని-దైన్యము నొందఁడు.

విశిష్టాద్వైతభాష్యము :—

ఈ సర్వమును గూడ బ్రహ్మాత్మకమను నంశము-పూర్వోక్తమగు మంత్రద్వయముచేత తెలుపఁబడినది. ఈ శబ్దము చేతఁ దెలుపఁబడిన ఆత్మ-సర్వాతిశాయి యగు శక్తిగలవాఁడనియు, సర్వమునకును, అంతరాత్ముఁడనియు, సర్వ నియామకుఁడనియు, తెలిసికొనిన బ్రహ్మ విదునకు-తదనుసంధాన ఫలమగు నభ్యుదయము నీ యారవ మంత్రము చెప్పుచున్నది.

"బహు సహస్ర సంఖ్యాకులగు మనుష్యులలో నెవఁడో యొక్కఁడు జ్ఞానసిద్ధికొఱకు-ప్రయత్నించును. అట్లు ప్రయత్నించిన వారిలో నెవఁడో యొక్కఁడు మాత్రమే నన్ను తెలిసి కొనును" అను గీతావచనము చేతఁ దెలుపఁబడిన విధమున-జ్ఞాన విశేష పరిపాక లక్షణముచేత చెప్పఁబడిన మహత్త్వము-ఏయొక్క మనుష్యునకో సంభవించునుగాని యెల్లరకును గూడ సంభవించునది కాదు. అట్టి బ్రహ్మ వేత్త దుర్లభుఁడని చెప్పుటకు మీఁది మంత్రమున "యస్తు" అనుచో నున్న తుశబ్దము-బ్రహ్మవిదుని విశేషించుచున్నది. ముముక్షువగు బ్రహ్మ విదుఁడు మాత్రము పరమాత్మ వ్యతిరిక్తములను, బ్రహ్మాది-స్థావరాంతములును అగు సర్వ భూతములను గూడ-వెనుక చెప్పఁబడిన-ఈశబ్దవాచ్యుఁడును, పరమాత్మయు నగు ఏ కాత్మయందే-తదాధారమగు స్థితిగల వానినిగా అనుసంధానము చేయుచుండును, ఆ భూతములు భూమి-మొద

లగు వానిచేత ధరింపఁబడుచున్నను-అపృథివి మొదలగునవి ప్రధానాధారమగు పరమాత్మయందే యుండుట వలన సర్వభూతములకును గూడ ఆధారము పరమాత్మయే యగుచున్నాఁడు. కావున సర్వభూతములును గూడ బ్రహ్మాత్మకములే; అనఁగా బ్రహ్మము ఆధారముగా గల స్థితిగలవియే యని తెలిసి కొనును; మఱియు ఆ భూతములన్నిటి లోపలనుగూడ వానిని నియమించుటకై పరమాత్మ అంతర్యామి రూపమున వ్యాపించి యున్నాఁడని తెలిసి కొనును. కాని ఆ భూతముల యందు పరమాత్మ యున్నాఁడని చెప్పుటవలన పరమాత్మకు సర్వభూతములును ఆధారమై యున్న వని తెలిసికొనఁగూడదు. సర్వభూతములకును ఆశ్రియమగు పరమాత్మకు ఆభూతము లాశ్రియములగు నెడల అన్యోన్యాశ్రియ దోషమును ప్రమాణాంతర విరోధమును కలుగునని తెలియునది.

ఈ యంశము "మయాతతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా। మత్స్థాని సర్వభూతాని నచాహం తేష్వవస్థితః"

"ఇంద్రియ గోచరము కాని రూపముగల నాచేత ఈ జగత్తంతయుఁగూడ వ్యాపింపఁబడి యున్నది. సర్వ భూతములును నా యందున్నవి. నేను వానియందు లేను" అనియు, "భూతభృన్నచ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః." భూతములను పుట్టించునదియగు నా స్వరూపము-భూతములను భరించు చున్నది. కాని భూతముల యందున్నదికాదు అనియు (భగవద్గీత యందు) స్వయముగా భగవంతుఁడే చెప్పియున్నాఁడు గదా!

కావున-ఈజగత్తంతయుఁగూడ-ఈ జగత్తులోపల నియామకుఁడై యున్న బ్రహ్మమే యాధారముగాఁగల దగుట వలన బ్రహ్మాత్మకమని ధ్యానముచేత నను సంధించుచున్న ముముక్షువు.

ఇట్లు బ్రహ్మాత్మకములుగా అను-సంధింపఁబడిన భూతముల వలన విజుగుప్సను పొందఁడు.

ప్ర :— "విజుగుప్సను పొందడు" అనఁగా నేమి?

ఉ:— తనయొక్క కర్మకు తగిన ఫలమునిచ్చుట కొఱకు-ఆయా భూతములు-అనఁగా ప్రాణులు-తనకు ఖేదమును గలిగించునవియగు చేష్టలను గలిగియుండినను గూడ-అవి-తదంతర్యామియు నియంతయు అగు పరమాత్మయందు-ఆధారపడియే యున్నవని తెలిసి-అనుసంధించుట వలనను-అవి తమంతటామే తనకు ఖేదమును గలిగించునవి కానేరవని గ్రహించుట వలనను-విజ్ఞానియగు ముముక్షువు ఆ ప్రాణులను నిందింపకుండును, అని యర్థము.

కావున ముముక్షువునకు-"సర్వజగత్తును గూడ బ్రహ్మాత్మకమే" అని యనుసంధించుట అత్యావశ్యకమనునది-మంత్రతాత్పర్యము. ఈ మంత్రమునకే "ఆత్మన్నేవ-నవిచికిత్సతి"అను పాఠాంతరములు గూడ నున్నవి-తత్పాఠమునందు సప్తమ్యర్థమునందు-ఆత్మన్ శబ్దప్రయోగము-ఛాందసమని తెలియునది. విచికిత్సను పొందఁడు. అనఁగా సంశయమును పొందఁడని యర్థము నెఱుంగునది. భూతములు తనకు ఖేదమును గలిగించునవియను సంశయమును గలిగియుండినయెడల సంసారము వృద్ధినొందును. శత్రువులుగూడ బ్రహ్మాత్మకులే (బ్రహ్మయత్నమగు స్థితిగలవారలే) అని యనుసంధించువాఁడగు ముముక్షువునకు విచికిత్స కలుగదని తెలియునది.

ద్వైతభాష్యము :—

చేతనములు-అచేతనములు అగు సర్వభూతములను-పరమాత్మయే ఆధారముగాఁగలవనియు, ఆ సర్వభూతములకును గూడ నతఁడే నియామకుఁడనియు, తెలిసికొనిన అధికారికి భయము లేకుండుట వలన నతఁడాత్మను రక్షించుకొనఁగోరఁడు. (ఆధేయములగు ఘటాదులు-ఆధారమగు పృథివికంటె భిన్నములగునట్లు-ఆధేయములగు భూతములు ఆధారమగు పరమాత్మకంటె భిన్నములే యని యీ ద్వైతమునందు తెలియునది).

స్వాభిప్రాయము :—

"ఆత్మయందే సర్వవస్తువులును భ్రాంతి కల్పితములై యున్నవి. ఈ భ్రాంతి కల్పితములగు వస్తువులు-ఆత్మ మాత్రములే యగుచున్నవి" అని తెలిసికొనిన ఆత్మవిదుఁడగు జీవన్ముక్తునకు ఈ యేకత్వదర్శనము వలన, దయ-రోత-భయము-శోకము-స్వశరీర గోపన ప్రయత్నము మున్నగునవి కలుగవు. "ద్వితీయాద్వై భయంభవతి" "రెండవ వస్తువువలనఁగదా భయము కలుగును." అని కదా శ్రుతి వచనము. ఇది-విద్వదనుభవముచేతఁగూడ సిద్ధమై యున్నదిగదా. "భూతములన్నియు-బ్రహ్మాత్మకములు-అని తెలిసిన బ్రహ్మవిదునకు విజుగుప్స కలుగదు." అను నంతవఱకును త్రిమతములకును ఏకీభావము కానఁబడుచున్నది. అయినను-ఈ దర్శనములు-"బ్రహ్మాత్మకములు" అను పదము యొక్క అర్థమునందు మాత్రము భేదాభిప్రాయమును గలిగి యున్నవి.

ద్వైతము :— ఆధేయములగు భూతములు-ఆధారమగు పరమాత్మకంటె భిన్నములై యున్నను-పరమాత్మయందే ఆధారపడి యుండుటవలన బ్రహ్మాత్మకము లగు చున్నవి.

విశిష్టాద్వైతము :— పరమాత్మ యందీ భూతములన్నియు తదాధారముగ స్థితి గలిగి-శరీరియగు పరమాత్మకు శరీరమై యుండుటవలన బ్రహ్మాత్మకములగుచున్నవి.

అద్వైతము :— ఈ భూతములకు ప్రత్యేక స్వరూపము లేకుండుట వలన నివియన్నియుఁగూడ బ్రహ్మాత్మకము లగుచున్నవి. అద్వైతులచేతఁగూడ భూతముల కాధేయభావమును-పరమాత్మ కాధారభావమును-వ్యావహారిక దృష్టి యందంగీకృతమగుచున్నను-పారమార్థిక దృష్టియందు-వీని కాధారాధేయ భావము-అవిద్యా కల్పితమగుట వలన సర్వ భూతములకును-పరమాత్మకును గూడ ఏకత్వమే సిద్ధాంతీకరింపఁబడుచున్నది. వస్తు సత్త బ్రహ్మ సత్త కంటె భిన్నముకాదు. కావున వస్తుతః-భూతములు-బ్రహ్మ మాత్రములే యనునది-శ్రుతి-యుక్తి-సిద్ధమేగాక అద్వితీయాత్మ

తత్త్వవిదనుభవసిద్ధము గూడ నగుచున్నదని తత్త్వ దర్శులు తెలియఁగలరు. గీత యందు-"ప్రత్యక్షావగమమ్" అని చెప్పఁబడిన-ఆత్మదర్శనము-స్వర్గాదులవలె శబ్ద ప్రమాణ మాత్రము చేతనే తెలియఁదగినది కాక, ప్రత్యక్షముగానే తెలియఁదగినదని తెలియునది.

శాంకర భాష్యావతరణిక :—

ఇదే యర్థము సింకొక మంత్రముకూడ చెప్పుచున్నది.

మూ॥ యస్మిన్ సర్వాణి భూతాన్యాత్మైవాభూత్ విజానతః
తత్ర కో మోహః కశ్శోక ఏకత్వ మను పశ్యతః ॥౭॥

కం॥ ఎందీ సమస్త భూతము
లుం దానే యగునో తగ నెఱుఁగువాని, కతం
డందేకత్వానుభవము
నొందెడు నెడ శోక మోహ యోగము గనునే ?

(పాఠాంతరము "స్వాత్మ విదుఁడయిన వానికి
స్వాత్మగనే సకల భూతసమితియుఁగా, నం
దాత్మైకత్వముఁజూచు త
దాత్మున కట శోక మోహ ధర్మము గలదే?)

పదచ్ఛేదము : — యస్మిన్, సర్వాణి. భూతాని, ఆత్మా, ఏవ, అభూత్, విజానతః. తత్ర, కః, మోహః, కః, శోకః, ఏకత్వమ్, అనుపశ్యతః॥ ప్రతి — యస్మిన్=ఏకాలమునందు లేక ఏయాత్మయందు, విజానతః = తెలిసినవానికి, సర్వాణి=సమస్తములైన, భూతాని=భూతములు, ఆత్మైవ=ఆత్మ స్వరూపమే, అభూత్ = ఆయెనో తత్ర=అకాలమునందు లేక ఆయాత్మయందు ఏకత్వమ్ = ఐక్యమును అనుపశ్యతః = చూచుచున్న వానికి, మోహః=మోహము, కః=ఏది, శోకః=దుఃఖము, కః=ఏది?

తాత్పర్యము :— వెనుక చెప్పఁబడిన విధమున "సర్వ స్వరూపమగు ఆత్మ-ఒక్కటియే అని తెలిసికొనిన వానికి శోక మోహములు కలుగవు.

శాంకరభాష్యము :—

పరమార్థవస్తువగు ఆత్మనెఱుఁగుటవలన ఏకాలమునందు ఈ సర్వభూతములును గూడ ఆత్మయే యగుచున్నవో, ఆకాలము నందుఁగాని, ఆ యాత్మయందుఁగాని శోకమోహములు కలుగ నేరవు. కామ-కర్మ-బీజమగు అజ్ఞానమునకు వశపడిన వారికే శోక మోహములు కలుగును. విశుద్ధమును, ఆకాశోపమమును, అనఁగా సర్వవ్యాపకమును అగు ఆత్మైకత్వమును తెలిసినవానికి శోక మోహములు కలుగవు. "అవిద్యా కార్యములగు శోకమోహములు సంభవింప"వని చెప్పుటవలన ఆత్మజ్ఞుఁడగు విజ్ఞానికి అవిద్యతోఁ గూడ సంసార మంతయుఁగూడ తొలఁగునను నంశము ప్రదర్శింపఁ బడినది.

ఆనందగిరి టీక యందలి యభిప్రాయము :—

తాను (ఆత్మ) దుఃఖము చేత స్పృశింపఁబడనివాఁడననియు, నిరతిశయ ఆనంద స్వరూపుఁడననియు తెలిసికొనని వానికి "నాకు ధనములేదు, పుత్రులులేరు నేను దీనుఁడను." అని శోకము కలుగును. కావునవాఁడు పుత్రాదులను కోరును. వానికొఱకు దేవతారాధనము మొదలగు వానిని చేయఁగోరును.

"ఆత్మయొక్కఁడే"అని తెలిసినవానికిట్లు శోకమోహములు సంభవించునవికావు.

ప్రశ్న :— మీఁది మంత్రమునందు విజ్ఞానికి శోక మోహములు సంభవింపవని మాత్రమే చెప్పఁబడుటవలన కార్యమగు శోకమోహములు నశించినను కారణమగు అవిద్య నివర్తింపదను నర్థము సిద్ధించుటలేదా?

ఉ : — లేదు, సుషుప్తియందు శోకమోహములు లయించుచున్నను మరల జాగ్రదవస్థ యందుదయించుచునే యుండును.

కార్యములగు శోకమోహములకు సంపూర్ణమగు నివృత్తి-కారణమగు అవిద్య-నివర్తింపనిదే కలుగదు. విద్యవలన అవిద్య-నివర్తించుట చేతనే శోకమోహములు నిశ్శేషముగా నివర్తించును.

కావున ఆత్మైక్య విజ్ఞానికి-మూలమగు అవిద్యతోఁగూడియే శోకమోహములు నివర్తించునని తెలియవలయును.

ఉవటాచార్య కృతమగు ఈశావాస్య భాష్యము :—

ఇదియంతయుఁగూడ ఆత్మయేయని తెలిసి ధ్యానించుచున్న విజ్ఞానికి చేతనములు-అచేతనములు-అగు సర్వభూతములును గూడ ఆత్మయే యగు చుండును. ఆ యవస్థావిశేషమునందున్న యోగికి శోకమోహములు సంభవించునవి కానేరవు.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

బ్రహ్మ తత్త్వము నెఱిఁగిన యోగికి-నిర్వికల్పమును, అవ్యయమును అగు ఆ బ్రహ్మ స్వరూపమునందున్న వస్తువులన్నియుఁగూడ బ్రహ్మస్వరూపమే యగుచున్నవి. కావున నతఁడు "ఈ విశ్వమంతయుఁగూడ బ్రహ్మ స్వరూప మాత్రమగు నేనే యగుచున్నా"నని స్వయం ప్రకాశమగు నిజస్వరూపమును బొందుచున్నాఁడు. కావున వానికి శోకమోహములతోడి సంబంధము కలుగనేరదు.

మూలావిద్యయు-తత్కార్యములగు శోకమోహాదులును లేనిదియు, సంవిద్రూపమును, పరమాత్మయు అగు ఆత్మయందు శోకాదిసంబంధమెట్లు కలుగును ?

ఈశావాస్య దీపిక :—

ఈశ్వర స్వరూపమగు ఆనందాత్మ స్వరూపమునందు-మాయాకల్పితములగు రూపములుగల ఈ భూతములన్నియుఁగూడ (ఈశ్వర స్వరూపమగు నిదియంతయుఁ గూడ నేనని తెలిసికొనిన విజ్ఞానికి) తమ తమ రూపములను పరిత్యజించి-ఆత్మ స్వరూపమే యగుచుండును.

ఇట్లు "ఈశ్వరుఁడే-ఆత్మయగుచున్నాఁడు" అని తెలిసిన విజ్ఞాతయొక్క-స్వరూపముకూడ ఈశ్వర స్వరూపమే యగుచున్నది. కావున నది-దేశముచేతఁ గాని, కాలముచేతగాని, వస్తువుచేతఁగాని, వేరు పడనిదై యున్నది. భేదరహితమగు నాయాత్మ యందు-ఆత్మావరణ రూపమగు మోహమును విక్షేప రూపమగు శోకమును గలుగ నేరవని తెలియునది.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

ఈ మంత్రము ఆత్మవిదుని స్థితియెట్లుండునని యాశంకించి చెప్పుచున్నది. ఏకాలమునందు-ఆత్మసాక్షాత్కారుఁడగు జ్ఞానికి-బ్రహ్మాది-స్థావరాంతములగు భూతములన్నియుఁగూడ తనకంటె వ్యతిరిక్తములు కాక తానే యగుచుండునో, ఆ కాలమునందు-ఐకాత్మ్యమునమస్యూతముగా ననుభవించుచున్న జీవన్ముక్తునకు ఆవరణ రూపమగు మోహమును విక్షేపరూపమగు శోకమును ఎట్లు కలుగును?

"యత్రత్వస్య సర్వమాత్మైవాభూత్ తత్ కేనకంపశ్యేత్" "ఈజీవాత్మకు-ఎప్పుడు సర్వమును, ఆత్మ స్వరూపమగు తామగానే అయెనో అప్పుడాయాత్మ-

దేవచేత 'దేవని చూచును'' బృహ-౪-౩-౧౫, ఇత్యాది శ్రుతి శాసనమువలన జీవన్ముక్తుఁడు నిష్క్రియుఁడని తెలియుచున్నది. కావున నతఁడు తూష్ణీంభూతుఁడై యుండునని గ్రహించునది.

అనంతాచార్య కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' "ఇదియంతయుఁగూడ బ్రహ్మమాత్రమే'' అను విచారముచేత-ఎవనికి సర్వభూతములును ఆత్మయే యగుచుండునో, సర్వ భూతములయందును ఉన్న ఆత్మ-ఒక్కటియే అను జ్ఞానము గలుగునో, వానికి-అవిద్యయు-దానికార్యములగు మోహమును, శోకమును, గలుగకుండుటవలన-సంపూర్ణమగు సంసార నివృత్తికలుగును. ఈయంశమునే క్రింది శ్రుతి చెప్పుచున్నది.

"భిద్యతే హృదయ గ్రన్థిః
ఛిద్యన్తే సర్వసంశయాః
క్షీయన్తే చాస్య కర్మాణి
తస్మిన్ దృష్టే పరావరే॥

(ముండకోపనిషత్తు-౨-౨-౮వ మంత్రము) కార్యకారణ రూపుఁడగు నీశ్వరు నెఱిఁగిన వానికి, హృదయాశ్రియమగు కామము-వినాశము నొందును. తెలియఁదగిన వస్తువునకు సంబంధించిన సంశయములు విచ్ఛేదము నొందును-సంచిత ములు-ఆగాములు అగు కర్మము లన్నియు క్షయించును. అని యీ మంత్రముచేత పరమాత్మ జ్ఞానమునకు ఫలము చెప్పఁబడినది.

అద్వైతానందలహరి : —

తాను-తురీయుఁడని తెలిసికొనిన ఏయవస్థయందు విజ్ఞానికి పూర్వోక్తములగు భూతము లన్నియుఁగూడ-ఆత్మయే, అనఁగా, నిర్గుణ నిరాకార పరిపూర్ణమగు పర మాత్మయే, లేక, మాయికమగు ఈశ్వర స్వరూపమే, అగుచుండునో, ఆయవస్థ యందు, గురూపదేశము ననుసరించి ఏకత్వమును జూచిన విద్వాంసునకు, మోహము నకును శోకమునకును మూలమగు, అజ్ఞానము నివర్తించుట వలన మోహాది ప్రసక్తియే కలుగునది కానేరదు.

విశిష్టాద్వైత-భాష్యాభిప్రాయము :—

ఈ మంత్రముకూడ-జగత్తు బ్రహ్మాత్మకమనియు, అది బ్రహ్మాత్మకమని యను సంధించువానికి జుగుప్సకలుగదనియు, పూర్వమంత్రమునందు చెప్పఁబడిన యంశమునే భంగ్యంతరమున మరలఁ దెలుపుచున్నది.

సర్వమును బ్రహ్మాత్మకమను నంశము పూర్వ మంత్రము నవైయధికరణ్యముచేత చెప్పఁబడినది. ఈసప్తమ మంత్రముచేత

నాయంశము సామానాధికరణ్యము చేత చెప్పఁబడుచున్నది.

ఏప్రణిధాన సమయమునందు "ఈశావాస్య మిదంసర్వమ్" అని మొదలుపెట్టి "తతోన విజుగుప్సతే" అను నంతవఱకును ఉపదేశింపఁబడిన-స్వతంత్రుఁడగు పరమాత్మను, పరతంత్రములగు జీవ-జగత్తులను, గూడ విభజించి - తెలిసిన ముముక్షువునకు-ఎప్పుడు-పరమాత్మయే-సర్వభూత శరీరకుఁడుగా ప్రతీతుఁడగుచుండునో, అప్రణిధాన సమయమునందు-అతత్త్వ వేత్తకు-స్వతంత్రాత్మ భ్రమాది లక్షణమగు మోహము సంభవించునది కానేరదు. సర్వము నుగూడ పరమాత్మయొక్క విభూతియని తెలియుట వలన వానియందు "నాది" అను నభిప్రాయము కలుగకుండుటచేత, పుత్రుఁడు మరణించినను, రాజ్యాదులు హరింపఁబడినను గూడ వానివలన వానికి శోకమేదియు కలుగనేరదు.

భూతములు పరమాత్మకు శరీరములై యున్నవి. కావున పరమాత్మ శరీరియగుచున్నాడు "యస్య-పృథివీ శరీరమ్. యస్యాత్మా శరీరమ్" ఇత్యాది శ్రుతులిందులకుఁబ్రమాణములై యున్నవి.

ఇట్లు-శరీర-శరీరిభావ రూపమును-అపృథక్ సిద్ధవిశేషణ-విశేష్య భావలక్షణమును, అగు అవినాభావసంబంధముచేత సమ్మిళితుఁడగుట వలన-ఈశ్వరుఁడు-సర్వ భూత రూపుఁడగు చున్నాడు. (శరీరియగు బ్రహ్మము - జగచ్ఛరీరుఁడగుచున్నాఁడు) "నేను మనుష్యుఁడను" ఇత్యాది లోక వేద మర్యాద చేతనగు దేహాత్మ భావముచేత-జగద్బ్రహ్మములకు సామానాధి కరణ్యము సంభవించు చున్నది. కావున ఈ ప్రపంచమంతయు నిట్లు-బ్రహ్మాత్మక మగు చున్నదని తెలియునది. ఇదియే సముచితమగు సిద్ధాంతమై యున్నది.

కావున 1బాధచేతను, 2ఉపచారముచేతను, 3స్వరూపైక్యము చేతను జగద్ బ్రహ్మములకు సామానాధి కరణ్యమును దెలుపు నవి యగు నితర సిద్ధాంతములు బహిష్కార్యములే యగును.

(1) "సర్వభూతములును ఆత్మయే యగు చుండును" అనగా, ఆత్మవ్యతిరిక్తములగు భూతములేవియులేవు. భ్రమోదునందు భ్రాంతి

చేత కనఁబడుచున్న దొంగ. మ్రోడుకంటె వేరుకాకుండుట వలన మ్రోడేయగు చుండును. అట్లే బ్రహ్మము నందు భ్రాంతి చేత కల్పింపఁబడిన జగత్తు బ్రహ్మముకంటె వేరు కాకుండుట వలన బ్రహ్మమే యగుచుండును," అని బాధ సామానాధి కరణ్యముచేత జగత్తు బ్రహ్మాత్మకమని కొందఱు చెప్పుదురు. సర్వలోకమును నర పత్యధీనమగుట వలన "సర్వలోకమును నరపతియే" అని ఔపచారిక మగు సామానాధికరణ్యము చెప్పఁబడునట్లు సర్వభూతములును పరమాత్మాధీనము లగుటవలన "సర్వభూతములును పరమాత్మయే" అని ఔపచారికమగు సామానాధికరణ్యము చెప్పఁబడును. కావున ఇట్లు ఔపచారికమగు సామాన్యాధికరణముచేత జగత్తు బ్రహ్మాత్మక మగు చున్నదని వేఱొక కొందఱు చెప్పుదురు.

కుండ బాన మొదలగు వానికిని మట్టిముద్దకును ఏకత్వము మునువలె జగత్తునకును బ్రహ్మమునకును స్వరూపైక్యము నాశ్రయించి ఇట్లు స్వరూపైక్యము చేతనగు సామానాధికరణ్యముచేత జగత్తు బ్రహ్మాత్మకమని మఱికొందఱు చెప్పుచున్నారు.

ఇవన్నియు వేదార్థబాహ్యములే యగుచున్నవి. "నేను నిర్జరుఁడను, నేను మనుష్యుఁడను" ఇత్యాదుల యందువలె శరీర ఆత్మభావ సంబంధముచేత జగద్ బ్రహ్మములకు సామానాధి కరణ్యము సంభవించు చున్నది. కావున నదియే సిద్ధాంతమని తెలియునది.

ద్వైతభాష్యము :—

"ఏ పరమాత్మయందు సర్వభూతములును ఉన్నవో ఆ పర మాత్మయే ఆ సర్వ భూతముల యందును ఆధారత్వము చేత నున్నాఁడు." అనియు, "ఇట్లు సర్వభూతముల యందును గల పర మాత్మ యొక్కఁడే" అనియు అపరోక్ష జ్ఞానముచేతఁదెలిసి కొనిన వానికి మోహము కలుగదు. ఇట్లు మోహము లేనపుడు శోకము గూడ కలుగదు.

అవతారిక :—

పూర్వమంత్రములచేతఁదెలుపఁబడిన ఆత్మ నిజ రూపము చేత ఎట్టి లక్షణము గలవాఁడయినదియు క్రింది మంత్రము తెలుపు చున్నది.

మూ॥ సపర్య గాచ్ఛుక్ర మకాయ మవ్రణ
మస్నా విరగ్ం శుద్ధ మపాప విద్ధమ్
కవి ర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూ
ర్యాథా తథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదధాచ్ఛాశ్వతీభ్యః సమాభ్యః॥8

శా॥ ఆతండాత్మ స్వయంభువై పరిభువై అస్నావికుం, డవ్రణుం
డై, తా సర్వగుఁడై అకాయుఁడును పాపావిద్ధుఁడై శుద్ధుడై
జ్యోతిస్స్వై కవియై మనీషియును యీశుండై విభాగించియా
థాతథ్యంబుగ నిత్యవర్షముల కర్థంబుల్ సమర్పించెడిన్॥

పద:— సః-పర్యగాత్-శుక్రమ్ - అకాయమ్-అవ్రణమ్-అస్నావిరమ్-శుద్ధమ్-అపాప విద్ధమ్-కవిః-మనీషీ-పరిభూః-స్వయంభూః-యాథాతథ్యతః-అర్థాన్-వ్యదధాత్-శాశ్వతీభ్యః-సమాభ్యః॥

టీక :— సః=వెనుకను చెప్పఁబడిన ఆత్మ పరి+ఆ గాత్=పర్యగాత్=ఆకాశమువలె-అంతటను వ్యాపించియున్నాఁడు. శుక్రమ్=జ్యోతిష్మంతుడు (దీప్తిమంతుఁడు) అకాయమ్=శరీరము లేనివాఁడు (లింగ శరీరము లేనివాఁడు) అవ్రణమ్=అక్షతుఁడు (గాయము లేనివాఁడు) అస్నావిరమ్=శిరములు (నరములు) లేనివాఁడు. (మీఁది విశేషణద్వయము వలన స్థూల శరీరము లేనివాఁడు) శుద్ధమ్=నిర్మలుఁడు (అవిద్యామల రహితుఁడు) అపాపవిద్ధమ్=ధర్మము-అధర్మము-మొదలగు నదియగు పాపము లేనివాఁడు కవిః-క్రాంతదర్శి మనీషీ=మనస్సును శాసించువాఁడు పరిభూః-అన్నిటికిని మీఁదుగా నుండువాఁడు స్వయంభూః=స్వయముగానే యుండువాఁడు-ఆ యీశ్వరుఁడు శాశ్వతీభ్యః=నిత్యములగు సమాభ్యః-సంవత్సరములను పేరుగల ప్రజాపతులకొఱకు

యాధాతథ్యతః (సర్వజ్ఞుఁడగుటవలన) సమస్త భూతములకును వారి వారి కర్మ ననుసరించి. అర్థాన్ = కర్తవ్య పదార్థములను వ్యదధాత్ = విభజించి నిర్మించెను.

తాత్పర్యము :— స్థూల శరీరము, సూక్ష్మశరీరము కారణ శరీరము అను శరీరత్రియము లేనివాఁడును ప్రత్యగాత్మయనగు ఈశ్వరుఁడు సర్వమును చూచుచు, మనస్సును ప్రేరణచేయుచు, సర్వమునకును మీదుగానున్నట్టిన్నిను అసర్వమును గూడ తానే యగుచు తనకు కారణమగు వేఱొక వస్తువు లేనివాడగుచున్నాఁడు.

ఆ యీశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు; కనుకనే ఆయా భూతముల యొక్క కర్మఫలములకు సాధనములగునట్లు సంవత్సరములను ప్రజాపతులను విభజించి నిలిపెను.

శాంకరభాష్యము :—

ఆత్మ-ఆకాశమువలె వ్యాపియైయున్నాఁడు. కావున బ్రహ్మాండము నంతను పొందియున్నాఁడు. జ్యోతిష్మంతుఁడు అనఁగా దీప్తిమంతుఁడు. అతడు లింగ (సూక్ష్మ) శరీరవర్జితుఁడు. అక్షతుఁడు-అస్నావిరుఁడు-స్నావిరము అనఁగా నరములు-అవిలేనివాఁడు అస్నావిరుఁడగును, గాయములు, నరములు స్థూల శరీరముననే యుండును. ఆత్మకవి యుండవని చెప్పుటవలన స్థూల శరీరాత్మ కాదని చెప్పఁబడినది. అవిద్య కారణ శరీరమని చెప్పఁబడును. ఆత్మ-శుద్ధుఁడని చెప్పఁబడియెను. మలములేనివాఁడు నిర్మలుఁడగుటవలన శుద్ధుఁడని చెప్పఁబడును. ఇచ్చట మలమనఁగా అవిద్యయే యగును.

కావున శుద్ధుఁడనఁగా అవిద్యారహితుఁడను నర్థమేర్పడుచున్నది. అవిద్యయే కారణ శరీరము. కావున శుద్ధుఁడనగా కారణ శరీరము లేనివాఁడను నర్థము సిద్ధించుచున్నది. ధర్మముగూడ పుణ్యఫలోపభోగ్యమగు జన్మమునకు హేతువగుట వలన పాపమని చెప్పఁదగియున్నది. కావున, ఆత్మ అపాపవిద్ధుఁడు అనఁగా ధర్మాధర్మాది పాప వర్జితుఁడు, అని చెప్పఁబడియెను. కవి యనఁగా

కాన్తదర్శి. అనఁగా భూతభవిష్యద్ వర్తమానముల నెఱిఁగిన సర్వదృక్కు.

"నాఽన్యోఽతోఽస్తి ద్రష్టా"

అతనికంటె భిన్నుఁడగు ద్రష్ట (చూచువాఁడు) లేఁడు. అను శ్రుతి దీనికి ప్రమాణమై యున్నది.

అతఁడే సర్వజ్ఞుఁడగు నీశ్వరుఁడగుట వలన మనస్సును శాసించుచున్నాఁడు. అన్నిఁటికిని మీఁదుగా నుండుటవలన "పరిభువు" అని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ఏ భూతములకు మీఁదుగా నున్నాఁడో, ఆ భూతములును, తానును అగు సర్వమునుగూడ తానే యగుట వలన తనకు కారణమగు వస్తువులేనివాఁడై స్వయంభువని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

నిత్యముక్తుఁడగు నా యీశ్వరుఁడు సర్వమును దెలిసి యున్నవాఁడు. కావున-ఆయా భూతముల కర్మ ఫలములకు సాధనము లగునట్లు శాశ్వతములును సంవత్సరములను పేరుగలవియు, నగు ప్రజాపతుల కొఱకు కర్తవ్య పదార్థములను విభజించి, విధించి యున్నాఁడు,

మంత్రమునందున్న "శుక్రమ్-అకాయమ్-అవ్రణమ్-అస్నావిరమ్-శుద్ధమ్-పాపవిద్ధమ్ అను పదములు నపుంసక లింగములుగా ప్రయోగింపఁబడినవి. అవియన్నియు పుంలింగములుగా, "శుక్రః" అకాయః, అవ్రణః, అస్నావిరః, శుద్ధః అని మార్పఁబడవలసి యున్నవి. "సః" అని పుంలింగపదముతో నారంభించి "కవిః" ఇత్యాది పుంలిఙ్గపదములచేత ఉపసంహారము కావింపఁబడుటవలన, నడుమనున్న విశేషణములు గూడ పుంలింగములుగానే యుండవలయును గదా !

ఉవటాచార్య-కృతమగు ఈశావాస్యభాష్యము :—

ఎవఁడిట్లాత్మనుపాసించి-విజ్ఞానానంద స్వభావుఁడును, అశరీరుఁడును, కను కనే, వ్రణములు-నరములు లేనివాఁడును సత్వరజస్తమో గుణములచేత బాధింపఁబడని వాఁడును, క్లేశ-కర్మ-విపాక-ఆశయములచేత స్పృశింపఁబడనివాఁడును అగు

బ్రహ్మమును పొందుచుండునో, ఉపాసకుండగువాడు-క్రాంతదర్శనుండగు కవియు, మేధావియు విజ్ఞాన బలముచేత అంతటను ఉండువాండును, జ్ఞాన బలముచేత బ్రహ్మ రూపముచేత స్వయముగా నుండువాండును అగుచు చిరకాలము స్వ-స్వామిసంబంధ మును విడిచినవియు, చేతనా చేతనములును, అగు అర్థములచేత ఉపభోగము నొందుచున్నాండు.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

''ఆప్నోతి సకలంకార్యం తస్మాదాత్మేతి గీయతే'' ''అతండు-కార్యము నంతను పొందుచున్నాండు. కావున ఆత్మయని చెప్పంబడును'' అని చెప్పంబడిన విధమున అతండు విభాగము లేకుండునట్లు సర్వమును వ్యాపించియున్నాండు. అతండే శుక్ల జ్యోతి స్స్వభావుండు, నిత్యచిన్మాత్ర విగ్రహుండు-సర్వభూత గుహా శయుండు, మాయాపాశ వినిర్ముక్తుండు, ధర్మాధర్మ వివర్జితుండు, మనోనియంత, సర్వసాక్షి, సర్వాత్మకుండు, అతండే చేయందగిన విషయములను ప్రజాపతులకును ప్రజలకును గూడ వేరు పలుచియిచ్చెను. ''అతండే నేను అని నిత్యముక్త స్వభావుం డగు పరమాత్మను దెలిసిన వాండు కూడ ముక్తుండే యగు చున్నాండు (నేను-అతండే-అను పదముల కిచట-వాచ్యార్థము-కుదురదు. కావున లక్ష్యార్థమునే గ్రహించునది).

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి : —

స్థూల శరీరము కానిది-సూక్ష్మశరీరము కానిది-మాయాసంబంధము లేనిది-పాప పుణ్యములు లేనిది-అగు ఏ బ్రహ్మముకలదో-ఆ నిర్గుణ బ్రహ్మమే-స్వశక్తిని స్వీకరించి-యీశ్వరుండై అతీతానాగతములను దెలియుచు, జగత్సర్జనేచ్ఛగలదియై, మనోనియంతయై, అన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠమై, స్వయంభువై (కారణము లేనిదై-లేక సర్వరూపమై) యున్నది. ఆ యీశ్వర రూపమగు బ్రహ్మము-అచింత్యశక్తి మంతము. కావున-సంవత్సరములను ప్రజాపతుల కొఱకు చేతనాచేతనరూపము లగు పదార్థములను విభజించి యిచ్చుచున్నది.

మీంది మంత్రమున కింకొక యర్థము విశదమగుచున్నది :—

ఎవండు-"శుక్రమ్" ఇత్యాది విశేషణ విశిష్టమగు బ్రహ్మ స్వరూపమును సర్వభావముచేత నెఱుంగుచున్నాండో "బ్రహ్మవిద్-బ్రహ్మైవభవతి" అను శ్రుతి యందు చెప్పంబడిన విధమున ఆ బ్రహ్మవేత్త, కవియు,మనీషియు,పరిభువును, స్వయంభువును అగు బ్రహ్మమే అగుచు,భోగ్యవిషయములను,అనంతవర్షోప భోగము, కొఱకు స్వయముగానే నిర్మించుచుండును.

మం॥ యస్యాను విత్తః ప్రతిబుద్ధ ఆత్మాఽ
స్మిన్ సన్దేహ్యే గహనే ప్రవిష్టః
స విశ్వకృత్ సహి సర్వస్య కర్తా
తస్య లోకః, స ఉలోక ఏవ

"అనేకములగు ననర్థములచేతను, సంకటములచేతను, వృద్ధినొందియున్న విషమమగు ఈ శరీరము నందు ప్రవేశించి యుండిన ఆత్మ, ఏ బ్రాహ్మణునిచేత, అనుసరించి పొందఁబడి, నేను బ్రహ్మమ నగుచున్నానని ప్రత్యగాత్మరూపముచేత సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొనఁబడునో, ఆబ్రాహ్మణుఁడు "విశ్వకర్త" అగుచున్నాఁడు. వాడే సర్వమునకును కర్త అగు చున్నాడు. వానికి లోకము, ఆత్మ గానున్నది, లోకమును వాఁడును, వేరుగావు. అతఁడే లోకము అనగా; అతనికి సర్వమును గూడ ఆత్మయే యగు చుండును. సర్వమునకునుగూడ వాఁడే ఆత్మయగుచుండును"

అని బృహదారణ్యకమునందు చతుర్థాధ్యాయమునందున్న చతుర్థ బ్రాహ్మణము నందలి ౧౩వ మంత్రమునఁజెప్పఁబడిన విధమున ఆ బ్రహ్మవిదుఁడు బ్రహ్మమే యగు చుండునని తెలియునది.

అనంచార్య కృతమగు ఈశావాస్య భాష్యము :—

రేఫలకారములకు భేదములేకుండుటవలన "శుక్లమ్" అనునది యిచట "శుక్రమ్" అని చెప్పఁబడినది.

శుక్లమనఁగా శుద్ధమని యర్థము-విజ్ఞాన-ఆనంద-స్వభావమగు వస్తువు శుద్ధ మని చెప్పఁబడును.

"అకాయమ్" అను దానికి "స్థూల శరీరము లేనిది" అను నర్థమును స్వీకరించిన యెడల "అస్నావిరమ్" "నరములు లేనిది" అని చెప్పినయంశమునే మరల చెప్పినట్లగును.

కావున "అకాయమ్" అను పదమునకు "లింగ (సూక్ష్మ) శరీరము లేనిది" అను నర్థమే స్వీకరింపఁదగి యున్నది.

ఇట్లు శరీరాది రహితుఁడై యున్నను ఆపరమాత్మ-అచింత్య శక్తిమంతుఁ డగుట వలన సర్వజ్ఞత్వాది గుణ విశిష్టుఁడగుచు-కర్తవ్య పదార్థములను సర్వ కాలములందును నిర్మించుచుండును.

ఉపాసకుఁడే-సర్వజ్ఞత్వాదియుక్తుఁడై కర్తవ్య పదార్థములను నిర్మించునను నర్థము-ప్రక్రియ భంగ మగుటవలన ఉపేక్షింపఁదగియున్నది.

అద్వైతా నందలహరి :—

సంవత్సర మనఁగా ప్రజాపతియే భోగ్య పదార్థమాత్మగా [illegible] యున్నను నిజమాయా శక్తిచేత-భోగ్యవస్తురూపుఁడై యున్న పరమాత్మ-హరి [illegible] కర్మలకు తగిన విధమున సాంకర్యము లేకుండునట్లు భోగ్య పదార్థములను విభజించి ప్రజాపతుల కిచ్చుచుండును.

విశిష్టాద్వైత భాష్యార్థము :—

ఈ మంత్రము పరమాత్మ, ఈశ్వరుఁడు జగత్తు, ఈశితవ్యము అతఁడు, జగదంతరాత్ముఁడు జగత్తు, వానికంటె భిన్నము, "అతఁడు, సర్వాతిశాయియగు శక్తిగలవాఁడు" అని వెనుక చెప్పఁబడిన విధమున పరమాత్మను గ్రహించిన ముముక్షువునకు తెలియఁదగిన విశేషమును బోధించుట చేత విశేషించు చున్నది.

సర్వభూతముల యందును గూఢ అంతరాత్మయై యున్న బ్రహ్మమును దర్శించిన ముముక్షువు క్రిందఁదెలుపఁబడిన లక్షణముగల బ్రహ్మస్వరూపమును సమాధిలబ్ధమగు అనుభవముచేత పొందుచుండును.

ఆ బ్రహ్మస్వరూపము, అవకాశ ప్రదాతృరూపము స్వప్రకాశ రూపము, సర్వ శరీరములును గలదయినను కర్మకృతమగు హేయ శరీరము లేనిది. బ్రహ్మమునకు మాంసమేదోఽస్థి సంభవమగు ప్రాకృతమూర్తి లేకున్నను కల్యాణ తమమును, హిరణ్మయమును ఆదిత్యవర్ణమును, అప్రాకృతమును అగు దివ్యమంగళ విగ్రహమున్నది. కర్మాధీనమగు శరీరము లేకుండుటవలన వ్రణములు లేనిదై యున్నది. అజ్ఞానాదిదోష గంధములేనిది. షడూర్ములు లేనిది. అజ్ఞానాదులకు, కార్యములును కారణములును గూడ నగు పుణ్య పాపములు లేనిది.

ఏవంరూపమగు పరమాత్మ, ఏ విద్వాంసునకు, ప్రాప్యమును, ప్రాపకమును, ఉపాస్యమును, అగుచుండునో, ఆబ్రహ్మవిదుఁడు "కవిః" ఇత్యాది విశేషణములచేతఁదెలుపఁబడుచున్నాఁడు.

ఆ బ్రహ్మ విదుఁడు వ్యాసాదులవలె పరతత్త్వమును, తద్గుణములను బోధించు నదియగు ప్రబంధమును నిర్మించువాఁడగు

కవియై యున్నాఁడు లేకయోగాభ్యాస విదురమగు మనస్సుచేఁ దుర్దర్శమగు పరిశుద్ధ జీవాత్మ స్వరూపమునందు అతివిశదమునుఅవిచ్ఛిన్న ధారా రూపమును అగు స్మృతి రూపజ్ఞాన యోగమున నిష్ఠుఁడగు క్రాంతదర్శి యగుచున్నాఁడు. మనస్సును నియమించు నదియగు మనీష (బుద్ధి) గలవాఁడగుచున్నాఁడు. కామాది శత్రువులను తిరస్కరించుచున్నాఁడు. అన్య నిరపేక్షమగు సత్త గలవాఁడగుచు నిత్య నిరతిశయ సుఖ స్వరూపమగు స్వాత్మను దర్శించుచున్నాఁడు.

అతఁడు మోక్ష సదుపాయములను మోక్షవిరోధులను వివేచించి విఘ్న నివృత్తికొఱకు బ్రహ్మప్రాప్తి పర్యంతమును, హృదయము నందు ధరించుచుండును. ఈ మంత్రమునకుఁగల యర్థమునే, ఇంకొక విధమునఁగూడ గ్రహింప వచ్చును.

మంత్రము నందున్న ప్రథమాంతములగు పదములను పరమాత్మ పరముగను ద్వితీయాంతములగు పదములను సర్వోపాధి వినిర్ముక్తమగు పరిశుద్ధ జీవపరముగను సమన్వయింప వలయును. పరమాత్మ అట్టి పరిశుద్ధ జీవునందంతటను, వ్యాపించియున్నాఁడు, అతడు సర్వదర్శి. వాఁడే కార్య పదార్థములను ప్రళయము వఱకును యథార్థము గానే ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నాఁడు. ఇంద్ర జాలికుని వలె మాయికములుగా ప్రకాశింపఁ జేయుటలేదు.

ద్వైత భాష్యము :—

పరమాత్మ శోక రహితము. కావున శుక్రమని చెప్పఁబడినది. నిత్యమగుట వలనను పూర్ణమగుట వలనను అవ్రణమని చెప్పఁబడినది. పవిత్రమగుట వలన శుద్ధమనియు, సూక్ష్మ (లింగ) దేహము లేకుండుటవలన, అకాయమనియు, స్థూల దేహము లేకుండుటవలన అస్నావిరమనియు శుద్ధమగుట వలన అపాపవిద్ధమనియు చెప్పఁబడినది. ఇట్లు పాప మూలములగు స్థూల సూక్ష్మ శరీరములు లేకుండుట వలన పరమాత్మ దేహ నిమిత్తమగు శోకాదికము లేనివాఁడగు చున్నాడు.

ఇట్లు శోకాదిశూన్యుఁడును, రాజాది విలక్షణుఁడును అగు పరబ్రహ్మమును - జ్ఞానియగువాఁడు పొందుచున్నాఁడు. సారూప్యాది లక్షణమగు తద్గతిని పొందుచున్నాఁడు. కావున శోకాది రహితుఁడగుచున్నాడు.

ఇట్లు పరమాత్మ శరీరరహితుఁడై యున్నను సర్వజ్ఞుఁడగుట వలన కవియని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. సర్వమును వశీకరించుట వలన "పరిభువు" అగుచున్నాఁడు. రమా బ్రహ్మాదుల మనస్సులకును, ప్రకృతికిని గూడ నియంత యగుటవలన మనీషి యగుచున్నాడు. తనకు వేరొక యాశ్రయము లేకుండుటవలన "స్వయంభువు" అగుచున్నాఁడు. జడ శరీరము లేకున్నను సద్, జ్ఞాన-ఆనంద శీర్షుఁడును, సద్జ్ఞానానంద దేహుఁడును-సద్-జ్ఞానానంద-పాద-పంతుఁడును-అగు ఆమహావిష్ణువు-అనాద్యనంత వత్సరములయందు-అబాధిత ప్రత్యక్షాది సిద్ధము లగుచున్న మహదాదులను సృజించుచున్నాఁడు.

ఇట్లు సచ్చిదానంద శరీరుఁడగు-ఆవిష్ణువుయొక్క సారూప్యము నొందిన జ్ఞాని శోకమునుండి విడివడు చుండునని తెలియునది.

స్వాభిప్రాయము :—

ప్రత్యగాత్మ-పరమాత్మ లొక్కటియే యగుటవలన-శ్రీ శంకరులు-వానిభేదమును పాటింపక-దీనిని-ఆత్మపరముగా వ్యాఖ్యానించియున్నారు. తదితరులగు నద్వైత వ్యాఖ్యాతలలో పలువురు దీనిని పరమాత్మపరముగనే వ్యాఖ్యానించిరి. విశిష్టాద్వైతభాష్యము నందు-కొన్ని పదములు శుద్ధ జీవపరములుగను కొన్ని పదములు పరమాత్మ పరములుగను వ్యాఖ్యానింపఁబడినవి. ద్వైతము నందు మాత్రము పదము లన్నియుఁగూడ పరమాత్మ పరములుగానే వ్యాఖ్యానింపఁబడినవి.

ఆత్మ-శబ్దము ప్రత్యగాత్మను-పరమాత్మనుగూడ బోధించునను నంశమును వ్యాఖ్యాత లందఱునుగూడ నంగీకరింతురు.

కావున "ఇందు-తెలుపఁబడినది-ఆత్మలక్షణము" అను నింత మాత్రమునే చెప్పి విరమింతును.

ఓం నమో భగవతే శ్రీరమణాయః

శాంకర భాష్యావతారిక యందిట్లు సింహావలోకనము చేయఁబడినది.

వేదమునందు-కర్మనిష్ఠ-జ్ఞాననిష్ఠ-అను రెండునిష్ఠలు ప్రతిపాదింపఁబడి యున్నవి. బ్రహ్మనిష్ఠయే జ్ఞాన నిష్ఠయని చెప్పఁబడును.

"జ్ఞానైక నిష్ఠులగు సన్యాసులు-సర్వైషణలను గూడ పరిత్యజించి ఆత్మారాములై యుండవలయును" అను నదియగు జ్ఞాననిష్ఠ-వేద సిద్ధాంతమునందు శ్రేష్ఠమై యున్నది. కావున నది-మొదటిదై యున్నది.

ప్రధానమగు ఆ ప్రథమ సిద్ధాంతమే "ఈశావాస్యమిదమ్" అను ప్రథమ మంత్రముచేత తెలుపఁబడినది.

అజ్ఞులు-జిజీవిషులు అనగా; జీవితమునందు కోరిక గలవారు. కావున "ఈశా-మాగృధః కస్యస్విద్ధనమ్" అని చెప్పఁబడిన యీ జ్ఞాననిష్ఠకు తగిన అర్హత వారికి సంభవము కానేరదు. కావున-ఆ యజ్ఞానుల నుద్దేశించి "కుర్వన్నేవేహకర్మాణి జిజీవిషేత్" అని వేద సిద్ధాంతమునందు ద్వితీయమగు కర్మనిష్ఠ తెలుపఁబడినది.

ఇట్లు-ఈ యుపనిషత్తునందున్న ప్రథమ-ద్వితీయమంత్రముల యందు బ్రహ్మ నిష్ఠకును-కర్మనిష్ఠకునుగల విభాగము ప్రదర్శింపఁబడినది.

బ్రాహ్మణ రూపమగు బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందుఁ గూడ-మొదట కర్మనిష్ఠయు-తదుపరి-బ్రహ్మ నిష్ఠయు-విభజించి ప్రదర్శింపఁబడి యున్నవి.

అందుఁగల తృతీయాధ్యాయమునందలి చతుర్థ బ్రాహ్మణమున కర్మనిష్ఠ-ఇట్లు ప్రదర్శితము

"ఆత్మైవేదమగ్ర ఆసీదేక ఏవ సోఽకామయత జాయా మే స్యాదథ ప్రజాయేయాథ విత్తం మే స్యాదథ కర్మ కుర్వీయేత్యేతావాన్ వై కామః"

* * * *

భార్యాది భేదములుగల యీ సర్వ ప్రపంచమును గూడ యీ జాయాది సృష్టి కంటె పూర్వము— ఈ పెండ్లాము మొదలగు వానిని కోరుటకు విత్తనమైయున్న వాసనతో (సంస్కారముతో) కూడిన అవిద్య గల ఒకే ఆత్మమై యుండెను.

అవిద్యా వాసనా వాసితమైన ఆయాత్మ-"నాకు కర్మాధి కారమునకు హేతు భూతయగు భార్య కలుగును గాక। తరువాత నేను సంతానమును పుట్టింతును గాక। తదుపరి నాకు ధనము-లభించును గాక। పిమ్మట (అభ్యుదయమునకును మోక్షమునకును ఋణత్రియ విముక్తికిని సాధనమగు) కర్మను (పనిని) చేయుదును గాక।" అని కోరెను-కోరిక-యింతేగదా!

మనుష్య-పితృ-దేవలోకములను పొందుటకు సాధనము లగు జాయాపుత్ర విత్త-కర్మలకంటె వేరగు కామ మేదియు లేకుండుట వలన "కోరిక" అనునది విషయ పరిచ్ఛిన్నమగుట వలన అత్యల్పమై యున్నది. కావున "కామము-ఇంతయే గదా।" అని శ్రుతియందు వినబడుచున్నది.

అవిద్య-ఆత్మ స్వరూపము నావరించి యుండు నపుడు-అట్టి అవిద్యలగల ఆత్మకు సమస్త ప్రవృత్తులకును హేతువగు ఈ కామము పుట్టుచున్నది.

ఇట్టి-అల్పమైన కోరికగల-ఆయాత్మ-భార్యా పుత్రాదుల కంటె శ్రేష్ఠమును పరిపూర్ణమును అగు ఆత్మను (తనను) తెలిసి కొనకుండుట వలన (అవిద్యవలన) ఆ భార్యాదులతోనే కోరుచు-ఆభార్యాదులు లభింపనంత వఱకు-తనను అసంపూర్ణునిగా తలంచు కొనుచుండెను. అట్టి యాత్మకు (ఆయవస్థయందు) సంపూర్ణత లేకున్నను ఒక విధమగు సంపూర్ణత యిట్లగుచున్నది.

అసంపూర్ణమగు ఈ ఆత్మకు సంకల్ప వికల్పాత్మకమగు మనస్సే-ఆత్మ. (స్వరూపము) ఆ మనస్సునకు వాక్కే-భార్య. ఈ వాఙ్మనస్సుల వలన కర్మకొఱకు సంతానమువంటి ప్రాణము పుట్టుచున్నది. కావున ప్రాణమే-సంతానము. ఆ ప్రాణముయొక్క వివిధములగు చేష్టలచేతను జరుగునదియగు కర్మ-మానుష దైవ విత్తములచేత సాధింపఁదగియున్నది. ఆయాత్మకు శరీరమే కర్మయగు చున్నది. నేత్రము-మానుష విత్తము-శ్రోత్రము-దైవ విత్తము అగుచున్నది. బాహ్యమగు భార్యాదిపంచకము లేకున్నను 1 మనస్సు, 2 వాక్కు. 3 ప్రాణము, 4 నేత్రశ్రోత్రములు, 5 శరీరము అనునవియే 1 తాను, 2 భార్య, 3 సంతానము, 4 ధనము, 5 కర్మ అను పంచక మగుచున్నది. ఈ పంచత్వ సంపదచేత పాఙ్క్తమను పేరుగల యజ్ఞమగుచున్నది.

మనస్సును-ఆత్మగాను, వాక్కును-భార్యగాను, అభిమానించుట మొదలగునవి అజ్ఞానకార్యములే యగును. కావున ఇట్లు తలఁచుచున్న కర్మ నిష్ఠుఁడు-కామియగు నజ్ఞుఁడే యగునను నంశము నిశ్చయముగాఁదెలియును. ఈ యజ్ఞమునకు ఫలమగు నట్లు హిరణ్య గర్భునిచేత సృజింపఁబడిన సప్తాన్నముల యందుఁగూడ అవియే తానను ఆత్మభావముతో నుండు నదియగు కర్మనిష్ఠ-అజ్ఞునకేగాని విజ్ఞునకు సంగతము కానేరదు. తదుపరి బృహదారణ్యకోపనిషత్తు నందున్న షష్ఠాధ్యాయము నందుఁగల చతుర్థ బ్రాహ్మణమున "అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి" అను నీమంత్ర మీ యర్థము నందే ప్రదర్శింపఁబడినది. ఇచ్చటనే "కిం ప్రజయా కరిష్యామః" అను మంత్రముచేత-ఆత్మయే లోకముగాఁగల మాకు సంతానముతోఁబనియేమున్నది? అని జాయాద్యేషణలను మూడింటిని గూడ సన్యసించిన ఆత్మ విదులకు కర్మనిష్ఠా ప్రతికూలమగు ఆత్మనిష్ఠయే ప్రదర్శింపఁబడినది.

(ఇట్లు ప్రథమ-ద్వితీయ-మంత్రములయందు ప్రదర్శింపఁబడిన-బ్రహ్మ-కర్మ-నిష్ఠలు-వేద భాగములగు బ్రాహ్మణములకుఁ

గూడ సమ్మతములని ప్రదర్శించి ప్రకరణ విభాగము నొనర్చు చున్నాఁడు.

ఈ యుపనిషత్తునందిట్లు-ప్రథమ-ద్వితీయ మంత్రముల చేత-జ్ఞాన నిష్ఠయు, కర్మనిష్ఠయు, ప్రతిపాదింపఁబడినవి. తరువాత "అసుర్యానామతేలోకాః" అను తృతీయమంత్రముచేత అవిద్వాం సులు (కర్మనిష్ఠులు) నిందింపఁబడిరి. తదుపరి "అనేజదేకమ్" అను మంత్రమునుండి, "సపర్యగాత్" అని వెనుక చెప్పఁబడిన మంత్రము వఱకును గల 5 మంత్రముల చేతను గూడ-ఆత్మ యాథాత్మ్యముపదేశింపఁబడినది. ఇట్లుపదేశింపఁబడిన జ్ఞాననిష్ఠకు-అధికారులు-విద్వాంసులే యగుదురు కాని కాములగు నజ్ఞులు కానేరరు.

శ్వేతాశ్వతర మంత్రోపనిషత్తునందుఁగూడ ఆరవ యధ్యా యమునందు "అత్యాశ్రమిభ్యః పరమం పవిత్రమ్"—

ఇత్యాది మంత్రములచేత జ్ఞాన నిష్ఠా-కర్మనిష్ఠలు విభ జింపఁబడి అత్యాశ్రములకే జ్ఞాననిష్ఠ చెప్పఁబడినది. ఉత్తమాశ్రమ లగు సన్యాసులే అత్యాశ్రములను చెప్పఁబడుదురు గదా!

"అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి" అను క్రింది మంత్రము— కర్మ చేయుచు జీవింపఁగోరిన కర్మనిష్ఠులకు విద్యయను ఉపాసనతోఁ గూడిన కర్మనుపదేశించుటకై ప్రవర్తించుచున్నది.

ప్రశ్న :— క్రింది మంత్రము-సకాములగు కర్మనిష్ఠుల నుద్దేశించియే చెప్పఁబడుచున్నది. కాని జ్ఞాన నిష్ఠుల నుద్దేశించి చెప్పఁబడుటలేదని యెట్లు తెలియును?

ఉ :— కామహతుఁడు కాని వానికి సాధ్యము (సాధింపఁ దగిన వస్తువు) సాధనము అను భేదము నుపమర్దించి (తొలఁగించి) "యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని" అను మంత్రముచేత-ఏ యేకత్వ ముపదేశింపఁబడినదో-ఆ యేకత్వ విజ్ఞానమునకు-దేవతాది జ్ఞాన రూపమగు వేఱొక ఉపాసనతోఁగాని, శ్రౌతస్మార్తాది రూపమగు కర్మతోఁగాని సముచ్చయము (కలయిక) సంఘటించునది కానే

రదు-మూఢుఁడు కాని వాఁడెవ్వఁడును "తత్రకోమోహః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః" అని-ఆత్మయొక్క ఏకత్వము నెఱిఁగియు ఏదో యొక కర్మతోఁగాని ఏదో యొక జ్ఞానాంతరముతోఁగాని, ("విద్య" అని చెప్పఁబడిన ఉపాసనతోఁగాని) కలయికఁగలిగి యుండఁడు గదా!

ఆత్మకంటె వేరగు వస్తువులేదని తెలిసిన ఆత్మజ్ఞానికి అసద్వస్తువునందు-అనఁగా అసత్యములైన-కర్మ-జ్ఞానాంతరముల యందు కోరిక గలుగదు. కోరిక లేనియెడల కర్మనాచరింపఁడు. కావున-ఆత్మైక్య జ్ఞానమునకును కర్మకును సముచ్చయము యుక్తము కానేరదు.

ప్రశ్న :— "క్రింది మంత్రము-అవిద్యా పదము చేత తెలుపఁబడిన కర్మకును, విద్యా పదముచేత తెలుపఁబడిన-ఆత్మ జ్ఞానమునకును, సముచ్చయమును (కలయికను) విధింపఁగోరియే ప్రవర్తించుచున్నది. కావుననే సముచ్చయ కారులుగాక కేవల కర్మనుగాని, కేవలవిద్యనుగాని, స్వీకరించు మనుష్యులను నిందించు చున్నది. విద్యా పదము-ఆత్మజ్ఞాన పరమేకాని, ఉపాసనా పరము కాదు". అని యేల చెప్పఁగూడదో తెలుపుఁడు?

ఉత్త :— న్యాయమువలనను శాస్త్రమువలనను గూడ దేనికి-దేనితోడ సముచ్చయము సంభవించునో, అదియే క్రింది మంత్రమునందు చెప్పఁబడవలయును. దేవతా విషయముగాఁ జెప్పఁబడిన -దైవ విత్తమగు దేవతా జ్ఞానము (వివిధ దేవతల యొక్కయు ఉపాసనము) కర్మకు సంబంధించినది గానే-బృహ దారణ్యకాదుల యందుపన్యసింపఁబడినది, కాని పరమాత్మ జ్ఞానము-కర్మసంబంధిగా నుపన్యసింపఁబడుటలేదు. విద్య యనఁగా నిచట దేవతా జ్ఞానమను నర్థమునే-అనఁగా ఉపాసననే గ్రహింప వలయును.

"విద్యయా దేవలోకః" అను మంత్రముచేత ఆత్మ జ్ఞానమువలని ఫలముకంటె వేరగు ఫలము విద్యకుఁ (ఉపాసనకు)

గలుగునను సంశయము ప్రసిద్ధమే యగుచున్నది. కావున నిచట నున్న విద్యా శబ్దము దేవతా జ్ఞానమగు ఉపాసననే తెలుపునని తెలియనగుది.

జీవులు-కర్మచేత పితృలోకమును, విద్యచేత (ఉపాసన చేత) దేవలోకమును (ఆయాదేవతల లోకములను) బొందు చుందురు. దక్షిణ మార్గగాములగు జీవులు దేవలోకమును బొందఁ జాలరు. అని శ్రుతియందు వినఁబడుచున్నది గదా!

వేరువేరగు ఫలములుగల యీ కర్మోపాసనలు శాస్త్ర విహితములై యున్నవి. కావున-కేవల కర్మయు, కేవలోపాస నయుఁగూడ-అజ్ఞులకు కర్తవ్యములే యగును.

వేద శాస్త్ర విహితమగు నదేదియుఁగూడ-చేయఁదగనిది-కాదు. అయినను-కర్మనుగాని, ఉపాసననుగాని, ప్రత్యేకముగా నొనర్చుటకంటె-దేవతాజ్ఞాన రూపమగు నీ ఉపాసనముతోఁగూడిన కర్మ నొనర్చుట-మిక్కిలి శ్రేష్ఠమును-అర్చిరాది మార్గమును బొందించునదియు-అగుచున్నది. కావునసే-విద్యాపద వాచ్యమగు ఉపాసనకును, కర్మకును సముచ్చయమును విధించు తలంపుచేత-శ్రుతి-వాని ప్రత్యేకాచరణమును నిందించుచున్నది.

ఆనందగిరిటీక యందిట్లు చెప్పఁబడినది :—

"విద్యాయాం రతాః" అని క్రింది మంత్రమునందు చెప్పఁబడిన విద్యా పదము-ఉపాసననే తెలుపును.

విద్యా శబ్ద వాచ్యములగు-ప్రాణాద్యుపాసనలు కూడ-ఉపనిషత్తులయందు విధింపఁబడుచుండును. కావున-ఉపనిషత్తంతయుఁగూడ బ్రహ్మ విద్యా ప్రతి పాదకమే యగునని చెప్పఁడగదు.

ఉపాసనలకును, బ్రహ్మ విద్యకును గూడ ఫలములు భిన్నములై యుండుట వలన - ఈ యుపాసనలు - బ్రహ్మవిద్యకు - అంగములని కూడ చెప్పఁదగదు. "ఈ యుపాసన-కర్మకు విరుద్ధము కానిదైనను, బ్రహ్మవిద్యకు విరుద్ధమే యగును. "ఈ శ్రుతియందు-"ఈశావాస్యమిదం సర్వమ్" అను మంత్రముచేత- బ్రహ్మ విద్యయే ప్రారంభింపఁబడినది. "కావున కర్మనిష్ఠా-జ్ఞాననిష్ఠలకే శ్రుతి-సముచ్చయమును విధింపఁదలఁచినది. కావున 11వ మంత్రమునందుగ్గడింపఁ బడిన-సముచ్చయము-జ్ఞాన-కర్మా-నిష్ఠాసముచ్చయమేగాని-కర్మ-ఉపాసనా సముచ్చయము కాదు" అని భాస్కరుఁడను వతఁడు చెప్పినది సంగతము కానేరదు.

ఏల యనిన: కర్మగాని, ఉపాసనగాని, కావింపఁబడిన పిమ్మట కొంత కాలమునకు ఫలము లభించును. కావున వానికే సముచ్చయము విధింపఁబడఁదగి యున్నది. జ్ఞాన నిష్ఠయందు-బ్రహ్మాత్మైక్యదర్శన సమకాలమునందే మోహాది నివృత్తి రూపమగు ఫలము కాన్పించుచున్నది. ఈ జ్ఞాననిష్ఠయందు-కర్మోపాసనల యందువలె ఫలముతోడి వ్యవధానము లేకుండుట వలన దీనికి-కర్మతోడి సముచ్చయము సముచితము కానేరదు.

కావున ''విద్యాంచావిద్యాంచ'' అను ౧౧వ మంత్రమునందు-కర్మోపాసనలకే సముచ్చయమును విధింపఁదలఁచిన శ్రుతి-ఈ మంత్రమునందు-వాని ప్రత్యేకాచరణమును నిందించుచున్నది. కావున-క్రింది మంత్రమునందు విద్యాశబ్దముచేత చెప్పఁబడినది, ఉపాసనయేగాని, 'బ్రహ్మవిద్యకా'దని తెలియునది.

మూ॥ అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి
యేఽవిద్యా ముపాసతే
తతో భూయ ఇవతమో
య ఉ విద్యాయాం రతాః॥

అ॥ అంధమయిన తమమునందుఁజొచ్చెదరవి
ద్యా పరాయణులగు నట్టి వారు
దానికంటె నధికమౌ నంధతమమెకాం
చెదరు విద్యయందె మదిగలారు॥

పాఠాంతరము

గీ॥ గుడ్డి చీకటియందె తొల్గొండ్రు విద్య
యందె సంసక్తులయిన వారకట! దాని
కంటె నధికమౌ గుడ్డి చీకటినె క్రాంతు
రకటకట! విద్యయందె రక్తి కలవారు॥

పద :— అన్ధమ్ - తమః - ప్రవిశన్తి యే - అవిద్యామ్ ఉపాసతే-తతః-భూయః-ఇవ-తమః-యే-ఉ-విద్యాయామ్ - రతాః.

టీక :— యే=ఎవ్వరు, అవిద్యామ్ = అవిద్యయగు కర్మను-(మాత్రమే)ఉపాసతే=ఉపాసించుచుందురో (తే=వారు) అన్ధమ్=గుడ్డిదియగు (వెలుతురు లేని) తమః=చీకటిని, ప్రవిశన్తి=ప్రవేశించుచుందురు. (కర్మను విడిచి) యే=ఎవ్వరు విద్యాయామ్=విద్యయందే (దేవతోపాసనమునందే). రతాః=

అనక్తులై యుందురో (తే=వారు) తతః=వెనుక చెప్పఁబడిన గుర్విద్ధి చీకటికంటె, భూయ+ఏవ=అధికమే యగు, తమః=చీకటిని, ప్రవిశన్తి=ప్రవేశించు చుందురు.

తాత్పర్యము :— అవిద్య నుపాసించువారు-అవిద్య (అజ్ఞానము)నే పొందుదురు. కర్మ వలన చిత్తశుద్ధి నొందక విద్యను (ఉపాసనను, లేక బ్రహ్మవిద్యను) ఉపాసించువారు-అంతకంటెను గూడ అవిద్యను పొందుదురు.

శాంకర భాష్యార్థము :—

అవిద్య-విద్యకు విరోధి, కావున విద్యకంటె వేరగు కర్మయే అవిద్య యని చెప్పఁబడును. అగ్ని హోత్రాదిరూపమగు కర్మను మాత్రమే అనువర్తించు కర్మనిష్ఠులు-జ్ఞానదర్శనము లేని అవిద్యయను చీకటియందు ప్రవేశించుచుందురు. చిత్తశుద్ధికి కారణమగు కర్మను గావింపక-దేవతా జ్ఞాన రూపమగు నుపాసనయగు విద్యయందే అభిరతులగు మనుష్యులుకూడ-కర్మయందు మాత్రమే అభిరతులగువారు పొందు నదియగు గుర్విద్ధి చీకటికంటెను గూడ అధికమే యగు అజ్ఞానమునే పొందుచుందురు.

ఉవటాచార్య భాష్యము :—

స్వర్గసుఖకాంక్షు కర్మలనాచరించు జీవులు అజ్ఞాన రూపమగు తమస్సును బొందుచుందురు. చిత్తశుద్ధికి హేతువులగు కర్మలను విడిచి-ఆత్మజ్ఞానమునందే ఆసక్తులగు వారు-అంతకంటెను అజ్ఞాన రూపమగు తమస్సునందు ప్రవేశించుచుందురు.

ఈశావాస్య దీపిక :—

ఒకానొకఁడు "అనేజదేకమ్" ఇత్యాదిగా తెలుపఁబడిన ఆత్మతత్త్వమును తెలియడు, సన్యాసమునకు యోగ్యుఁడు కాడు. అయినను సంసారమునందు మిక్కిలి ప్రీతి గలవాఁడు గూడ కాకుండును, అట్టి జీవునకు యోగ్యమగు ధర్మము నుపదేశించుటకు క్రింది మంత్రము ప్రారంభింపఁబడినది. ధనాభిలాషులగు కర్మనిరతులు-జ్యోతిష్టోమాదులగు కర్మల నొనర్చుచుందురు. విద్యయగు దేవతోపాసనమును గాని, ఆత్మ జ్ఞానమునుగాని కలిగియుండరు. అట్టి మూఢులు అహంకారాభిమాన రూపమగు చీకటియందు ప్రవేశించు చుందురు.

ప్రశ్న :— కర్మను విడిచి-దేవతల నుపాసింప వలయునా? లేక "అహం బ్రహ్మాస్మి" అని పలుకుచుండ వలయునా?

ఉత్త :— చిత్తశుద్ధి కలుగనిదే కర్మలను విడువఁగూడదు. పరిశుద్ధ చిత్తులు కాని వారికి సంపూర్ణమగు విరక్తి కలుగదు. అపరిశుద్ధ చిత్తులకు కర్మ యందే అధికారమున్నది.

దేవతా జ్ఞానమునందు రక్తులగు ఉపాసకులుగాని, ఆత్మ సాక్షాత్కారము లేకున్నను తత్త్వ జ్ఞానమునందాసక్తి గలిగి ''నేనే బ్రహ్మమను'' అని నోటితో మాత్రమే పలుకుచుండు మూఢులుగాని, కర్మను విడిచిన యెడల అహంమమాభిమాన రూపమగు సంసారమునే పొందుచుందురు.

చిత్తశుద్ధిలేని ఉపాసనముగాని-ఆత్మజ్ఞానము గాని ప్రయోజనకారి కానేరదు.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

కేవల కర్మోపాసకులు జనన మరణ పరంపరా రూపమగు సంసారమును పొందుచుందురు, సత్ కర్మలవలన చిత్తశుద్ధి కలుగును. శుద్ధచిత్తులు కాకున్నను కర్మను విడిచి దేవతోపాసనమును గావించు మనుష్యులు ఉపాసనా ఫలమగు పుణ్య లోకములను పొందఁజాలక, కేవల కర్మోపాసకుల కంటెనుగూడ అధమమగు గతినే పొందుచుందురు. కావున కేవల కర్మనుగాని కేవలోపాసనను గాని సేవింపఁ గూడదు.

అద్వైతానందలహరి :—

ఆత్మ-కర్తకాఁడు, అవిద్యవలన ఆత్మయే జీవుఁడగు చున్నాఁడు. ఈ జీవుఁడు-అవిద్యావాసనల వలన కర్తృత్వాభిమానమును పొంది-కర్మల నొనర్చు చున్నాఁడు. కావున అవిద్యయనఁగా; శ్రౌత-స్మార్త కర్మలే యగుచున్నవి వేద విహితములగు కర్మలను మాత్రమే కావించువాఁడగు మనుష్యుఁడు పితృలోకము నొందును. ఆలోకమునందు స్వకర్మ పరిమిత మగు సుఖము మాత్రమే లభించును. అంతకంటె నధికమగు సుఖము లభింపదు. పునర్జన్మము తొలఁగదు. రాగ-ద్వేష-దేహాభిమానాదులు నివర్తింపవు. కావున నది అంధతమస్సువంటి దియే యగును.

విద్యా శబ్దమునకు ముఖ్యవృత్తిచేత జ్ఞానమే యర్థమగు చున్నను ఇచ్చట మాత్రము గౌణవృత్తిచేత ఉపాసనమను నర్థము ను గ్రహింప వలసియుండును. ఆయుపాసన యందు రక్తులగు జీవులు-ఉపాసనకు ఫలమగు దేవలోకమును బొందుచుందురు: ఇది-విద్యుల్లోకమునకు క్రిందనున్నను పితృలోకము కంటె శ్రేష్ఠమై యున్నది. అయినను నిందు లభించునది యగు సుఖముగూడ స్వల్పమే యగు చున్నది. ఈ దేవలోకగాములకుఁగూడ పునర్జన్మము తప్పదు. (భోగ పూర్ణమగు) దేవలోకము నొందఁగలిగితినను దురభిమానము గూడ కలుగుచుండును. కావున-ఈ దేవలోకప్రాప్తికూడ-కర్మఫలము కంటెను గూడ అధికమగు అజ్ఞానముగాఁ జెప్పఁబడినది.

ప్రత్యేక నిందాతాత్పర్యముచేత శ్రుతి యిట్లు చెప్పినదని కొందఱు వ్యాఖ్యాతలు తెలిపిన అభిప్రాయము సమీచీనము కానేరదు.

ఏలయనిన :— కర్మ-ఉపాసన-అనునవి రెండునుగూడ వేదమునందు విహితములే యగుచున్నవి. కావున నవి నిందింపఁదగినవి కానేరవు.

అయినను-కర్మ-ఉపాసనలను రెండింటినిగూడ నాచరించుటవలన (సముచ్చయము వలన) ఫలాతిశయము కలుగు నను నభిప్రాయమున శ్రుతి-ఇట్లు చెప్పినదని గ్రహించుట సమీచీనము కాఁగలదు.

అనంతాచార్య కృతభాష్యము :—

[ఇందొక యర్థము-శంకర భాష్యము ననుసరించి వ్రాయఁబడినది. పిదప నిట్లు చెప్పఁబడినది.]

ఇతరులు మీఁది మంత్రమున కింకొక తీరున వ్యాఖ్య నొనర్చిరి.

అవిద్యయన-కర్మ-కానేరదు. ''కుర్వన్నేవేహ'' అను మంత్రమునందు-కర్మ-శాస్త్రవిహితమై యున్నది. అవిద్యయనఁగా-మూఁడవ మంత్రము నందు చెప్పఁబడిన నరకమును పొందించునది యగు అన్యథాజ్ఞానమే యగును.

కావున నీమంత్రముయొక్క అర్థము నిట్లు తెలియనగును.

ఎవరు-అన్యథాజ్ఞానము నుపాసింతురో వారు అంధతమో రూపమగు నరకము నందు ప్రవేశింతురు. ''అసన్నేవసభవతి అసద్ బ్రహ్మేతివేదచేత్'' బ్రహ్మము లేదని తెలిసినవాఁడు-లేనివాఁడే యగును అని పనఁబడు చున్నది గదా!

అంధతమస్సునకు సాధనమగు నీ అన్యథాజ్ఞానముయొక్క నిందయందు (తిరస్కారమునందు) రక్తులు గాక యోగ్యతలేకున్నను ఆత్మస్వరూప జ్ఞానమునందే రక్తులగువారు-అన్యథోపాసకులకంటెను గూడ నధికమగు అన్యథా జ్ఞానమునొంది వారు పొందునది యగు నంధతమో లోకముకంటెనుగూడ అధికమగు అంధతమో లోకమునే పొందుచుందురు.

విశిష్టాద్వైత భాష్యార్థము:—

ఇంతవఱకును కర్మయోగము మొదలగు అంగములు గలదియు, విచిత్రశక్తియుక్తుఁడగు పరమాత్మ విషయముగాఁగలదియు, అగు విద్య-ఉపదేశింపఁబడినది. క్రింది మంత్రములు-కేవల కర్మావలంబులను, కేవల విద్యావలంబులను, అనఁగా: బ్రహ్మవిద్యానిష్ఠులును అగు పురుషులను నిందించుచు-వర్ణాశ్రమ ధర్మానుగృహీతమగు విద్యచేతనే మోక్షము లభించునని చెప్పుచున్నవి.

జ్ఞాన విధురమగు కేవల కర్మ నొనర్చువారగు భోగైశ్వర్య ప్రసక్తులు-అతిగాఢమగు అజ్ఞానమునుగాని, లేక త్రివర్గాభిషంగము వలన మూఁడవమంత్రమునందు చెప్పఁబడిన తమోలోకమునుగాని పొందుచుందురు.

ప్లవా హ్యేతే అదృఢా యజ్ఞ రూపాః
అష్టాదశోక్తమవరం యేషు కర్మ
ఏతచ్ఛ్రేయో యేఽభినన్దన్తి మూఢా
జరామృత్యూ పునరేవాపి యన్తి॥

ముం డక-౧-౨-౭.

"ఋత్విక్కులు-పదునారుగురు - పత్ని, యజమానుఁడు, అను వారి నాశ్రియించి యున్నది యగు కర్మ-జ్ఞాన వర్జితమై యున్నది, ఈ కర్మలు-వినాశ శీలములును, అస్థిరములును, యజ్ఞ రూపములునునై యున్నవి. ఇట్టి కర్మయే శ్రేయః కారణమని మూఢులభినందించుచుందురు. కావున వారు మాటిమాటికిని జరామరణములను పొందుచు సంచరించు చుందురు".

అని ఆథర్వణికులు-కేవల కర్మనిరతులకు దుఃఖానువృత్తినే చెప్పుచున్నారుగదా!

స్వాధికారమున ఉచితమగు కర్మను పరిత్యజించి (అధి కారము లేకున్నను) విద్యయందే (బ్రహ్మవిద్యయందే) రక్తులగు వారుకూడ కర్మమాత్ర నిష్ఠాప్రాప్యమగు అంధతమస్సు కంటె అధికమగు అజ్ఞానమునే పొందుదురు. ఆతమస్సు-ఇంతటిదని గ్రహించుటకు వీలుకాదను సంశయమును-ఇవశబ్దమున్ఫురింపఁజేయు చున్నది,

ద్వైతభాష్యార్థము :—

పరమాత్మయగు విష్ణువుయొక్క యధార్థ స్వరూపమును విడిచి-వేఱొకటియగు నిర్గుణత్వాద్యాకారమును ధ్యానించు మను ష్యులు-తృతీయ మంత్రమున చెప్పఁబడిన అంధతమస్సును పొందుదురు, ఇందు సంశయములేదు. ఇట్లు ధ్యానము చేయు వ్యక్తులు అన్యథోపాసకు లగుచున్నారు.

యథార్థజ్ఞానమగు విద్యయందే రక్తులై అన్యథోపాసకు లగు మిథ్యాజ్ఞానులను నిందింపని వారుకూడ అంతకంటెను కొంచెము అధికమగు తమస్సునే నిశ్చయముగా పొందుదురు.

కావున దోషరహితుఁడగు నారాయణుని స్వరూపము యొక్క జ్ఞానము-మిథ్యాజ్ఞానియొక్క నింద-అను రెండింటినిగూడ తెలిసికొనిన వారే సజ్జనులు.

స్వాభిప్రాయము :—

కేవల కర్మవలనఁగాని కేవల విద్యవలనఁగాని అనర్థము తొలఁగదు, కర్మవలన చిత్తశుద్ధి నొందిన పురుషునకే ఏకాగ్రతచేత సాధింపఁదగిన ఉపాసనయందుఁగాని, ఆత్మ విద్యయందుఁగాని, అధికారము కలుగును. కావున-కేవల కర్మఠులకును-కేవలో పాసకులకును, (యోగ్యతలేని) కేవలాత్మ జ్ఞానులకునుగూడ-సంసారబంధము కలుగక తప్పదు. కావున కర్మనుపాసించిన వారు గాని, దేవతోపాసకులుగాని, చిత్తశుద్ధిలేని పరోక్షశాబ్ద బ్రహ్మ జ్ఞానులుగాని, జనన మరణ రూపమగు అంధతమస్సును పొందక తప్పదు. కావున-ఈ మంత్రము-కర్మ-దేవతా జ్ఞానముల ప్రత్యే కాచరణమునుగాని-కర్మ-శాబ్దికాత్మజ్ఞానముల ప్రత్యేకాచరణమును గాని, నిందించుటకు ప్రవర్తించు చున్నదని చెప్పుట సమీచీనమని తలఁచు చున్నాను. నిష్కామమగు సత్కర్మాచరణము వలన చిత్తశుద్ధినొంది-విషయముల యందున్న దోషములను గుర్తించి విరక్తినొందిన యోగ్యులకు మాత్రము కేవలమగు ఆత్మ విద్య-సంసారబంధ హేతువు కానేరదు. కావున ఆత్మ విద్య యొక్క-ప్రత్యేకనిష్ఠ-యోగ్యతగల వ్యక్తి విషయమున నిందార్హము కా కుండుటయేకాక-అదియే - ఆవశ్యక మగునని తెలియునది. కైవ ల్యము-జ్ఞానమువలననే లభించును. గాని కర్మవలనఁగాని-ఉపాసన వలనఁగాని తదితరములు వేనివలననుగూడ లభింపదుగదా!

ఓం నమోభగవతే రమణాయ శ్రీ భారతీ దేవ్యైనమః.

శ్రీ శాంకర భాష్యావతారిక :—

క్రింది మంత్రము విద్యా (ఉపాసన) కర్మ-సముచ్చయము నకు కారణమగు విద్యా విద్యల అవాంతర ఫల భేదమును దెలుపుచున్నది.

మూ॥ అన్యదేవాహుర్విద్యయాఽన్యదాహు రవిద్యయా
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యేనస్తద్ వి (వ్యా) చచక్షిరే॥౧౦

కం॥ తెలిపిరి సుధీరు లాచా
ర్యులు మా; కవివింటి, మే మెఱుగుదుము, విద్యా
ఫల మొక్కటియు, అవిద్యా
ఫల మొకటియు, అనెడితఁ విభాగవచనముల్॥

పదవిభాగము :— అన్యత్-ఏవ-ఆహుః-విద్యయా-అన్యత్ ఆహుః-అవిద్యయా-ఇతి-శుశ్రుమః-ధీరాణామ్-యే-నః-తద్ - విచ చక్షిరే॥

టీ :— యే=ఎవరు, తత్=ఆకర్మను-జ్ఞానమును, నః= మాకొఱకు, విచచక్షిరే = వ్యాఖ్యానించిచెప్పిరో, తే = వారు, విద్యయా=జ్ఞానముచేతను (ఉపాసనచేతను) అన్యదేవఫలమ్= భిన్నమగు ఫలమునే, ఆహుః=చెప్పిరి, అవిద్యయా=కర్మచేతను అన్యదేవ=వేరొక ఫలమునే, అహుః=చెప్పిరి. ఇతి=ఇట్లు, ధీరాణామ్=ధీరులయిన పండితులయొక్క, వచనమ్=వాక్యమును, శుశ్రుమః=వినియున్నాము.

తా :— ఏ యాచార్యులు-మాకు జ్ఞాన-కర్మలను చెప్పియుండిరో, వారే-"దేవతా విజ్ఞానముచేత దేవ లోకము కలుగు" ననియు, "కర్మచేత పితృ లోకము కలుగు"ననియు, ఇట్లు-కర్మ-జ్ఞానములకు రెండింటికిని గల ఫలములు-వేఱయి యున్నవనియు, చెప్పుచున్నారు. సుజ్ఞానులగు ఆయాచార్యులు తెలిపిన వాక్యమును మేము విని యున్నాము.

శాంకర భాష్యము :—

"విద్యయా-దేవలోకః-విద్యయా తదారోహన్తి."
"కర్మణా పితృలోకః."

అను శ్రుతులవలన-విద్య యనఁగా, "ఉపాసన" యను వర్థము సిద్ధించుచున్నది, దేవతా విజ్ఞాన రూపమగు ఉపాసనముచేత

దేవలోకమును, అవిద్యారూపమగు కర్మచేత పితృలోకమును, కలుగునను నీయభిప్రాయము-ఆచార్య పరంపరాగతమై యున్నది.

ఉవటాచార్య భాష్యము నందిట్లున్నది :—

విద్యా శబ్దవాచ్యమగు ఆత్మజ్ఞానము వలని ఫలమును అవిద్యా శబ్దవాచ్యమగు-కర్మవలని ఫలమును వేర్వేరగుచున్నవి.

ఈశావాస్య దీపిక-ఇట్లు చెప్పుచున్నది :—

పూర్వ :— అయ్యా! "అన్ధంతమః" అను మంత్రమున విద్యావిద్యలు రెండును నిందింపఁబడినవి. కావున రెండును నిష్ఫలములే యగునా?

ఉ :— కావు. వానికి భిన్నములగు ఫలములు కలవు. విద్యా ఫలమగు దేవయానము చేత ఆత్మప్రాప్తి-అవిద్యా కర్మ ఫలమగు పితృయాణముకంటె నితరమే యగును. ఇట్లు-విద్యా విద్యలు-సఫలములే యగు చున్నను భిన్నములై యున్నవి. మంత్రమునందున్న ఏవశబ్దము విద్యాకర్మలకు అంగాంగి భావమును నిషేధించుచున్నదని తెలియునది.

అనంతాచార్య కృతభాష్యము :—

విద్యచేత-అనఁగా, ఆత్మయాథాత్మ్య జ్ఞానముచేత-మోక్షైక దేశ లక్షణమగు ఫలమును (మోక్షమునందొక భాగమును) అవిద్యచేత-అనఁగా, అన్యథాజ్ఞాన నింద చేత మోక్షైక దేశలక్షణమగు ఫలమును కలుగును." అని జ్ఞాన వృద్ధులు మాకు చెప్పగా వినియున్నాము.

అద్వైతా నందలహరి :—

కేవలమగు విద్యచేత-కేవలమగు కర్మయొక్క ఫలముకంటెను-కర్మ సముచ్చితమగు ఉపాసన యొక్క ఫలముకంటెను గూడ వేరగు ఫలము కలుగునని విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు.

కేవలమగు విద్య (ఉపాసన) వలన పునరావృత్తితోఁగూడిన దేవలోకము కలుగును. అది విద్యుల్లోకమునకు క్రింద నున్నది. కేవల కర్మ ఫలము-పితృలోక ప్రాప్తియు, కేవలోపాసన ఫలము దేవలోక ప్రాప్తియు-అగు చుండునని శ్రుతియందు వినఁబడుచున్నది.

విశిష్టాద్వైతభాష్యము :—

[శ్రీ వేదాంత దేశిక-కూరనారాయణముని-వ్యాఖ్యా సంగృహీతము.] బ్రహ్మ జ్ఞానములేని కేవల కర్మవలనను, కర్మ నిరపేక్షమగు కేవల విద్య వలనను అనఁగా జ్ఞానమువలనను మోక్షము సిద్ధించునది కానేరదు అని పూర్వాచార్యులు మాకు తెలిపిరి. పరమాత్మ ధ్యానపరులగు వారి వాక్యములను మేము విని యున్నాము.

ప్రణిపాతాదులచేత సమీపించిన మాకా యాచార్యులు మోక్ష సాధనమును విభజించి యుపదేశించిరి. కావున ఈ యభి ప్రాయము పూర్వ పూర్వ సంప్రదాయ సిద్ధమై యున్నది.
శ్రీ రంగాచార్య భాష్యమునందలి యభిప్రాయము :—

"ముముక్షువు-కర్మనంగముగాను, విద్యనంగిగాను ఆచరింప వలయును. కర్మను-జ్ఞానమును ప్రత్యేకముగా ననుష్ఠించుట సముచితముకాదు" అని చెప్పుటకు-కేవల కర్మను-కేవల విద్యను ప్రత్యేకముగా నుపాసించు వ్యక్తులకు విపరీతమగు ఫలము లభించునని "అన్ధంతమః" అను పూర్వమంత్రమునందు ప్రతిపాదింపఁబడినది. ఈ మంత్రమునందు వానిచేత లభించునదియగు ఫలభేదము ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

జ్ఞాన రూపమగు పరవిద్యచేత లభించునదియగు ఫలము అవిద్యా శబ్దితమగు కర్మయోగముచేత సాధింపఁదగిన ఫలముకంటె వేరై యున్నది. అవిద్యయని చెప్పఁబడిన కర్మచేత లభించు నదియగు ఫలము విద్యచేత సాధింపఁదగిన ఫలముకంటె వేరై యున్నది. పూర్వ పూర్వ బ్రహ్మ విద్యాసంప్రదాయ పరంపరా ప్రాప్తమగు నీయర్థమును బ్రహ్మవిదులగు నాచార్యుల వలన విని యున్నాము. కావున నీయర్థము పరమార్థభూతమే యగుచున్నది.

ఫలాభి సంధితోఁగూడిన కేవల కర్మ నాచరించుట వలన పుత్రపశ్వాది రూపమును, స్వర్గాదిరూపమును అగుచు ప్రాకృత భోగైశ్వర్య లక్షణమగు ఫలము లభించును. ఫలాభి సంధిని విడిచి కేవలమగు కర్మనాచరించుట వలన జ్ఞానము పుట్టుటకు విరోధియగు పుణ్య-పాపబంధము మాత్రమే నివర్తించును. కేవల విద్యా నుష్ఠానము వలన-అమృత శబ్దితమగు బ్రహ్మ ప్రాప్తి కలుగును. కావున-అవిద్యచేత లభించు నదియగు ఫలము-విద్యచేత లభించు నదియగు ఫలము కంటెను, విద్యచేత లభించు నదియగు ఫలము-అవిద్యచేత లభించు నదియగు ఫలముకంటెను భిన్నములగు చున్నవి.

మోక్ష విరోధియగు ఫలమునకు కారణమగుచు-ఫలాభి సంధితోఁగూడిన కేవల కర్మ-గుడ్డిచీకటిని పొందుటయను మహా నర్థమునకు హేతువగుటవలన ముముక్షువుచేత ఆదరింపఁదగినది కాదు. జ్ఞాన విరోధులగు పుణ్యపాపములను మాత్రమే నివర్తించు నదియగు ఫలాభి సంధిరహిత కేవల కర్మకూడ-బ్రహ్మప్రాప్తికి హేతువు కాకుండుట వలన మోక్షమును సాధించునది కాఁజాల కున్నది. ఇట్లు ద్వివిధమగు కర్మయుఁగూడ మోక్ష సాధనము కాకుండుటవలన ముముక్షువుల కుపాదేయము కానేరదు. కేవల మగు విద్యకూడ జ్ఞానోత్పత్తికి విరోధులగు పుణ్య-పాపకర్మల యొక్క నివృత్తి కలుగకుండుట వలన-జ్ఞానమును పుట్టింపఁజాలదు. జ్ఞానము కలుగనియెడల బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమగు మోక్షము సిద్ధింపదు. కావున-కేవల విద్యకూడ ముముక్షువునకు ప్రయోజన కారికాఁజాలదు. కావున-విద్యా కర్మలను ప్రత్యేకముగా నాచ రించుట యుక్తముకాదు. అనునది దీనితాత్పర్యమని గ్రహించునది.

ద్వైతభాష్యము :—

తత్త్వజ్ఞానము - మిథ్యాజ్ఞానులనింద-అను రెండును మోక్ష సాధనములని మా కుపదేశించిన ధీరులే యిట్లు చెప్పియున్నారు. "యథార్థ (తత్త్వ) జ్ఞానముచేత-మోక్షమునందొకభాగమునే పొందు దురు. మిథ్యాజ్ఞానము యొక్క నిందచేత - వేఱొక భాగమునే పొందుదురు."

ప్రాభిప్రాయము :—

విద్యా శబ్దము-ఉపాసనను-బ్రహ్మవిద్యనుగూడ తెలుపును. కర్మోపాసన, జ్ఞానఫలములు భిన్నములై యున్నవి. కేవల కర్మ వలన పితృలోకమును-ఉపాసనవలన దేవలోకమును. ప్రతిషిద్ధ కర్మవలన-అధోగతియును, జ్ఞానమువలన పునరావృత్తి రహితమగు మోక్షమును లభించునను నంశము— సర్వ వేదాచార్య సమ్మతమై యున్నది. కేవల కర్మవలన పునరావృత్తి కలుగును. కేవలో

పాసనవలన దేవలోకము కలిగినను దానినుండి పునరావృత్తి కలుగునని కొన్ని వ్యాఖ్యలు చెప్పుచున్నవి. దేవతోపాసనతోఁ గూడిన కర్మ-సముచ్చితకర్మ అని చెప్పబడును. ఈ సముచ్చిత కర్మవలన దేవయానమనెడి అర్చిరాది మార్గముచేత కార్య బ్రహ్మ లోక ప్రాప్తి కలుగును. అనగా; సూక్ష్మభూత సముదాయ స్వరూపమై యుండు హిరణ్య గర్భలోకమున కరిగి తత్సారూప్యము నొందుటయే సిద్ధించును, గాని నిరతిశయానంద స్వరూప బ్రహ్మ ప్రాప్తి-సంభవింపదు. కావున సముచ్చిత కర్మకూడ-పరమ పురుషార్థమునకు ముఖ్య సాధనముకాదు: కాని క్రమముక్తికి సాధకమగును. ఆత్మ జ్ఞానమువలన ఈ మనుష్య లోకము నందే-జీవన్ముక్తి కలుగును. కావున మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనము బ్రహ్మ జ్ఞాన మొక్కటియే యగును. కాని కర్మ సహితమగు జ్ఞానము మోక్ష ప్రాప్తికి-ఆవశ్యకము కాదు.

కావున శ్రీ శంకరులు-కర్మోపాసనలకేగాని కర్మ-జ్ఞానములకు సముచ్చయము నంగీకరింపరు. కావున వారు విద్యాశబ్దమునకు ఇచ్చట ఉపాసనార్థమునే స్వీకరించిరి. శ్రీరామానుజాచార్యులవారును-మధ్వాచార్యులవారును కర్మ-జ్ఞానములకు సముచ్చయము నంగీకరింతురు. కావున విద్యాశబ్దమునకు-బ్రహ్మ జ్ఞానమను నర్థమునే స్వీకరించిరి. శ్రీ శంకర మతానుయాయులలో కొందఱు-ఉపాసనార్థమును బ్రహ్మజ్ఞానార్థమును గూడ స్వీకరించి-మీఁది మంత్రమును సమన్వయించి యున్నారు.

మూ॥ విద్యాంచా విద్యాంచ యస్తద్వేదోభయంసహ
అవిద్యయామృత్యుంతీర్త్వా విద్యయాఽమృతమశ్నుతే॥ ౧౧

కం॥ వేద్యములగు నీవిద్యా
విద్యల గురుతించి-యెవఁడు వీని నొనర్చున్
చోద్యమ్ముగ నాపురుషుఁడ
విద్యను మృతిఁగడచి-పడయు విద్యనమృతమున్॥

పదవిభాగము :— విద్యాం-చ-అవిద్యాం-చ-యః-తద్-వేద-ఉభయం-సహ-అవిద్యయా-మృత్యుం-తీర్త్వా-విద్యయా-అమృతమ్-అశ్నుతే.

ప్రతిపదార్థము :— యః=ఎవ్వఁడు, విద్యాంచ-దేవతాజ్ఞానమను ఉపాసనను, అవిద్యాంచ=కర్మను, తద్, ఉభయం, సహ=ఆరెండింటిని గూడ (ఒకఁడే యాచరింప వలయునని) వేద=తెలిసికొనుచున్నాఁడో, (వాఁడు) అవిద్యయా=కర్మచేత మృత్యుమ్=మరణమును తీర్త్వా=అతిక్రమించి విద్యయా=దేవతాజ్ఞానమను ఉపాసనచేత, అమృతమ్=దేవతాత్మ భావమును అశ్నుతే=పొందుచున్నాఁడు.

తాత్పర్యము :— కర్మోపాసనలు రెండునుగూడ ఒకఁడే యాచరింపఁదగునని తెలిసికొని యా రెండింటినిగూడ నాచరించు మనుష్యుఁడు-కర్మచేత భయరూపమగు మృత్యువు నతిక్రమించి ఉపాసనచేత-దేవతాస్వరూప భావము నొందును.

శాంకరభాష్యము :—

కర్మ. ఫలమును-ఉపాసన ఫలమును భిన్నములు. కావున దేవతాజ్ఞాన-కర్మములను రెండింటినిగూడ నాచరించుచున్న సముచ్చయ కారికే-ఏక పురుషార్థ సంబంధము క్రమముగా కలుగును. కర్మోపాసన సముచ్చయ కారియగు పురుషుఁడు అగ్నిహోత్రాది కర్మచేత-స్వాభావికమగు మృత్యువు, మృత్యుశబ్దవాచ్యమగు కర్మజ్ఞానము, అను రెండింటినిగూడ నతిక్రమించి, విద్యయని చెప్పఁబడిన దేవతోపాసనముచేత దేవతాత్మ భావము నొందును. దేవతాస్వరూపము నొందుటయే అమృతము నొందుటయని యిచ్చట నెఱుఁగునది.

(ఇది-సత్యమగు మోక్షముకాకున్నను-పునరావృత్తి-కలుగకుండునట్లు క్రమముక్తికి హేతు వగుటవలన అమృతముగాఁ జెప్పఁబడినది.)

ఉవటాచార్య భాష్యము :—

ఆత్మజ్ఞానమును, దాని కంగమగు కర్మను, తెలిసికొని-కర్మ-జ్ఞాన కాండములనేకీకరించిన పురుషుఁడు-కర్మకాండముచేత మృత్యువునుదాటి, కృతకృత్యుఁడై-బ్రహ్మ పరిజ్ఞానముచేత మోక్షము నొందును.

ఈశావాస్య రహస్యము :—

కర్మోపాసనల నొక్కటిగాఁ జేసిన పండితుఁడు, కర్మచేత మృత్యువును దాటి-విద్యచేత, బ్రహ్మలోక నివాసియగు హిరణ్య గర్భ స్వరూపము నొందును. హిరణ్యగర్భుని బొందిన యుపాసకుఁడు, హిరణ్య గర్భునితోఁగూడ పర బ్రహ్మము నొందును. (ఇదియే క్రమముక్తి యని చెప్పఁబడును)

ఈశావాస్య దీపిక :—

"విద్యా-కర్మలు, సఫలములు" అని వెనుక మంత్రమున నిరూపించి ఇప్పుడు కర్మకును-దేవతాజ్ఞానమునకును-లేక కర్మకును శాబ్దమగు బ్రహ్మజ్ఞానమునకును సముచ్చయమును జెప్పుచున్నాఁడు.

కర్మ-దేవతాజ్ఞాన సముచ్చయ కర్త-అమృతము ననఁగా బ్రహ్మలోకము నొందును. అథవా-వైరాగ్యము కలిగినను, కర్మను పరిత్యజించుటకు శక్తిలేని అంతరాళావస్థగల పురుషుఁడు-కర్మనుపాయముగాను-బ్రహ్మజ్ఞానము నుపేయము గాను మేళగించును.

అట్టివాఁడు-ఆత్మజ్ఞానమును కలిగించుటకు ప్రతి బంధకమును, దుఃఖ కారణమును, స్వాభావికమును, అగు కర్మ జ్ఞానపును మృత్యువు నతిక్రమించి "అహం బ్రహ్మాస్మి" అను విద్యచేత అనఁగా: సాక్షాత్కారముచేత-బ్రహ్మ స్వరూపుఁడగును.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

కర్మోపాసనలు సముచ్చితములై ఫలము నిచ్చునని తెలిసికొనిన పురుషుఁడు కర్మచేత-స్వాభావికమగు అజ్ఞానమను మృత్యువునుత్తరించి-దేవతోపాసనముచేత దేవతాత్మభావమను అమృతము నొందును. అథవా, కర్మ ఫలమును, ఉపాసన ఫలమును, ప్రదర్శించి-ఆత్మజ్ఞానముచేతనే కృతకృత్యత కలుగునని శ్రుతి యుపపాదించుచున్నదని కూడ చెప్పవచ్చును. అదెట్లనిన :— కర్మ-ఆత్మజ్ఞానము-అను వానిని పూర్వాపరాధికార భేదముచేత క్రమముగా మేళగించి యనుసరింప వచ్చునని తెలిసికొని అట్లొనర్చిన పురుషుఁడు-శారీరకమగు కర్మచేతను మానసిక కర్మయగు ఉపాసనచేతను స్వరూపమును మరచుటకు కారణమును-ఏకాగ్రతలేనిదియునగు చిత్తమాలిన్యమను మృత్యువు నతిక్రమించి-ఆత్మ జ్ఞానముచేత మోక్షము నొందును.

(ఉపాసన-మానసిక కర్మయగుటవలన కర్మయందే చేరియున్నదని గ్రహించునది)

ఆనంద భట్టోపాధ్యాయ కృత భాష్యము :—

దేవతాజ్ఞానము-కర్మ-అనునవి యేక పురుషునిచేత అనుష్ఠేయములని తెలిసికొని యట్లు కావించిన పురుషుఁడు భోగమునందలి రాగమువలన చేయఁబడునది

యగు కర్మను-స్వాభావికమగు జ్ఞానమును-అతిక్రమించి-వేదాంత ప్రోక్తమగు దేవతా జ్ఞానముచేత దేవతాత్మ భావము నొందును.

అనంతాచార్య కృతభాష్యము :—

సముచ్చయమును చెప్పుచున్నాఁడు: విద్యయనఁగా ఆత్మజ్ఞానము; అవిద్య యనఁగా: కర్మ-లేక అన్యథా జ్ఞానసిందనము. ఈ రెండిటినిగూడ ఒక్కఁడే యాచరింపఁదగినవని తెలిసికొనినవాఁడు ఈశ్వరార్పణబుద్ధిచేత నొనర్పఁబడిన అగ్నిహోత్రాదికర్మచేత మారకమగు అంతఃకరణమలమును (మృత్యువును) తొలఁగించుకొని అంతఃకరణ శుద్ధిచేత కృత కృత్యుఁడై-ఆత్మజ్ఞానముచేత అమృతత్వము నొందును.

యత్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతేస్థానంతద్యోగైరపి గమ్యతే।
ఏకంసాంఖ్యంచయోగంచయః పశ్యతి సపశ్యతి॥

(ఇందుసాంఖ్య-యోగములు జ్ఞాన కర్మపరములు)

"జ్ఞానముచేత పొందఁదగు స్థానము-కర్మయోగముచేతఁగూడ పొందఁబడును. సాంఖ్య-యోగములను అనఁగా జ్ఞానమును-కర్మను ఒకటిగా చూచువాఁడే చూచువాఁడగును" అని భగవంతునిచేత గీత యందుగ్గడింపఁబడినది గదా!

[విశిష్టాద్వైతపరమగు-వేదాంతదేశిక కూర నారాయణముని-భాష్యార్థ సంగ్రహము.] బ్రహ్మోపాసన రూపమగు విద్య-అవిద్యకు-అంగభూతమును, కర్మాత్మకమును, అగు అవిద్య-అను రెండింటిని గూడ యథావస్థిత విద్యోపదేశ యుక్తుఁడగు-ఏ ముముక్షువు అంగాంగి భావముచేత సహానుష్ఠేయములని తెలియునో, ఆ ముముక్షువు-విద్యకంగముగా చోదితమగు ఫలాభి సంధిరహిత కర్మచేత-జ్ఞాన సంకోచరూపమును-మృత్యుహేతువును, విద్యోత్పత్తికి ప్రతిబంధక భూతమును, పుణ్య పాప రూపమును, అగు ప్రాచీన కర్మను-మిగత లేకుండునట్లుల్లంఘించి-పరమాత్మోపాసన రూపమగు విద్యచేత-మోక్షమునొందును.

శ్రీరంగాచార్య భాష్యము :—

ఫలాభిసంధి రహితమగు నట్లాచరింపఁబడిన వర్ణాశ్రమ విహితమగు కర్మ-విద్యోత్పత్తికి విరోధియు, పుణ్య పాప రూపమును, అగు ప్రాచీన కర్మయను మృత్యువును తొలఁగించును.

కావున ప్రాచీన కర్మరూపమృత్యునిబర్హణము-ఫలాభి సంధి రహితనిత్య నైమిత్తిక కర్మఫలమై యున్నది. అమృత శబ్దత

మగు బ్రహ్మ ప్రాప్తి-విద్యాఫల మగుచున్నది. ఫలాసక్తి రహిత మగు కర్మవలన ప్రాప్తించిన కర్మనివృత్తి కలుగవిదే విద్యజనింపదు. విద్య కలుగని యెడల బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగదు. కావున విద్యా కర్మలకు-అనగా కర్మకును విద్యకును అంగాంగి భావముచేత నగు సముచ్చయము యుక్తమే యగును.

ద్వైతభాష్యార్థ సంగ్రహము :—

విష్ణుయాథార్థ్యజ్ఞానమును, మిథ్యాజ్ఞాననిందను గూడ ఏక పురుషార్థ సాధనములుగా తెలిసికొనిన వాడు, దుఃఖాజ్ఞాన స్వరూపుడగు మిథ్యా జ్ఞానియొక్క నిందచేత దుఃఖాజ్ఞానాద్య నిష్టమును దాటి, విష్ణుయాథార్థ్యజ్ఞానముచేత సుఖజ్ఞానాది రూపమగు మోక్ష ఫలమును బొందును.

పురుషార్థము-అనిష్టనివృత్తి, ఇష్టప్రాప్తి, అని ద్వివిథమగు చున్నది. దుఃఖము అజ్ఞానము మొదలగునది-అనిష్టప్రాప్తి. స్వరూపానందానుభవము-ఇష్టప్రాప్తి. మిథ్యాజ్ఞానులను నిందించుట చేత అనిష్టము పోవుచున్నది. విష్ణు యాథార్థ్యజ్ఞానముచేత ఇష్టము కలుగుచున్నది. కావున-ఈ రెండును చేయ వలయునని యీ శ్రుతుల యందు చెప్పబడినది.

స్వాభిప్రాయము :—

ఈ మంత్రమునందు-విద్య-అవిద్య తెనువానికి - సహాచర ణము విధింపబడినది.

విద్యా విద్యా సముచ్చయకారి యగు పురుషుడు అవిద్య చేత-మృత్యువును తరించి-విద్యచేత అమృతత్వమును నొందునని చెప్పబడినది.

విద్య-అవిద్య-మృత్యువు-అమృతము-అనుపదములకు గల అర్థమును తెలుపుట యందు భాష్యకర్తలును-వ్యాఖ్యాతలును భేదించియున్నారు.

మీది పదములకు వారొసగిన యర్థములను క్రిందబ్రద ర్శించు చున్నాను.

(౧) విద్య=1 జ్ఞానము, 2 ఆత్మజ్ఞానము, 3 బ్రహ్మజ్ఞానము; 4 విష్ణు యాథాత్మ్యజ్ఞానము, 5 దేవతా జ్ఞానము (ఉపాసన) 6 శాబ్దమగు పరోక్షజ్ఞానము, (శాస్త్రముచేత మాత్రమే తెలిసికొనుట)

(౨) అవిద్య=1 అజ్ఞానము, 2 ఫలాసక్తితోఁగూడిన కర్మ, 3 ఫలాసక్తిని విడిచిన కర్మ, 4 మిధ్యాజ్ఞానినింద.

(౩) మృత్యువు=1 మరణము, 2 స్వాభావికమగు అజ్ఞానము, 3 కర్మ జ్ఞానము, 4 అంతఃకరణ మాలిన్యము, 5 పుణ్య పాప రూపమగు ప్రాచీన కర్మ, 6 దుఃఖ-అజ్ఞానాది అనిష్టము.

(౪) అమృతము=1 మోక్షము, (మృతి లేకుండుట) 2 బ్రహ్మ స్వరూపము నొందుట, (ఐక్యము) 3 దేవతా స్వరూప ప్రాప్తి, (సారూప్యము) 4 బ్రహ్మ లోక ప్రాప్తి (హిరణ్యగర్భప్రాప్తి) విద్యా-పదముచేత-దేవతాజ్ఞానము-బ్రహ్మజ్ఞానము-కూడ తెలుపఁబడును. దేవతాజ్ఞానమనఁగా-ఉపాసన. ఏతన్మంత్రముచేత-శ్రీశంకర భగవత్పాదులవారు కర్మ-దేవతా జ్ఞానములకు సముచ్చయమును దెలిపిరి. కర్మ-దేవతా జ్ఞాన-సముచ్చయము వలన బ్రహ్మ లోక ప్రాప్తియు-కర్మ-(అ) పరోక్షజ్ఞాన సముచ్చయము వలన బ్రహ్మ ప్రాప్తియు-ఈశావాస్య దీపికచేత తెలుపఁబడినవి.

పూర్వాపరాధికార భేదముచేత-కర్మను - ఆత్మజ్ఞానమును మేళగించి-మోక్షము నొందవచ్చునని ఈశావాస్య రహస్య వివృతి తెలుపుచున్నది. కర్మ-ఉపాసనలచేత-దేవతాత్మ భావము కలుగునని ఇతరములగు అద్వైతభాష్యములు చెప్పుచున్నవి.

ఫలాసక్తి రహితమగు కర్మకును-పరమాత్మోపాసన రూపమగు విద్యకును-సముచ్చయము నంగీకరించి ఫలాసక్తి రహితమగు కర్మచేత-పుణ్య పాప రూపమగు ప్రాచీనకర్మ నశింపఁజేయఁబడు

ననియు, విద్యచేత బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగుననియు-విశిష్టాద్వైత భాష్యములు చెప్పుచున్నవి.

మిథ్యాజ్ఞాని నింద-విష్ణు స్వరూపజ్ఞానము-అను వాని సముచ్చయము చేత-సుఖజ్ఞానాది రూపమగు మోక్షము కలుగునని ద్వైత భాష్యము చెప్పుచున్నది. అద్వైత భాష్యములను-విశిష్టాద్వైత వ్యాఖ్యలనుగూడ-అవిద్యా శబ్దమునకు "కర్మ" అను నర్థమునే తెలుపుచున్నవి.

అవిద్యా-విద్యా పదములకుఁగల యర్థములేమైనను—

1 వీని ఫలములు-భిన్నములను నంశమును, 2 అవిద్యా ఫలమగు చిత్తశుద్ధి కలవానికే విద్యాఫలము గలుగునను నంశమును, 3 విద్యా విద్యల సముచ్చయమునుగూడ వ్యాఖ్యాత లందఱును అంగీకరించి యున్నారు.

స్వాభిప్రాయమును మూడు వాక్యములలోఁ దెలుపుదును.

ఫలాభిసంధి సహితకర్మ-దేవతోపాసనముల సముచ్చయము వలన దేవతాత్మ భావ ప్రాప్తి కలుగును. వీరు కల్పాంతమునందు ముక్తులగుదురు.

ఫలాభిసంధి రహితకర్మ-శాబ్ద బ్రహ్మ విద్యల సముచ్చయము వలన బ్రహ్మలోక ప్రాప్తి కలుగును. వీరికి పునర్జన్మ కలుగదు.

ఫలాభిసంధి రహితకర్మ-అపరోక్ష బ్రహ్మ జ్ఞానముల సముచ్చయము కొందఱియందు సంభవింపవచ్చును, తత్సముచ్చయకారికి జీవన్ముక్తి-విదేహ ముక్తులు కలుగును. ఇచట మోక్ష ప్రాప్తికి-జ్ఞానమే సాధనముగాని ఫలాభిసంధి రహితమైనను గూడ కర్మ సాధనము గానేరదు.

అయినను అపరోక్ష బ్రహ్మసాక్షాత్కార రూపమగు విద్యకును కర్మకును సముచ్చయము ప్రారబ్ధబలము వలనఁగాని, లోకానుగ్రహ దృష్టివలనఁగాని జనకాదులయందు వలె కొందఱు జ్ఞానులయందు సంభవింప వచ్చును గదా!

అవతారిక:— వ్యాకృతోపాసనమునకును-అవ్యాకృతోపాసనమునకును-సముచ్చయమును-అనఁగా; సహాచరణమును విధించు నభిప్రాయముచేత, శ్రుతి-హానిని వేరువేరుగా నాచరించుటను నిందించుచున్నది.

[వాకృత మనఁగా కార్యము-అవ్యాకృతమనఁగా-కారణ మగు మాయా ప్రకృతి.]

మూ॥ అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి యేఽసంభూతిముపాసతే
తతో భూయఇవతమో యఉ సంభూత్యాం రతాః॥ ౧౨

గీ॥ మనుజులెవ్వా రసంభూతి మగ్నులగుదు
రంధతమమునఁ జొచ్చెద-రట్టివారు
సంభవమునందె రతులైన-జనులు దాని
కంటె నధికంబగు తమంబుఁగాంచుచుందురు॥

పద :— అన్ధమ్-తమః-ప్రవిశన్తి-యే - అసంభూతిమ్-ఉపాసతే-తతః-భూయః-ఇవ-తమః-యే-ఉ-సంభూత్యామ్-రతాః॥

యే=ఎవ్వరు, అసంభూతిమ్=ఈశ్వరోపాధియగుమాయను ఉపాసతే=ఉపాసించెదరో, తే=వారు, అన్ధమ్=తమః అజ్ఞాన మను గ్రుడ్డి చీకటిని, ప్రవిశన్తి=ప్రవేశించుచుందురు, యే=ఎవరు, సంభూత్యామ్=హిరణ్యగర్భుఁడను పేరుగల కార్య బ్రహ్మమునందు, రతాః ఆసక్తులగు చుందురో, తే=వారు, తతః-దానికంటె, భూయః=అధికమైన, తమఇవ(ఏవ)=అజ్ఞాన మను చీకటినే, ప్రవిశన్తి=ప్రవేశించుచుందురు.

తాత్పర్యము :— ప్రపంచకారణమగు ప్రకృతిని సేవించు వారు పరమాత్మ దర్శనములేని అజ్ఞానతిమిరమును పొందుదురు. అట్టి మాయా ప్రకృతివలన పుట్టిన కార్యరూపమగు హిరణ్యగర్భాది స్వరూపమును సేవించువారు దీనికంటెను అధికమగు అజ్ఞానాంధ కారమును పొందుచుందురు.

శాంకరభాష్యము :—

కార్యముయొక్క పుట్టుక-సంభవమనియు,సంభూతియనియు, చెప్పఁబడును. దానికంటె వేరగుచున్న ప్రకృతికి పుట్టుకలేకుండుట వలన అసంభూతియని చెప్పఁబడును. ఇదియే అవిద్యయనియు, అవ్యాకృతమనియు చెప్పఁబడుచున్న కారణమగుచున్నది. అదర్శ నాత్మక మగుటవలన (కానుపింప కుండుట వలన) అవ్యాకృత మనియు, కామ-కర్మ-బీజభూత మగుటవలన ప్రకృతియనియు, చెప్పఁబడునదియగు మాయ నుపాసించినవారు తదను రూపమును, ఆదర్శనాత్మకమును, అగు అజ్ఞానమను అంధకారమునందే ప్రవే శించు చుందురు. హిరణ్యగర్భుఁడను పేరుగల కార్య బ్రహ్మము నందే రక్తులగువారు దానికంటెను గూడ నధికమగు గాఢాంధ కారమునందే ప్రవేశింతురు.

ఆనందగిరిటీక :—

చిత్ తంత్రియగు మాయ-పరమేశ్వరున కుపాధి యగు చున్నది. "మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యాత్-మాయినంతు మహేశ్వ రమ్" "ప్రకృతినిమాయనుగాతెలియునది.మహేశ్వరుని-మాయిగా- అనఁగా, ఆమాయ-ఉపాధిగాఁగల వానినిగా, తెలియ వలయును"

అని శ్వేతాశ్వతర శ్రుతి ప్రసిద్ధమగు మాయయే-యిచట అసంభూతియని చెప్పఁబడినది, గాని-బ్రహ్మము అసంభూతియని చెప్పఁబడుటలేదు. నిర్వికారుఁడగు బ్రహ్మము-ప్రకృతి యగుట కుదురదు. కావున అసంభూతి యనఁగా బ్రహ్మమని చెప్పుటకు వీలు పడదు. అసంభూతి పదమునకు బ్రహ్మమను నర్థమును చెప్పుచు-జగద్రూపమగు కార్యమును తత్పరిణామమునుగాఁదెలుపు నదియును, "భాస్కరాభి మతమును" అగు పరిణామ వాదమును మేము "తత్త్వాలోకము" అను గ్రంథమునందు ఖండించి యున్నాము.

ప్రకృతిలయము అను మోక్షమునందుఁగూడ సుషుప్తి యందువలె, సాంసారిక దుఃఖానుభవ ముండునదికాదు. కావున

సుషుప్తి నివలె ప్రకృతిలయమును గూడ పురుషుఁడు వాంఛింప వచ్చును. కర్మ నుపాసించు వానికివలె ప్రకృతి నుపాసించు వానికిని గూడ పరమేశ్వరుఁడే ఫలము నిచ్చును. "ప్రకృతి, జడ పదార్థము. కావున ఫలము నీయఁజాలదు. కావున ప్రకృతి ఉపాసింపఁదగినది కాదు." అనునది సుచోద్యముకాక కుచోద్యమే యగును.

ఉవటాచార్య కృతభాష్యము :—

ఈ మంత్రము-ఉపాసన మంత్రము. "జీవులు-జలబుద్బుదములవంటివారు. విజ్ఞానము (బుద్ధి) మదశక్తి వంటిది. మృతి నొందినవానికి పునర్జన్మములేదు. శరీరమును గ్రహింపకుండుటవలన మాకు ముక్తి సిద్ధించుచునే యున్నది. పాప పుణ్య యుక్తుఁడగు విజ్ఞానాత్ముఁడు ఎవ్వఁడును లేఁడు" జీవుఁడు శరీరము తోడనే పుట్టి శరీరము తోడనే నశించు చున్నాఁడు" అను 'లోకాయతిక' మార్గము నుపాసించు వారు అజ్ఞాన రూపమగు తిమిరమునందు ప్రవేశింతురు.

"ఆత్మయే ఉన్నది. దానికంటె వేరయిన కర్మాదిక మేదియును లేదు" అని కర్మ పరాఙ్ముఖులై-చిత్తశుద్ధి లేకున్నను గూడ-ఆత్మ జ్ఞాన మాత్రమునందే రక్తులగువారు గూడ-లోకాయతికాదులు పొందునదియగు అంధకారముకంటె అధిక మగు అంధకారమునే పొందుచుందురు.

బ్రహ్మానందకృత—ఈశావాస్య రహస్యము :—

సంస్కారమువలన నైష్కర్మ్యమునొంది మాయ నుపాసించుచున్న మనుష్యులు విరక్తులైయున్నను అంధతమస్సునే పొందుదురు.

అసంభూతి యనఁగా మాయా తత్త్వమని యర్థము. ఆమాయా తత్త్వము నుండియే దేహులందఱును గూడ సంసారమును బడయుచున్నారు.

ఆమాయా బీజముయొక్క కార్యమును, సప్తదశాత్మక లింగమును (పదునేడు చిహ్నములు గలదియు) అగు సూత్రాత్మయే (హిరణ్యగర్భుఁడే) సంభూతియని చెప్పఁబడును. అట్టి సంభూతియందు సక్తులగువారు కూడ-అంతకంటెను ప్రబల మగు తమస్సునందే ప్రవేశించుచుందురు.

ఈ కార్య-కారణములకంటె వేరగు ఆత్మను తెలిసినవారే ముక్తి నొందుదురు.

ఈశావాస్యరహస్య వివృతి :—

పూర్వోక్తమగు ఆత్మ తత్త్వమును సరిగా నెఱుఁగనివాఁడు-ఈషణలను త్యజింప కుండుటవలన సన్న్యాసమున కర్హుఁడు కాఁజాలఁడు. కొంచెము తెలిసి యుండుటవలన సంసారమునందుఁగూడ-మిక్కిలి యాసక్తి గలవాఁడును కాకుండును. అట్టి మధ్యావస్థగల పురుషునకు చిత్తైకాగ్రతకొఱకు ఉపాసనా సముచ్చయమును విధింపఁదలచి మీఁదిమంత్రము-ప్రత్యేకమగు ఉపాసనలకుఁగల ఫల భేదమును దెలిపి తరువాతి మంత్రమునందు ఉపాసనా సముచ్చయమును దెలుపు చున్నది. కాఁగా ఈ మంత్రము ప్రత్యేకోపాసనను నిందించుచున్నదనిగాని, ఆత్మ

జ్ఞానేతరములగు ఉపాసనలు సంసరణ హేతువులని ప్రదర్శించి ఆత్మజ్ఞానమే శ్రేష్ఠ మని చెప్పుచున్నదనిగాని చెప్పనగును.

కారణరూపమును, అవ్యాకృతమును, అగు ప్రకృతి నుపాసించు మనుష్యులు ప్రకృతియందు లయింతురు. కార్య రూపమగు హిరణ్యగర్భునియందు రక్తు లగు మనుష్యులు కూడ స్వరూప జ్ఞానము లేకుండుటవలన పునర్జనన మరణ హేతువులగు అణిమాది సిద్ధులను బొందుచుందురు.

అనంతాచార్యకృత భాష్యము :—

మీఁది మంత్రమునకు పూర్వోక్తమగు నర్థమును చెప్పుచు-ఈ యాచార్యుఁడు వేఱొక యర్థమును గూడ నిట్లు తెలుపుచున్నాఁడు.

[ఈ యభిప్రాయమును నవ్యులు-జాగరూకులై పరిశీలించునది.]

"జగత్తు స్వభావము వలననే పుట్టి వృద్ధినొంది నశించుచుండును. పరమేశ్వరుని వలన జగత్సంభవాదులు కలుగుటలేదు" అని అసంభూతి నుపాసించు ప్రాణులు అంధ తమస్సును పొందుదురు.

"యతోవా ఇమానిభూతాని జాయన్తే యేనజాతాని జీవన్తి యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తి" "భూతముల సృష్టి స్థితిలయములు పరమాత్మ (యందే) వలననే కలుగుచున్నవి."

అను శ్రుతికి విరుద్ధమగు విధమున నాస్తికులిట్లు చెప్పుచుందురని భగవద్గీత చెప్పుచున్నది.

అసత్య మప్రతిష్ఠంతే జగదాహురనీశ్వరమ్
అపరస్పర సంభూతం కిమన్యత్ కామహేతుకమ్ 16అ. 8 శ్లో.

"వేదములు-వేదోక్తములగు ధర్మములు-తత్ఫలములగు లోకములు-మొదలగున వన్నియుఁగూడ మిథ్య. జగద్వైచిత్రికి ధర్మాధర్మములు నిమిత్తములుకావు. వస్తు స్వభావము వలననే సుఖ దుఃఖాది వైచిత్ర్యము కలుగుచుండును. జగత్తునకు ఈశ్వరుఁడు కారణము కాఁడు; కామ ప్రేరణముచేత నగు స్త్రీ పురుష సంయోగము వలననే జగత్తు పుట్టినది. కావున కామమే జగత్కర్త. (జగత్తునకంతకును కారణము) ప్రత్యక్షమగు కారణమును విడిచి అప్రత్యక్షమగు ధర్మాదులనుగాని, ఈశ్వరునిగాని, కారణముగా కల్పించుట అయుక్తము."

మఱికొందఱు దుర్వాదు లిట్లు చెప్పుదురు.

"యమ నియమాది సంబంధ యుక్తుఁడగు విజ్ఞానాత్మ యెవ్వఁడునులేఁడు. జీవులు జల బుద్బుదములవలె పుట్టి నశించుచుందురు. విజ్ఞాన మనునది మదశక్తివంటిది. కావున మృతినొందిన వానికి సంభూతి-అనఁగా మరల పుట్టుక-లేదు. కావున శరీర నాశమే "ముక్తి."

[ఇదియే చార్వాక సిద్ధాంతము.]

ఈ విధమున నుపాసించు మూఢు లంధతమస్సు నొందుదురు.

వీరి దుష్ప్రవృత్తియు, దానివలని ఫలమును, భగవద్గీత యందలి పదునారవ యధ్యాయమునందలి 9 శ్లోకమునుండి 20వ శ్లోకము వఱకును గల యభిప్రాయముల వలన పాఠకులు గ్రహించునది.

"పరదేవత వలన ప్రపంచ సంభవము కలుగు చున్నది. కావున సంభూతి యనఁగా పరదేవతయే యగును" అని తలఁచి 1) సత్కర్మవలననే, 2) స్వబుద్ధి మాలిన్యము, 3) నశించునని తెలియక-కర్మపరాఙ్ముఖులై-ఆత్మకంటె వేరుగా కర్మ లేదనియు, కర్మకాండకును, జ్ఞాన కాండకును, సంబంధము లేదనియు, అభిప్రాయపడి-చిత్తశుద్ధి లేకున్ననుగూడ ఆత్మజ్ఞానమునందే ఆసక్తులగు వారుకూడ మొదటివారు పొందునదియగు అంధతమస్సుకంటె అధికమగు అంధతమస్సునే పొందుదురు.

అద్వైతానందలహరి :—

కార్యప్రపంచ మాత్రము నందగు వైరాగ్యము వలన కారణరూపమును, మాయాశబలమును, అగు అవ్యాకృతమును మాత్రమే ఉపాసించువారు అంధతమస్సునందే ప్రవేశింతురు.

ఆ యవ్యాకృత ప్రాప్తిరూపమగు ప్రకృతిలయము నందుఁగూడ సుషుప్తియందువలె అనాయాస రూపమగు సుఖాతిశయముండుట వలన-ఆప్రకృతిలయము గూడ-ఉపాసింపఁదగినదియు-కోరఁదగినదియు అగుచున్నది.

కార్య బ్రహ్మ రూపమగు సంభూతియందు మాత్రమే ఆసక్తులై-కర్మలను సన్యసించి-తదుపాసకులగు కర్మ సన్యాసులు-ప్రకృతిలయముకంటెను గూడ అధికమును, స్వప్నము వంటిదియు, అణిమా ద్యైశ్వర్య రూపమును, అగు తమస్సు నొందుదురు.

శ్రీ విశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

శ్రీ కూర నారాయణముని విరచితము :—

1 ఏతమితః ప్రేత్యాభి సమ్భవితాస్మి ఛాం-ఉప. 3-4-14

"శరీరమును విడిచి పరమాత్మను బొందుదును"

2 బ్రహ్మలోక మభిసమ్భవామి. ఛాం. 8-13-1.

మీది ఉపనిషద్వాక్యములయందు "సమ్భవితాస్మి" "సమ్భవామి" అను చోనున్న సంభూతి శబ్దము-బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమగు అను

భూతిని చెప్పుచున్నది. కాని యిచ్చట నున్న సంభూతిశబ్దము. సమాధి రూపమగు అనుభూతిని చెప్పుచున్నదని గ్రహించునది.

"సమ్భూతించ-వినాశంచ" అను పదు నాలుగవ మంత్రము ఈ పండ్రెండవ మంత్రమునందు చెప్పఁబడిన అసంభూతినే వినాశ శబ్దముచేత ననువదించుచున్నది. కావున ఈ యసంభూతిశబ్దము సమాధి రూపమగు సంభూతికంటె వేరయినదియు, సమాధికి అంగభూతమయినదియు,అగు నిషిద్ధ ధర్మవినాశమునే (నిషిద్ధనివృత్తినే) చెప్పుచున్నదని తెలియవలయును. అసంభూతియందు మాత్రమే- అనఁగా; మానము-దంభము-హింస-స్తేయము (దొంగతనము) మొదలగు యోగవిరుద్ధ ధర్మముల యొక్క నివృత్తి మాత్రమునందే నిష్ఠ గలిగి యుండు విద్యాధికారులు-అంధతమస్సు నొందుదురు. సమాధి రూపమగు సంభూతియందు మాత్రమే ఆసక్తులగు మనుష్యులు అంతకంటెను బహుళమగు తమస్సునే పొందుదురు.

శ్రీ రంగాచార్య కృతము :—

సంభూతియనఁగా సంభవము = పుట్టుక. దాని యొక్క నివృత్తి-అసంభూతియని చెప్పఁబడును. కావున-అసంభూతియనఁగా విగ్రహ (శరీర) పరిగ్రహ నివృత్తియను నర్థము సిద్ధించుచున్నది, కాఁగా విగ్రహ పరిగ్రహనివృత్తిని మాత్రమే ఉపాసించు పురుషులు గాఢమగు అజ్ఞానమునందే ప్రవేశించు చుందురు.

"నహ వై సశరీరస్య సతః ప్రియాప్రియయోరపహతి రస్తి, అశరీరం వావసన్తం నప్రియాప్రియే స్పృశతః." ఛాం-ఉప. 8-12-1.

"శరీరమునందు ఆత్మత్వాభిమానము కలిగియుండెడి పురుషునికి-బాహ్యవిషయ సంయోగ వియోగములవలనఁగలుగు ప్రవాహము వంటి ప్రియాప్రియములు నశించునవికావు." తనరూపము-అశరీరమను విజ్ఞానముచేత అవివేకము నుడిగిన పురుషుని ప్రియాప్రియములు స్పృశింపవు".

["నేను" అమనది "శరీరమే" అని తలఁచిన మూఢునకు సుఖ-దుఃఖములు కలుగును. నేను-ఆత్మనుగాని, శరీరమను కానని తెలిసిన వివేకికి-సుఖ దుఃఖములు కలుగవు.]

అని శ్రుతియందు వినఁబడిన విధమున శరీరస్వీకారము ననుసరించు నంతవఱకును సుఖ దుఃఖముల ననుసరించుట కూడ తప్పనిదే యగును. శరీర పరిగ్రహానువృత్తి కూడ ప్రకృతి సంబంధ ముండునంత వఱకును తప్పనిదే యగును, కావున నాకు శరీర పరిగ్రహనివృత్తి-నిశ్శేషముగా కలుగ వలయునని-అసంభూతిని మాత్రమే యుపాసించుచున్న పురుషులు-శరీర పరిగ్రహ నివృత్తియను కైవల్యమును పొందఁగలిగినను తరువాత భగవత్ప్రాప్తి రూపమగు పరమపురుషార్థమును బొందుటకు వీలు పడకుండుటవలన మోక్షమునకు ప్రతిబంధకమగు మహా తమస్సునే పొందువారగుదురు. భోగమునకుపకరణమగు శరీరములేని యెడల భోగము లభింపదని-శరీర పరిగ్రహమునందే ఆసక్తులై-సంభూతిని అనఁగా పునర్జన్మమునే అభిలషించు ప్రాణులు-అసంభూతి నుపాసించు పురుషులు పొందునదియగు తమస్సుకంటె అధికమగు తమస్సునే (అజ్ఞానమునే) పొందుదురు.

ఇందలి తాత్పర్యము నిట్లు గ్రహింపవలయును :—

"దేహేంద్రియాదులగు ఉపకరణములులేనియెడల భోగానుభము కలుగదు. ఆనంద రూపమగు భోగమే సర్వాపేక్షితమై యున్నది. ప్రాణులన్నియుఁగూడ-ఆనంద భోగము కొఱకే గదా ప్రవర్తించుచున్నవి: దుఃఖము లేకుండ నుండుట-ఇష్టమైనదియే యగుచున్నను-ఆనందమువలె ఇష్టతమము కానేరదు. కావున ఆనంద భోగమునకు ఉపకరణమగు దేహాది పరిగ్రహమే నాకు కలుగుఁగాక:

అని నిశ్చయించి-సంభూతిని మాత్రమే ఉపాసించువారగు మనుష్యులకు-భోగైశ్వర్య రూపమగు పురుషార్థము లభించినను, అది-దుఃఖములేకుండ నుండుటయను కైవల్యము కంటె అల్పమై యున్నది. మఱియు-ఈభోగాదికము-అస్థిరమును, తొలఁగింప కొనుటకు వీలుపడక మాటి మాటికిని కలుగుచుండు నదియగు దుఃఖముతోఁగూడి యుండునదియు, భగవత్ప్రాప్తి రూప పరమ పురుషార్థము నడ్డగించునదియు, అగుచున్నది. కావున సంభూత్యు

పాసకులు (పునర్జన్మోపాసకులు) అసంభూత్యుపాసకులు (జనన మరణ రూప సంసార నివృత్తిని కోరువారు) పొందు నదియగు కైవల్యము (నిర్దుఃఖమాత్రావస్థానము) కంటెను గూడ అధిక మగు అజ్ఞానమును బొందుచుందురు."

స్వాభిప్రాయమున కైవల్య-మోక్ష-పదార్థ నిరూపణము.

కైవల్యము-దుఃఖనివృత్తి మాత్రరూపము. పరమ పురుషార్థమగు మోక్షము-భగవత్ ప్రాప్తిరూపము. కావున-శరీర పరిగ్రహముకంటె, శరీర పరిగ్రహ రహిత మగు కైవల్యమును-కైవల్యముకంటె భగవత్ప్రాప్తి రూపమగు మోక్షమును-శ్రేష్ఠ ములు'' అనునది శ్రీ రంగాచార్యా శయమై యున్నది. అద్వైతాభిప్రాయమున కైవల్యము-శరీర పరిగ్రహ నివృత్తి మాత్రమే గాక-బ్రహ్మైక్య రూపమగు చున్నది. ''బ్రహ్మవిదుఁడు-బ్రహ్మమే'' అను శ్రుతి దీనికిఁబ్రమాణమై యున్నది. కావున కైవల్యమును మోక్షమును భిన్నములు కానేరవు. కైవల్యమే-మోక్షము, మోక్షమే-కైవల్యము.

ద్వైతభాష్యము :—

విష్ణువునకు సంహార కర్తృత్వము నంగీకరించి జగత్సృష్టి కర్తృత్వము నంగీకరింపనివారు-అసంభూత్యు పాసకులని చెప్పఁబడుదురు. జగత్సృష్టి కర్తృత్వమును మాత్రమే అంగీకరించి-సంహార కర్తృత్వము నంగీకరింపని వారు సంభూత్యుపాసకులని చెప్పఁబడుదురు.

విష్ణువు జగత్సృష్టి కర్త కాడని యుపాసించు అసంభూత్యు పాసకులు ఘోరమగు తమస్సునందు ప్రవేశింతురు. "విష్ణువు-జగత్కర్తయే కాని జగత్సంహార కర్త కాడు" అని తలంచుచున్న సంభూత్యుపాసకులు-సృష్టికర్తృత్వము నంగీకరింపని అసంభూత్యు పాసకులు పొందు నదియగు తమస్సు కంటెను అధికమే యగు ఘోర తమస్సునందు ప్రవేశింతురు.

స్వాభిప్రాయము :—

"పర బ్రహ్మము-జగత్కారణము కాదు. ప్రపంచమునకు మూలము-ప్రకృతి. అది-దృశ్యములగు నామ రూపములు గలది కాదు. ఈప్రకృతి-స్థూలములగు పంచభూతములకంటెను, సూక్ష్మము

లగు తన్మాత్రలకంటెను (సూక్ష్మభూతముల కంటెను) అహం కారము కంటెను, మహత్ తత్త్వము కంటెను-వేరయియున్నది. అదియే మహత్తు-అహంకారము-పంచ తన్మాత్రలు-పంచ భూత ములు-సర్వజగత్తులు అను వీని కన్నిటికిని కారణ మగుచున్నది. ప్రకృతియందు లయించిన వారికి సుఖ దుఃఖములు కలుగవు" అను విజ్ఞానము గలిగి "అసంభూతి" అని చెప్పఁబడిన ప్రకృతి నుపా సించిన వారికి సుషుప్తి సదృశమగు ప్రకృతిలయము కలుగును. కాని యీ ప్రకృతిలయులకు సృష్టి ప్రారంభమున పునర్జన్మకల్గును. (బ్రహ్మైక్యము కలుగదు).

సంభూతి పదముచేత-తెలుపఁబడిన-సిద్ధులను-అనఁగా-అణి మాదులను, సంగీతము-కవిత్వము-మున్నగు కళలను, భూత భవి ష్యద్ వర్తమాన రహస్యములను, భోగైశ్వర్యములను, ఉపా సించిన వానికి-ఆజన్మమునందుఁగాని, తరువాతి జన్మములయందుఁ గాని, ఆయా సిద్ధులు లభించును. కాని శాశ్వతానంద రూపమగు అమృత పదవి లభింపదు.

కావున సత్యజ్ఞానాభిలాషియగు పురుషుఁడు-ప్రకృతినిగాని-సిద్ధులనుగాని-ఉపాసింపక-బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు కావలయును. సిద్ధులు కొన్ని తనకు లభించినను ముముక్షువు వానియందు రాగమును గలిగి యుండక-ఉపనిషద్విద్యా-శ్రవణ-మనన-ధ్యానముల యందే ప్రవర్తింప వలయును-ఆచరణమనఁగా నిదియే. దీని చేతనే పునరా వృత్తి రహితమగు ముక్తి లభించును.

అవ :— సంభూత్యసంభూత్యుపాసనలకు సముచ్చయ కారణమగు అవయవ ఫలభేదమును-క్రింది మంత్రము చెప్పు చున్నది.

మూ॥ అన్య దేవాహుః సమ్భవాదన్యదాహురసమ్భవాత్
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యేనస్తద్ విచచక్షిరే (వ్యాచ
చక్షిరే)॥ ౧౩

కం॥ శంభస్మృతి వినియుంటిమి
గంభీరోక్తుల సుధీర గణములు తెలుపన్
సంభూతికొక ఫలమ్ము, న
సంభూతికి నొకఫలమ్ము, సంభవములుగన్॥

పద :— అన్యత్ - ఏవ - అహుః - సమ్భవాత్-అన్యత్-అహుః-అసమ్భవాత్-ఇతి-శుశ్రుమ-ధీరాణామ్-యే-నః-తద్ విచ చక్షిరే.

టీ :— యే=ఎవ్వరు, నః-మాకొఱకు, తత్=అవ్యాకృత వ్యాకృతోపాసన ఫలమును,విచచక్షిరే=చెప్పిరో,(తే=వారు) సమ్భవాత్=కార్యబ్రహ్మోపాసననుండి, అన్యదేవ=వేరొక ఫలమునే, ఆహుః=చెప్పిరి, అసమ్భవాత్=అవ్యాకృతోపాసననుండి, అన్యదేవ=వేరొక ఫలమునే, ఆహుః=చెప్పిరి, ఇతి=ఈ ప్రకారముగా, ధీరాణామ్=ధీరుల వచనము ను, శుశ్రుమః=వింటిమి.

తాత్పర్యము :— అసంభూత్యుపాసనమువలన ప్రకృతిలయమును, సంభూత్యుపాసనమువలన అణిమాద్యైశ్వర్య ప్రాప్తియు, కలుగునని ధీరులు మాకు చెప్పియున్నారు.

శ్రీ శాంకరభాష్యము :—

వ్యాకృతావ్యాకృతోపాసన ఫలమును వ్యాఖ్యానించిన ధీరులు చెప్పిన వాక్యములను వినియున్నాము. కార్య బ్రహ్మోపాసనవలన అణిమాద్యైశ్వర్యము, అవ్యాకృతోపాసనమువలన ప్రకృతిలయము అను ఫలములు కలుగునని పౌరాణికులచేత చెప్పఁబడినది.

(తదితరములగు అద్వైత వ్యాఖ్య లన్నియు నిట్లే చెప్పు చున్నవి. కావున నందలి విషయమును ప్రదర్శింపను.)

విశిష్టాద్వైత భాష్యము :—

అట్లయిన యెడల మోక్షసాధనమేది? అనిన చెప్పుచున్నది.

కేవల సంభవము కంటెను కేవల-అసంభవము కంటెను గూడ-మోక్షసాధనము-వేరుగా నున్నదని ఉపనిషత్తులు వాకొను చున్నవి.

అందు శ్రీ రంగాచార్య భాష్యము :—

సంభూత్యుపాసనముచేత సాధింపఁదగిన విగ్రహ పరిగ్రహ రూపమగు అవాంతర ఫలముకంటెను, అసంభూత్యుపాసనముచేత సాధింపఁదగిన అవాంతర ఫలమగు కైవల్య రూపమగు పరమ ఫలముకంటెను, గూడ-భోగైశ్వర్య లక్షణమును, కేవలాత్మాను భవలక్షణమును, అగు పరమఫలము భిన్నమే యగు చున్నదని పెద్దలు చెప్పఁగా విని యున్నాము.

ద్వైతభాష్యము :—

"సమ్భవతి+అనేన" ఇతి=సమ్భవః=సృష్టికర్తా, "పర మాత్మ-సృష్టికర్త మాత్రమే" అని తెలిసి కొనినవారు-మోక్షము నందొక భాగమునే పొందుదురు. సృష్టికర్తృత్వముకంటె వేరగు సంహారకర్తృత్వము-అసంభవమని చెప్పఁబడును. కావున, "పర మాత్మ-సంహారకర్త మాత్రమే" అని తెలిసికొనినవారు మోక్షము నందొక భాగమునే పొందుదురు. మోక్షసాధనమును మాకుఁదెలి పిన జ్ఞానులవలన నిట్లు విని యున్నాము.

స్వాభిప్రాయము :—

సంభూత్యుపాసనము-అసంభూత్యుపాసనము - అను ఉపా సనలు కలవు. అందు-అసంభూత్యుపాసనమువలన కలుగు ఫల మును-సంభూత్యుపాసనమువలనఁగలుగు ఫలమును-భిన్నములు. అను నంశము నందఱు భాష్యకర్తలును, వ్యాఖ్యాతలును గూడ నంగీకరించి యున్నారు.

"వీనియందొక దాని నాచరించుట-అధిక ప్రయోజన కారి, కా"దను నంశమును "రెండింటినిగూడ నాచరించుట-అధిక ప్రయో జనకారి" అనునంశమును గూడ-అందఱు నంగీకరించి వ్యాఖ్యా నించి యున్నారు. కాని సంభూతి-అసంభూతి అను పదముల అర్థ నిర్వచనమునందును, తత్ఫల కథనము నందును-కొంత భిన్నాభి ప్రాయము కలదు. కావున వాని యర్థముల నిచట విశదీక రింతును.

(౧) అసంభూత్యుపాసనము :— 1 మాయా ప్రకృతిని సేవించుట, 2 ప్రాణులకు పునర్జన్మలేదని తలఁచుట, 3 జగత్తు పరమేశ్వరుని వలన సంభవము గలదికాదనియు, స్వభావము వల్ల నే పుట్టినదనియు, తలఁచుట. 4 సమాధికంగభూతమగు నిషిద్ధ ధర్మ వినాశము నొనర్చుట, 5 విగ్రహ పరిగ్రహ నివృత్తి మాత్రము నుపాసించుట, 6 విష్ణువునకు జగత్ సృష్టి కర్తృత్వము నంగీకరింపకుండుట.

(౨) సంభూత్యుపాసనము :— 1 కార్య బ్రహ్మమగు హిరణ్యగర్భుని సేవించుట, 2 ఆత్మజ్ఞాన మాత్రమునే సేవించుట 3 సమాధి రూపమగు అనుభూతి మాత్రమునే సేవించుట, 4 పునర్జన్మమును మాత్రమే అభిలషించుట. 5 పరమేశ్వరుఁడు జగత్స్రష్టయే కాని సంహర్త కాఁడని (సంహార కర్తృత్వాది గుణములు లేనివాఁడని) భావించుట.

అసంభూత్యుపాసనము-సంభూత్యుపాసనము అను వానికి మీఁది తీరున నర్థములు ప్రవచింపఁబడినవి.

అసంభూత్యుపాసనవలన నిఫలములు 1 అంధతమఃప్రాప్తి 2 ప్రకృతిలయము 3 శరీర పరిగ్రహ నివృత్తి.

1 అంధతమః ప్రాప్తి-అనఁగా, నరకప్రాప్తి-మృగపక్ష్యాది జన్మప్రాప్తి-అజ్ఞానప్రాప్తి-ఇత్యాద్యర్థములు చెప్పఁబడినవి.

సంభూత్యుపాసనమువలని ఫలములు :— 1 అధికమగు అంధతమఃప్రాప్తి-అజ్ఞానప్రాప్తి-నరకప్రాప్తి, 1 సంసార ప్రాప్తి, 2 అణిమాది సిద్ధిప్రాప్తి, 3 పునర్జన్మాదిప్రాప్తి.

అంధతమఃప్రాప్తి అను పదమునకు అజ్ఞానప్రాప్తి అను సామాన్యార్థమును వ్యాఖ్యాతలందఱును స్వీకరించుచున్నారు. కావున విశేషార్థమును విడిచిన యెడల ఫలకథనమునందుఁ గూడ-వీరికి ఏకాభిప్రాయము కలదని సిద్ధాంతీకరింప వచ్చును. 1 ప్రకృతి లయము, 2 అణిమాది సిద్ధులు, 3 పునర్జన్మాదులు మొదలగునవి అన్నియుఁగూడ అజ్ఞాన రూపములగు ఫలములే యగుచున్నవిగదా!

అవతారిక :— ప్రత్యేకములగు సంభూత్య సంభూత్యుపాసనముల వలని ఫలములు భిన్నములును. అల్పప్రయోజన కారులును, అగుచుండును. కావున నీక్రింది మంత్రము ఈ యుపాసనలు రెంటియొక్కఁయు సముచ్చయము-ఏక పురుషార్థ సాధకమగుటవలన అదియే-ఆచరణీయమని తెలుపుచున్నది.

మూ॥

(అ) సమ్భూతించ వినాశంచ యస్తద్ వేదోభయం సహ
వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వాఽసమ్భూత్యామృత మశ్నుతే॥౧౪॥

కం॥ సంభవ, మసంభవము, నను
శుంభ దుపాసనల నెఱుఁగు-సుజ్ఞోత్తముఁడా
సంభవమున మృతిదాటి-అ
సంభవమున-అమృతయోగ సంపన్నుఁడగున్॥

పద :— సమ్భూతిమ్-చ-వినాశమ్-చ-యః-తద్-వేద-ఉభయమ్-సహ-వినాశేన-మృత్యుమ్-తీర్త్వా-అసమ్భూత్యా - అమృతమ్-అశ్నుతే.

టీక :— యః=ఎవ్వఁడు, అసమ్భూతిమ్ = అసంభూతిని-అనఁగా అవ్యాకృతమనఁబడు ప్రకృతిని, వినాశమ్+చ=సంభూతిని అనఁగా బ్రహ్మ మొదలు తృణము వఱకునుగల కార్య బ్రహ్మమునుగూడ, తత్=అ, ఉభయమ్=రెండింటిని, సహ=ఒక్కఁడే ఉపాసింపఁదగినవని, వేద=తెలిసికొనునో,(సః=వాఁడు) వినాశేన=కార్యబ్రహ్మోపాసనముచేత, మృత్యుమ్=మరణమును అనఁగా, అధర్మాది దోషమును, తీర్త్వా=అతిక్రమించి, అసమ్భూత్యా = అవ్యాకృతోపాసనముచేత, అమృతమ్=ప్రకృతిలయమును, అశ్నుతే=పొందును.

తాత్ప :— అసంభూతిని-సంభూతిని తెలిసికొని రెండింటిని గూడ ఉపాసించుచుండు నతఁడు-సంభూత్యుపాసనమువలన అణిమాద్యైశ్వర్యములనొంది, వానివలన అధర్మాది మృత్యువు నతిక్రమించి-అసంభూత్యుపాసనముచేత ప్రకృతిలయము నొందును.

శాంకరభాష్యము :—

అసంభూతియగు ప్రకృతిని, సంభూతియగు హిరణ్యగర్భుని గూడ నుపాసింపవలయును.

"వినాశో ధర్మః యస్యకార్యస్య సతేన ధర్మిణాఽభేదే నోచ్యతే వినాశ ఇతి"

వినాశమను ధర్మము కార్యమునకే కలదు. వినాశ ధర్మము గల ధర్మియగు కార్యము "వినాశి" అని చెప్పఁబడును. అయినను "వినాశము" అనుధర్మము ధర్మియగు కార్యముతో భిన్నము కాని దిగా నిచటఁజెప్పఁబడినది. కావున "వినాశమనఁగా వినాశధర్మము గల కార్యబ్రహ్మము" అను నర్థము నిచట గ్రహింప వలయును.

ఇట్లు-సంభూత్యసంభూతుల నుపాసించువాఁడు సంభూత్యుపాసనముచేత-అనఁగా కార్యమగు హిరణ్యగర్భునియొక్క ఉపాసనముచేత-అనైశ్వర్యము-అధర్మము-కామము మొదలగు దోషజాతమును (మృత్యువును) దాటి, అసంభూత్యుపాసనముచేత-అనఁగా, అవ్యాకృతోపాసనముచేత ప్రకృతియందు లయించును, "సంభూతించ" అనుచోట-అవర్ణము లోపించినదని తెలియునది. అట్లు లోపింపలేదనిన యెడల శ్రుత్యభిమతమగు ప్రకృతి లయమను ఫలమును జెప్పుటకు విరోధము సంభవించును. కావున "సంభూతించ వినాశంచ" అనుటకు బదులు "అసంభూతించ, వినాశంచ" అను అర్థమునే స్వీకరింప వలయును.

ఆనందగిరి :—

ఇట్లు విస్తరించి చెప్పఁబడిన యర్థజాతమును సంక్షేపించుచు ముగించుచున్నాఁడు.

శరీర పాటవమును, గోభూ హిరణ్యాది సంపత్తియు, 'మానుషవిత్త'మని చెప్పఁబడును. దేవతా జ్ఞానము 'దైవ విత్త'మని చెప్పబడును.

శాంకరభాష్యము :—

ఇట్లు మానుషవిత్త సాధ్యమును, దైవవిత్తసాధ్యమును, అగు ఫలము-ప్రకృతిలయముతో ముగియుచున్నది. సంసారగతి-ఇంత వఱకే యున్నది.

దీని తరువాత "ఆత్మైవాభూద్ విజానతః" అని వెనుక చెప్పఁబడిన సర్వాత్మభావమే-సర్వైషణా సన్యాస పూర్వకమగు జ్ఞాన నిష్ఠకు ఫలమగుచున్నది.

ఇట్లు-ప్రవృత్తి-నివృత్తి-లక్షణమగు వేదార్థమిందు ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది.

అదెట్లనిన :— శుక్ల యజుర్వేదమునందు విధి-నిషేధ రూపమును, ప్రవృత్తిలక్షణమును-అగు వేదార్థమునంతను ప్రకాశింపఁజేయుటకు ప్రవర్గ్యాంతమగు బ్రాహ్మణము ప్రవర్తించినది,

తరువాత :— అపరబ్రహ్మ (దే వ తా) విషయమగు విద్యతోఁగూడ—ఎవఁడు నిషేకము మొదలు శ్మశానము వఱకును గల కర్మను గావించుచు జీవింపఁగోరునో ఆకర్మ-విద్యా-సముచ్చయకారి నుద్దేశించి "విద్యాంచా విద్యాంచ యస్తద్ వేదోభయం సహ అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయాఽమృత మశ్నుతే" అని యీ వేదమునందే యున్న బృహదారణ్యకము నందుఁగూడ సముచ్చిత కర్మ కర్తయగు మనుష్యునకు ఫలాధిక్యము చెప్పఁబడినది గదా!

[కేవలకర్మకంటె-సముచ్చితకర్మయు అనఁగా: ఉపాసనతోఁ గూడిన కర్మయు, సముచ్చిత కర్మకంటె-బ్రహ్మ జ్ఞానమును, వేరనియు-శ్రేష్ఠములనియు-దీనివలనఁదెలియుచున్నది.]

ఉవటాచార్య కృత-ఈశావాస్య రహస్యము :—

సమస్త జగత్తుయొక్కయు సంభవమునకు ముఖ్యకారణమగు పరబ్రహ్మము-"సంభూతి" అనిచెప్పఁబడును, వినాశధర్మముగల దగుటచేత వినాశియగు శరీరము "వినాశము" అని చెప్పఁబడినది,

సంభూతియగు పరబ్రహ్మమును-వినాశియగు శరీరమును-గూడ తెలిసికొని తత్సముచ్చయ కర్తయగు యోగి-శరీర గ్రహణముచేత జ్ఞానోత్పత్తి హేతువులగు కర్మల నొనర్చును, కావున-ఆయోగి వినాశముగల శరీరముచేత మృత్యువు నతిక్రమించును, సంభూతియగు ఆత్మజ్ఞానముచేత (అనఁగా విజ్ఞానముచేత) అమృతత్వము నొందును.

బ్రహ్మానంద కృత-ఈశావాస్య రహస్యము :—

[శ్లోకరూపమగు నీవ్యాఖ్యయందు అవర్ణలోపము లేకుండ-యథాశ్రుత పాఠము ననుసరించి అర్థము చెప్పఁబడినది.]

సంభూతియనఁగా కార్యరూపమగు హిరణ్యగర్భుఁడు.

వినాశమనఁగా కారణ స్వరూపమగు మాయాబీజము.

ఏమాయా ప్రకృతియందు కార్యము-వినాశము నొందునో ఆ మాయా ప్రకృతి-వినాశమని చెప్పఁబడును.

కార్యమగు హిరణ్యగర్భ స్వరూపమునకును-కారణమగు ప్రకృతికిని-ఐక్యము నెఱింగినవాఁడు-వినాశమగు ప్రకృతి నుపాసించుటచేత మృత్యువు నతిక్రమించి-సంభూతియగు హిరణ్యగర్భు నుపాసించుటచేత-అమృతత్వము నొందును.

అనఁగా; మాయా ప్రకృత్యుపాసనముచేత స్వాభావికమగు అజ్ఞానము నతిక్రమించి-హిరణ్యగర్భోపాసనమను సంభూత్యుపాసనముచేత బ్రహ్మలోకము నొంది - తరువాత కార్య-కారణ నిర్ముక్తమగు పరబ్రహ్మము నెఱిఁగి-తదుపరి ముక్తినొందును.

ఈశావాస్యరహస్య వివృతి :—

ప్రకృతియందు లయించుట ఆపేక్షికమగు అమృతభావ మగుచున్నది. మనుష్యులకంటె అధికమగు జీవనము కలవారగుటచేత దేవతలమరులని చెప్పఁబడినట్లు-ప్రకృతిలయముకూడ-చిరకాల ముండునది యగుటవలన అమృతస్థితిగాఁ జెప్పఁబడినది. ఇది కైవల్య రూపమగు అమృతముకాదని తెలియునది.

ఆనందభట్టోపాధ్యాయ కృత-భాష్యము :—

ప్రకృతిలయ రూపమగు నమృతభావము నొందినవారికి సృష్టిప్రారంభము నందు మరల సంసారప్రాప్తి కలుగును. 9వ మంత్రము నుండి 14వ మంత్రము వఱకును గల విషయము-ఉపాసనమునకు సంబంధించి యున్నది. తదితర మంత్రములయందున్న విషయము నిర్గుణతత్త్వమునకు సంబంధించియున్నది.

అద్వైతానందలహరి :—

అసంభూతియగు అవ్యాకృతమును, వినాశియగు కార్య బ్రహ్మమును గూడ నొకేమారు-ఉపాసించువాఁడు-కార్యోపాసనముచేత-అణిమాద్యైశ్వర్యమును గడచి, కారణోపాసనముచేత-ఆపేక్షికమగు ప్రకృతిలయమను మోక్షము నొందును. ఇది సాంసారిక ఫలములయందు విశిష్టమై యున్నది. కాని అవిద్య-నివర్తింప కుండుటవలన-సత్యమగు మోక్షము కానేరదు.

విశిష్టాద్వైతభాష్యము :— (శ్రీ కూరనారాయణముని విరచితము)

సంభూతిని-అనఁగా సమాధి రూపమగు బ్రహ్మానుభూతిని.

వినాశమును-అనఁగా మాన, దంభ, హింసా, స్తేయ, బహిర్ముఖేంద్రియవృత్తి -ప్రభృతులగు యోగ విరోధులయొక్క వర్జనమును (యోగ ప్రతి కూలములగు దుష్ట ధర్మములను విడుచుటను)

రెండింటినిగూడ-అంగాంగి భావముచేత నుపాసించుచున్న విద్వాం
సుఁడు-వినాశముచేత-అనఁగా విరోధి నివృత్తి రూపమగు యోగాం
గమును సేవించుటచేత-మృత్యువును-అనఁగా, సమాధి విరోధి
యగు పాపమును-తొలఁగించుకొని, సంభూతియను సమాధిచేత
బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమగు సంభూతియను అమృతమునే పొందును.

ఈ మంత్రమునందు వినాశశబ్దముచేత చెప్పఁబడిన దంభాది
వినాశము - బృహదారణ్యకమునందు, "తస్మాద్ బ్రాహ్మణః
పాణ్డిత్యం నిర్విద్యబాల్యేనతిష్ఠాసేత్" అని బాల్యశబ్దముచేత చెప్పఁ
బడి-ఆబాల్యమే-విద్యకంగముగా విధింపఁబడి యున్నది.

ఇందు శాంకరభాష్యము-సంభూతి శబ్దమునకు సృష్టియను
నర్థమును-వినాశ శబ్దమునకు ప్రళయమను నర్థమును వివక్షించుచు
"కార్యమగు హిరణ్యగర్భునియొక్క-యు-ఉపాసనము-విధింపఁబడు
చున్నది" అని చెప్పుచున్నది. అట్లగునెడల మృత్యువు నతిక్రమించుట-అమృతత్వము నొందుట-అను ఫలములను జెప్పుట
సముచితము కానేరదు. కావున శాంకర వ్యాఖ్యానముపపన్నము
కానేరదని తెలియునది.

శ్రీ రంగాచార్యభాష్యము :—

ఈ మంత్రమును పదునొకండవదని మాధ్యందినులును,
పదునాలుగవదని కాణ్వులును చెప్పుచున్నారు.

ఏపురుషుఁడు-సంభూత్యుపాసన ఫలమగు విగ్రహ స్వీకార
మను సంభూతిని, శరీర పరిగ్రహ నివృత్తి రూప ఫలమగు అసం
భూతిని, కూడ సముచ్చయముచేత నుపాసించునో-ఆపురుషుఁడు-
వినాశముచేత-అనఁగా; అసంభూత్యుపాసనముచేత సిద్ధించు నది
యగు కర్మాధీన ప్రాకృత శరీర పరిగ్రహ యోగ్యతా నివృత్తిచేత-
మృత్యువును-అనఁగా-బ్రహ్మప్రాప్తికి ప్రతిబంధకమగు ప్రకృతి
సంబంధమును, నిశ్శేషముగా నతిక్రమించి - సంభూతిచేత-అనఁగా
సంభూత్యుపాసనముచేత సిద్ధించునదియు, కర్మవశము కానిదియు

అగు-అప్రాకృత (దివ్య) శరీర పరిగ్రహ యోగ్యతాసిద్ధిచేత-అమృతమ్=పరమ పురుషార్థమగు పరబ్రహ్మమును. అనుభవించును.

దివ్య శరీరమును స్వీకరింపకుండ-నిత్యకైంకర్య ప్రాప్తి పర్యవసాయియగు పరబ్రహ్మానుభవము-సంభవించునది కానేరదు. కావున కేవలమగు అసంభూత్యుపాసనముచేత లభించునది యగు శరీర పరిగ్రహ నివృత్తిరూప కైవల్యము-ప్రయోజనవంతము కాఁజాలదు.

అసంభూత్యుపాసనముచేత-ప్రాకృతశరీర స్వీకార యోగ్యత నివర్తించును. సంభూత్యుపాసనముచేత-దుఃఖాదిదోష గంధ రహిత దివ్య శరీర-పరిగ్రహ యోగ్యత సిద్ధించును. కావున-ఉపాసనములు రెండును ఆవశ్యకములే యగును.

వీనిని వేర్వేరుగా నాచరించుటవలన పరమ పురుషార్థము లభింపదు. సముచ్చయము చేతనే మోక్షము లభించును.

శ్రీమధ్వాచార్య కృత-ద్వైత భాష్యము :—

కావున-సంభూత్యసంభూతులను జోడించి-ఈశ్వరుఁడు "సృష్టికర్త, సర్వసంహారకర్త, సర్వగుణాత్మకుఁడు" అని తెలిసికొనిన విద్వాంసుఁడు ఆ యీశ్వరునియందున్న సంహార కర్తృత్వ జ్ఞానమువలన దుఃఖము, అజ్ఞానము, మొదలగు అనిష్ట ఫలమును తొలఁగించుకొని - దేహబంధమునుండి విముక్తినొందును. ఇది-మోక్షమునందు-ఒకభాగము. ఆ పరమాత్మ యందున్న సుఖ-జ్ఞానాది-సర్వకర్తృత్వ జ్ఞానమువలన-సుఖజ్ఞానాది రూపమగు మోక్షభాగము నొందును. ఇది మోక్షమునందు వేరొక భాగము.

ద్వైతభాష్య వ్యాఖ్యయగు రఘునాథీయము :—

సంభూతి=ఈశ్వరుని యందున్న సుఖజ్ఞానాది సర్వకర్తృత్వము, వినాశము=అతనియందున్న సర్వ సంహార కర్తృత్వము, ఈ రెంటినిగూడ, ఏకపురుషార్థ సాధనములుగాఁదెలిసికొనిన యధికారి "పరమేశ్వరుఁడు-వినాశకర్త" అని యుపాసించుటచేత, మృత్యువును, అనఁగా; మృత్యుకారణమగు దేహాది బంధమును

విడిచి, సంభూతిచేత-అనఁగా; "ఆ పరమేశ్వరుఁడే-సుఖ-జ్ఞానాది సర్వకర్త" అని యుపాసించుటచేత, అమృతమును, అనఁగా; సుఖ-జ్ఞానాది రూపమగు ఆనందానుభూతిని, పొందును.

కనుక "విష్ణువునందు జ్ఞానేచ్ఛాది గుణములున్నను-ఆనందాది గుణములులేవు" అని తలంచి భాగహానిని కల్పింపఁగూడదు. ముక్తినొందిన పురుషులకు-పరమాత్మతోడి, సామ్యమును గాని. అభేదమునుగాని తలంపఁగూడదు. బ్రహ్మాదులకుఁగూడ పరమాత్మ తోడి సామ్యమును చెప్పఁగూడదు.

"మనుష్యులు మొదలు-బ్రహ్మదేవుని వఱకునుగల జీవులకు, సంసారము నందును, ముక్తియందును, గూడ-తారతమ్యము =నీచోచ్చభావము-సత్యమైయున్నది. విష్ణువు-పరమాత్మ-అతఁడే సర్వోత్తముఁడు" అని లెస్సగాఁదెలిసికొనిన పురుషుఁడు-పరమ పురుషార్థమగు మోక్షమును పొందును. ఈ యంశమంతయు కూర్మ పురాణము నందున్నది. కావున "జనార్దనుఁడగు విష్ణువు-సర్వదోష వినిర్ముక్తుఁడు; సర్వగుణపూర్ణుఁడు" అని బాగుగాఁ దెలియ వలయును.

స్వాభిప్రాయము :—

మీఁద ప్రదర్శితములగు అర్థములు-ఆయామత కర్తల యభిప్రాయములను స్పష్టీకరించు చున్నవి. గంభీరాత్మకములగు శ్రుతి మంత్రములయందు-మీఁది యర్థములలో-ఏయర్థమునుగూడ-సమీచీనము కాదని చెప్పుట-సమీచీనము-కానేరదు. కాని, వాని యందు శ్రీ రంగాచార్యుల యర్థ నిర్వచనము-ప్రతిభా పరిపూర్ణమును, మనోహరమును, సహృదయ హృదయాహ్లాద సంధాయకమును, అగునని తలఁచు చున్నాను-విమర్శకులగు ఆస్తికులు-ఆయా వ్యాఖ్యాతలచేతఁదెలుపఁబడిన యర్థములయందు, తమకురుచించిన యభిప్రాయమును స్వీకరించుచు - తదితర మతాభిప్రాయముల యందలి విజ్ఞానమునుగూడ సహన బుద్ధితో పరిశీలించుట-సముచిత

మార్గమని తలంచుచున్నాను. అర్థములేమయినను, సంభూతి-అసంభూతి-అను నీయుపాసనలను రెండింటిని గూడ-సముచ్చయముచేత-ఆచరింపవలయునను నంశమును-వ్యాఖ్యాతలందఱును గూడ నంగీకరించి యున్నారు. కావున విజ్ఞులు ఈ యుపాసనలు రెండింటిని గూడ కలిపి సమాచరింప వలసి యున్నది.

ఇది-నా యభిప్రాయము :—

సంభూతియనఁగా, సంభవముగల కార్యప్రపంచముగాని హిరణ్యగర్భాది సగుణ బ్రహ్మముగాని యనుచున్నది.

అసంభూతి యనఁగా, సంభవము కలుగనిదియు, సంభూతికి కారణమగుచున్నదియు, అగు మాయా ప్రకృతియనుచున్నది. వీనిని రెండింటిని గూడ నుపాసింప వలయును. అందు-సంభూత్యుపాసనమువలన-అణిమాదులగు నైశ్వర్యములు లభించు నను నంశము-ఉపాసకులకు ప్రత్యక్షసిద్ధమై యున్నది.

అసంభూతియగు ప్రకృతి నుపాసించు పురుషులకు-ప్రకృతిలయము సిద్ధించును. ప్రకృతిలయులగు ప్రాణులు-కల్పాంతమగు వఱకును గూడ-నిద్రయందువలె-సుఖ-దుఃఖ-జ్ఞాన-రహితులై-ప్రకృతి యందుందురు. వీరు నిర్గుణసచ్చిదానంద బ్రహ్మస్వరూపులు-కాకున్నను ఉపాసకులందఱియందును వీరే శ్రేష్ఠులగుచున్నారు.

ఉపాసన వలన గలుగు-సిద్ధులన్నింటియందును గూడ అణిమాదులచేనగు సుఖమున్నను, అహంకారము-గర్వము-దైన్యము-మొదలగు వానిచేనగు దుఃఖము కూడ-కలుగక తప్పదు. దీనియందట్టి సుఖ దుఃఖములు లేకుండుటవలన-ఉపాసన ఫలములన్నిటియందును గూడ-ఈ ప్రకృతిలయమే-శ్రేష్ఠమని చెప్పఁదగి యున్నది.

[బౌద్ధులు-ప్రకృతిలయులగుదురని తెలియు చున్నది.]

ఉపాసనలకుఁగల ఫలముల యందీ ప్రకృతిలయము-శ్రేష్ఠమే అయినను-స్వాత్మజ్ఞానము లేకుండుటవలన సృష్టి ప్రారంభము నందీ ప్రకృతిలయులు గూడ పునర్జన్మము నొందక తప్పదు.

కేవల సంభూతినిగాని, కేవలమగు అసంభూతినిగాని, ఉపాసించుట వలనఁగలుగు ఫలముకంటె-ఈ రెండింటినిగూడ జోడించి ఉపాసించుట వలన గలుగు ఫలము అధికమగును. కావున సంభూతిని, అసంభూతిని, గూడ సేవించువారగు ఉపాసకులు-సంభూత్యుపాసనము వలన పాండిత్యాది రూపమగు ఐశ్వర్యము నొంది-చిత్త మాలిన్య రూపమగు మృత్యువు నతిక్రమించి-శుద్ధులై, అసంభూత్యుపాసనము వలన-ప్రకృతిలయమను అమృత స్థితియందు విదేహ యందువలె చిరకాలము శోకరహితులై యుందురని తెలియునది.

సత్కర్మలవలన చిత్త శుద్ధినొంది-ఉపాసనలవలన-ఏకాగ్రత నొందిన మనీషులకు-ఆత్మజ్ఞానముచేతనే సముపలభ్యమును, బ్రహ్మానంద రూపమును, అగు అమృతస్థితి ఒక్కటియే-పునరావృత్తి లేనిదై యున్నది. "ప్రత్యగాత్మ-పరమాత్మైక్య రూపమగునది-ఈ పదవు లన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠము." అని విజ్ఞానముచేత గ్రహించిన ముముక్షువులు వేదాంత శ్రవణ-మనన-ధ్యాన సమాధుల నొనర్చుటయే ముఖ్యమని భావింతురు. కావున ఆత్మజ్ఞానమే-మోక్షమునకు సాక్షాత్సాధనమని తెలియునది.

"బోధోఽన్య సాధనేభ్యో సాక్షాన్మోక్షస్యసాధనమ్
పాకస్య వహ్నివద్ జ్ఞానం వినా మోక్షోనసిద్ధ్యతి"

"తదితర సాధనము లన్నిటికంటెను గూడ బ్రహ్మాత్మజ్ఞానమే-మోక్షమునకు సాక్షాత్సాధనమై యున్నది. తదితర సాధనములున్నను గూడ ప్రధానమగు అగ్నిలేని యెడల వంట-సిద్ధింపని విధమున-తదితర సాధనములున్నను గూడ-ఆత్మజ్ఞానము లేనియెడల మోక్షము సిద్ధించునది కానేరదు."

అని ఆత్మబోధ ప్రకరణమున శ్రీ శ ం క రు లు నుడివి యున్నారు గదా!

ఓం నమోభగవతే రమణాయ-శ్రీ భారతీ దేవ్యైనమః.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

శాంకర భాష్యావతరణిక :—

(హిరణ్యగర్భలోక ప్రాప్తి రూపమగు) దేవలోక ప్రాప్తి రూపమగు అమృతత్వము ఏ మార్గముచేత పొందఁబడునో, దానిని శ్రుతి చెప్పుచున్నది.

మూ॥ హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖమ్
తత్త్వం పూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే ॥౧౫॥

కం॥ అమల హిరణ్మయమగు పా
త్రమునను గప్పితివి-సత్పరబ్రహ్మ ద్వా
ర, మది తెఱువు మీక్షింపఁగ,
ద్యుమణీ! సద్ ధర్మసంయుతుఁడనగు నాకున్॥

పదవిభాగము :— హిరణ్మయేన - పాత్రేణ - సత్యస్య-అపిహితమ్ - ముఖమ్ - తత్ - త్వమ్-పూషన్-అపావృణు-సత్య ధర్మాయ-దృష్టయే.

ప్రతి :— హిరణ్మయేన = జ్యోతిర్మయమైన, పాత్రేణ = పాత్రముచేత (గిన్నెచేత) సత్యస్య = సూర్యమండలమునందున్న బ్రహ్మముయొక్క, ముఖమ్ = ద్వారము, అపిహితమ్ = కప్పఁబడినది. పూషన్ = ఓ సూర్యుఁడా! త్వమ్ = నీవు, సత్యధర్మాయ = సత్యమగు ఉపాసనాధర్మముగ్గల నాకొఱకు, దృష్టయే = సత్యమగు నీస్వరూపమును చూచుట కొఱకు, తత్ = అకలశమును, అపావృణు = తెరువుము!

తాత్పర్యము :— కర్మోపాసనలను రెండింటిని గూడ నాచరించు పురుషుఁడు అంతకాలము సమీపించునపుడు తనకై అమృత ద్వారమును ప్రార్థించుచున్నాడు.

ఓ సూర్యుఁడా! నీమండలమునందున్న సత్య స్వరూపము యొక్క ద్వారము జ్యోతిర్మయమగు కలశముచేత కప్పఁబడి యున్నది. వర్ణాశ్రమ ధర్మముల ననుష్ఠించుచు, సత్య స్వరూపము నుపాసించుటచేత సత్యధర్ముఁడనగు నేను-నీసత్య స్వరూపమును పొందుటకై ఆ ద్వారమును తెఱువుము.

[సూర్యమండలము నందున్న అధి దైవమగు నీబ్రహ్మ స్వరూపము లీలా విగ్రహమేగాని నిర్గుణ బ్రహ్మస్వరూపము కాదని తెలియునది.]

శాంకరభాష్యము :—

ఆదిత్యమండలాభిమానియగు పురుషుఁడు సత్యమగు బ్రహ్మమై యున్నాఁడు. ఈ పురుష స్వరూపము-అధి దైవమని చెప్పఁబడును. సత్యమగు ఆదిత్యమండలము నందున్న పురుషుని-(అధిదైవమును) ఈ మనుష్యుని కుడికంటి యందున్న పురుషుని-(అధ్యాత్మమును) ఈ ఉభయమును గూడ సత్యమగు బ్రహ్మము నుగా ఉపాసించువాఁడును, యథోక్తములయిన కర్మల ననుష్ఠించు వాఁడును, అగుటవలన కర్మోపాసనా సముచ్చయ కర్తయగు మనుష్యుఁడు-అంతకాలము సమీపించునపుడు సత్యమగు నాయాత్మను [అధి దైవమును] పొందుటకు ద్వారమును యాచించు చున్నాఁడు.

హిరణ్మయమువంటి (బంగారు రంగుగల) జ్యోతిర్మయ పాత్రముచేత ఆదిత్య మండలమునందున్న బ్రహ్మముయొక్క-ముఖము (ద్వారము) మూత పెట్టఁబడి యున్నది.

ఓ పూషా! సత్య స్వరూపుఁడవగు నిన్ను ఉపాసించుట వలన సత్యమగు ధర్మముగల నాకొఱకు, లేక శాస్త్రోక్తమగు ధర్మము ననుష్ఠించుచున్న నాకొఱకు, సత్యమగు నీ స్వరూపము నొందుటకు జ్యోతిర్మయమగు నాపాత్రమును తొలఁగించి ద్వారమును తెరువుము.

బ్రహ్మానంద భాష్యము :—

సత్యలోకమునకు ఆత్మయు, సూత్రభూతుఁడును, సనాతనుఁడును, అగు బ్రహ్మమును పొందుటకు సాధనమగు ద్వారమును ప్రార్థించుటకీమంత్రము ప్రవర్తించుచున్నది.

ఓ భాస్కరా! కిరణ్మసమూహమును నిరాకరించి-నాకు సత్యలోకమునకు ద్వారమునిమ్ము.

[ఇది బ్రహ్మలోకమే యగునుకాని బ్రహ్మ స్వరూపముకాదు.]

ఈశావాస్యదీపిక :—

మీఁద చెప్పఁబడిన-కర్మోపాసనల చేతను - సంభూత్యసంభూత్యుపాసనల

చేతనుగూడ-కార్యకారణాత్ముఁడును-ఆదిత్య మండల స్థితుఁడును అగు పురుషుఁడు పొందఁదగియున్నాఁడు. కావున తత్ప్రార్థనా మంత్రములు ప్రవర్తింపఁజేయఁబడు చున్నవి. పూషన్ = పుష్టిని కలిగించు వాఁడా!

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

"పిబన్తి రశ్మయో రసాన్ యత్రస్థితాః", తేన = పాత్రేణ = ఏ సూర్యబింబము నందున్న కిరణములు జలములనుపానము చేయునో, ఆ బింబమే-పాత్రమని చెప్పఁబడినది. ఆ పాత్రముచేత అధి దైవమగు బ్రహ్మ స్వరూపము కప్పఁబడినది.

అనంతాచార్య భాష్యము :—

ఈశ్వర సాక్షాత్కారము శ్రవణాది మాత్రముచేతనే కలుగునదికాదు. అట్లే మోక్షముగూడ-సాక్షాత్కార మాత్రముచేతనే సిద్ధించునదికాదు. భగవదనుగ్రహము వలన-సాక్షాత్కారము కలుగును. భగవదనుగ్రహము వలననే మోక్షముకూడ కలుగును. కావున శ్రవణాదికమును గావించిన వ్యక్తి కూడ సాక్షాత్కారము కోరకును, సాక్షాత్కారము నొందినవ్యక్తి కూడ మోక్షము కోరకును, భగవంతుని ప్రార్థింప వలయును. ఈ యంశము కఠోపనిషత్తునందిట్లు చెప్పఁబడినది.

"నాఽయమాత్మా ప్రవచనేనలభ్యో
నమేధయానబహునా శ్రుతేన
యమేవైష వృణుతే తేనలభ్యః
తస్యైష ఆత్మా వివృణుతే తనూంస్వామ్"

ఈ ఆత్మ-ప్రవచనముచేతఁగాని, మేధస్సు చేతఁగాని, గొప్ప పాండిత్యము చేతఁగాని, లభింపఁడు. భక్తుఁడగు ముముక్షువు వానిని వరించిన యెడల వాఁడు లభించును. వీనికి తన రూపమును వాఁడే చక్కఁగా చూపును." ఆ ప్రార్థన ప్రకారము క్రింది మంత్రముల యందు తెలుపఁబడుచున్నది.

ఓ సూర్యుఁడా! సత్యస్వరూపుఁడును, పురుషోత్తముఁడును, అగు భగవంతుని యొక్క లీలా విగ్రహ స్వరూపము (అధి దైవము)-జ్యోతిర్మయమగు నీ బింబము చేత కప్పఁబడినది. దానిని తెరువుము.

అద్వైతానందలహరి :—

ఉభయాత్మకుఁడగు పురుషుని స్వరూపము-అధ్యాత్మము-అధిదైవము అని ద్వివిధమై యున్నది. అధ్యాత్మము-అక్షిపాత్రముచేతను అధిదైవము-సూర్య మండలము చేతను ఆచ్ఛాదింపఁబడియున్నది. మనుష్యుని దక్షిణ నేత్రమును సూర్య బింబమును ఇచ్చట హిరణ్మయ పాత్రముగాఁజెప్పఁబడినవి.

"యథా మాహారజనం వాసో యథేన్ద్రగోపః (బృహ)"

"లింగ శరీరాత్మకమైన పురుషునియొక్క స్వరూపము-ఎఱ్ఱని వస్త్రమువలెను, ఆర్ద్రపురుగువలెను, అగ్నిజ్వాలవలెను, మెఱుపువలెను, అగుచున్నది."

అను శ్రుతిచేత చెప్పఁబడిన లక్షణముగల పురుష స్వరూపము యొక్క దర్శన ద్వారమగు ముఖము-మీఁద చెప్పఁబడిన-నేత్రపాత్రము చేతను-సూర్యమండల పాత్రముచేతను కప్పఁబడి యున్నది. కావున సూర్యమండలాభిమానియగు ఓ దేవా!

ఆ పురుష స్వరూపము నుపాసించుచున్న నేను నిన్ను చూచుట కొఱకు దానిని తొలఁగింపుము.

[ఈ శరీరము నందున్న విజ్ఞానమయుఁడు-అధ్యాత్మ పురుషుఁడును, ఆసూర్యమండలమునందున్న జ్యోతిర్మయుఁడు-అధి దైవ పురుషుఁడును, అగుచున్నారు. అధ్యాత్మమగు పురుషుఁడును-అధి దైవమగు పురుషుఁడును-ఒక్కఁడే. యగుచున్నాఁడు. ఈ పురుషుఁడు జ్యోతిర్మయుఁడగు పురుషుఁడే యగును, కాని సచ్చిదానంద పరమాత్మ కాఁడని తెలియవలయును.]

శ్రీ విశిష్టాద్వైత భాష్యము :— [శ్రీ వేదాంత దేశికులు] ఉపాసకుఁడు-సమాధి ప్రతి బంధ నివృత్తి కొఱకు భగవంతుని ప్రార్థించుచున్నాఁడు.

రజోమయమును, కర్మాధీనమును, అగు భోగ్యవర్గము-హిరణ్మయ సదృశమై యున్నది. అది-పరమాత్మ విషయకమగు వృత్తిని నిరోధించుటచేత సత్యమగు జీవునియొక్క ముఖము అనఁగా మనస్సును-అచ్ఛాదించుచున్నది. ఆశ్రితపోషణ స్వభావుఁడవగు పరమాత్మా! జీవునకు ధర్మభూతమగు పూర్వోక్త బ్రహ్మానుభవ దర్శనము కొఱకు-జీవునికి ముఖము వంటిదగు మనస్సును-తిరోధానములేని దానినిగా నొనరింపుము.

[శ్రీ కూరనారాయణముని వ్యాఖ్య].

ఆదిత్య మండలాంతర్యామీ! ఆశ్రిత పోషణ స్వభావా! పర

మాత్మా! "ప్రకృతి" మున్నగువానివలె స్వరూప వికార రహితుఁడగు జీవాత్మయొక్క ముఖస్థానీయమగు మనస్సు-హృదయము నందున్న పరమాత్మవగు నీయందు నెలకొల్పఁబడిన స్వవృత్తి యొక్క నిరోధమును గలదై యున్నది. హృషీకేశుఁడవగు నీవు-జీవునకు ధర్మభూతమగు నిన్ను సందర్శించుట కొఱకు-సత్య పద వాచ్యుఁడగు ఆ జీవునియొక్క మనస్సును-కర్మాధీనమగు భోగ్య వర్గముచేత-తిరోధానము నొందకుండునట్లు కావింపుము.

అందు శ్రీ రంగాచార్య భాష్యము :—

ఈ మంత్రమును-దీని తరువాతనున్న మంత్రములును-ఉపాసింపఁదగిన పరమ పురుషునుద్దేశించి-ఉపాసకుఁడు కావింపఁదగిన ప్రార్థనమును తెలుపుచున్నవి.

ఇందు సత్యశబ్దముచేత పరబ్రహ్మమే చెప్పఁబడు చున్నది, కాని వేదాంత దేశికాదులచేతఁజెప్పఁబడిన జీవుఁడుకాదు.

ప్రకృతియను నామాంతరముగల మాయవలన పుట్టిన భోగ్యాదిజడరూపమును, దానికంటెవేరగు విశుద్ధ జ్ఞానానంద లక్షణ చిద్రూపమును, (జీవరూపమును) అగు వస్తుజాతము-సూక్ష్మ-చిదచిత్తులు-శరీరముగాఁగల పరమాత్మకు ఆవరణదశభూతమై,స్పృహణీయమగుటచేత-హిరణ్మయ పాత్రముగాఁజెప్పఁబడినది,

హిరణ్య వికార భూత తిరోధాయక పాత్రమువంటి జడ-జీవ-వస్తుజాతముచేత - సత్యమగు పరబ్రహ్మమవగు నీయొక్క ముఖము-అనగా; ప్రాప్తి ద్వారమగు-జ్ఞాన మార్గలక్షణమగు సత్ దర్శనము-ఆచ్ఛాదింపఁబడినది. ఆదిత్య శరీరక - తన్మండలాంతర్వర్తివగు భగవానుఁడా! నీవు-మాకు సమీచీనమగు నీదర్శనము యొక్క ప్రవృత్తి సిద్ధికొఱకు-సద్దర్శన లక్షణమగు భవత్ప్రాప్తి ద్వారమును-అడ్డులేని దానినిగాఁజేయుము. అనఁగా; సద్దర్శనమును వారించుచు, అసద్ దర్శనమునందు ప్రవర్తింపఁజేయుటకు హేతువగు రాగమును తొలఁగింపుము" అనిభావము.

భగవత్ప్రాప్తి విరోధి-బాహ్యవిషయ నివృత్తియు-భగవత్ ప్రాప్తి [హేతు] జ్ఞానమార్గ ప్రవృత్తియు-అను నీరెండును-భగవదధీనములై యుండుటవలన-వానికొఱకు భగవంతుఁడే యిచట ప్రార్థింపఁదగి యున్నాఁడు. ఈ యంశమును భగవంతుఁడు-స్వయముగానే తన గీతయందుపదేశించి యున్నాఁడు.

"దైవీ హ్యేషాగుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా
మామేవ యేప్రపద్యన్తే మాయా మేతాం తరన్తి తే"
[గీ 7 అ. 14 శ్లో.]

"సత్వ-రజస్తమో గుణాత్మికయగు ఈ నామాయ-తరించుటకు శక్యముగానిదై యున్నది. ఎవ్వరు నన్ను సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొందురో, వారీమాయను తరించెదరు".

ద్వైతభాష్యము :— [శ్రీ మదానందతీర్థ భగవత్పాదాచార్య విరచితము.] మీఁది మంత్రములయందు ప్రతిపాదింపఁబడిన మోక్షము-భగవత్ ప్రసాదము వలననే కలుగవలసియున్నది, కావున భగవదను గ్రహమునకు కారణము కాఁదగు భగవత్ ప్రార్థనము-క్రింది మంత్ర పంచకమునందు ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

హిరణ్మయపాత్రమగు సూర్యమండలముచేత-సత్య స్వరూపుఁడగు విష్ణునియొక్క ముఖము-కప్పఁబడి యున్నది. పూర్ణుఁడవగు పరమాత్మా! నీవు-సత్య స్వరూపుఁడవగు నిన్ను ధరించుచున్న భక్తుఁడ నగు నాకొఱకు-ఆమండలమును తెఱచి. నీసందర్శనము నొసఁగుము.

అందు జయతీర్థ భిక్షు విరచిత భాష్య వివరణ సంగ్రహము :—

అధికార యుక్తుఁడగు శిష్యునికొఱకు-ఇట్లు పరమాత్మ స్వరూపమును నిరూపించి-పరమాత్మ సాక్షాత్కారము-మోక్షసాధనమని పూర్వగ్రంథమునఁదు తెలుపఁబడినది. ఆ యీశ్వర సాక్షాత్కారము కూడ శ్రవణాది మాత్రమున కలుగునది కాదు. మోక్షముకూడ-సాక్షాత్కార మంత్రమున కలుగునదికాదు. ఈశ్వర సాక్షాత్కారమును-తదుపరి మోక్షమునుగూడ భగవత్ప్రసాదము వలననే కలుగును. కావున శ్రవణాదికము నొనర్చిన వ్యక్తికూడ-సాక్షాత్కారముకొఱకును, సాక్షాత్కా-

రము నొందిన వ్యక్తికూడ-మోక్షముకొఱకును-భగవంతునెట్లు ప్రార్థింప వలయునో తత్ ప్రకారము ప్రదర్శించుటకు "హిరణ్మయేన పాత్రేణ" ఇత్యాది మంత్రములు ప్రదర్శింపఁబడుచున్నవి. బంగారు కలశమువలె ప్రకాశించుచున్న సూర్యమండలము చేత-ఆమండలమునందున్న, సత్యస్య = విష్ణువుయొక్క, ముఖమ్ = సమస్త శరీరమును, ఆచ్ఛాదింపఁబడియున్నది......

"ఇచ్చట-పూర్ణత్వమువలన పరమాత్మయే "పూషన్" అని చెప్పఁబడెను, గాని సూర్యుఁడు చెప్పఁబడుటలేదు" అని గ్రహింపవలయును.

<u>స్వాభిప్రాయము</u> :—

ఆయా మతములు - ఏతన్మంత్రమునందలి - పదముల నిట్లు వ్యాఖ్యానించుచున్నవి.

అద్వైతము, హిరణ్మయ పాత్రము = సూర్యమండలము :—

సత్యమగు పురుషుఁడు = సూర్యమండల స్థితుఁడును, కల్యాణ విగ్రహుఁడును, (పరమాత్మయొక్క లీలా విగ్రహమును) అగు అపర (కార్య) బ్రహ్మము

(కొందఱి మతమున-హిరణ్యగర్భుఁడు)

ముఖము = ద్వారము.

పూష = సూర్యుఁడు.

విశిష్టాద్వైతము :— (వేదాంత దేశిక-కూరనారాయణముని-మతమునందు)

హిరణ్మయ పాత్రము = రాగ హేతువగుటచేత హిరణ్మయమునకు (బంగారమునకు) సదృశ మగునదియు, పరమాత్మయందు లగ్నమగు మనోవృత్తిని విరోధించునదియు, కర్మకు వశపడినదియు, అగు భోగ్య విషయవర్గము.

సత్యపురుషుఁడు = శుద్ధజీవుఁడు.

ముఖము = ముఖమువంటి జీవునిమనస్సు.

పూష = ఆదిత్యాంతర్యామియగు పరమాత్మ-ఆశ్రిత పోషణ స్వభావుఁడు.

(అందు శ్రీ రంగాచార్య మతమునందు) :—

హిరణ్మయపాత్రము = ప్రాణులచేత కోరఁదగిన-జడ-జీవ-వర్గము.

సత్య పురుషుఁడు = పరమాత్మ.

ముఖము = జ్ఞానమార్గ లక్షణమగు భగవత్ ప్రాప్తి ద్వారము.

పూష = ఆదిత్యుఁడు శరీరముగాఁగలిగి ఆదిత్యమండలమునందుండు భగవంతుఁడు.

<u>ద్వైతము</u> :—

హిరణ్మయపాత్రము = సువర్ణమువలె ప్రకాశించునదియు, భూమియందున్న రసములనుపానముచేయుటచేత పాత్రమని చెప్పఁబడునదియునగు సూర్య మండలము. సత్యపురుషుఁడు = సద్గుణపూర్ణుఁడగు పరమాత్మ, ముఖము = పరమాత్మ యొక్క శరీరము, పూష = పూర్ణుఁడగు పరమాత్మ.

స్వాభిప్రాయమున తత్త్వ విమర్శ :—

అవ్యక్తములగు పృథివ్యాది పంచభూతములయొక్క సారాంశము పరమార్థ సత్యము కాకున్నను, కొన్ని కారణముల వలన సత్యమని బృహదారణ్యకమునందు చెప్పఁబడినది, మఱియు నిం దిట్లు చెప్పఁబడినది. "ఈ యాదిత్యమండలమునందు అవ్యక్త భూత సారాంశమగుటచేత-సత్యమగు సూర్యభగవానుఁడును, ఈ దేహమునందున్న దక్షిణ నేత్రమునందుఁగల విజ్ఞాన స్వరూపుఁడగు జీవుఁడును-ఒకరియందొకరుంచఁబడి యున్నారు. అది యెట్లనఁగా: ఆ సూర్యుఁడు కిరణములచేత-అధ్యాత్మరూపమగు నేత్రమునందును, ఈ జీవుఁడు ప్రాణములచేత అధిదైవ స్వరూపమగు సూర్యుని యందును, ఉంచఁబడి యున్నారు. ఇట్లు తెలిసికొని నిరంతరమును గూడ నుపాసించు జీవుఁడు-ఎప్పుడీ శరీరమును విడువఁగోరునో-అప్పుడు ఈ చాక్షుష పురుష స్వరూపుఁడగు ఆ సూర్యుఁడు-తనకిరణముల నుపసంహరించుకొని-కేవల తటస్థమగు రూపముతో నుండును. అప్పుడీ విజ్ఞానమయ జీవుఁడు-ఈ మండలమును చంద్రమండలమునువలె సులభముగా చూడఁగలుగును. ఇట్లు-ఆదిత్యపురుష - అక్షిపురుషుల నొకటిగాఁదెలిసికొని యుపాసించు మనుష్యుని సూర్యకిరణములు బాధింపఁజాలవు"

* * * *

[బృహ-సప్తమాధ్యాయ పంచమబ్రాహ్మణము. ౧]

మీఁదివాక్యములవలన-ఆదిత్యమండలాంతర్గతుఁడగు పురుషుఁడును, అక్షియందున్న పురుషుఁడును-సత్యమును-ఏకమును అగు ఆత్మయొక్క సంస్థాన విశేషములగు అంశములై యున్నారు.

కావున-ఉపాసకుని కుడికంటి యందున్న విజ్ఞానమయ పురుషుఁడును-ఆదిత్యమండలము నందున్న పురుషుఁడును ఒక్కఁడే యగుచున్నారు. ఈ రూపము-సాకారమై యున్నను-సూక్ష్మమును-శ్రేష్ఠమును, నిర్మలమును, తేజోమయమును, ప్రాప్యమును-అగుచుండును.

శుక్ల యజుర్వేదీయమగు బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందున్న విద్యల (ఉపాసనల) యందు "అక్షి పురుషవిద్య" అను నుపాసన యందీ యంశమును పాఠకులు పరిశీలించునది. ఈ మంత్రముచేత ఆదిత్యమండలమునందు పరమాత్మయొక్క లీలావిగ్రహ రూపుఁడగు ఆదిత్యపురుషునియొక్క, (సూర్యదేవునియొక్క, లేక హిరణ్యగర్భునియొక్క), దివ్య సందర్శనము కోరఁబడు చున్నదని అద్వైత పరములగు కొన్ని వ్యాఖ్యలు చెప్పుచున్నవి. ఈ సూర్య మండలముకూడ-సత్యలోకమగు బ్రహ్మలోకమునకు ద్వారమై యున్నది. కావున కొన్ని యద్వైతవ్యాఖ్యలు-బ్రహ్మలోకమునకు ద్వారము యాచింపఁబడుచున్నదని చెప్పుటకూడ-సమీచీనమే యగుచున్నది. "ఉపాసకుఁడు అర్చిరాది లోకములనుండి-సూర్య లోకమున కరిగి అచ్చటినుండి సత్యలోకమని చెప్పఁబడునది యగు బ్రహ్మలోకమును పొందును" అని శ్రుతులయందు సిద్ధాంతీకరింపఁబడినదిగదా!

విశిష్టాద్వైత భాష్యములు :— సూక్ష్మ - చిదచిత్తులు శరీరముగాఁగలదియు, సవితృ మండల మధ్యవర్తియు, పరమాత్మయు అగు నారాయణునియొక్క దివ్యకల్యాణ విగ్రహముయొక్క సందర్శనమే-ఇచట కోరఁబడు చున్నదని చెప్పుచున్నవి.

ఈ విగ్రహము - అప్రాకృతమును - దివ్యమును-ఆకారయుక్తమును - అగుచున్నది. అద్వైత భాష్యములయందు ప్రతిపాదింపఁబడిన ఆదిత్యమండలస్థిత-పురుషరూపముకూడ-కల్యాణతమమును, అప్రాకృతమును, దివ్యమును-అగుచు సాకారమే యగుచున్నది.

ద్వైతమునందుఁగూడ - సూర్య మండలము నందున్న శ్రీ విష్ణుని దివ్యమంగళ విగ్రహ సందర్శనముకొఱకు శ్రీ విష్ణువే ప్రార్థింపఁబడుచున్నట్లు చెప్పఁబడినది.

ఇట్లు-ఈ మంత్రముచేత-సందర్శింపఁగోరఁబడిన పురుష స్వరూపము - సగుణము -సాకారము-సూర్యమండల స్థితము-అగు

చుండుటవలన-తత్సందర్శనమును గోరునవియగు శ్రుతములన్నియు గూడ నిచట ఏకత్వము-సిద్ధించినది.

అయినను-అద్వైత సరణియందు, కర్మ-ఉపాసనా-సముచ్చయ-కర్త చేత-అంతకాలమునందు ప్రార్థింపఁబడిన-సగుణమును, సాకారమును-అగు-ఈ పురుషస్వరూపము (ఈ మంత్రమునందు సత్యమని చెప్పఁబడినను,) పారమార్థికమగు సత్య బ్రహ్మ స్వరూపము కాదు. ఉపాసకుఁడీ మంత్రముచేత సాకారమగు సగుణ బ్రహ్మస్వరూపమునే సందర్శింపఁగోరుచున్నాఁడనునది-అద్వైతాభిప్రాయమై యున్నది. ద్వైత-విశిష్టాద్వైతములయందు-ఈ పురుష స్వరూపమే-పారమార్థికమగు సత్య స్వరూపమగుచున్నది.

ఈ మతద్వయమునకు సందర్శింపఁదగిన స్వరూపము-శ్రీ విష్ణుని కల్యాణ విగ్రహమే యగుటవలన-ఆదర్శనములు-ఇట్లు చెప్పుట సమంజసమే యగును. అద్వైతమునకు ముఖ్యగమ్యమగు స్వరూపము-సాకారమును,దృశ్యమును, అగు దేవతాస్వరూపముకాదు. అది-సజాతీయ, విజాతీయ, స్వగత, భేదరహితమగు సచ్చిదానంద భూమ (నిర్గుణ-బ్రహ్మ) స్వరూపమై యున్నది. అది-స్వాత్మయే యగును. ఉపాసకుల కీయంశము-అనుభవముచేత నెఱుఁగఁబడదు. కావుననే ఉపాసకులకు-లోకాంతరగమనమును, సాకార పురుషుని-సాలోక్య-సామీప్య-సారూప్య-సాయుజ్య-సంపదయు, లభించును. బ్రహ్మాత్మజ్ఞానైక నిష్ఠులకు లోకాంతర గమనము సంభవించునది కాదు, ఆవశ్యకమును కాదు. అతఁడు బ్రహ్మమాత్రమే యగుచుండునని తెలియునది.

మూ॥ పూషన్నేకర్షే, యమ, సూర్య, ప్రాజాపత్య,
వ్యూహ రశ్మీన్ సమూహ తేజో యత్ తే,
రూపంకల్యాణ తమం తత్తే పశ్యామి
యోఽసావసౌ పురుషస్సోఽహ మస్మి॥ ౧౬

శా॥ ఓ యేకర్షి! ప్రజాపతి ప్రియసుతా! ఓసూర్య! ఓయీ యమా!
ఓయీపూష!స్వరశ్మిలన్ దిగిచి-నీజ్యోతిన్ సమూహింపు,మే
నాయానంబినుమంతలే, కపుడు కల్యాణాధిక శ్రేయమౌ
నీయా రూపముఁగాంతు, "ఆ పురుషుఁడే నేనౌచు నున్నా"
నహో!

పద :— పూషన్-ఏకర్షే-యమ-సూర్య-ప్రాజాపత్య-వ్యూహ-రశ్మీన్-సమూహ-తేజః - యత్-తే-రూపమ్ - కల్యాణతమమ్-తత్-తే-పశ్యామి-యః-అసౌ-పురుషః-సః-అహమ్-అస్మి.

ప్రతి :— పూషన్=ఓ జగత్పోషకా! ఏకర్షే=ఒక్కడవై సంచరించు వాఁడవగు రవీ, యమ=సర్వమును శిక్షించు వాఁడవగు అర్యమా, సూర్య=సూర్యుఁడా, ప్రాజాపత్య=ప్రజాపతి పుత్రా, రశ్మీన్=కిరణములను, వ్యూహ=తొలఁగింపుము. తేజః=కాంతిని, సమూహ=ఉపసంహరింపుము, తే=నీయొక్క, యత్=ఏ, రూపమ్=రూపము, కల్యాణతమమ్=మిక్కిలి శుభమైనదో, తత్=ఆరూపమును, తే=నీయొక్క [ప్రసాదమువలన] పశ్యామి=చూచెదను, అసౌ=నీమండలమునందున్న యీ పురుషుఁడు, యః=ఎవఁడో, సః+అసౌ+పురుషః=అయీపురుషుఁడు అహమ్=నేను, అస్మి=అగుచున్నాను.

శాంకరభాష్యము :— జగత్తును పోషించుటవలన పూషవు, తిరుగుటవలన ఏకర్షివి, సర్వమును నియమించుట వలన యముఁడవు, కిరణములను-ప్రాణములను-జలములను-స్వీకరించుట వలన సూర్యుఁడవు, ప్రజాపతియొక్క సంతతియగుటవలన ప్రాజాపత్యుఁడవు అగుచున్న సూర్య భగవానుఁడా! నీ కిరణములను తొలఁగింపుము. తపింపఁజేయునది యగు నీతేజస్సు నుపసంహరించి-ఒక్కటిగాఁజేయుము.

నీ యనుగ్రహము వలన-అత్యంత శోభనమగు నీరూపమును చూచెదను. భూః, భువః, సువః, అను వ్యాహృతులచేత చెప్ప బడుచున్న పాదములు, బాహువులు, శిరస్సు, అను అవయవ

ములు గలిగి పురుషాకారమును గలిగి యుండుటవలనఁగాని ప్రాణ, బుద్ధి, స్వరూపముచేత జగత్తు నందంతటను పూర్ణుఁడై యుండుట వలనఁగాని, శరీరమను పురమునందు శయనించుటవలనఁగాని, పురుషుఁడని చెప్పఁబడుచు "ఈ యాదిత్య మండలమునందున్న ఏయీ పురుషుఁడున్నాడో, ఆపురుషుఁడు నేనగుచున్నాను." కావున నిన్ను నేనుభృత్యునివలె యాచించువాఁడనుగాను" అని మంత్రము నందు ప్రార్థింపఁబడియెను.

[ఇందు చెప్పఁబడిన పురుషుఁడు-సాకారమును, సగుణ మును, అగు కార్యబ్రహ్మమే యగుచున్నాఁడు. ఉపాసకులు సంద ర్శింపఁదగినది-సాకారమగు దివ్యమంగళ విగ్రహమే యగును గదా!]

ఈశావాస్య దీపిక :—

''ప్రసిద్ధమును-స్వయంజ్యోతి స్వభావమును-కల్యాణతమమును అగుచు-ఆదిత్యమండలమునందు పరోక్షముగానున్న పురుషుఁడే 'నేను' అను జ్ఞానమునకు-ఆలంబనముగా గలవాఁడనై యున్నాను'' అని అర్థము.

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

''స యశ్చాయం పురుషే, యశ్చాసావాదిత్యే, సఏకః''

''ఈ జీవునియందున్న పురుషుఁడును-ఆదిత్యునియందున్న పురుషుఁడును ఒక్కఁడే''

అనఃఘాచార్య భాష్యము :—

ఏకర్షే = ముఖ్యజ్ఞానమా! సూర్య! = పండితులచేత తెలియఁదగినవాఁడా! ''ప్రాజాపత్య'' అనఁగా హిరణ్య గర్భుఁడు-అతనికి వేదము నుపదేశించుటచేత ప్రియుమైన వాఁడా!

''సూర్యమండలాది ప్రతీకముల యందున్న పురుషుఁడవగు నీవును, నా హృదయము నందున్న పురుషుఁడును-ఒక్కఁడే యగుచున్నాడు. కావున జ్యోతీ రూపుఁడవగు నిన్ను సందర్శింప గోరుచున్నాను'' అని భావము.

విశిష్టాద్వైతభాష్యమున - కూర నారాయణముని వాఖ్య :— ఈ మంత్రముకూడ-తిరుగ ఆదృష్టిచేతనే చూడఁదగిన బ్రహ్మ స్వరూప మునే విశేషించుచు-తద్దర్శనమును, తత్సాధనమును, ప్రార్థించు చున్నది.

ఆశ్రితులను పోషించువాఁడవును, అద్వితీయుఁడవును, అతీంద్రియములగు అర్థములను జూచువాఁడవును, సర్వాంతర్యామి

వియు. సూర్యుఁడవును, అనఁగా, స్వభక్తులబుద్ధులను లెస్సగా ప్రేరణచేయువాఁడవును, ప్రజలకు పతివియు, లేక ప్రజాపతియగు చతుర్ముఖునియొక్క సుతులగు ప్రాజాపత్యుల కంతర్యామివియు, అగు పరమాత్మా! భవదీయ దివ్యరూప దర్శనమున కుపయోగింపని ఉగ్రములగు నీకిరణములను తొలగింపుము. దర్శనౌపయికమును, ప్రభాత్మకమును, సౌమ్యమును, అగు తేజస్సును స మూ హీ క రింపుము. (ఒక్కచోఁజేర్పుము) "ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్" ఇత్యాది శ్రుతులయందు ప్రసిద్ధమగుచు సౌందర్యాది గుణాతిశయము చేత ప్రియతమమును, కల్యాణతమమును, అనఁగా శుభా శ్రయ భూతమును, అగు నీదివ్య రూపమును-అర్జునాదులవలె నేను చూడ వలసియున్నది.

ఈశ్రుతియందు, "సోఽహమస్మి" అనుచోట-అ హం గ్రహముచేత-అంతర్యామియే (పరమాత్మయే) అనుసంధింపఁబడు చున్నాఁడు.అసౌ-"అసౌ-వీఁడు-వీఁడు"-అని రెండుమారులుచెప్పుట ఆదరార్థమని తెలియవలయును. లేదా, ఈ శబ్దములను వేరుపఱచి-యత్-తత్-అను శబ్దములతో-ఇట్లన్వయింప వలయును. "యః-అసౌ-పురుషః-సోఽసౌ-అహమస్మి"

ఇచ్చట-అహంశబ్దము-జీవద్వారమున తదంతర్యామియగు పరమాత్మనే చెప్పునని తెలియునది. కాఁగా-ఈపురుషుఁడు-ఎవఁడో ఆయీపురుషుఁడు-నాయందు అంతర్యామియగు పరమాత్మయై యున్నాఁడు. అనునర్థమును గ్రహించునది.

శ్రీరంగాచార్య భాష్యము నందీయంశము మిక్కిలి విపులీక రింపఁబడి యున్నది. విశేషములును గలవు. జిజ్ఞాసువులు దానిని పరిశీలించునది. గ్రంథవిస్తర భీతిచేత నందలి విశేషము లిచట చేర్పఁబడుట లేదని విన్నవించుచున్నాను. కాని అందున్న వానిలో ఒక్కవిశేషమును మాత్రము సంగ్రహముగాఁబ్రదర్శింతును.

"యఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషోదృశ్యతే" (బృహ 1-6-6), ఇత్యాది శ్రుతులయందు చెప్పఁబడిన స్వరూ

పముగల-ఆదిత్య మండలాంతర్వర్తియగు ఏ పురుషుఁడుకలఁడో వాఁడే నేను-అగుచున్నాను: "తదాత్మకుఁడను" అనఁగా, "అతఁడే ఆత్మగాఁగలవాఁడను" అగుచున్నాను. అనునర్థము నెఱుఁగు నది-పరమాత్మకు శరీరమగు జీవుఁడు పరమాత్మకంటె వేరయి నను, తదాత్మకుఁడగుట "విరుద్ధము కానేరదు".

ద్వైతభాష్యము :—

(16) పూర్ణుఁడవును, ప్రధాన జ్ఞానముగలవాఁడవగుటచేత "ఏకర్షి" అనిచెప్పఁబడిన వాఁడవును, లేక "ఏకర్షి" అనునామము గల మునియందు అంతర్యామివై యున్నవాఁడవును, సూర్యాం తర్గతుఁడవై, సూర్యశబ్దవాచ్యుఁడవైనవాఁడవును, బ్రహ్మదేవుని చేతనుగూడ పొందఁదగిన వాఁడవగుటచేత ప్రాజాపత్యనామమ్మును ధరించిన వాఁడవును, అగు పరమాత్మా! నీవు మాయొక్క స్వరూప జ్ఞానమును విస్తరింపఁజేయుము. తేజస్సును-అనఁగా బాహ్య జ్ఞాన మును-విస్తరింపఁజేయుము. అత్యంతమంగళకరమగు ఏరూపము నీకు కలదో-అరూపమును నీయనుగ్రహముచేత నేను చూచెదను.

(17) యః-అసౌ=ప్రసిద్ధుఁడగు ఏ పరమాత్మ-అసౌ= ప్రాణమునందుఉన్న, పురుషః-పరమాత్మయోసః=అపరమాత్మయే హేయుఁడుకానందున అహం శబ్ద వాచ్యుఁడును, సదా ఉండు వాఁడును, జ్ఞాన విషయుఁడును, అగుటచేత అస్మిశబ్దవాచ్యుఁడును, అగుచు-ఉపాసకుల యందున్నాఁడు.

ప్రసిద్ధుఁడగు ఏ పరమాత్మ - ప్రాణమునందున్నాఁడో; ఏ పరమాత్మ-అహమస్మి శబ్దవాచ్యుఁడై ఉపాసకుల యందున్నాఁడో; ఏపరమాత్మ-పూషాది శబ్దవాచ్యుఁడై పూషాదులయందున్నాఁడో, అపరమాత్మ-అధిష్ఠానభేద ప్రయుక్తమగు భేదముగలవాఁడు గాక-ఒక్కఁడే యగుచున్నాఁడు. (ప్రాణాది ప్రతీకముల యందును, నాయందును, అంతర్యామియగు "పరమాత్మ-ఒక్కడే" అని తాత్పర్యము.)

స్వాభిప్రాయము :—

ఉపాసక జీవునియందున్న విజ్ఞానమయ పురుషుఁడును-సూర్యమండలమునందున్న జ్యోతిర్మయ పురుషుఁడును-ఒక్కఁడే యగుచున్నాఁడు. కావున, "నీవే నేనగుచున్నాను" అని చెప్పఁబడినది. ఈ విజ్ఞానమయుఁడును, జ్యోతిర్మయుఁడును, అగు పురుషుఁడు-పరమాత్మయగు నిర్గుణ బ్రహ్మముకాఁడనియు, సగుణ బ్రహ్మమనియు, గ్రహించునది. ఉపాసకులు-సగుణ బ్రహ్మమగు దేవతయొక్క సాలోక్యమును (దేవతయున్న లోకమునందుండుటను) సామీప్యమును (దేవతయొక్క సన్నిధియందుండుటను) సారూప్యమును (దేవతతో సమానమగు రూపమును గలిగియుండుటను) పొందుదురు. ఆత్మ జ్ఞానులగు బ్రహ్మనిష్ఠులే-నిర్గుణ బ్రహ్మ స్వరూపులై యుందురు. అద్వైతము-సాలోక్య-సామీప్య, సారూప్య, సాయుజ్య రూపములగు మోక్షములను వ్యావహారిక సత్యములుగా నంగీకరించును బ్రహ్మ స్వరూపస్థితిని-పారమార్థిక సత్యమగు మోక్షముగా నిరూపించును. బ్రహ్మ-విష్ణు-శివాది రూపములు పరమాత్మయగు నిర్గుణబ్రహ్మము యొక్క-దివ్యములగు సగుణ బ్రహ్మ స్వరూపము లగుచున్నవి. కావున ఆయా దేవతలయొక్క సాలోక్య-సామీప్య-సారూప్య-సాయుజ్యములగు ముక్తులు - క్రమముగా పరమాత్మయగు నిర్గుణ బ్రహ్మ స్వరూపస్థితిని సంఘటించుటవలన, క్రమముక్తి హేతువులగునవి-

ఉపాసకులకు-ఉపాస్యములే యగునని తెలియునది.

మూ॥ వాయు రనిలమమృత మథేదం భస్మాన్తగ్ం శరీరమ్
ఓం క్రతోస్మర, కృతగ్ంస్మర, కృతోస్మర, కృతగ్ంస్మర॥౧౭॥

గీ॥ ప్రాణ మమృతానిలప్రాప్తిఁబడయుఁగాత!
మేనుహుతమయి భస్మాంత మౌనుగాత!
ఓం క్రతూ! నన్ను స్మరియించు చుండుమయ్య!
యేనొనర్చిన కృతినిస్మరింపుమయ్య!

పదవిభాగము :— వాయుః-అనిలమ్-అమృతమ్-అథ-ఇదమ్ - భస్మాన్తమ్ - శరీరమ్-ఓమ్-క్రతోః స్మర-కృతమ్-స్మర-క్రతో-స్మర-కృతమ్-స్మర.

ప్రతి :— వాయుః = ప్రాణవాయువు, అమృతమ్= మరణ రహితుఁడగు, అనిలమ్ = సర్వాత్మకుఁడగు వాయువును (సూత్రాత్మను) పొందుఁగాక! అథ=పిమ్మట, ఇదమ్=ఈ శరీరమ్=స్థూలశరీరము, భస్మాన్తమ్=భస్మమే అంతముగాఁగలది. (బూడిదెగా చేయఁబడినది) అగుఁగాక! ఓమ్=ఓంకారవాచ్యుఁడవగు అగ్నీ, క్రతో=సంకల్పాత్మకా! స్మర=నన్ను స్మరింపుము, కృతమ్=నేనొనర్చిన ఉపాసనాదికమును, స్మర = స్మరింపుము (మఱియు, క్రతోస్మర, కృతంస్మర, సంకల్పాత్మకా....స్మరింపుము.

తాత్పర్యము :— శరీరమునందున్న ప్రాణము సర్వాత్మకమగు ప్రాణమునొందునుగాక! ఈ శరీరము-బూడిదయగుఁగాక! సంకల్పాత్ముఁడవగు అగ్నిదేవా! నన్నును, నేనొనర్చిన-ఉపాసనాదికమును మఱువకుము.

శాంకరభాష్యము :—

ఇప్పుడు మరణించుచున్న (శరీరమును విడుచుచున్న) నాయొక్క ప్రాణము ఆధ్యాత్మ విభాగమును విడిచి-అధిదైవతాత్మయు, సర్వాత్మకుఁడును, అమృతుఁడును, అగు సూత్రాత్మను పొందునుగాక అనిభావము. మీఁది మంత్రమున లేకున్నను, "ఈ లింగశరీరము-జ్ఞాన-కర్మలచేత సంస్కరింపఁబడినదై ఈ స్థూల శరీరమునుండి ఉత్క్రమించును (మీదికి వెళ్లును) గాక!" అను నభిప్రాయముకూడ మార్గయాచన సామర్థ్యమువలన లభించునని గ్రహించునది. తరువాత "ఈ శరీరము-అగ్నియందు హుతమై భస్మమే అంతముగాఁగలది యగుఁగాక!" అని యర్థము. ఉపాసన ననుసరించి "ఓం ప్రతీకాత్మకుఁడగుటవలన-సర్వాత్మకుఁడగు అగ్ని-బ్రహ్మముకంటె అభిన్నుఁడు" అను నభిప్రాయమున-ఓంకారముచేత చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

"ఓ సంకల్పాత్మకుఁడగు అగ్నీ! నా విషయమును స్మరింపఁదగిన కాలము వచ్చినది. కావున నేనింతవఱకును చేసిన యుపాసనమును స్మరింపుము. నేను బాల్యమునుండియు చేసిన కర్మను గూడ స్మరింపుము" అని చెప్పఁబడినది-ఇందు రెండవమారు చెప్పినది ఆదరము కొఱకు.

ఉవటాచార్య కృతభాష్యము :—

ఇట్లు బ్రహ్మోపాసనము నొనర్చిన యోగికి-శరీర పాతోత్తర కాలమునందేమగునో దాని నీమంత్రము చెప్పుచున్నది. వాయువనగా నిచట-ఏకాదశేంద్రియములు-పంచభూతములు-జీవాత్మ [11 + 5 + 1 = 17] అను సప్త దశలింగమగు సూక్ష్మ శరీరమని గ్రహించునది.

ఈశావాస్య దీపిక :—

హిరణ్మయేన-అను మంత్రమునుండి-తుది వఱకునుగల మంత్రములను-కర్మోపాసనా సముచ్చయ కర్తయగు పురుషుఁడు నిత్యమును పఠించుచు-ధ్యానింపవలయును.

ఓమ్ = ఓంకారముచేత తెలుపఁదగిన-ఈశ్వరునికంటె-అభిన్నుఁడవగునో ఆదిత్యుఁడా!

ఈశావాస్య రహస్య వివృతి :—

ఈ మంత్రము-బ్రహ్మవేత్తకు సంబంధించినదికాదు. బ్రహ్మవిదుని ప్రాణములుత్క్రమించువవికావు. అతఁడు దేవతాంతరములను ప్రార్థింపవలసినది లేదు. కావున లోకాంతర గమన యోగ్యుఁడగు యోగియే అంత్యకాలమునందిట్లు దేవతా ప్రార్థనము నొనర్చునని తెలియునది.

"యం యం వాఽపిస్మరన్" అను గీతాశ్లోకముయొక్క అర్థమునిచట భావించునది.

అనంతాచార్య కృతము :—

పదునేడు లింగములుగల ప్రాణము-అధ్యాత్మ పరిచ్ఛేదమును విడిచి అధిదైవత రూపుఁడును, సర్వాత్ముఁడును, సూత్రాత్మయు, అగు ముఖ్యప్రాణము నొందునుగాక! విజ్ఞులు-"వాయుర్వైగౌతమ!" అను బృహదారణ్యక శ్రుతిని పరిశీలించునది.

ఆనందభట్టోపాధ్యాయ కృతము :—

సప్త దశావయవమగు ప్రాణము - అమృతమును, అధి దైవతమును, స్వప్రకృతియు, హిరణ్యగర్భాఖ్యమును, అగు (సమష్టి) ప్రాణము నొందుఁగాక!

ఈ మంత్రమునందు యోగికి-బలభూతమును-సర్వవేదసారమును, సర్వవేదమయమును, అగు అక్షరము-చెప్పఁబడుచున్నది. (అవతేః, ఆప్నోతెర్వా-ఓమ్) రక్షించునది, కావున "ఓమ్" అని చెప్పఁబడును, లేక పొందునది, కావున ఓమ్ అని చెప్పఁబడును. ఈ ప్రణవాక్షరమునకు బ్రహ్మ-ఋషి.

ఛందస్సు-గాయత్రిము.
పరమాత్మ-దేవత.
శబ్ద బ్రహ్మారంభమునందు-వినియోగము.

యాగహోమాదులయందును, శాంతి పౌష్టిక కర్మలయందును, తదితర కామ్యనైమిత్తికాది సర్వకర్మలయందును గూడ-ఓంకారమునకు వినియోగమున్నది.

పరబ్రహ్మమునకు
"ఓమ్"
అనిపేరున్నది.

'ఓం తద్ బ్రహ్మ' అనిగదా: శ్రుతి నిర్దేశము: అపర (కార్య) బ్రహ్మమునకుఁగూడ-ఓంకారమే-వాచకము. తనయందున్న అకార - ఉకార-మకార-అర్ధ మాత్రలచేత (క్రమముగా) బ్రహ్మ-విష్ణు-శివ-పరబ్రహ్మములను బోధించునది యగు నీ ఓంకారమే-అంతకాలమునందు-ఉత్తారకమని తెలియునది.

అద్వైతానందలహరి :—

ప్రాణమనఁగా లింగశరీరము-లేక సూక్ష్మశరీరమను నర్థమును గ్రహించునది. క్రతో: = సంకల్పాత్మకమగు మనస్సా: ఓమ్ = ఓంకారవాచ్యుఁడగు పరమేశ్వరుని, స్మర = స్మరింపుము. ప్రమాదము నొందకుము.

"యాన్తే మతిస్సాగతిః" అంతకాలమునందు-ఏబుద్ధి కలుగునో, అదియేగతి కలుగును. కావున "ఓమనస్సా: నీవుకావించిన ఉపాసనమును, సుకృతమును స్మరింపుము" అని భావము.

విశిష్టాద్వైతభాష్యము :— (వేదాంత దేశిక విరచితము)

తరువాత నీమంత్రమునందు పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము మాత్రమే చెప్పఁబడుచున్నది.

పరిశుద్ధాత్మ-విద్యాకర్మల ననుసరించి - బహు దేశములకు వెళ్లుచుండుటవలన వాయువును, నిలయనము లేకుండుట వలనను, ఎక్కడనుగూడ వ్యవస్థితత్వము లేకుండుట వలననుగూడ-అనిలమును, దేహసంతానము మృతినొందుచున్నను, స్వయముగా మృతి లేనివాడగుటవలన అమృతమును. ఛాందోగ్యమునందు ప్రజాపతి చెప్పిన విధమున పాపములేనివాఁడును, జరలేనివాఁడును, విమృత్యుఁడును, విశోకుఁడును, విజిఘత్సుఁడును, అపిపాసుఁడును, సత్యకాముఁడును, సత్యసంకల్పుఁడును అగుచున్నాఁడు.

శ్రుతి-ఇట్లు-ఆత్మకుఁగల అమృతత్వమును దెలిపి-క్షేత్రజ్ఞుఁ

డగు వీనియొక్క శరీరము అవశ్యమును మరణించునని చెప్పుచున్నది.

అథ=తరువాత, వీనికంటె భిన్నమగు శరీరము భస్మమే అంతముగాఁగలది-లేక, అథ=ఆత్మ-ఉత్క్రమించిన పిమ్మట-శరీరము-భస్మాంతమగుచున్నది.

అనఁగా :— దహింపఁబడుచున్నది, లేక ఖననాదికము చేయఁబడుచున్నది. అను నర్థమును గ్రహించునది.....

ఇట్లు-చిత్తును (పరిశుద్ధ జీవుని) అచిత్తును (జడమగు శరీరమును) దెలిపి-ప్రేరణ చేయువాఁడగు నీశ్వరుని ప్రణవముచేత "ఓమ్" అని ధ్యానించుచున్నది. [ఈమంత్రముచేత-ఉపాసకుఁడు పరమాత్మను ధ్యానింప వలయును.]

తరువాత నీమంత్రము-జ్ఞానయజ్ఞ గోచరుఁడును, క్రతురూపియు, అగు భగవంతుని అభిముఖముగాఁజేసికొని ప్రార్థించుచున్నది. "ఓక్రతూ! (జ్యోతిష్టోమాది క్రియాత్మకా!) భక్తి స్వరూపా! అనుగ్రహ సహితమగు బుద్ధిచేత నన్ను స్మరింపుము, నేనొనర్చిన అనుకూల కర్మను స్వల్పముగానైనను అనుసంధించి-నన్ను రక్షింపుము, లేక, ఇంతవఱకును నీవొనర్చిన అనుకూల్యమును స్మరించి-నీఫే శేషమును పూరింపుము."

ఇందు-ప్రత్యగాత్మ "వాయుః" అని పుంలింగముచేత నుపక్రమింపఁబడినది. కావున అనిలమ్, అమృతమ్, అను పదద్వయమును గూడ పుంలింగముగల దానిని గానే మార్పు నొందింప వలయును.

కూరనారాయణమునివ్యాఖ్య :—

శరీరమును-శుద్ధాత్మను-వేరుపఱచి - వివిక్తుఁడగు ఆత్మను (పరిశుద్ధ జీవుని) అకారవాచ్యుఁడగు పరమ పురుషుని యందు "ఓమ్" అని సమర్పించుచున్నాడు. [విశిష్టాద్వైత పరమగు శ్రీ రంగాచార్యభాష్యమును గూడ వివేకులు పరిశీలింపఁగోరెదను. అందును విశిష్టములగు అనేకాంశములు కలవు.]

ద్వైతభాష్యము :—

వాయురనిల మమృత మథేదం భస్మాన్తగ్ం శరీరమ్ ॥౧౭॥

ఈ శరీరము-విభూతియే అవసానముగాఁగలది. అయినను తదంతర్గతుఁడగు పరమాత్మకు మరణాది దోషములేదు.

ఎలయనిన :— పరబ్రహ్మమే ఆశ్రయముగాఁగల వాయు దేవుఁడుకూడ-అమృతుఁడై యుండునపుడు-శ్రీ పరమాత్మ అమృతుఁడని వేరుగా చెప్పనవసరము లేదుగదా!

ఓం క్రతోస్మర కృతగ్ం స్మర ॥౧౮॥.

ఓమ్=తత్త్వాది గుణపూర్ణుఁడవగుటచేత ఓంకార శబ్ది వాచ్యుఁడవును, క్రతో=జ్ఞానరూపుఁడవును అగు పరమాత్మా! స్మర = అనుగ్రహింపుము, కృతమ్=నాచేత నొనర్పఁబడిన ధ్యానాది కర్మను, స్మర=స్మరింపుము, ఆకర్మను స్మరించి-నాయందు అనుగ్రహము నుంచుటకు ఉన్ముఖుఁడవు కమ్ము.

స్వాభిప్రాయము :—

"లింగ శరీరమునకుపలక్షణముగా గ్రహింపఁబడిన ప్రాణము-ఈ మంత్రమునందు వాయుశబ్దముచేత-చెప్పఁబడినది" అని అద్వైతభాష్యములు చెప్పుచున్నవి. వాయు శబ్దమునకు ప్రాణమే ముఖ్యార్థమై యున్నది.

విశిష్టాద్వైతమున - వాయు-అనిల-అమృతశబ్దములకు పరిశుద్ధాత్మ-అర్థముగాఁజెప్పఁబడియెను, ద్వైతమున-వాయు-శబ్దము చేత-వాయుదేవుఁడు చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ఈ మంత్రము-అంతకాలమున స్మరింపవలసినదను సంశము సర్వాభిమతమను సంశము విజ్ఞులు గ్రహింతురుగాక! త్రిభాష్యములయందును, "వాయురనిలమమృతమ్" అను పదములకు క్రింది తీరున నర్థములు చెప్పఁబడినవి.

అద్వైతము :— ప్రాణము-సూత్రాత్మను పొందునుగాక.

విశిష్ట :— పరిశుద్ధాత్మ వాయువు-అనిలము-అమృతము-అగుచున్నాఁడు.

ద్వైతము :— వాయువుకూడ అమృతుఁడే.

శ్రీ శాంకరభాష్యావతరణిక :—

తిరుగనింకొక మంత్రముచేత (ఉపాసకుఁడు) మార్గమును యాచించుచున్నాఁడు.

మూ॥ అగ్నేనయ సుపథారాయే
అస్మాన్విశ్వానిదేవ వయునాని విద్వాన్
యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణ మేనో
భూయిష్ఠాంతే నమఉక్తింవిధేమ ॥౧౮॥.

గీ॥ ద్రవిణ భోగమ్ముకై సుపథమ్ముచేతఁ
దీసికొని పొమ్ము మమ్మగ్నిదేవ! సర్వ
కర్మవిదుఁడవు-కుటిలమౌ కలుష మడఁపు,
మొనఁగుదుము నీకు బహు నమస్కృతిఁగొనుమ!

పదవిభాగము :— అగ్నే-నయ-సుపథా-రాయే-అస్మాన్-విశ్వాని-దేవ-వయునాని-విద్వాన్-యుయోధి-అస్మత్-జుహురాణమ్ ఏనః-భూయిష్ఠామ్-తే-నమఉక్తిమ్-విధేమ ॥౧౮॥.

ప్రతి :— అగ్నే=ఓయగ్నీ! దేవా=ఓదేవా! (నీవు) విశ్వాని-సమస్తములయిన, వయునాని = మాకర్మలను, లేక ప్రజ్ఞానములను, విద్వాన్=తెలిసికొనిన వాఁడవై, రాయే=ధనము కొఱకు (కర్మఫలోపభోగముకొఱకు), అస్మాన్=మమ్ములను, సుపథా=మంచిమార్గముచేత, నయ=పొందింపుము, అస్మత్= మానుండి, జుహురాణమ్=వంచనరూపమగు, ఏనః=పాపమును, యుయోధి=తొలఁగింపుము, తే=నీకొఱకు, భూయిష్ఠామ్=అధికమయిన, నమఉక్తిమ్=నమస్కార వాక్యమును, విధేమ=చేయుదుము.

తాత్పర్యము :— ఓ యగ్నిదేవా! నీవు సకల కర్మలన్యు జ్ఞానములను, తెలిసిన వాఁడవు. నీవు ఫలోప భోగముకొఱకు మమ్ములను శోభనమగు మార్గముచేత కొనిపొమ్ము. వంచనాత్మకమగు పాపబుద్ధిని మానుండి తొలఁగింపుము. నీకు పరిచర,

నొనర్పఁజాలము, పరికదా నమస్కారమునుగూడ క్రియాపూర్వక ముగా నొనర్చుటకు శక్తులముకాము. అధికమగు నమోవాక్య మును మాత్రమే సమర్పింతుము.

శాంకరభాష్యము :—

ఓయగ్నీ! ఓదేవా! దక్షిణమార్గమను, ధూమాదిమార్గము-జనన మరణములచేత-రాకపోకలు గలిగియున్నది. ఈ మార్గము చేత సంచరించుచున్న నేను నిర్విణ్ణుఁడనై యున్నాను. కావున మే మొనర్చిన కర్మలను లేక ప్రజ్ఞానములను తెలిసికొని గమనాగమన వర్జితమగు శోభనమార్గముచేత-అనఁగా-ఉత్తరమార్గమను దేవ యాన మార్గముచేత-ధనముకొఱకు-అనఁగా; కర్మఫలము నను భవించుటకొఱకు, మమ్ములను తీసికొనిపొమ్ము.

మఱియు, మానుండి వంచనాత్మకమగు పాపమును తొలఁ గింపుము. పాపము నశించుటచేత మేము పరిశుద్ధులమై యిష్టము నొందెదము. కాని మే మిప్పుడు నీకు బహుతరమగు పరిచర్య నొనర్చుటకు శక్తులముకాము. నీకు నమస్కారమాత్రము చేతనే పరిచర్య నొనర్చెదము.

ఆనందగిరి టీక :—

శ్రీ శంకరులు ఇట్లు మంత్రములను పదశః వ్యాఖ్యానించి, సంక్షేపముగా విచారణము నారంభించుచున్నారు.

శాంకరభాష్యము :— (ఆనందగిరీయ సమ్మిశ్రితము.)

"అవిద్యయా మృత్యుంతీర్త్వా విద్యయాఽమృతమశ్నుతే"

"వినాశేన మృత్యుంతీర్త్వా సంభూత్యాఽమృత మశ్నుతే"

అను వాక్యములనువిని కొందఱు మేమొనర్చిన యర్థము నందు సంశయము నొందుచున్నారు. ఆసంశయమును నిరాక రించుటకు సంక్షేపమగు విచారణమును చేయుచున్నాము.

[ఈ విచారము-ప్రశ్నోత్తర రూపమున తెలుపఁబడుచున్నది.]

ప్రశ్న :— అయ్యా! మీదివాక్యములను వ్యాఖ్యానించుచు మీరు "విద్య" అనఁగా దేవతోపాసనమనియు, "అమృత"మనఁగా ఆపేక్షికమగు మోక్షమనియు, (గౌణములగు) అర్థములను తెలిపి

యున్నారు. "విద్య" అనఁగా "పరమాత్మ విద్య" అనియు, అమృతమనఁగా "ప్రధానమగు మోక్ష"మనియు, ముఖ్యములగు నర్థముల నేల చెప్పఁగూడదో తెలుపుదురా?

ఉ :— పరమాత్మ విద్యకును, కర్మకును, విరోధ ముండుటవలన సముచ్చయము కలుగఁజాలదు. ఉపాసనకును, కర్మకును, విరోధము లేకుండుట వలన-వానికి సముచ్చయము సిద్ధించును. కర్మోపాసనల నాచరించువానికి ముఖ్యమగు అమృతత్వము కలుగదు. కావున నిట్లు చెప్పవలసి వచ్చినది.

ప్రశ్న :— మీరుచెప్పినది బాగుగానేయున్నది. కాని మీరు చెప్పినట్లు బ్రహ్మవిద్యా-కర్మలకు విరోధము మాత్రము-శాస్త్రమువలన తెలియఁబడుటలేదు. కర్మానుష్ఠానమును-బ్రహ్మ విద్యయుఁగూడ-శాస్త్ర ప్రమాణముచేత తెలియఁబడుచున్నట్లు, వానికిఁగల విరోధముగాని, అవిరోధముగాని, శాస్త్రప్రమాణము చేతనే తెలియఁబడవలయును, కాని తర్కమాత్రము చేతనే నిరూపింపఁబడునవి కాఁగూడదు గదా!

అదెట్లనిన :— భూతముల నన్నిటిని హింసింపఁగూడదు. అను శాస్త్రవచనము-"యజ్ఞమునందుమాత్రము పశువునుహింసింప వలయును" అను శాస్త్రవచనముచేత-బాధింపఁబడునట్లు, విద్యావిద్యల సముచ్చయముకూడ-వేరొక శాస్త్రముచేత-బాధింపఁబడ వలయును. అట్లు బాధింపఁబడుటలేదు. కావున బ్రహ్మ విద్యా-కర్మలకు సముచ్చయమే-యుక్తమగును.

భగవత్పాదుల ఉత్తరము :— "దూరమేతే విపరీతే విషూచీ
అవిద్యాయాచ విద్యేతి"

"వివిధములగు గతులుగల విద్యావిద్యలు మిక్కిలి విరుద్ధములు" అను కఠశ్రుతియందు విద్యావిద్యలకుగల విరోధము వినఁబడుచున్నది. కావున బ్రహ్మ విద్యా-కర్మల సముచ్చయము-శాస్త్ర ప్రమాణము గలదికాదు.

ప్రశ్న :— "అవిద్యయా" అను నీమంత్రము యొక్క పూర్వార్థము నందే "విద్యాంచావిద్యాంచ యస్తద్వేదోభయం సహ" అని "విద్యావిద్యల సముచ్చయము" చెప్పఁబడుచున్నందున నిచట మాత్రము వానికి విరోధములేదు" అనియేల చెప్పఁగూడదు?

ఉత్త :— కర్మయొక్క-హేతు, స్వరూప, ఫలములను, (బ్రహ్మ) విద్యయొక్క-హేతు-స్వరూప, ఫలములను, విరుద్ధములై యున్నవి. కావున వానికి సముచ్చయము-చెప్పఁగూడదు. మఱియు ముఖ్య బ్రహ్మ విద్యకును-అవిద్యకును సహసంభవముండదు. కావునను సముచ్చయ విధి-సిద్ధించునది కానేరదు.

ప్రశ్న :— ఒకే సమయమున విద్యావిద్యలకు సంభవము లేకున్నను, ఒకే యాశ్రయమునందు-ఒకదాని తరువాత నింకొకటి క్రమముగా కలుగఁగూడదా?

ఉత్త :— మొదట - అవిద్యయు, తరువాత విద్యయు, సంభవించునను నెడల నీయంశము నంగీకరింతుము, కాని మొదట విద్యయు, తరువాత అవిద్యయు, సంభవించునవి కానేరవు.

ఏ యాశ్రయమునందు విద్యకలిగిన పిమ్మట అవిద్య నశించునో, ఆయాశ్రయమునందు తిరుగ అవిద్య కలుగదు.

అదెట్లనిన :— (మహానసము మొదలగు) ఏ యాశ్రయమునందు-అగ్ని-వేడిగానున్నదను విజ్ఞానము కలుగునో, ఆ యాశ్రయమునందు - అగ్ని - చల్లగానున్నదను, అవిద్యయొక్క ఉత్పత్తిగాని సంశయముగాని మరల కలుగదు గదా! దీని యందున్న 7వమంత్రమునందు "ఏ విజ్ఞానికి-ఈభూతములన్నియుఁ గూడ తానే అగుచుండునో, వానికి-ఆభూతములున్ను, తానును, ఒక్కటియే-అను ఏకత్వ సాక్షాత్కారము-కలుగును. కావున ఆ బ్రహ్మవిదునకు శోకమోహములు కలుగవు" అని విజ్ఞానికి అవిద్యా కార్యములగు శోకమోహాదుల అసంభవము-వినఁబడుచున్నది. కావున బ్రహ్మ విద్యానిష్ఠునియందు అవిద్య-సంభవించునదికాదు.

ప్రశ్న :— విద్య కలిగిన పిమ్మట తిరుగ అవిద్య-కలుగక పోనిండు. కర్మమాత్రము కలుగవచ్చును. విద్వాంసుఁడు కూడ-విజ్ఞాన గ్రంథ వ్యాఖ్యానము-భిక్షాటనము-మొదలగు కర్మలను గావించుచుండుటను మనము చూచుచున్నాము గదా!

ఉత్త :— అవిద్య-సంభవింపనప్పుడు - తదుపాదానమగు కర్మకూడ-సంభవించునది కాదని చెప్పుదుము. అయినను క్రింది యంశమును శ్రద్ధగావినుము.

నీవు-ఏకర్మకు - జ్ఞానముతోడి సముచ్చయమును చెప్పుచున్నావో, ఆకర్మ-చోదనా ప్రయుక్తము గదా! (ప్రేరణచేత జరుపఁబడునది) బ్రహ్మాత్మైక్యమును సాక్షాత్తుగా ననుభవించుచున్న మహాపురుషునకు కోరికయుండదు. కావున అట్టి విజ్ఞానికి మాత్రము చోదన (ప్రేరణ) సంభవింపదు.

సమస్త చోదనలును గూడ కామికే సంబంధించియున్నవి.

శ్లో॥ అకామినః క్రియా కాచిద్ దృశ్యతే నేహ కస్యచిత్
యద్యద్ధి కురుతేజన్తు స్తత్తత్కామస్య చేష్టితమ్॥

"అకామియగు నొకానొక పురుషున కీసంసారమునందు చేయఁదగిన కర్మ-ఏదియు కానుపించునదికాదు. ఈ జంతువు-ఏదిచేసినను కామముచేతనే చేయుచున్నాఁడు" అను స్మృతి వచనముకూడ నీయంశమును నిరూపించుచున్నది గదా!

విజ్ఞాన వ్యాఖ్యానము, భిక్షాటనము, మొదలగు ఏకర్మనతఁడానర్చుచున్నాఁడో, అది-చోదనా ప్రయుక్తము (బ్రహ్మ నిష్ఠనుద్దేశించి-విధింపఁబడినది.)

ఆకర్మకూడ-ఆవిద్వాంసుని శరీరము నిలుచుటకు హేతువగు-అత్యల్పమగు అవిద్య నాశ్రయించియున్న (ప్రారబ్ధ) కర్మశేషమువలనఁగలుగుచున్నది.

ఆ బ్రహ్మవిదునకు ప్రాణ-శరీరములతోడి సంయోగముండువంతవఱకును-అత్యల్పమగు నాకర్మ-అభాసరూపముతో నుండును.

భగవద్గీతయందు చెప్పఁబడిన విధమున "నైవకిఞ్చిత్ కరోమి" "నేనేమియు చేయుటలేదు" అను ననుభవ జ్ఞానము వలనను, కర్మభ్రాంతికి కారణమగు-అవిద్య-కలుగకుండుటవలనను, అవిద్వాంసుఁడు-అభిమానాది కర్మనుగూడ తనయందున్న దానినిగా తలంపఁడు.

ప్రశ్న :— అయ్యా! మీరు మంత్రము లందుఁగల అమృతశబ్దమునకు ముఖ్యమగు అమృతత్వము నర్థముగాఁ జెప్ప కుండుటకును, విద్యాశబ్దమునకు-పరమాత్మ విద్య నర్థముగాఁజెప్ప కుండుటకును, కారణములను చెప్పినారుకారు.

ఉ:—ఇదిగో చెప్పుచున్నాము. వినుఁడు! అమృత శబ్దమునకు-బ్రహ్మైక్య రూపమగు ముఖ్య-అమృతత్వమును-అర్థముగాఁ జెప్పినయెడల "హిరణ్మయేన" ఇత్యాదిమంత్రములచేత ద్వార-మార్గాదియాచనము కుదురదు. "బ్రహ్మవిదుఁడు-బ్రహ్మమే. అతని ప్రాణములు-ఉత్క్రమించునవి = అనఁగా, మీఁదికి వెడలునవి కావు. అతఁడిచ్చటనే బ్రహ్మస్వరూపుఁడగుచున్నాఁడు" అని శ్రుతియందుఁజెప్పబడియున్నది. కావుననే బ్రహ్మవిదునకు ద్వార మార్గాది యాచనము-ఉపపన్నముకాదు. విద్యాశబ్దముచేత-బ్రహ్మ విద్యను గ్రహించిన యెడలను గూడ, ద్వారమార్గాది యాచనము-అనుపపన్నమే యగును. కావుననే - ఇచట చెప్పఁబడిన అమృ తత్వము-ఆపేక్షికమే కాని ముఖ్యమగునది కాదనియు, "కర్మో పాసనలకేగాని, కర్మ-బ్రహ్మవిద్యలకు సముచ్చయము కలుగదు" అనియు, "ఇంతకుముందు మేము వ్యాఖ్యానించినదే సమీచీనమగు మంత్రార్థము" అనియు, చెప్పుచు ఉపరమించుచున్నాము—

["కావుననే విద్యామృత శబ్దములకు ముఖ్యార్థబాధవలన-"గౌణార్థగ్రహణమే-ఇచ్చట యుక్తమగును. వేఱొక యర్థము-సంగతము కానేరదు" అని శంకర భగత్పాదుల భావము.]

ఓం నమోభగవతే రమణాయ.

శ్రీ కూరనారాయణముని వ్యాఖ్యాసహిత-విశిష్టాద్వైతభాష్య సంగ్రహము :— "అగ్ని" అను శబ్దముచేత నిచట చెప్పఁబడు చున్నవాఁడు-భగవంతుఁడే. కావున-అగ్నియగు పరమాత్మను-ఇష్ట ప్రాప్తికొఱకును-అనిష్ట నివృత్తికొఱకును-ప్రార్థించుచున్నాఁడు.

"యస్యాగ్నిశ్శరీరమ్" "ఎవనికి-అగ్ని-శరీరమో" అని అంతర్యామి బ్రాహ్మణము చెప్పుటవలన-పరమాత్మ-అగ్నియే-శరీరముగాఁగలవాఁడగుచున్నాఁడు. కావున మంత్రార్థము సిద్ధించుఁగు నది.

అగ్నే = అగ్నిశరీరక! లేక అగ్రనయనాది గుణయుక్త! సుపథా = ప్రతిషేధ కర్మయొక్క స్పర్శలేనిదగు యజ్ఞముచేయించుట, వేదము నేర్పుట, మొదలగు ఉపాయముచేత-రాయే = విద్యకొఱకు శరీరమును రక్షించుటకును, నిన్నుపూజించుటకును, తగిన ధనముకొఱకు-లేక-అలౌకికమగు జ్ఞాన ధనముకొఱకు-అస్మాన్ = మమ్ములను నయ = ప్రవర్తింపఁజేయుము.

అథవా, సుపథా = అర్చిరాది మార్గముచేత-అగ్ని-పగలు-శుక్ల పక్షము-ఉత్తరాయణము-సంవత్సరము-వాయువు-సూర్యుఁడు - చంద్రుఁడు-విద్యుల్లోకపురుషుఁడు-వరుణుఁడు-ఇంద్రుఁడు - ప్రజాపతి-అను ఆతివాహిక పురుషుల ద్వారమున, రాయే = అలౌకిక సుస్థిరధన స్వరూపుఁడవును, పరమాత్మవును, అగు నిన్ను పొందుట కొఱకు-అస్మాన్ = వేరొక భావముగాని, ప్రయోజనముగాని, గతిగాని, లేని మమ్ములను-నయ = పొందింపుము.

దేవ = విచిత్రమగు జగత్తును సృజించుట-నిలుపుట-సంహరించుట-ఆజగత్తులోపల ప్రవేశించుట-నియమించుట-స్వాశ్రితులను బంధమునుండి విడిపించుట-మొదలగు క్రీడలతోఁగూడిన వాఁడా!

విశ్వాని-వయునాని = ఆయాపురుషుల యోగ్యతగు తగిన చతుర్విధ పురుషార్థోపాయముల నన్నిటిని, విద్వాన్ = తెలిసిన

వాఁడవగు నీవు-అవిద్వాంసులమగు మమ్ము తీసికొని వెళ్లుటకు సమర్థుఁడవై యున్నావు. జుహురాణమ్=కుటిలమగు-అనఁగా బంధనాత్మకమగు, లేక-బాధించునదియగు, ఏనః=చేయరాని దానిని చేయుట - చేయవలసిన దానిని చేయకుండుట - అనుపాపమును, అస్మత్=మానుండి, యుయోధి=వేరుచేయుము, భూయిష్ఠామ్-తే-నమఉక్తిమ్-విధేమ= "నీకంటె వేరొకగతిలేదు" ఇత్యాది(గా) గుణములచేతను, ఆవృత్తిచేతను-నీకొఱకు అధికమైన, నమస్కార వాక్యమును చేయుదుము. "మేము నీకొఱకు మానసికము-కాయికము-అగు నమస్కారమును గావింపకున్నను నమశ్శబ్దమాత్రము చేతనే మమ్మనుగ్రహింపుము" అని "నమఉక్తిమ్" అనుచోనున్న ఉక్తిశబ్దముయొక్క అభిప్రాయము నెఱుంగునది.

విశిష్టాద్వైతపరమగు శ్రీ రంగాచార్యభాష్య సంగ్రహము :—

ఈ మంత్రమును కాణ్వులు పదునెనిమిదవ దానినిగాను, మాధ్యందినులు పదునారవ దానినిగాను పఠించుచున్నారు.

అగ్నే=అగ్నిశరీరక! స్వరూప-సత్తా-స్వభావ-ప్రయోజకమగు అపృథక్ సిద్ధసంబంధముచేత-అగ్ని విశిష్టుఁడవగు భగవంతుఁడా!

"యోఽగ్నౌతిష్ఠన్నగ్నేరన్తరో, యమగ్నిర్నవేద, యస్యాగ్నిశ్శరీరమ్, యోఽగ్నిమన్తరోయమయత్యేషతే అన్తర్యామ్యమృతః." బృ-5-7-5.

అనునంతర్యామి బ్రాహ్మణమువలన-భగవంతుఁడు-అగ్ని శరీరముగాఁగలవాఁడని తెలియుచున్నది. కావున అగ్నికూడ భగవంతునికి శరీరమగుచున్నది.

అర్చిరాది మార్గమున-అగ్నియే-ప్రథమ-ఆతివాహికుఁడు. కావున-అగ్నిద్వారమున-తనను తీసికొని వెళ్లవలసినదని విజ్ఞాపనము చేయుటకు భగవంతుఁడిట్లు సంబోధింపఁబడియెనని తెలియునది. భోగైశ్వర్యము-ధూమాదిమార్గముచేత పొందింపఁబడును. కైవల్యము-ఐశ్వర్య రూపముకాదు. కావున అర్చిరాది మార్గము

చేత పొందింపఁదగిన "భగవత్ప్రాప్తి" అను ధనము-పరమ పురుషార్థ రూపమగు ముక్త్యైశ్వర్యమే యగును.

ద్వైతభాష్యము :—

అంగమును అనఁగా దేహమును నడపుటవలన-అగ్నిశబ్ద వాచ్యుఁడవై, అగ్నియందు విద్యమానుఁడవగు పరమాత్మా! మమ్ములను మంచి మార్గముచేత - మోక్షధనముకొఱకు-తీసికొని పొమ్ము. ఓ పరమాత్మా! సంపూర్ణములైన జ్ఞానములను తెలిసిన నీవు మమ్ములను-అల్పులనుగాఁజేయుచున్న పాపమును మానుండి విడిపింపుము. మేము-నీకొఱకు "నమస్కారము" అను వాక్యమును చేయుదుము. ("నమస్కారము" అని పలుకుదుము)

పూర్ణశక్తి చిదానన్ద శ్రీ తేజః స్పష్టమూర్తయే
మమాత్యధిక మిత్రాయ నమోనారాయణాయతే॥

ఇది-శ్రీ మన్మధ్వభాష్యమునందు, పరమంగళ చరణ శ్లోకము.

స్వాభిప్రాయము :—

[ఏతన్మంత్ర విషయమున త్రిమతములకునుగల ఏకత్వ-వైలక్షణ్యములు] మీఁది మంత్రముయొక్క అర్థమును-ఆయా మతములిట్లు చెప్పుచున్నవి.

అద్వైతము :— మార్గయాచనము కావింపఁబడుచున్నది. అగ్ని దేవత-ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు. అర్చిరాది మార్గముచేత-దేవలోకప్రాప్తి, లేక హిరణ్యగర్భాదిలోకప్రాప్తి, కలుగును. ముఖ్యమగు మోక్షము-అనఁగా; బ్రహ్మైక్యము కలుగునది కాదు.

విశిష్టాద్వైతము :— మార్గము-యాచింపఁబడుచున్నది. అగ్నిశరీరకుఁడగు పరమాత్మ-ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు-అర్చిరాది మార్గముచేత-పరమాత్మ ప్రాప్తి కలుగును-ఇదియే ముఖ్యమగు అమృతత్వము.

ద్వైతము :— మార్గము యాచింపఁబడుచున్నది. అగ్నియందున్న పరమాత్మ-ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు. ఈ మార్గము చేత మోక్షము లభించును.

బృహదారణ్యకమునందుఁగూడ-దేవతాది విజ్ఞానమగు ఉపాసన నాశ్రయించిన ఉపాసకులకు ఈ మంత్రములచేతనే మార్గ యాచనము వినఁబడుచున్నది. కావున - హిరణ్మయేన - అను మంత్రమునుండి-అగ్నే, అను నీమంత్రమువఱకునుగల మంత్రములు-మార్గయాచనమునందే పరివర్తించు చున్నవని చెప్పనగును. ప్రార్థన నొనర్చునవియగు ఈ మంత్రములు-ఈశావాస్యోపనిషత్తునందున్నట్లే - బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందుఁగూడ నున్నవి. ఉపాసకులగు భక్తులు-మరణకాలమునందు-మీది మంత్రములను - అర్థయుక్తములుగా భావించి-ధ్యానింప వలయును. "ఈశావాస్య మిదం సర్వమ్" అను విజ్ఞానముయొక్క అను భూతి రూపుఁడగు బ్రహ్మవేత్తకు-ఉపాస్యమగు దేవత-లేదు.

ఉపాసకుఁడు - ఉపాస్యము-ఉపాసనము - అను త్రిపుటి-ఉపాసకుఁడగు జీవునకును-ఉపాస్యమగు దేవతకును భేదమున్నప్పుడు మాత్రమే సిద్ధించును. అభేద విజ్ఞాన రూపమగు అద్వైత స్థితియందు - విగళిత వేద్యాంతరమగు - ఆనందమేయగు - అను భూతియే యగు - ఆత్మకు - ప్రార్థింపఁదగిన వస్తువు లేదు. "జీవుఁడు-జగత్తు-పరమాత్మ-అను వానితత్త్వములను - ఈసర్వ మతములును విచారించి-నిరూపించుచున్నవి. చిదచిదీశ్వరత్రయ-విచారణ-నిరూపణ-స్థితి "అహమ్" (నేను) అను తలంపు కలుగుచుండునంతవఱకే-కలుగుచుండును. పూర్ణమును-అద్వితీయమును-సత్యమును-జ్ఞానమును-ఆనందమును-అగు అఖండ భూమ స్వరూపమునందు విగళితాహ్వాంకారుఁడగు బ్రహ్మ నిష్ఠునకు-కర్తవ్యముండదు" అని భగవంతుఁడగు అస్మద్గురుదేవుడు రమణమహర్షి-ప్రవచనమును స్మరించుచు-ఈ యంశమును-విరమింతును.

ఓమ్—తత్—సత్.

స్వాభిప్రాయమునందు-పరిశిష్టము :—

ఉపనిషత్తులందు, జీవులకు-గమ్యములగు మార్గములు 4 తెలుపఁబడినవి. అవి యేవనిన :— (1) ధూమాదిమార్గము, (2) అర్చిరాది మార్గము, (3) బ్రహ్మైక్యము. (ఇది మార్గము కాదు. బ్రహ్మైక్యమునొందిన పురుషుని ప్రాణములకు-ఉత్క్రమణములేదు), (4) లోకాంతర గమనములేని అధోమార్గము అనునవి.

(1) ధూమాదిమార్గమున గమనాగమనములు :— కేవల కర్మనిష్ఠులగు జీవులు-మొదట-ధూమాభిమాని దేవతా స్థానమున కభిముఖులై - అందుఁబ్రవేశింతురు. ఆధూమాభిమాని దేవతా స్థానమునుండి రాత్రిని - రాత్రినుండి కృష్ణపక్షాభిమాని దేవతా స్థానమును పొందుదురు. దానినుండి-దక్షిణాయన దేవతాస్థానమును పొంది-తత్సారూప్యము నొందుదురు. అక్కడినుండి-వీరు సంవత్స రాభిమాని దేవతాలోకమునకు వెళ్లరు. కర్మాధికారులగు వీరు-దక్షిణాయన దేవతా సహాయముచేత పితృలోకము నొంది-పితృ దేవతలగుదురు. అక్కడినుండి ఆకాశమునుబొంది-అక్కడినుండి చంద్రలోకమునందుఁబ్రవేశింతురు. అచ్చట సోమశరీరులైయుండి సుకృత ఫలము ననుభవించెదరు. ఆసుకృతఫలము-క్షయించిన తరువాత-వారికిఁగల సోమశరీరము ద్రవీభవించును. అప్పుడు వారి సూక్ష్మశరీరము-చంద్రలోకమునందు లభించిన సోమశరీరమును విడిచి-పునర్జన్మము కొఱకు పూర్వమార్గముచేత ఆకాశమునందుఁ బ్రవేశించును. ఆకాశశరీరుఁడగు జీవుఁడు-వాయులోకమునందుచేరి వాయుశరీరుఁడగును. ఆ వాయు స్వరూపమే-ధూమ రూపముగా పరిణామము నొందును. ఆ ధూమరూపమ్ము-జలమును భరించెడి అభ్రరూపముగా నగును. ఆ యభ్రమే - మేఘమగును. మేఘ రూపుఁడగు జీవుఁడు-వర్షరూపమున భూమియందుఁబ్రవేశించును. భూమియందుచేరిన జీవుఁడు-ప్రాక్తన కర్మవాసనల ననుసరించి-ధాన్య విశేష రూపమునొంది - అన్నమై-ఒకానొక జంతువుచేత

భక్షింపఁబడి-ఆ జంతువునందు-రేతస్సగును. తదుపరి, ఆజంతువు-ఆరేతస్సును-స్త్రీ గర్భమునందు విడుచును. అప్పుడీ జీవుఁడు జనకుఁడగు ప్రాణియొక్క శరీరముతో సమానమగు ఆకారము గల శరీరము గలవాఁడగుచుండును. అజ్ఞులగు ప్రజలు-ఆశరీర మునే "ప్రాణి" అని తలంచుచుందురు. ఇట్లు 1ద్యు, 2పర్జన్య, 3పృథివీ, 4పురుష, 5యోషిద్, ద్వారమున జీవునకు జన్మము కలుగుచుండును. బృహదారణ్యకము నందును, ఛాందోగ్యము నందును, ఈ ద్యు-పర్జన-పృథివీ-పురుష-యోషిత్తులు-అయిదును, పంచాగ్నులుగా చెప్పఁబడినవి. "పంచాగ్ని విద్య" అను నుపాసనయందు నిరూపింపఁబడిన యీ రహస్య విషయమును ప్రపంచము నందలి విజ్ఞానులు - ఈ యుపనిషత్తుల వలననే మొదట-తెలియఁగలిగిరి. విశేషించి తెలియఁగోరువారు-ఛాందోగ్యోపనిషత్తు నందలి పంచమాధ్యాయమును పరిశీలించునది. ఈ యంశమును నవీన శాస్త్రజ్ఞులుఁకూడ-సిద్ధాంతీకరించియే యున్నారు.

—: 2 అర్చిరాది మార్గమున గమనాగమనములు (రాకపోకలు) :—

"సగుణ బ్రహ్మోపాసకులు-లింగశరీరముతోఁగూడుకొని-అగ్నిలోకమునందుఁబ్రవేశింతురు. అగ్నిలోకమునందుఁబ్రవేశించిన జీవులు-అర్చిస్స్వరూపులై యుందురు. తరువాత-వారు-అహరభిమాని దేవతా స్థానమునొంది, తత్స్వరూపులగుదురు. అచ్చటినుండి వారు - శుక్లపక్షాభిమాని దేవతా స్థానమునొంది-అక్కడనుండి-ఉత్తరాయణమాసముల నొందుదురు. ఆమాసములనుండి-సంవత్సరాభిమాని దేవతా స్థానము నొందుదురు. దానినుండి-దేవలోకము నొంది, దేవతలగుదురు. దేవలోకమునుండి-వాయులోకమునొంది దానినుండి-ఆదిత్యలోకమునొంది-ఆదిత్యునికి సమానమగురూపము గలవారగుచుందురు. పిమ్మట-ఆదిత్య లోకాభిమానినుండి-చంద్రలోకమును, చంద్రలోకాభిమాని సహాయమున నటనుండి విద్యుల్లోకమును, బొందుదురు, అచ్చట నీజీవులు-విద్యుదభిమాని దేవతతో సమానమగురూపము గలవారగుచుందురు-హిరణ్యగర్భునికి సమాన

[ధూమాది మార్గమున- సామాన్య కర్మఫలమును పిత్రులోకము నందును, శుక్లకర్మఫలమును, చంద్రలోకమునందును, అనుభవించును. [అర్చిరాది మార్గమున-స్వర్గము నొందును.] దుష్ట పర్జన్యాది శ్రీమంతుల పునర్జన్మ-కలుగును. "పంచాగ్నివిద్య" అను ఉపాసన సంబంధియంశమును పరిశీలించునది,

బృహ-6అ-2బ్రా.]

(2) (నిష్కామ) కర్మయోగి :— 1 ఫలాసక్తి రహితుఁడు, 2 సత్కర్మల నొనర్చును, 3 అర్చిరాది మార్గములేక బ్రహ్మైక్యము, 4 సాధకుఁడగు కర్మయోగి చిత్తశుద్ధి నొందును, అతఁడు పుణ్యలోకము నొంది-శుచులగు వారియింటఁగాని, శ్రీమంతుల యింటఁగాని, జన్మించును. జ్ఞాన సిద్ధుఁడగు కర్మయోగి (సర్వత్యాగి) జీవన్ముక్తి-విదేహముక్తులనొందును.

(3) కర్మ - ఉపాసన - సముచ్చయకర్త :— 1 భక్తుఁడు 2 సత్కర్మను-దేవతాజ్ఞానమును గలిగియుండును. 3 అర్చిరాది మార్గము, 4 దేవలోకమునుగాని, విరాట్పురుష సంబంధి లోకములనుగాని, బ్రహ్మలోకమునుగాని, ప్రకృతి లయమునుగాని, పొందును. ఫలాసక్తునకు పునరావృత్తి కలుగును. ఫలాసక్తి రహితునకు పునరావృత్తి కలుగదు; క్రమముక్తి కలుగును.

[సకామ కర్మకును - ఆత్మ జ్ఞానమునకును - సముచ్చయము సంభవింపదు. క్రిందను జ్ఞాన శబ్దముచేత-పరోక్షజ్ఞానము అనఁగా, వేదాంత వాక్యార్థ మాత్రజ్ఞానము-గ్రహింపఁబడినదని పాఠకులు గ్రహింపఁగోరెదను.]

(4) కర్మజ్ఞాన-సముచ్చయకర్త:— 1 ఫలాసక్తి యుక్తుఁడు 2 సత్ కర్మలనొనర్చును, వేదాంతవిద్య నభ్యసించును, 3 అర్చిరాది మార్గము, 4 పుణ్యలోకముల నొందును. యోగ భ్రష్టుఁడగు నితఁడు పుణ్యానుభవమొందిన పిమ్మట-సత్కులమునందుజన్మించి-చిత్తశుద్ధినొంది - ఫలాసక్తిని వీడి - వేదాంత విచార-ధ్యాన-పరాయణుఁడై తరువాతి జన్మములందు ముక్తి నొందును.

(5) వైరాగ్యసన్యాసి :— 1 ఫలవిరక్తుఁడు, 2 సర్వమును త్యజించును, కాని తన్ను (ఆత్మను) తెలిసికొనఁడు, 3 ప్రకృతి యందు లయించును, (బ్రహ్మైక్యమువలె-ఇదికూడ-మార్గముకాదు) 4 శూన్య స్వరూపునివలె సుఖ దుఃఖ రహితుఁడై యుండును. కల్పాదియందు తిరుగ జన్మించును. అసంభూతియగు ప్రకృతి నుపాసించు బౌద్ధాదులుకూడ ప్రకృతిలయులగుదురని తెలియునది.

(6) వివిదిషాసన్యాసి :— సాధకుఁడు, 2 సర్వమును సన్యసించి-శ్రవణ-మనన-ధ్యానములనొనర్చును. 3 యోగాభ్యాసము చేత-బ్రహ్మరంధ్రద్వారమున ప్రాణములను విడుచును. 4 అర్చిరాది మార్గముచేత-బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్లును. ఇందు సిద్ధుఁడగు నతఁడు జీవన్ముక్తి-విదేహ ముక్తులనొందును. (ఇందు వేదాంత జ్ఞానముగాని, విరాగముగాని, యోగాభ్యాసముగాని, లేనిసన్యాసి-అధోగతి నొందును. "తలలు బోడులైన తలఁపులు బోడులా?" అని వేషధారియగు సన్యాసి-నిందింపఁబడునుగదా!)

(7) విద్వత్సన్యాసి :— 1 కాయిక, మానసిక భోగ-త్యాగయుక్తుఁడు, 2 ఆత్మ సాక్షాత్కారము నొందిన పిమ్మట-విశ్రాంతికొఱకును, జీవన్ముక్తి సుఖముకొఱకును, వాసనా నాశము కొఱకును, సర్వమును సన్యసించి-బ్రహ్మనిష్ఠ యందుండును. 3 మార్గగమనము లేదు-ఇతని ప్రాణాదులిచ్చటనే బ్రహ్మము నందు లయించును, 4 జీవన్ముక్తి-విదేహముక్తులు కలుగును-విధి-నిషేధములులేవు.

(8) జీవన్ముక్తుఁడు :— 1 సర్వత్యాగ యుక్తుఁడు, 2 బ్రహ్మ చర్యాదులగు నాశ్రమములయందు దేని యందున్నట్లు కాన్పించినను అతఁడా యాశ్రమములందున్నవాఁడుకాక, బ్రహ్మము నందే యుండును, 3 మార్గగమనములేదు, బ్రహ్మ విదుఁడగు నితఁడు బ్రహ్మమే యగుచున్నాడు, 4 విదేహముక్తి కలుగును. విధి నిషేధములు లేవు.

[బ్రహ్మనిష్ఠులగు-విద్వత్సన్యాసికిని, సర్వత్యాగయుక్తుఁ

డగు జీవన్ముక్తునికిని, విధి-నిషేధములులేవు, తదితరులకు విధి-నిషేధములున్నవి.]

నివేదనము :— కేవల కర్మనిష్ఠులయొక్కయు, ఉపాసకులయొక్కయు, ప్రాణములవలె అకాముఁడు-నిష్కాముఁడు-ఆప్తకాముఁడు-ఆత్మకాముడు, అగు బ్రహ్మనిష్ఠునియొక్క-ప్రాణములు-లోకాంతరములకు వెడలుటలేదు. బ్రహ్మస్వరూపుఁడగు నతఁడిప్పటనే బ్రహ్మము నొంది-జీవన్ముక్తుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడగుచున్నాఁడు.

[బ్రహ్మము నొందినవానివలె నగుచున్నాఁడు.]

బ్రహ్మవిదులగు బ్రాహ్మణులు-జీవించియుండఁగానే పంచకోశములనుండియు విడిపింపఁబడి - ప్రారబ్ధ శరీరము-పతనము నొందునపుడు ముఖ్యమగు విదేహమోక్షము నొందుచున్నారు. తదితరులు-విద్యా-కర్మలను, పూర్వప్రజ్ఞనుగూడ - తమతోఁగొని పోవుచున్నారు. ఈ యంశములను సమగ్రముగాఁదెలియఁగోరిన జిజ్ఞాసువులు-బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందలి చతుర్థ బ్రాహ్మణము నందుఁగల 1వ మంత్రమునుండి "తమేవధీరో విజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం కుర్వీత బ్రాహ్మణః" "ఆత్మనే విశేషముగాఁదెలిసి-ధీరుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు-బ్రహ్మనిష్ఠుడై యుండునది."

"వివిధములగు శబ్దములను (శాస్త్రములను, కళలను) అభ్యసింపఁగూడదు. అట్లభ్యసించుట వాక్కునకు శ్రమను గలిగించుటయేగాని, ప్రయోజనవంతముకాదు" అను 23వ మంత్రము వఱకునుగల పరమార్థమును పరిశీలించునది. పరమాత్మను సూక్ష్మమగు మనస్సుచేతనే చూడవలయును-పరబ్రహ్మమునందు-భేదమును చూచువానికి మరణమునుండి మరణము కలుగును. కావున విజ్ఞాని "ఈశావాస్యమిదంసర్వమ్" అను అభేదజ్ఞానమునే-శమాది సాధనములచేత - అనుసంధింప వలయును. కావున-బుద్ధిమంతులగు మానవులు-దారపుత్రాదులను విడిచి, కాషాయాంబరాది సన్యాసి చిహ్నములను ధరించి-దురాచారముల నొనర్చుచు-వ్యర్థ

ముగా కాలమును గడుపక విశ్వసించి-పఠించి-వేదాంతములచేత-అనఁగా ఉపనిషత్తుల చేతను, ఉపనిషద్ బ్రహ్మవిదుఁడగు ఆచార్యుని సదుపదేశముచేతను, సంపూర్ణమగు తత్త్వార్థమును చిరకాలము సేవించి-వినిన యర్థమును-యుక్తులచేత విచారించి-ధరించి-లెస్సగా ధ్యానించి-అనాయాస లభ్యమును, నిరంతరమును, అగు నిర్వికల్పసమాధియందు-సచ్చిదానంద బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము నొంది-మనుష్యజన్మమును సార్థక మొనర్చు కొనవలయును. ఈ ముఖ్యమార్గము ననుసరింపఁజాలని వ్యక్తులు - తమ తమ, అధికారము ననుసరించి-మీఁది పట్టికయందు తెలుపఁబడిన మార్గములలో-తమకు తగినమార్గము ననుసరించి-గమ్యస్థానము నొందవలయును.

శ్రీరమణ భగవానునిచేత ప్రవచింపఁబడిన ఉపదేశ సారమునందలి క్రింది గేయము నుదాహరించుచు-ఈ యంశమును ముగింతును.

"భేద భావనాత్ సోఽహమిత్య సౌ
భావనాఽభిదా పావనీ మతా"

హరిః-ఓమ్-పూర్ణమదః ....పూర్ణమేవావ శిష్యతే-
ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః

గద్యము :— ఇది-శ్రీమహర్షి, భగవద్, రమణాంతేవాసి-తదుపదిష్టాక్షరోపాసక, శ్రీమదన్న పూర్ణాంబికా, శ్రీ వేంకటరామమూర్తి బుధవరేణ్య, ద్వితీయ తనూజ—సాహిత్య విద్యోభయ భాషా ప్రవీణ, కవిశేఖర. పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి—

విరచిత :- (1) ఆంధ్రపద్యానువాద, (2) త్రిమతసంబంధి వివిధ భాష్య-వ్యాఖ్యార్థ, (3) తద్విమర్శనసమ్మిళిత-స్వాభిప్రాయ రూప-తత్త్వార్థ ప్రదర్శనీ వ్యాఖ్యాన-సంకలితమును, శుక్లయజుర్వేద స్థిత-వాజసనేయ సంహితాంతర్గతమును, ఆగు ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

ఓమ్—తత్—సత్,

శ్రీరామ చంద్రార్పితమస్తు.

—: సవరణలు :—

తప్పు	ఒప్పు	పేజీ	పంక్తి
(వేదోక్తముకాని)	(జ్ఞానయుక్తముకాని)	21	26
వేదోక్తమగు	జ్ఞాన సహితమగు	21	27
వైదిక కర్మవిషయము	సముచ్చితకర్మవిషయము	21	30
వైదిక కర్మయు	సముచ్చితకర్మయుఁ	21	31
రుచిలోఁ	రుచితోఁ	38	24
యుపనిషతు	యుపనిషత్తు	40	21
అహింసాది	హింసాది	42	13
ప్రశ్న	ఉత్తరము	43	24
గర్భుఁడను	గర్భుఁడను	51	25
తెసి	తెలిసి	69	7
పాఠాంతములు గూడ నున్నవి	పాఠాంతరము గూడ నున్నది.	70	11
సర్వలోకమును	(2) సర్వలోకమును	77	5
కుండ	(3) కుండ	77	12
యాధాతధ్యంబుగ	యాథాతథ్యంబుగ	78	12
శరీరాత్మ	శరీరము-ఆత్మ	79	19
నీర్వరు	నీశ్వరు	80	6
విదురమగు	విధురమగు	84	1
అత్యాశ్రములను	అత్యాశ్రిములని	89	16
ఆచూనం	ఆయాసం	140	3
పాదములు-బాహువులు-శిరస్సు	శిరస్సు-బాహువులు-పాదములు—	140	28
నంగికరించుమ	నంగీకరించును.	144	14

శ్రీ వేదవ్యాస ప్రెస్ — విజయనగరము — 1953.

శివాద్వైతగ్రంథమాల ప్రథమకుసుమము

కేనోపనిషత్తు

ఆంధ్రవ్యాఖ్యానసమేతము

వ్యాఖ్యాత :

అభినవబాదరాయణ, ఉపనిషద్వ్యాఖ్యాతృచక్రవర్తి,

శైవతత్త్వప్రకాశికాసంపాదకులు

యోగిశ్రీ శ్రీపతిపండితారాధ్యుల శరభారాధ్యుడు

*

ప్రచురణ :

శైవతత్త్వప్రకాశికాకార్యాలయము

విజయవాడ - కృష్ణా

1965

తొలిపలుకు

కేనోపనిషత్తు అష్టోత్తరశతోపనిషత్తులలో సంఖ్యాక్రమము ననుసరించి రెండవది. ఉపనిషత్తునందలి 'కేనేషితం పతతి ప్రేషితం మనః' అను ప్రథమమంత్రమునందలి కేన అను ప్రథమశబ్దము ననుసరించి యుపనిషత్తునకు కేనోపనిషత్తు అను వ్యవహారము గలిగినది.

ఈయుపనిషత్తునందు సర్వేంద్రియప్రేరకత్వము, సర్వజగచ్ఛాసకత్వము అను పరమేశ్వరుని యసాధారణలక్షణములు నిరూపింపబడినవి. త్వగాదిపంచజ్ఞానేంద్రియములును, వాగాదిపంచకర్మేంద్రియములును, మనస్సును పంచభూతములకు సంబంధించినవి. కావున నివి యన్నియును జడములు. జడములకు కర్తృత్వము లేదు. సర్వేంద్రియప్రేరకుడు పరమేశ్వరు డను విషయము సమగ్రముగా చర్చింపబడి నిర్ధారింపబడినది.

దేవతల విజయోత్సవమునకు సంబంధించిన యాఖ్యాయికద్వారా పరమేశ్వరాసాధారణలక్షణమగు సర్వజగచ్ఛాసకత్వము నిర్ధారింపబడినది. దేవతలు రాక్షసులను గెల్చితి మను గర్వముతో విజయోత్సవమును గావించు కొనుచుండ గర్వము పతనహేతు వగుట వారిని వీతగర్వులను గావించు తలంపుతో యక్షరూపమున సాక్షాత్కరించెను. దేవత లాత డెవరో గన్గొని రమ్మని వాయువును, నగ్నిని పంపిరి. యక్షుడు వారిముం దొకతృణము నుంచి కదలింపుమన వాయువు కదలింపజాలకయు, నగ్ని దహింపజాలకయు సిగ్గుతో మరలిపోయిరి. అంత నింద్రుని బంప యక్షు డంతర్ధాన మొందెను. హైమవతి ప్రత్యక్షమై యక్షరూపమున సాక్షాత్కరించినది పరమేశ్వరుడని వచించి యంతర్ధాన మందెను. ఈ విధముగ దేవతలకు జ్ఞానోదయ మయ్యెను.

ముముక్షువు లీయుపనిషత్తు నధ్యయనము గావించి స్వాల్పత్వమును పరమేశ్వరుని మహత్త్వమును గుర్తించి పరమేశ్వరోపాసన గావించి సాయుజ్యము నందుదురుగాత !

ఏతన్ముద్రణవిషయమున నా కన్నివిధముల సాయపడినవారికిని మఱియు జూపిటర్ ప్రింటింగ్ ప్రెస్, 2-వ లైను, బ్రాడీపేట, గుంటూరు-2 వారికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వకాభినందనములు.

— వ్యాఖ్యాత

విషయసూచిక

ద్వితీయ ఖండము

తృతీయ ఖండము

చతుర్థ ఖండము

కేనోపనిషత్తు

ఉపోద్ఘాతము

ఈశకేనకఠప్రశ్నముండమాండూక్యతిత్తిరిః
ఐతరేయం చ ఛాందోగ్యం బృహదారణ్యకం తథా

ఈశావాస్యము, కేనోపనిషత్తు, కఠోపనిషత్తు, ప్రశ్నోపనిషత్తు, ముండకోపనిషత్తు, మాండూక్యము, తైత్తిరీయము, ఐతరేయము, ఛాందోగ్యము, బృహదారణ్యకము ననువానికి దశోపనిషత్తులని వ్యవహారము. కేనోపనిషత్తు సంఖ్యాక్రమమందు దశోపనిషత్తులలో రెండవది.

కే నేషితం పతతి ప్రేషితం మనః
కేన ప్రాణః ప్రథమః ప్రైతి యుక్తః
కే నేషితాం వాచ మిమాం వదంతి
చక్షుఃశ్రోత్రం క ఉ దేవో యునక్తి

ఉపనిషత్తునందలి ప్రథమఖండము – ప్రథమమంత్రమునందలి ప్రథమపదమగు 'కేన' అనుపదమును ప్రతీకముగాఁగొని ఉపనిషత్తునకు 'కేనోపనిషత్' అనునామ మేర్పడినది. ఈయుపనిషత్తు సామవేదమునందలి తలవకారశాఖకు సంబంధించిన దగుటచే దీనికి తలవకారోపనిష త్తనియును పేరు గలదు. కేనోపనిషత్తుయొక్క నాలవఖండము-ఏడవమంత్రమునందు

ఉపనిషదం భో బ్రూ హీత్యుక్తా య ఉపనిషత్ బ్రాహ్మీం వావ
త ఉపనిషద మబ్రూ మేతి

అనుమంత్రమునందు 'బ్రాహ్మీ ఉపనిషత్' అనుపేరుతో చెప్పబడియున్నను నాపేరుతో నీయుపనిషత్తునకు వ్యవహారము లేదు. అథర్వవేదమునకు సంబంధించిన మఱియొక కేనోపనిషత్తు కలదు. అయినను

సామవేదమునకు సంబంధించిన కేనోపనిషత్తే దశోపనిషత్తులలో రెండవదిగా పరిగణింపబడుచున్నది. కావున నీయుపనిషత్తునకే శివాద్వైత సంప్రదాయానుసార మాంధ్రవివరణము రచింపబడుచున్నది. ప్రమాణ గ్రంథనిర్ణయము గానిది గ్రంథవివరణమునకవకాశము లేదుగాన ప్రథమమున ప్రమాణగ్రంథనిర్ణయము గావింపబడుచున్నది.

అంగాని వేదా శ్చత్వారో మీమాంసా న్యాయవిస్తరః
పురాణం ధర్మశాస్త్రం చ విద్యా హ్యేతా శ్చతుర్దశ
ఆయుర్వేదో ధనుర్వేదో హ్యథ గాంధర్వ ఏవ చ
అర్థశాస్త్రం సమాహత్య విద్యా హ్యష్టాదశ స్మృతాః

శిక్ష, వ్యాకరణము, కల్పము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము నను నారు వేదాంగములును, ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వణవేదము నను నాలుగు వేదములును, పూర్వోత్తరమీమాంసలును, న్యాయవైశేషికములును, అష్టాదశఉప మహా పురాణములును, మన్వాదిధర్మశాస్త్రములును, ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వవేదము, అర్థశాస్త్రము నను నాలుగు వేదములును ననువాని కష్టాదశ విద్యాస్థానములని వ్యవహారము. ఏవిషయమునైనను నీయష్టాదశ విద్యాస్థానములను కూలంకషముగా చర్చించి నిర్ణయింపవలయునని శిష్టసంప్రదాయము.

ఆఅంగములలో శిక్ష వర్ణస్వరములకును, వ్యాకరణము శబ్దముల సాధుత్వాసాధుత్వముల నిర్ణయమునకును, నిరుక్తము శబ్దార్థవాక్యార్థ నిర్ణయమునకును, కల్పము క్రతువిధానమునకును, ఛందస్సు అనుష్టుబాది వృత్తనిర్ణయమునకును, జ్యోతిషము వాస్తుముహూర్తములకును సంబంధించినవి. ఋగ్వేదము యజ్ఞయాగాదివిషయకకర్మకాండబహుళము. యజుర్వేదమునందు యజ్ఞయాగాదివిషయములే గాక యుపాసనావిషయములును సమగ్రముగా నున్నవి. సామవేదము పరమేశ్వరస్తోత్ర బహుళము. అథర్వవేదమునందు లౌకికరాజకీయసంబంధివిషయములును

ప్రాధాన్య మీయబడినది. పూర్వమీమాంస కర్మకాండగతసంశయ నివారణమునకు సంబంధించిన సూత్రగ్రంథము. అట్లే యుత్తర మీమాంస యుపాసనాకాండకు సంబంధించిన సూత్రగ్రంథము. న్యాయ వైశేషికములు తర్కశాస్త్రమునకు సంబంధించినవి. పురాణములు సర్గప్రతిసర్గవంశమన్వంతరవంశానుచరితము లను పంచలక్షణములతో నిండియున్నవి. ధర్మశాస్త్రములు లోకవ్యవస్థానిర్ణాయకవిధులతో నిండి యున్నవి. ఆయుర్వేద మారోగ్యవిషయములకును, ధనుర్వేద మస్త్ర శస్త్రప్రయోగోపసంహారవిషయములకును, గాంధర్వము సంగీతవిద్య కును, అర్థశాస్త్రము రాజ్యవ్యవస్థకును సంబంధించిన యుపవేదములు.

ఇందు శ్రుతిస్మృతిపురాణేతరవిద్యాస్థానము లాయాప్రత్యేకవిష యములకు సంబంధించిన వగుటచే విషయనిర్ణయమున నవి యంతగ నుపయోగపడవని యెంచియే శ్రుతిస్మృతిపురాణములకే ప్రాధాన్య మంగీకరింపబడినది. కాని వీనియందును వైరుధ్యముగలిగిన విషయనిర్ణ యముగావించుట యెట్లనుసంశయము గలుగుటచే

శ్రుతిస్మృతిపురాణానాం విరోధో యత్ర దృశ్యతే
పూర్వం పూర్వం బలీయం స్యా దితి వేదవిదో విదుః

శ్రుతిస్మృతిపురాణములలో స్మృతిపురాణములకు వైరుధ్యము గలిగినచో పురాణముకంటె స్మృతి ప్రబలమనియును, శ్రుతిస్మృతులకు వైరుధ్యము గలిగినచో శ్రుతి ప్రబలమనియును నిర్ణయ మంగీకరింపబడి నది. కావున విషయనిర్ణయమున నష్టాదశవిద్యాస్థానములలో వేదము ప్రమాణమూర్ధన్యమని యంగీకరింపబడినది. శ్రుతియందే వైరుధ్యము కలిగిన వైకల్పికత్వ మంగీకరింపవలయు ననియును నిర్ణయింపబడినది. ఉదితే జుహోతి, అనుదితే జుహోతి ఇత్యాదిస్థలములందీవైకల్పికత్వము నంగీకరించియే విరోధము పరిహరింపబడినది.

భిన్నభిన్నసంప్రదాయములవారు స్వసంప్రదాయానుసారముగ

నపార్థములు గల్పించుట కవకాశముండుటచే నావిషయమును పురస్కరించికొని

బిభే త్యల్పశ్రుతా ద్వేదో మా మయం ప్రతరిష్యతి
ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదం సముపబృంహయేత్

అర్థనిర్ణయము గావించునపు డేసంప్రదాయమువారైనను పురాణేతిహాసములయందలి యుపబృంహణముల ననుసరించి మంత్రార్థప్రతిపాదనము గావింపవలయునని నిర్ణయింపబడినది. శ్రుతియం దేప్రకరణమున విషయనిర్ణయము గావింపవలసివచ్చినను షడ్విధలింగసమన్వయపూర్వకముగ నేప్రకరణార్థము నిర్ణయింపవలయునని శిష్టసంప్రదాయము.

షడ్విధలింగనిర్ణయము

ఉపక్రమోపసంహారా వభ్యాసోఽపూర్వతా ఫలమ్
అర్థవాదోపపత్తీ చ లింగం తాత్పర్యనిర్ణయే

ఉపక్రమోపసంహారములు, అభ్యాసము, అపూర్వత, ఫలము, అర్థవాదము, ఉపపత్తి యనునవి షడ్విధలింగములు. ఉపనిషత్తాత్పర్యనిర్ణయమున నివి ప్రధానస్థానము నాక్రమించుచున్నవి. ప్రతియుపనిషత్తునందును వీనిని సమన్వయించుచునే తాత్పర్యనిర్ణయము గావింపవలయును.

అజ్ఞానప్రభవం దుఃఖం జ్ఞానం తస్య నివర్తకమ్
సర్వవేదాంతవాక్యానాం శ్రవణం తత్ప్రవర్తకమ్
శ్రవణం నామ వాక్యానాం వైదికానాం పరాత్పరే
ఉపక్రమాదిభి ర్లింగైః శివే తాత్పర్యనిర్ణయః

పరమేశ్వరు నుపాసించకపోవుటవలన మానవుడు సంసరణదుఃఖమునకు పాల్పడుచున్నాడు. తదుపాసనవలన సంసరణనివృత్తి గలుగుచున్నది. సర్వవేదాంతవాక్యములకును పరాత్పరుడగు శివునియం

దుపక్రమాదిలింగములచే తాత్పర్యనిర్ణయము గావించుటకే శ్రవణ మని వ్యవహారము.

ఉపక్రమము, ఉపసంహారము రెండును గలిసి షడ్విధలింగములలో ప్రథమలింగము. ఉపక్రమ మనగా గ్రంథారంభము. ఉపసంహార మనగా గ్రంథాంతము. ఉపక్రమమున నారంభింపబడినవిషయ ముపసంహారమున స్పృశింపబడవలయును. ఉపక్రమమున నారంభింపబడిన విషయ ముపసంహారమున స్పృశింపబడిననే గ్రంథమున కేకవాక్యత యుండును. కావుననే యుపక్రమోపసంహారరూపలింగము తాత్పర్య నిర్ణయమున ప్రధానముగా నిర్ణయింపబడినది.

అభ్యాసము ద్వితీయలింగము. ఉపక్రమమున నారంభింపబడిన విషయ ముపసంహారమువరకును మఱల ప్రస్తావింపబడకున్న నావిషయము విస్మరింపబడవచ్చును. కావున నావిషయము ఉపసంహారములోపల మఱలమఱల ప్రస్తావింపబడు చుండవలయును. ఈవిధముగ మఱల మఱల ప్రస్తావింపబడుటకే అభ్యాస మని వ్యవహారము.

ఫలము చతుర్థలింగము. ఫల మనగా ప్రయోజనము. 'ప్రయోజన మనుద్దిశ్య న మందోఽపి ప్రవర్తతే' అను న్యాయము ననుసరించి ప్రతికార్యమును సప్రయోజనముగా నుండవలయును. వేదాంతశ్రవణమునకు పరమప్రయోజనము అమృతత్వము.

అర్థవాదము పంచమలింగము. అర్థవాద మనగా ప్రతిపాదింపబడినవిషయము రోచకముగా నుండుటకు కథారూపమున నుదాహరించుట.

ఉపపత్తి షష్ఠలింగము. ఉపపత్తి యనగా విరోధాభావము లేక సర్వజ్ఞతాదిసంపత్తి. ప్రతిపాద్యమానమగు విషయమున కెట్టివిరోధము లేకుండ విషయము సమన్వితరూపమున నుండుట యుపపత్తి. పరమేశ్వరుని యసాధారణలక్షణములగు సర్వజ్ఞతాదులు గ్రంథమున నచ్చటచ్చట ప్రతిపాదింపబడుట యుపపత్తి.

షడంగములు

సర్వజ్ఞతా తృప్తి రనాదిబోధః
స్వతంత్రతా నిత్య మలుప్తశక్తిః
అనంతశక్తిశ్చ విభో ర్విధిజ్ఞాః
ష డాహు రంగాని మహేశ్వరస్య

సర్వజ్ఞత్వము, తృప్తి, అనాదిబోధము, స్వతంత్రత, నిత్యాలుప్తశక్తిమత్త్వము, అనంతశక్తిమత్త్వము అనునవి షడంగములు. సర్వజ్ఞతాదులు పరమేశ్వరుని యసాధారణలక్షణములు.

సర్వజ్ఞత

సర్వజ్ఞత :- సర్వం జానాతీతి సర్వజ్ఞః తస్య భావః సర్వజ్ఞతా. సర్వము నెఱింగినవాడు సర్వజ్ఞుడు. దేవతామండలిలో సర్వము నెఱింగినవాడు పరమేశ్వరు డొకరుడే యున్నాడు.

'కృశానురేతాః సర్వజ్ఞో ధూర్జటి ర్నీలలోహితః'
'యః సర్వజ్ఞః సర్వవి ద్యస్యైష మహిమా భువి
దివ్యే బ్రహ్మపురే హ్యేష వ్యోమ న్యాత్మా ప్రతిష్ఠితః'

అమరకోశావగతరూఢిచేతను, వైదికరూఢిచేతను సర్వజ్ఞపదము శివైకాంతిక మని తెలుచున్నది.

ప్రత్యక్షే ణానుమిత్యా వా యు స్త్వోపాయో న విద్యతే
ఏనం విదంతి వేదేన తస్మా ద్వేదస్య వేదతా

ప్రత్యక్షప్రమాణముచేతగాని, అనుమానప్రమాణముచేతగాని తెలిసికొనుటకు వీలుకానివిషయమును వేదము తెలియజేయుటచేతనే వేదనామము సార్థక మగుచున్నది.

యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం
యో వై వేదాగ్ం శ్చ ప్రహిణోతి తస్మై

తగ్ం హ దేవ మాత్మబుద్ధిప్రకాశం
ముముక్షు ర్వై శరణ మహం ప్రపద్యే

బ్రహ్మను సృష్టించి బ్రహ్మకు వేదరాశి నొసంగినవాడు పరమేశ్వరు డని శ్వేతాశ్వతరము ప్రతిపాదించుచున్నది.

'ఈశానః సర్వవిద్యానా మీశ్వరః సర్వభూతానాం
బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోధిపతి ర్బ్రహ్మ శివో మేఽస్తు సదాశివోమ్'

'అంగాని వేదా శ్చత్వారో మీమాంసా న్యాయవిస్తరః
పురాణం ధర్మశాస్త్రం చ విద్యా హ్యేతా శ్చతుర్దశ
ఆయుర్వేదో ధనుర్వేదో హ్యథ గాంధర్వ ఏవ చ
అర్థశాస్త్రం సమాహత్య విద్యా హ్యష్టాదశ స్మృతాః
అష్టాదశానా మేతాసాం విద్యానాం భిన్నవర్త్మనామ్
ఆదికర్తా కవిః సాక్షా చ్ఛూలపాణి రితి శ్రుతిః'

అను శ్రుతిచేతను, తదుపబృంహణమైన శివపురాణవాయుసంహితా ప్రమాణవచనము ననుసరించియును నష్టాదశవిద్యాస్థానములకు — ఋగాదిచతుర్వేదములకు, శిక్షాదిషడంగములకు, పూర్వోత్తరమీమాంసలకు, న్యాయవైశేషికములకు, అష్టాదశఉపమహాపురాణములకు, త్రింశత్ స్మృతులకు, కామికాద్యష్టావింశత్యాగమములకు, ఆయుర్వేద ధనుర్వేదగాంధర్వవేదఅర్థశాస్త్రము లను నుపవేదములకును నాదికర్త పరమేశ్వరు డని తెలుచున్నది. కావున సర్వజ్ఞానభాండారములగు నష్టాదశవిద్యాస్థానములకు ఆదికర్త పరమేశ్వరుడని తెలుటచే పరమేశ్వరుని సర్వజ్ఞతావిషయమున విస్తార మనావశ్యకము.

తృప్తి

తృప్తి :— ఉన్నదానితో సంతుష్టి చెందుట తృప్తి యనియును, ఉన్నదానితో సంతుష్టి చెందక లేనిదానికై వెంపరలాడుట యసంతృప్తి

యనియును లౌకికవ్యవహారము. తృప్తి పరమేశ్వరునిషడంగములలో రెండవదిగా పరిగణింపబడుచున్నది.

'స విశ్వకృత్ విశ్వవి దాత్మయోని ర్జ్ఞః కాలకారో గుణీ సర్వవిద్యః'

'యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే'

అనుశ్రుతులు విశ్వమంతయును పరమేశ్వరసృష్టియని ప్రతిపాదించుచున్నవి.

పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని త్రిపా ద స్యామృతం దివి

అనుశ్రుతి సమస్తబ్రహ్మాండములును పరమేశ్వరునిలో నొక భాగమని ప్రతిపాదించుచున్నది. తనకున్నదానితో సంతుష్టి చెందుట తృప్తియని వివరించినాము. ఉన్నదానితో ననుటచే లేనిది కొంత యున్నదని తెలుచున్నది. ఈవిభాగమున కవకాశ మున్నపుడే తృప్తి, అసంతృప్తి అనువాని కవకాశ మేర్పడుచున్నది. 'సర్వో హ్యేష రుద్రః' అనుశ్రుతి సర్వమును నాపరమేశ్వరుడే యనియును, నాతనికన్న భిన్నమైనది లే దనియును ప్రతిపాదించుచున్నది. కావున పరమేశ్వరునకు కోరదగినది లేదని తేలుచున్నది. కారణ మాతనిది కానిది, ఆతడు కానిది లేకపోవుటయే. ఇంకొకవిషయము. మానవులే కాదు, బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవతలును నాయాపదవులను కోరి శివారాధనము గావించినారు. ఈవిషయము

తవ శ్రియే మరుతో మర్జయంత రుద్ర ! య త్తే జనిమ చారు చిత్రమ్
పదం య ద్విష్ణో రుపమం న్యధాయి తేన పాసి గుహ్యం నామ గోనామ్

పారమేశ్వరానుగ్రహలేశమును గోరి బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవతలు తన్మూర్తరూపమగు లింగము నభిషేకాదులచే నారాధించినారు. ఆవిధముగ నారాధించి విష్ణువు లక్ష్మీవిశిష్టమగు వైకుంఠమును పొందినాడనువిషయ మీమంత్రముచే ప్రతిపాదింపబడినది. దేవతలు శివానుగ్రహము గోరి శివు నారాధించినట్లు పురాణములందు విపులముగా

ప్రపంచింపబడినది. ఇంతియే గాదు. సర్వేశ్వరుడు సర్వకర్మఫలదాత గనుకనే శివు డితరుల నారాధించవలసిన యావశ్యకత లేదు. కారణము 'న తత్సమ శ్చాభ్యధిక శ్చ దృశ్యతే' అను శ్వేతాశ్వతరమంత్ర మేవిష యమునను తత్సముడుగాని, తదధికుడుగాని లేకపోవుటయే యని ప్రతి పాదించుచున్నది. తన కావశ్యకవిషయమున తనకన్న తద్విషయమున నధికునిగదా సేవించుట? కావున శివుని నిత్యతృప్తతావిషయమున నింతకన్న విస్తర మనావశ్యకము.

అనాదిబోధము

బోధ మనగా జ్ఞానము. అనాదిబోధ మనగా యత్కించిదుపాయ ప్రాప్తమగు జ్ఞానము గాదని యర్థము. అస్మదాదులబోధ మనాది గాదు. కారణము జీవులు 'జ్ఞాజ్ఞౌ' అను శ్రుతిచేత అజ్ఞు లగుటయే. మఱి పరమేశ్వరుడో సర్వజ్ఞుడు — సర్వము నెఱింగినవాడు. అయిన సర్వ మనగా నేమి? సర్వశబ్దమునకు సమస్తమని యర్థము. సర్వజ్ఞు డనగా సమస్తము నెఱింగినవా డని యర్థము. కాలముచేత సర్వము, దేశము చేత సర్వము నని సర్వశబ్దార్థము. కాలముచేత సర్వ మనగా భూత వర్తమానభవిష్యత్తులకు సంబంధించిన సర్వము ననియును, దేశము చేత సర్వ మనగా కృత్స్నజగత్సంబంధిసర్వము ననియును సర్వశబ్దముచే వివక్షింపబడినది. ఈవిమర్శచే పరమేశ్వరునిజ్ఞానము కాలముచేతగాని, దేశముచేతగాని పరిచ్ఛిన్నము గాదని తెలుచున్నది. కాలముచేత పరిచ్ఛిన్నము గా దనుటచే పరమేశ్వరుని జ్ఞాన మొకకాలమునం దొక నిమిత్తమును పురస్కరించికొని వచ్చినది కాదనియును, సర్వకాలము లందును నొకేవిధముగా నుండునది యనియును తెలియుచున్నది.

మఱి జీవునిజ్ఞానమో యట్టిది గాదు. ఆతడు స్వాభావికముగ నజ్ఞుడు. అజ్ఞు డనగా కేవలము పాషాణాదులవలె జ్ఞానరహితుడని యర్థము గాదు, ఆతడు కించిద్జ్ఞుడు. అనుదరా కన్యా యనువాక్యము

నందలి అనుదరశబ్దమునందలి నఞ్ అల్పార్థసూచకమైనట్లు అజ్ఞశబ్దము నందలి నఞ్ అల్పార్థసూచకమై అల్పజ్ఞుడను నర్థమును బోధించుచున్నది. అల్పజ్ఞు డనగా దేశముచేతను, కాలముచేతను పరిచ్ఛిన్నమగు జ్ఞానము గలవాడని యర్థము. అట్టియల్పజ్ఞుడగు జీవుడు గురూపదేశముచే విషయపరిజ్ఞానము గలిగి శివారాధన గావించి తదనుగ్రహముచే సర్వజ్ఞుడై ముక్తు డగుచున్నాడు.

ఈవిమర్శచే పరమేశ్వరునిజ్ఞానము యత్కించిదుపాయప్రాప్తము గాకపోవుటచే ననాది యని తేలుచున్నది.

స్వతంత్రతత

స్వతంత్రతత పరమేశ్వరునిషడంగములలో నాలవది. తనయిచ్ఛ ననుసరించి తనకార్యముల నేవిధమైనయడ్డంకులును లేక నెరవేర్చుకొనగలవాడు స్వతంత్రుడు. తనకార్యసాఫల్యమునకై యితరులమీద నాధారపడినవాడు పరతంత్రుడు.

స్వ మాత్మా తంత్రం ప్రధానం యస్య స్వతంత్రః
పరః స్వస్మా దన్యః తంత్రం ప్రధాన మస్యేతి పరతంత్రః

కార్యనిర్వహణమందు తాను ప్రధానముగాగలవాడు స్వతంత్రుడు. అనగా నితరులమీద నాధారపడనివా డని యర్థము. అటులే కార్యనిర్వహణమందు తనకన్న నితరుడు ప్రధానముగాగలవాడు పరతంత్రుడు. అనగా నితరులమీద నాధారపడినవా డని యర్థము.

బృహదారణ్యకమున నంతర్యామిబ్రాహ్మణమునందు జీవుడును, సర్వభూతములును, సర్వేంద్రియములును పరమేశ్వరనియమ్యము లను విషయము స్పష్టముగా నసందిగ్ధముగా ప్రతిపాదింపబడినది.

య ఆదిత్యే తిష్ఠ న్నాదిత్యా దంతరో య మాదిత్యో న వేద య
స్యాదిత్యః శరీరం య ఆది త్య మంతరో యమయతి ఏష త
ఆత్మాంతర్యా మ్యమృతః

పరమేశ్వరుడు సూర్యునియందు సూర్యునకన్న భిన్నముగ నున్నాడు. తనయందు పరమేశ్వరు డంతర్యామిగా నున్నాడనువిష యము సూర్యునకు తెలియదు. సూర్యుడు పరమేశ్వరుని శరీరభాగము లగు నష్టమూర్తులలో నొకడు. పరమేశ్వరుడు సూర్యునియం దంతర్యా మిగా నుండి సూర్యుని నియమించుచున్నాడు. ఈపరమేశ్వరుడే నీకును, సర్వమునకును అంతరాత్మగా నున్నాడు. ఈత డమృతుడు.

ఈవిధముగ ప్రతిపర్యాయము నాత్మసూర్యచంద్రమనఆదిసర్వేం ద్రియపృథివ్యాదిసర్వభూతములను పేరుపేరుతో వక్కాణించి సర్వ మును పరమేశ్వరనియమ్య మనియును, పరమేశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి యనియును, సర్వజగన్నియామకు డనియును బృహదారణ్యకమున ప్రతిపాదింపబడినది. ఈవిషయము

ఆబ్రహ్మకీటపర్యంతాః పశవః పరికీర్తితాః
తేషాం పతిత్వా ద్దేవేశః శివః పశుపతిః స్మృతః

అని పురాణములయందు విపులముగా ప్రపంచింపబడినది. విశ్వము నియమ్యమని తేలుటచే పరతంత్ర మనియును, పరమేశ్వరుడు నియామకుడగుటచే స్వతంత్రు డనియును తేలుచున్నది. ఇంతియే గాదు. 'న తస్య కశ్చి త్పతి రస్తి లోకే న చేశితా' అనుశ్వేతాశ్వతరమంత్ర మీశ్వరుని శాసించువాడు లేడని ప్రతిపాదించుచున్నది. మఱియును 'న తత్సమ శ్చాభ్యధిక శ్చ దృశ్యతే' అనుశ్రుతి పరమేశ్వరసముడు గాని, తదధికుడుగాని లేడని ప్రతిపాదించుచున్నది. ఈవిమర్శచే పరమే శ్వరుడు సర్వతంత్రస్వతంత్రు డనియును, కర్తుమ్=చేయుటకుగాని, అక ర్తుమ్=చేయకుండుటకుగాని, అన్యథా కర్తుమ్ = మార్చుటకుగాని, సర్వాధికారములు గలవాడని తేలుచున్నది.

నిత్యాలుప్తశక్తిమత్త్వము, అనంతశక్తిమత్త్వము

మూడుకాలములందును లోపింపనిశక్తి గలిగియుండుట నిత్యాలుప్తశక్తిమత్త్వము. అంతములేని యనగా ప్రధ్వంసాభావవిశిష్టము గాని శక్తి గలిగియుండుట యనంతశక్తిమత్త్వము. నిత్య మనగా మూడుకాలములందును నుండునది. అనగా ప్రాగభావప్రధ్వంసాభావములు లేనిదని యర్థము. నిత్యత్వవిశేషణముచేతను అలుప్తత్వవిశేషణముచేతను గతార్థ మగుటచే ననంతశక్తిమత్త్వము ప్రత్యేకాంగముగా పరిగణింపనక్కఱలే దనుశంక గలుగవచ్చును. నిత్యత్వము కాలికపరిచ్ఛేదాభావమునుమాత్రము సూచించును. అనంతత్వము దైశికపరిచ్ఛేదాభావప్రతిపాదక మగుటచే నెట్టిశంకకును తావు లేదు.

శక్తి యనగా సామర్థ్యము. సంకల్పితకార్యములు నెరవేర్చుకొనుసామర్థ్యమునకు శక్తి యని వ్యవహారము. ప్రాణికోటియందు సంకల్పితకార్యనిర్వహణసామర్థ్యము సర్వకాలములందును, యావజ్జీవమును నుండదు. కర్మవశ్యతయే దీనికి కారణము. దేవతామండలిలో పరమేశ్వరు డొకరుడే యున్నాడు కర్మవశ్యుడు కానివాడు. కర్మవశ్యత పారతంత్ర్యమునకు ప్రధానచిహ్నము. అట్లే కర్మావశ్యత స్వాతంత్ర్యమునకు ప్రధానచిహ్నము. స్వతంత్రునిశక్తి కెట్టిప్రతిబంధకమును నుండదు. కర్తు మకర్తు మన్యథా కర్తుమ్ = తనయిచ్ఛవచ్చినట్లు చేయుటకును, ఇచ్ఛలేనపుడు చేయకుండుటకును, లేక ఒకరకముగా చేసినదాని నన్యథాకరించుటకును సమర్థుడగువాని శక్తి యప్రతిహత మనుటలో సందేహమునకు తావు లేదు. ఇందు లౌకికముగ సార్వభౌమాధికారమే నిదర్శనము. సామ్రాజ్యమున నాతనియధికార మప్రతిహతము. శిక్షించినను, క్షమించినను, శిక్ష నన్యథాకరించినను నాతని ప్రశ్నించుట కెవరికిని నధికారము లేదు.

ఇక పారమేశ్వరశక్తివిషయము గాంతము. ఆతనిశక్తి యనగా నధికారము నిత్యము =మూడుకాలములందును నుండునది, అలుప్తము

=లోపములేనిది, అనంతము=నశించనిది. సార్వభౌమాధికారమునకు పరకీయాక్రమణవలన లోపము సంభవింపవచ్చును. శక్తిమత్తరుల యెదుట కుంటువడవచ్చును. కాని పరమేశ్వరునిశక్తివిషయ మట్లు గాదు. కారణము సర్వమును, సర్వప్రాణులును నాతనిసృష్ట్యంతర్భూత ములే.ఐనను 'పుత్రా దిచ్ఛే త్పరాజయమ్' అనున్యాయము ననుసరించి పారమేశ్వరసృష్టియందును తదధికు డుండవచ్చునుగదా యన్న 'న తత్సమ శ్చాభ్యధిక శ్చ దృశ్యతే' యనుశ్వేతాశ్వతరశ్రుతి పరమే శ్వరసముడుగాని, తదధికుడుగాని లేడని ప్రతిపాదించుటచే నట్టిసందేహ మునకు తావే లేదు. కానిచో 'ఏక మే వాద్వితీయం బ్రహ్మ' ఇత్యాది శ్రుతులకు వైయర్థ్య మాపాదించును. మరియును బహ్వీశ్వరవాదము నంగీకరింపకతప్పదు. ఈవాదము శిష్టజనాభ్యర్హితము కాకపోవుటచే నింతట విరమించి ప్రకృత మనుసరింతము.

ఇప్పటివరకును షడ్విధలింగవిషయమును, పారమేశ్వరాసాధా రణలక్షణములగు సర్వజ్ఞతాదిషడంగములవిషయమును వివరింపబడి నది. ఇక షడ్విధలింగసమన్వయవిషయము గాంతము.

కేనోపనిషత్తు - షడ్విధలింగసమన్వయము

ఉపక్రమము

షడ్విధలింగములలో నుపక్రమోపసంహారములు ప్రథమలిం గము. ఉపక్రమోపసంహారముల ననుసరించియే ప్రతిపాద్యమానవిషయ ప్రాధాన్యగౌరవములు నిర్ణయింపబడును. ఏదియే నొకమహాప్రయోజ నము నుద్దేశించియేగదా గ్రంథరచన గావించుట. కావున నాప్రయో జనవిషయ ముపక్రమమునందు—ఆరంభమునందు ప్రతిపాదింపబడవల యును. గ్రంథాంతమున — ఉపసంహారమున మఱల ప్రస్తావింపబడవల యును. కానిచో నేకవాక్యత యుండదు.

ప్రకృతము కేనోపనిషత్తు. ఉపనిషత్తులు

యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం
యో వై వేదాం శ్చ ప్రహిణోతి తస్మై
తగ్ంహ దేవ మాత్మబుద్ధిప్రకాశం
ముముక్షు ర్వై శరణ మహం ప్రపద్యే

ముముక్షువునకు విషయవివేచనము గలిగించి యుపాసనా ప్రవృత్తి నుత్పాదించుట కేర్పడినవి. ముముక్షు వనగా మోక్తు మిచ్ఛుః = విడివడగోరినవా డని యర్థము. దేనినుండి? మరణ మాసన్నము గాన మరణమునుండి. మరణానంతరము మఱల జన్మ యవశ్యంభావి గాన పునర్భవమునుండి. అయిన నేమి గావింపవలయును? అవిరెండును అనగా జననమరణములు లేనివానిని సేవింపవలయును. అట్టివాడు దేవతామండలిలో మృత్యుంజయు డొకడే యున్నాడు. వాని నుపాసించినగాని యీరెంటినుండి మోక్షము లభింపదు. కావుననే వేదము

'త్రియంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్
ఉర్వారుక మివ బంధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ మాఽమృతాత్'
'వ్రత మేత త్పాశుపతం త త్సమాచరే న్ముముక్షు రపునర్భవాయ'

పాశుపతవ్రతము నవలంబించి త్ర్యంబకారాధనము గావింపవలయునని శాసించుచున్నది. కావున త్ర్యంబకారాధనము గావింపవలయునన్న నావిషయము సమగ్రముగా తెలియవలయును. శివు డెవరు? ఆతనికిని తనకును నేమి సంబంధము? ఆతని నుపాసించుట యెట్లు? ఉపాసనాఫల మేమి? — ఈవిషయములను సోదాహరణముగ, అసందిగ్ధముగ ప్రతిపాదించుటయే యుపనిషత్తుల ప్రధానకర్తవ్యము. కావుననే యుపనిషదారంభమున పరమేశ్వరప్రస్తావ మావశ్యకముగుచున్నది.

ఉపక్రమసమన్వయము

కే నేషితం పతతి ప్రేషితం మనః
కేన ప్రాణః ప్రథమః ప్రైతి యుక్తః
కే నేషితాం వాచ మిమాం వదంతి
చక్షుః శ్రోత్రం క ఉ దేవో యునక్తి

మంత్రార్థము :— ఎవనిచేత ప్రేరింపబడినదై మనస్సు అభిలషితమునుగూర్చి ప్రసరించుచున్నది? ఎవనిచేత కూడినదై ప్రాణవాయువు మొదటిదిగా ప్రవర్తించుచున్నది? ఎవనిచేత ప్రేరింపబడిన వాక్కును ఉచ్చరించుచున్నారు? ఏదేవుడు నేత్రశ్రోత్రములను వానికిసంబంధించిన విషయములను చేర్చుచున్నాడు ?

ఇది కేనోపనిషత్తునందలి ప్రథమమంత్రము. ఇయ్యది ముముక్షు ప్రశ్నవాక్యము. ఇందు ముముక్షువుయొక్క మనఃప్రాణవాఙ్నేత్రశ్రోత్రము లెవనిప్రేరణచే స్వకృత్యములు నిర్వహించుచున్నవని గురువును ప్రశ్నించుట వర్ణింపబడినది. ఈప్రశ్నతోడనే గ్రంథ ముపక్రమింపబడినది. ఇందు మనఆదిప్రేరణద్వారా ధీప్రేరకత్వరూపపరమేశ్వరలింగము సూచింపబడినది. ఏసర్వశక్తిమంతునిశాసనమునకు లోబడి విశ్వము స్వకృత్యనిర్వహణము గావించుచున్నదను ప్రశ్నద్వారా సర్వజగచ్ఛాసకత్వరూపబ్రహ్మలక్షణము ప్రతిపాదింపబడినది.

మంత్రమునందు ధీప్రేరకత్వలింగము ప్రతిపాదింపబడినది. 'క ఉ దేవో యునక్తి' అనువాక్యమునందు ధీప్రేరకుడు దేవుడని ప్రతిపాదింపబడినది.

'అమరా నిర్జరా దేవాః'
'రాజా భట్టారకో దేవః'
'దివ్యోపపాదుకా దేవాః'

అను నమరకోశవాక్యముల ననుసరించి దేవశబ్దమునకు త్రిదశు లనియును, నాటకములో రాజపాత్రధారి యనియును, అయోనిజు డనియును నర్థము. కాని యీయర్థములన్నియును నీప్రకరణమున ననుప యుక్తములే. అయిన నీప్రకరణమున దేవశబ్దమున కర్థ మేమి ?

'యో దేవోఽగ్నౌ యోఽప్సు యో విశ్వం భువన మావివేశ
య ఓషధీషు యో వనస్పతిషు తస్మై దేవాయ నమః'

'ఏకో దేవః సర్వభూతేషు గూఢః
సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా
కర్మాధ్యక్షః సర్వభూతాధివాసః
సాక్షీ చేతాః కేవలో నిర్గుణ శ్చ'

'నిత్యో నిత్యానాం చేతన శ్చేతనానా
మేకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్
త త్కారణం సాంఖ్యయోగాధిగమ్యం
జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః'

ఇందు మొదటిమంత్రమునందు ఏదేవు డగ్నియందును, జల మందును, సమస్తవిశ్వమునందును, ఓషధులయందును, వృక్షములం దును వంతర్యామిగా నున్నాడో ఆదేవునకు నమస్కారమని ప్రతిపా దింపబడినది. రెండవమంత్రమునందు ఒక దేవుడు సర్వభూతములయం దును గూఢముగా నున్నాడనియును, సర్వవ్యాపి యనియును, సర్వ భూతముల కంతరాత్మగా నున్నా డనియును, కర్మాధ్యక్షు డనియును, సర్వభూతములకు నివాసస్థాన మనియును, సాక్షి, చేతనుడు, కేవలుడు, నిర్గుణు డనియును ప్రతిపాదింపబడినది. మూడవమంత్రమునందు నిత్యు లగు జీవులలో నిత్యుడును, చేతనులగు జీవులలో చేతనుడును, సర్వ భక్తులకోరికలను దీర్చువాడును, సర్వకారణుడును, సాంఖ్యయోగము చేత పొందదగినవాడునునగు దేవు నుపాసించి సర్వపాశములనుండి విడివడవచ్చునని ప్రతిపాదింపబడినది.

ఈమూడుమంత్రములయందును సంతర్యామిత్వ సర్వవ్యాపిత్వాది పారమేశ్వరాసాధారణలక్షణములు ప్రతిపాదింపబడినవి. మఱియును తదుపాసనచే సర్వపాశమోక్షరూపముముక్షూపాస్యత్వలింగము ప్రతిపాదింపబడినది. ఇంతియే గాదు. ఈమూడుమంత్రములందును యో దేవః, ఏకో దేవః, జ్ఞాత్వా దేవమ్ అని కర్తృకర్మస్థానములయందు దేవశబ్దము ప్రయోగింపబడినది. దేవశబ్దసామాన్యార్థము ప్రకరణానుపయోగిగావున దేవశబ్దమునకువిశేషార్థ మేదైన నుండవలయును. ఐన నది యేది? పైన నుదాహరింపబడిన మూడుమంత్రములును శ్వేతాశ్వతరమునందలివి. శ్వేతాశ్వతరమునకు మంత్రోపనిషత్తను వ్యవహారము గలదు. శ్వేతాశ్వతరము శివనామప్రచుర మగుటచే శైవోపనిషత్తనుట నిర్వివాదము. కావున దేవశబ్దము శివపర్యాయవాచక మని యంగీకరింపకతప్పదు.

క్షరం ప్రధాన మమృతాక్షరగ్ం హరః
క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః
త స్యాభిధ్యానా ద్యోజనా తత్త్వభావా
ద్భూయ శ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః

ప్రకృతి పరిణామశీలము. శివు డమృతుడు, అక్షరుడు. మఱియును జీవజగచ్ఛాసకుడు. శివుని ధ్యానించుటవలనను, (లింగరూపమున) ధరించుటవలనను, శివు డగుటవలనను విశ్వమాయానివృత్తి యగు ననగా ప్రకృతిసంబంధము పూర్తిగా వదలునని మంత్రార్థము. ఈమంత్రమునందు జీవజగచ్ఛాసకత్వరూపపారమేశ్వరలింగము ప్రతిపాదింపబడినది. ఇంతియే గాదు. శివధ్యానధారణతత్త్వభావములవలననే విశ్వమాయానివృత్తి యగునని ప్రతిపాదింపబడుటచే శివు డొకరుడే ముముక్షూపాస్యు డనియును ప్రతిపాదింపబడినది. మఱియును హరశబ్దమునకు పర్యాయపదముగా దేవశబ్దము ప్రయోగింపబడుటచే హరశబ్దమువలె

దేవశబ్దమును శివపర్యాయవాచకమని తేలుచున్నది. కావున దేవ శబ్దమునకు శివునియందు వైదికరూఢి యనుట నిర్వివాదము.

దేవశబ్దము శివునియందు వైదికరూఢమని ప్రతిపాదించుచు నింతవఱకు వివరింపవలసివచ్చినది. ఇక ప్రకృత మనుసరింతము. ఈవిమ ర్శచే కేనోపనిషత్తునందలి ఉపక్రమగతమగు ప్రథమమంత్రమునందలి 'క ఉ దేవో యునక్తి' అనువాక్యమునందలి దేవశబ్దమునకు శివు డర్థ మనుట పరమరాద్ధాంతము. కావున కేనోపనిషత్తు శివాద్వైతసంప్ర దాయప్రతిపాదకమనుట నిర్వివాదము.

కేనోపనిషదుపక్రమగతప్రథమమంత్రము పారమేశ్వరాసాధా రణలింగమగు ధీప్రేరకత్వరూపజగచ్ఛాసకత్వమును ప్రతిపాదించుటచే శివైకాంతిక మనుట వివాదాతీతము.

ఉపసంహారసమన్వయము

ఉపసంహార మనగా గ్రంథాంతము అనగా గ్రంథమునందు ప్రారంభింపబడినవిషయమును పూర్తిచేయుట. ఇయ్యది గ్రంథమునం దలి అంతిమమంత్రమునందే ప్రతిపాదింపబడవలయునను నియమము లేదు. ఏఘట్టమునందు విషయపరిసమాప్తి చేయబడునో యాఘట్టమే ఉపసంహార మనుట శిష్టసంప్రదాయము.

ఇహ చే దవేదీ దథ సత్య మస్తి
న చే దిహావేదీ న్మహతీ వినష్టిః
భూతేషు భూతేషు విచిత్య ధీరాః
ప్రే త్యాస్మా ల్లోకా దమృతా భవంతి

ఈలోకమునం దీజన్మమునందు తెలిసికొనినయెడల పరమేశ్వరు డున్నాడు. ఈలోకమునం దీజన్మమునందు తెలిసికొననియెడల చాల నష్టము. కావున ధీరు లన్నిభూతములవిషయమును చక్కగా విచారించి

తెలిసికొని యీలోకమునుండి ప్రకృష్టదశను పొంది శివు లగుచున్నారని మంత్రార్థము.

ఇయ్యది ద్వితీయఖండమునందలి పంచమమంత్రము. ఇయ్యదియే ఉపసంహారమంత్రము. దీనితో ద్వితీయఖండము పూర్తియైనది. తరువాత తృతీయఖండ మారంభమగును. తృతీయఖండమునందు దేవతావిజయోత్సవాఖ్యాయిక ప్రస్తావింపబడినది. చతుర్థఖండమునందు ఫలవిషయము ప్రతిపాదింపబడినది.

ఉపక్రమోపసంహారముల కేకవాక్యత యుండవలయును. ఉపక్రమమునం దీశ్వరప్రస్తావము గావింపబడినదని వివరించినాము. కావున నుపసంహారమందును నీశ్వరప్రస్తావము గావింపబడవలయును. కానిచో నేకవాక్యతకు భంగము కలుగును.

కేనోపనిషత్తునందలి 'ఇహ చే దవేదీత్' అను నుపసంహార మంత్రమునందు ప్రథమవాక్యమునందు సత్యశబ్దమును, తృతీయవాక్యమునందు అమృతశబ్దమును ప్రయోగింపబడినవి. సత్య, అమృతశబ్దములు రెండును శివవాచకములుగా వైదికరూఢి నందినవి.

> సత్య మేవ జయతే నానృతం
> సత్యేన పంథా వితతో దేవయానః
> యే నాక్రమంతి ఋషయో హ్యాప్తకామాః
> యత్ర తత్సత్యస్య పరమం నిధానమ్ ముండకము 3-1-6

పరమేశ్వరుడు సర్వాతిశాయిగా నున్నాడనియును, పరమేశ్వరుని చేత దేవయానమార్గము వ్యాప్తమై యున్నదనియును, పారమేశ్వర నిధానమున్న ప్రదేశమున కాప్తకాములగు ఋషులు పయనించుచున్నా రనియును ముండకము ప్రతిపాదించుచున్నది. ఈమంత్రమునందు సత్యశబ్దము దహరాంతర్వర్తిపరముగా ప్రయోగింపబడినది. దహరాంతర్వర్తి శివు డనువిషయము

'రుద్రో జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః'
'ప్రాణే ష్వంత ర్మనసో లింగ మాహుః'

ఇత్యాద్యనంత శ్రుతులచే ప్రతిపాదింపబడినది.

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున! తిష్ఠతి
భ్రామయ న్సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా

అనుగీతావచనమును దహరాంతర్వర్తి శివు డనియే ప్రతిపాదించుచున్నది. దేవత లొకప్పుడు విష్ణుసన్నిధి కేగి నీయుపాస్యదైవ మెవ రని ప్రశ్నింప

తతోఽవ్యయాత్మా స హరిః స్వహృత్పంకజశాయినమ్
దర్శయామాస దేవానాం మురారి ర్లింగ మైశ్వరమ్

తనహృదయపుండరీకమున విరాజిల్లుచున్న పారమేశ్వరలింగమును చూపెనని వామనపురాణమున ప్రతిపాదింపబడినది. ఈవిమర్శచే దహరాంతర్వర్తి యీశ్వరుడని తేలుచున్నది. కావున ముండకమునందు ఆప్తకాములగు ఋషులకు ప్రాప్యస్థానముగా నిర్ణయింపబడిన సత్యశబ్దవాచ్యతత్త్వము శివతత్త్వమని తేలుచున్నది.

అమృతుడు

ఇప్పటివరకును సత్యశబ్ద మీశ్వరవాచక మని నిర్ణయింపబడినది. ఇక నమృతశబ్దవిషయము గాంతము. మృఙ్ ప్రాణత్యాగే అనుధాతువునకు క్తప్రత్యయము చేర్చుటవలన మృతశబ్ద మేర్పడుచున్నది. భావార్థక క్తప్రత్యయము చేరిన మృతశబ్దమునకు మరణమని యర్థము. కర్త్రర్థక క్తప్రత్యయముచేరిన మరణింపనియని యర్థము. న విద్యతే మృతం యస్య సః అమృతః = మరణములేనివా డనియును, న మృతః అమృతః = మరణించనివా డనియును నమృతశబ్దార్థము. ఇక దేవతామండలిలో మరణములేనివాడు, మరణింపనివా డెవరో గాంతము.

'మృత్యుంజయః కృత్తివాసాః' అనునిఘంటువు ననుసరించి దేవతా మండలిలో మృత్యుంజయశబ్ద మొక్క—శివునియందే రూఢి నందినది.

క్షరం ప్రధాన మమృతాక్షరగ్ం హరః
క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః
త స్యాభిధ్యానా ద్యోజనా త్తత్త్వభావా
ద్భూయ శ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః

అను శ్వేతాశ్వతరమంత్రము ప్రకృతి పరిణామశీల మనియును, శివు డమృతుడు=మరణము లేనివాడును, పరిణామము లేనివాడు నని యును ప్రతిపాదించుచున్నది. ఈమంత్రమునం దమృతశబ్దము హరశబ్ద మునకు విశేషణముగా ప్రయోగింపబడినది. ఈమంత్రము ననుసరించి శివు డమృతుడు=మరణములేనివా డని తేలుచున్నది.

అమృతశబ్దార్థము-జాబాలము

ఒకప్పుడు బ్రహ్మచారులు యాజ్ఞవల్క్యుని సమీపించి

అథ హైనం బ్రహ్మచారిణ ఊచుః
కింజప్యే నామృతత్వం నో బ్రూహీతి

ఏదేవునినామజపమువలన మాకమృతత్వము కలుగునో చెప్పు మని ప్రశ్నించిరి. యాజ్ఞవల్క్యుడు 'శతరుద్రియేణేతి'=శతరుద్రియ మనగా రుద్రాధ్యాయజపముచే నమృతత్వము గలుగునని సమాధానము చెప్పి ప్రశ్నకు సమాధానము రాలేదని బ్రహ్మచారులు శంకింపవచ్చు నని తలంచి

ఏతాని హ వా అమృతస్య నామధేయాని,
ఏతై ర్హ వా అమృతో భవతి

రుద్రాధ్యాయమునందలి రుద్రగిరిశాదినామము లమృతుని వని

యును, అమృతునిజపమువలన నమృతు డగుననియును చెప్పినవిషయము జాబాలోపనిషత్తునందు గలదు.

అమృతశబ్దార్థము-బృహదారణ్యకము

ఒకప్పుడు విదేహాధిపతియగు జనకుడు బహుదక్షిణాకమగు యజ్ఞము గావించెను. ఆయజ్ఞమునకు కురుపాంచాలదేశములనుండి బ్రాహ్మణులు వచ్చిరి. అంత జనకునకు వీరిలో నెవ రనూచానతములను (సాంగం వేద మధీత్య త మేవ అను పశ్చాత్ ఉక్త్వా ననూచానః = శిక్షాదిషడంగములతో నాలుగువేదముల నధ్యయనము గావించి శిష్యుల నధ్యయనము చేయించినవా డనూచానుడు) నాలోచన గలిగి సాలంకృతములగు వేయిగోవులను రావించి మీలో బ్రహ్మిష్ఠుడగునాత డీగోవులను దక్షిణగా గైకొనుగాక యని వచించెను. కాని వారియం దెవరును నాదక్షిణను గైకొనుటకు ముందుకు రారైరి. అంత యాజ్ఞవల్క్యుడు తనశిష్యుడగు సామశ్రవుని పిలిచి యీగోవులను తోలుకొనిపొమ్మని యాజ్ఞాపించెను. అది గాంచి మహర్షు లీతడు మనలో బ్రహ్మిష్ఠుడా యని క్రోధావిష్టు లైరి. కాని యొకరును నాతని ప్రశ్నించుటకు సాహసింపరైరి. అంత జనకునిహోతయగు అశ్వలుడను నాతడు యాజ్ఞవల్క్యుని గాంచి నీవు మాలో బ్రహ్మిష్ఠుడ ననిగదా ఆవులను తోలుకొనిపొమ్మనినావు? మేము బ్రహ్మిష్ఠునకు నమస్కరింతుము. మేమును గోవులకొఱకే వచ్చితి మని వచించి యాజ్ఞవల్క్యుని ప్రశ్నింప నారంభించెను. యాజ్ఞవల్క్యు డాతనిప్రశ్నలకు సమాధాన మిచ్చినంతనే జారత్కారవుడు, లాహ్యాయని, చాక్రాయణుడు, గార్గి, ఉద్దాలకుడు, శాకల్యుడు మొదలగువా రడిగినప్రశ్న యడుగకుండ ప్రశ్నింప నారంభించిరి. యాజ్ఞవల్క్యుడును తడబడకుండ నన్నిప్రశ్నలకును తగిన సమాధానము లిచ్చి వారిని సంతృప్తిపరచినాడు.

తరువాత యజ్ఞకర్త జనకుడు తనసందియములను ప్రదర్శించి

సమాధాన మొసంగుమని యడిగెను. యాజ్ఞవల్క్యుడును జనకునిసర్వ సందియములకు తగినసమాధానము లొసంగి యాతని తృప్తిపరచెను. చివరకు జనకుడు మోక్షవిషయకప్రశ్న గావించెను. యాజ్ఞవల్క్యు డిచ్చిన సమాధానములకు తృప్తి చెనక మరలమరల మోక్షవిషయక ప్రశ్ననే యడుగుచుండెను. ప్రతిసమాధానాంతమునను గోసహస్రాశ్వా దులను సమర్పించుచుండెను. చివరకుసర్వసందేహనివారణ మైనంతనే జనకుడు తనరాజ్యమును సమర్పించి ఆత్మార్పణము గావించెను.

ఇయ్యది బృహదారణ్యకోపనిషత్తుయొక్క తృతీయాధ్యాయము నందలి గాథ. ఈయధ్యాయమునందలి సప్తమబ్రాహ్మణమునకు అంత ర్యామిబ్రాహ్మణ మని పేరు. ఈబ్రాహ్మణమందు ప్రాశ్నికు డుద్దాలకుడు. ఉద్దాలకుడు యాజ్ఞవల్క్యుని గాంచి 'యజ్ఞదక్షిణగా నిర్ణయింపబడిన గోసహస్రమును తోలుకొనిపొమ్మని యాజ్ఞాపించినావు. అంతర్యామి విషయము సమగ్రముగా వివరించి గోవులను తీసికొనిపొమ్ము. ఈవిష యము తెలియక, సమగ్రముగా వివరింపక ఆవులను తోలుకొనిపోయిన నీతల పడిపోవు నని పలికెను. అంత యాజ్ఞవల్క్యు డంతర్యామివిషయ మును వివరించుట కారంభించెను. అంతర్యామివిషయము వివరింప బడుటచే సప్తమబ్రాహ్మణమున కంతర్యామిబ్రాహ్మణ మను సార్థక వ్యవహారము కలిగినది.

> యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్ పృథివ్యా అంతరో యం పృథివీ న వేద
> యస్య పృథివీ శరీరం యః పృథివీ మంతరో యమయతి ఏష
> త ఆ త్మాంతర్యా మ్యమృతః

ఎవడు పృథివియందుండి పృథివికన్న భిన్నముగ నున్నాడో, ఎవనివిషయము పృథివికి తెలియదో, ఎవనికి పృథివి శరీరభాగమో, ఎవడు పృథివియందుండి పృథివిని నియమించుచున్నాడో ఈయమృతుడు నీకును నంతర్యామిగా నున్నాడు.

ఇయ్యది యంతర్యామిబ్రాహ్మణమున నంతర్యామినిర్ణయప్రస్తావమున మొదటిమంత్రము. ఈవిధముగ నాబ్రాహ్మణమున జలఅగ్ని అంతరిక్ష వాయుద్యులోకఆదిత్యదిక్చంద్రతారకసర్వభూతప్రాణవాక్చక్షుః శ్రోత్రమనోవిజ్ఞానములను ప్రస్తావించి జలాదుల కంతర్యామిగానున్న పరమేశ్వరుడే నీయందును నంతర్యామిగా నుండి నిన్ను శాసించుచున్నాడని ప్రతిపాదింపబడినది. ఇందు ప్రతిపర్యాయమును 'ఏష త ఆత్మాంతర్యా మ్యమృతః' అనువాక్యము ప్రతిఖండమునందును మకుటముగా ప్రయోగింపబడినది. మఱియును నాసర్వనియామకతత్త్వ మమృతశబ్దవాచ్య మని ప్రతిపాదింపబడినది.

జాబాలబృహదారణ్యకోపనిషత్తులందు ప్రతిపాదింపబడిన యమృతతత్త్వ మొకటే యనియును, నాతత్త్వము రుద్రాధ్యాయప్రతిపాదితశివతత్త్వముకన్న భిన్నము గాదనియును నంగీకరింపకతప్పదు. కానిచో నేకవాక్యతకు భంగము కలుగును.

జననమరణరూపసంసరణబంధమునుండి విడివడగోరినవానికి ముముక్షు వని వేదాంతములయందు వ్యవహారము. జన్మించినాడు. మరణ మాసన్నముగ నిత్యసన్నిహితముగ నున్నది. మరణము లేకుండ జేసికొనినచో మఱల జన్మించవలసిన యావశ్యకత యుండదు. 'ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ' అనుగీతావాక్యము మృతునకు జన్మ తప్పదని బోధించుచున్నది. కావున ముముక్షువునకు ప్రస్తుతకర్తవ్యము మృత్యువునుండి విడివడుట — అనగా నమృతుడు = మరణములేనివాడగుట. అయిన నీస్థితి యెవరివలన గలుగును? మరణములేనివానిని సేవించిన, ఉపాసించిన మరణములేనిస్థితి సంభవించును.

ఈయుద్దేశముతోడనే బ్రహ్మచారులు యాజ్ఞవల్క్యు నభిగమించి 'కింజప్యే నామృతత్వం నో బ్రూహి' = ఎవరినామము జపించిన, ఎవరినుపాసించిన మా కమృతత్వము కలుగునని ప్రశ్నించిరి. యాజ్ఞవల్క్యు

డమృతుడు శివు డనియును శివనామము జపించిన నమృతత్వము = మరణ రాహిత్యము గలుగుననియును, శివమహిమ రుద్రాధ్యాయము - నమ కమునందు - ప్రస్తావింపబడిన దనియును సమాధాన మొసంగినాడు.

వ్యక్తిగౌరవము ననుసరించి యాతనివాక్యములకు విలువ యుండును. యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకునియజ్ఞములో సమావేశమైనవారిలో నొకడు. జనకుడు సమావేశమైనవారిని గాంచి మీలో ననూచానతము డగునాత డీగోసహస్రదక్షిణను గైకొనుగాక యని వచింప నెవరును సిద్ధపడమి తా నాదక్షిణను గ్రహించి బ్రాహ్మణు లెదిరింప వారి ప్రశ్నలకు సంతృప్తికరములగు సమాధానముల నొసంగి జనకునకు బ్రహ్మవిద్యోపదేశము చేసిన గురువు. మఱియును నాదిత్యునివలన వేదము నభ్యసించినవాడు. అట్టియనూచానతముడగు యాజ్ఞవల్క్యుడు గావించిన తత్త్వనిర్ణయమున నెట్టిసందేహమునకును నవకాశము లేదు. కావున యాజ్ఞవల్క్యుడు జాబాలములో బ్రహ్మచారుల కుపదేశించిన తత్త్వమును, బృహదారణ్యకములో జనకాదుల కుపదేశించిన తత్త్వమును నొకటియే యనియును, నయ్యది రుద్రాధ్యాయప్రతిపాదితశివ తత్త్వమే యనియును తెలుచున్నది.

ముముక్షుశబ్దమునకు మరణమునుండి విడివడగోరువా డని యర్థ మని వివరించినాము. అమృతీభవనమే, మరణములేనివా డగు టయే ముముక్షువుయొక్క పరమాశయము. కావున ముముక్షుత యన్నను, అమృతీభవన మన్నను నొకటియే. ఈకారణమువలననే యుపనిషత్తులందు ముముక్షుప్రశ్నలందుగాని, గురుసమాధానములందు గాని యమృతశబ్దము ప్రచురముగా నున్నది.

అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్య యామృత మశ్నుతే — ఈశ
ఆత్మనా విందతే వీర్యం విద్యయా విందతేఽమృతమ్ — కేన
హృదా మనీషా మనసాభిక్లప్తో య ఏతద్విదు రమృతా స్తే భవంతి — కఠ
స ఏషోఽకలోఽమృతో భవతి త దేష శ్లోకః — ప్రశ్న

ఇంకొకవిషయము. పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ నిర్వేద మాయాత్ = లోకములు కర్మఫలవ్యాప్తములని నిర్విణ్ణుడైన వ్యక్తి 'తగ్ంహ దేవ మాత్మబుద్ధిప్రకాశం ముముక్షు ర్వై శరణ మహం ప్రపద్యే = ముముక్షువై, సంసారబంధమోక్షము గోరి యాత్మబుద్ధి ప్రకాశకుడగు శివుని శరణుపొందెదనని సంకల్పించి జుష్ట స్తత స్తే నామృతత్వ మేతి = శివానుగ్రహము లేక అమృతత్వము లభింపదను నిశ్చయమునకు వచ్చి వ్రత మేత త్పాశుపతం తత్సమాచరే మ్ముముక్షు రపునర్భవాయ = మరణాభావపూర్వక అపునర్భవముకొఱకు పాశుపత వ్రతము నవలంబించి ఉర్వారుక మివ బంధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ = పండినదోసకాయ తొడిమనుండి యూడునట్లు మృత్యువునుండి విడివడుటకు పురా తపయిత్నో రచిత్తా ద్ధిరణ్యరూప మవసే కృణుధ్వమ్ = మరణమునకుపూర్వమే రక్షణముకొరకు శివారాధన మారంభించి నాడు. ఈశం తం జ్ఞాత్వా అమృతా స్తే భవంతి = శివు నుపాసించి యమృతుడు = మరణరహితుడు, శివుడైనాడు. కావున వేదవేదాంతముల పరమతాత్పర్యము శివారాధనవలననే యమృతత్వము లభించు ననియును, అమృతత్వమే పరమలక్ష్య మనియును తెలుచున్నది.

ఈవిమర్శచే నుపసంహారమంత్రమునందలి సత్యామృతశబ్దములు శివవాచకములని తెలుటచే నుపక్రమోపసంహారముల యేకవాక్యత కెట్టిభంగమును లేదని తెలుచున్నది.

అభ్యాసము.

ఉపక్రమగతవిషయము నుపసంహారములోపల మఱలమఱల ప్రస్తావించుటయును, లేక ఫలవిషయమును ప్రస్తావించుటయును అభ్యాస మని వివరించినాము. కేనోపనిషత్తునం దుపక్రమమున పరమేశ్వరుని ధీప్రేరకత్వరూపలింగము ప్రతిపాదింపబడిన దనియును, ఉపసంహారమునం దమృతశబ్దముచే పరమేశ్వరప్రస్తావము గావింపబడిన దనియును

వివరించినాము. ఈవిషయ ముపక్రమోపసంహారములమధ్య నేవిధముగ నభ్యసింపబడినదియు గాంతము.

ప్రథమఖండము – ద్వితీయమంత్రమున 'అమృతా భవంతి' అను వాక్యముచే నమృతీభవనరూపఫలము ప్రస్తావింపబడినది. నాలవమంత్రమునందు 'త దేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి' అనువాక్యముచే బ్రహ్మప్రస్తావము గావింపబడినది. ఈవాక్యము 5, 6, 7, 8 మంత్రములయందు మఱలమఱల మకుటవాక్యముగా గైకొనబడినది. ద్వితీయఖండము – నాలవమంత్రమునందు అమృతత్వప్రాప్తికి విద్య సాధనముగా ప్రతిపాదింపబడినది. ఐదవమంత్రమునం దమృతీభవనరూపఫలప్రస్తావము గావింపబడినది.

అపూర్వత

వేదేతరప్రమాణాప్రాప్తత అపూర్వత. కేనోపనిషత్తునందు మన ఆదిసర్వేంద్రియప్రేరకుడు పరమేశ్వరు డనియును (1-1), ఇంద్రియసంబంధము తొలగినగాని యమృతీభవనమున కవకాశము లేదనియును (1-2), బ్రహ్మతత్త్వము సర్వేంద్రియాతీత మనియును (1-3), ఉపాసన యమృతప్రాప్తిసాధన మనియును, ఈజన్మమునందే పరమేశ్వరారాధనము గావింపవలయు ననియును లేనిచో గలుగు నష్టము భరింపరాని దనియును, కావున ధీరులు సర్వభూతవిషయమును సమగ్రముగా చర్చించి యీలోకసంబంధము వదలి యమృతు లగుచున్నా రనియును (2-5) నీమొదలగువిషయములు ప్రతిపాదింపబడినవి. ఈవిషయములు వేదాంతములయందుదప్ప మఱియేయితరగ్రంథమునందును లభింపవు. ఒకవేళ నీవిషయము లితరగ్రంథములందు లభించినను నాగ్రంథముల యం దుపనిషత్తులందు వర్ణింపబడినవిషయములే యనువదింపబడినవి.

ఫలము

ఫల మనగా ప్రయోజనము. ఫలము నుద్దేశింపక యెవరును నేకార్యమును చేయరు. ముముక్షు వుపనిషదధ్యయనము గావించుట సాయుజ్యరూపమహాఫలము నుద్దేశించియే. ఈవిషయము ముముక్షు శబ్దమువలననే సూచింపబడుచున్నది. మోక్తు మిచ్ఛు: ముముక్షు: = ముముక్షు వనగా విడివడుటకు కోరినవాడు. దేనినుండి విడివడుటకు గోరినవాడు ?

కామాన్ యః కామయతే మన్యమానః
స కామభి ర్జాయతే తత్రతత్ర
పర్యాప్తకామస్య కృతాత్మన స్తు
ఇహైవ సర్వే ప్రవిలీయంతి కామాః ముండక 3-2-2

సకామకర్మల నాచరించుటవలన కర్మఫలానుభవమునకై యాయాలోకములయందు మఱలమఱల జన్మించుచున్నాడు. పర్యాప్త కాముడగువానికి కోరిక లన్నియును నశించుటచే మఱల జన్మ లేదు. కావున సకామకర్మాచరణము జన్మపరంపరకును, పర్యాప్తకామత్వము జన్మరాహిత్యమునకును కారణ మగుచున్నది. మరణింపకున్న జన్మ యుండదు. అయిన మరణింపకుండుట కేమి గావింపవలయును ? జన్మ యిచ్చినవాని యనుగ్రహ మున్నగాని మరణము తొలగదు. 'సోఽకా మయత బహు స్యాం ప్రజాయే యేతి' 'య దిదగ్ం సర్వ మసృజత' పరమేశ్వరుడు సంకల్పపూర్వకముగ నీసృష్టి గావించెనని తేలుటచే 'తగ్ం హ దేవ మాత్మబుద్ధిప్రకాశం ముముక్షు ర్వై శరణ మహం ప్రపద్యే' ఆత్మబుద్ధిప్రకాశకుడగు నాపరమేశ్వరుని శరణుపొంది 'త్రియం బకం యజామహే' ఆపరమేశ్వరు నుపాసించి 'మృత్యో ర్ముక్షీయ మామృతాత్' మృత్యువునుండి విడివడుదును, అమృతునినుండి విడివడ ననునిశ్చయమునకు వచ్చినాడు. కావున మృత్యుమోక్షమే ఫల మని తేలుచున్నది.

అర్థవాదము

అర్థ మనగా ప్రయోజనము. ప్రయోజనము సాధించువిషయ మున తత్ప్రవృత్తి గలిగించుటకై రోచకముగా నుపపాదించు నాఖ్యాయిక కర్థవాద మని పేరు. లోకమునందును ధర్మాచరణమం దభిని వేశము గలిగించుటకై ధర్మము నాచరించి తత్ఫలము ననుభవించిన వారికథల నుదాహరణముగా ప్రతిపాదించుట ప్రచారమునం దున్నది. ఇట్టివే హరిశ్చంద్రాదులకథలు.

ప్రకృతవిషయము పరమేశ్వరమహిమాప్రస్తావముద్వారా శివాల్పత్వమును ప్రతిపాదించి తద్ద్వారా పరమేశ్వరారాధనప్రవృత్తి గల్పించి తరించుటకు మార్గమును చూపుట. ఇయ్యది ప్రథమద్వితీయఖండము లందు ప్రతిపాదింపబడినది. మూడవఖండమునం దుదాహరణముగా దేవతలవిజయోత్సవము ప్రతిపాదింపబడుచున్నది.

ఒకప్పుడు దేవాసురులకు యుద్ధము సంభవించినది. అందు శివానుగ్రహమువలన దేవతలు జయించిరి. కాని యావిషయమును మఱచి-శివారాధనవలననే తమ కీస్వర్గాధిపత్యాదులు సమకూరిన వనియును, శివానుగ్రహమువలననే తమ కీమహిమ గలిగిన దనియును మఱచి - దేవతలు 'అస్మాక మే వాయం విజయః' = ఈవిజయము మనదే. మనమై యీవిజయమును సాధింపగలిగినాము. 'అస్మాక మే వాయం మహిమా' = ఈమహిమయంతయును మనదే యని గర్వించి విజయోత్సవము చేసికొనసాగిరి. దేవతలు శివారాధన గావించి స్వస్వపదవులు పొంది రనువిషయము

తవ శ్రియే మరుతో మర్జయంత రుద్ర! య త్తే జనిమ చారు చిత్రమ్
పదం య ద్విష్ణో రుపమం న్యధాయి తేన పాసి గుహ్యం నామ గోనామ్

అనుమంత్రముచే ప్రతిపాదింపబడినది. మఱియును నీవిషయము

బ్రహ్మణః సృష్టికర్తృత్వం విష్ణో ర్దానవమర్దనమ్
స్వర్గాధిపత్య మింద్రస్య శివపూజావిధేః ఫలమ్

అనుశ్లోకముచే పురాణములందుపబృంహింపబడినది. మఱియును నింద్రాదిదిక్పాలకులు శివారాధన గావించి యాయాపదవులు పొందిరనువిషయము స్కాందాంతర్గతకాశీఖండమునందలి శివశర్మోపాఖ్యానమున విపులీకరింపబడినది.

గర్వము పతనహేతువు. గర్వియగువాడు గర్వాతిశేకమువలన కన్నుమిన్నెఱుంగక కావించునకార్యములకు మితి యుండదు. గర్వము నశించినగాని స్వస్థితియు, పరస్థితియు తెలియదు. ఈవిషయము చక్కగా నవగతమైనగాని తనయల్పత్వమును గమనించి వ్యక్తి ధర్మాచరణమున కుత్సహింపడు. కావున స్వారాధకులగు దేవతలు గర్వమువలన నధఃపతనము జెందనున్నారని యెంచి పరమేశ్వరుడు దేవతలు విజయోత్సవము గావించుకొనుచున్న ప్రదేశమునకు కొలదిదూరమున యక్షరూపమున ప్రాదుర్భవించెను.

దేవత లాయక్షుని గాంచి యాత డెవరో తెలిసికొనగోరి యగ్నిని నీ వేగి యాత డెవరో తెలిసికొనిర మ్మని పంపిరి. అగ్నియును నాతనిసన్నిధి కేగెను. అంత నాయక్షు డగ్నిని 'నీ వెవ' రని యడుగ 'నే నగ్నిని, జాతవేదుడ' నని సమాధాన మొసంగెను. (అగి గతౌ అను ధాతువువలన అగతి కుటిల మూర్ధ్వం వా గచ్ఛతీతి యను నిష్పత్తివలన నిష్పన్నమైన అగ్నిశబ్దమునకు కుటిలముగాగాని, యూర్ధ్వముగాగాని ప్రసరించువా డని యర్థము. జాతే జాతే విద్యత ఇతి జాతవేదాః అనువిగ్రహమువలన నిష్పన్నమైన జాతవేదశబ్దమునకు ప్రతిప్రాణియందును జాఠరాగ్నిరూపమున నుండువాడని యర్థము). అది విని యక్షుడు 'అయిన నట్టినీప్రభావ మే' మని యడుగ 'ఈపృథివియందలి సర్వమును దహింతు' నని సమాధాన మిచ్చెను. 'మంచిది. ఈగడ్డిపోచను

దహించు' మని యక్షు డాతనిముం దొకతృణము నుంచెను. అగ్నియును తనశక్తినంతయు నుపయోగించియును దహింపజాలక లజ్జితుడై తిరిగి పోయి 'యాత డెవరో తెలియ' దని చెప్పెను.

అంత దేవతలు 'ఆత డెవరో తెలిసికొనిర' మ్మని వాయువును పంపిరి. వచ్చినవాయువును గాంచి యక్షుడు 'నీ వెవరవు? నీప్రభావ మే' మని యడుగ 'నేను వాయువును. నన్ను మాతరిశ్వు డందు' రని సమాధాన మిచ్చెను. 'అయిన నీప్రభావ మే' మని యడుగ వాయువు 'పృథివియందలి సర్వమును కదలింపగల' నని సమాధాన మిచ్చెను. 'మంచిది. దీనిని కదలించు' మని యక్షు డాతనిముం దొకతృణము నుంచెను. వాయువు నాతృణమును కదలింపజాలక లజ్జితుడై తిరిగి పోయి 'యాత డెవరో తెలియ' దని చెప్పెను.

అంత దేవత లింద్రుని గాంచి 'నీ వేగి యాత డెవరో కనుగొనిర' మ్మన నింద్రు డాయక్షుడున్న ప్రదేశమున కేగెను. కాని యక్షు డంత ర్ధానమయ్యెను. అంత నిర్విణ్ణుడై యింద్రు డేమి చేయుటకును పాల్పోక నలుదెసలు పరికించుచుండ నాకాశమున హిమవత్పుత్రికయగు నుమా దేవి కన్పడ నాయక్షు డెవరని యామె నడిగెను. యక్షరూపమున ప్రాదుర్భవించినయాతడు పరమేశ్వరు డనియును, నాతనియనుగ్రహము వలననే దేవతలు జయము గాంచిరనియును, ఆకారణమువలననే యీ యుత్సవమును గావించుకొనుచున్నా రనియును చెప్పెను. అంత నింద్రుడు యక్షరూపమున తమయొద్దకి వచ్చినది పరమేశ్వరుడే యని తెలిసికొనెను.

ఇప్పటివర కాఖ్యాయికావిషయము వివరింపబడినది. ఇక నీయాఖ్యాయిక నుపనిషత్తునందు నిబంధించుటలో నుద్దేశ మేమియో గాంతము. ఆఖ్యాయిక దేవతలవిజయోత్సవముతో నారంభమైనది. రాక్షసులను జయించి దేవతలు విజయోత్సవ మారంభించినారు.

ఇంద్రాదిదిక్పాలకులు శివారాధన గావించి స్వస్వపదవుల నందినారు. కాని శివానుగ్రహామువలననే తాము రాక్షసులను జయింపగలిగినా మనువిషయమును మఱచి 'అస్మాక మే వాయం విజయః, అస్మాక మే వాయం మహిమా' అని గర్వించినారు. గర్వ మధఃపతనమునకు కారణము. గర్వప్రవేశముతో వివేకము నశించును. అంతతో స్వపర విషయకజ్ఞానము నశించును. కావున నింద్రాదులకు స్వాల్పత్వజ్ఞానము గలిగించుతలంపుతో పరమేశ్వరుడు యక్షరూపమున నవతరించి సర్వ భక్షకుడగు నగ్నియొక్కయు, ప్రకంపనుడగు వాయువుయొక్కయు వీర్య మల్పాల్పమని రుజువుచేసెను. దానితో దేవతలకు స్వాల్పత్వ జ్ఞానము గలిగి గర్వభంగ మైనది. జ్ఞానోదయ మైనది. అంతట వారు తమకు గర్వభంగము గావించినవ్యక్తి సామాన్యుడు గాడని నిర్ణయించి కొని యావిషయము తెలిసికొనుట కింద్రుని పంపిరి. ఇంద్రు డేగునప్పటి కావ్యక్తి యంతర్ధానమందుటచే నేమి చేయుటకును తోచక దిసలు పరికించుచుండ హైమవతి ప్రత్యక్ష మయ్యెను. ఆమె నడుగ నామె పరమేశ్వరుడే యారూపమున వచ్చెనని సమాధానము చెప్పెను. హైమవత్యుపదేశముతో నింద్రునకు బ్రహ్మవిషయకజ్ఞానము గలిగెను.

ఇక విషయవిమర్శ గావింతము. గర్విష్ఠులగువారికి గర్వమునకు కాఘాతము గలుగుటయే జ్ఞానోదయమునకు నాంది. మంచిది. ఇంత వర కే మైనది? గర్వము ఛిన్నాభిన్న మైనది. అంతటితో నే మైనది? స్వాల్పత్వజ్ఞానము గలిగినది. కాని గర్వభంజకు డెవరో తెలియలేదు. కారణ మగ్నివాయువులకు గర్వభంగము గావించినవ్యక్తి యక్షరూప మున నున్నాడు. కాని యక్షున కింత సామర్థ్యమా? కావున గర్వ భంగము గావించినవ్యక్తి సామాన్యయక్షుడు గాడు. అయిన నెవరు? తెలిసికొనుట యెట్లు? ఇంద్రుడు స్వర్గాధిపతి. కావున నాతని పంపిరి. ఆవ్యక్తి యంతర్ధానమందెను. అయిన తెలిసికొనుట యెట్లు?

అగ్నివాయువులకు గర్వభంగమైనది. సిగ్గుపడి మరలిపోయినారు. కాని తమకు గర్వభంగము గావించినవ్యక్తి యెవరో తెలిసికొనుటకు వారు ప్రయత్నింపలేదు. కారణము గర్వభంగమువలన గలిగిన లజ్జాతిశయమే. గర్వభంగమువలన వివేకము గలుగవలసినది. కాని లజ్జ యాస్థానము నాక్రమించినది. వివేకము గలిగిన వారు వస్తుతత్త్వవిచారమునకు ప్రయత్నించెడివారు. లజ్జ గలుగుటచే వారు మరలిపోయిరి. తమభంగపాటును విన్నవించికొని తృప్తి జెందిరి.

తరువాత నేగినవా డింద్రుడు. ఆత డేగునప్పటికి యక్షు డాస్థానమున లేడు. ఏమి చేయవలయును ? అగ్నివాయువులవలె మరలిపోవలసినవాడే. కాని యొకవిశేష మున్నది. ఇంద్రునకు పరీక్ష లేదు, గర్వభంగము గాలేదు. కావున నాతడు తిరిగిపోవలసిన యావశ్యకత లేదు. అగ్నివాయువులవలె గాక యాతనికి వివేకోదయ మైనది. ఆలోచింప నారంభించినాడు——

విజయోత్సవమున ని దేమి? ఈయక్షు డెవరు ? దహనప్రకంపనులకు గలిగిన యీపరాభవ మేమి ? సర్వభక్షకుడు తృణమును దహింపలేకపోయినాడా ? బ్రహ్మాండముల నుజ్జ్వాత లూగించు ప్రకంపనుడు గడ్డిపోచను కదలించలేకపోవుటయా ? ఎంత యాశ్చర్యము ! ఆశ్చర్యములలో నాశ్చర్యము నా కాతనిదర్శనమైన గాలేదే ! అగ్నివాయువుల శక్తిని పొల్లు గావించిన యాతడు సర్వశాసకుడు, సర్వేశ్వరుడు గావలయును ! ఆతనిని సాక్షాత్కరింపజేసికొనుట యెట్లు ? ఇది యొకయగ్నివాయువుల గర్వభంగమే గాదు ! ఈగర్వభంగము సర్వదేవతామండలికిని లజ్జాకారణము గాక కనువిప్పు గావలయును. పరాభవకారణమైనను నగ్నివాయువులకు యక్షరూపముననైనను నాసర్వేశ్వరదర్శన మైనది. నా కామాత్రమైనను —— పరాభవపూర్వకదర్శనమైనను —— గాలేదు. నేను పంపినవారిపరాభవము నాది గాదా ? మంచిది. ఏమైనను నా కాతనిదర్శన మగుట యెట్లు ?

ఈవిధముగ పరితపించి తద్దర్శనమునకై తహతహలాడుచు నేమి చేయుటకును, నెటు బోవుటకును తోచక నిర్విణ్ణుడై నలుదెసలు పరికించు చుండెను. నిర్వేదము స్థిరత నందుటచే నుపదేశార్హత గలిగినది. విద్యా స్వరూపిణియు, పరమేశ్వరుని యర్ధాంగమగు హైమవతి సాక్షాత్కరించినది. ఉపదేశ మిచ్చినది. ఏమని? యక్షరూపమున సాక్షాత్కరించినది యీశ్వరుడట! ఆతనియనుగ్రహమువలననే దేవతలు రాక్షసులను జయింపగలిగినారట!

ఈవిమర్శవలన తేలిన సారాంశ మేమో గాంతము. ఈయాఖ్యాయికవలన నీక్రిందివిషయములు స్పష్టముగా ప్రతిపాదింపబడినవి.

1. జీవుల యల్పశక్తిమత్త్వము
2. పరమేశ్వరుని సర్వశక్తిమత్త్వము
3. శివానుగ్రహము లేనిది యేకార్యమును నెరవేరదు
4. గర్వము పతనహేతువు
5. గర్వభంగము వివేకోదయమునకు హేతువైననే కార్యకారియై వస్తుతత్త్వజ్ఞానమున కుపయోగపడును
6. వివేకోదయమై తత్త్వజ్ఞానాభినివేశము గలిగినగాని యుపదేశార్హత గలుగదు
7. తత్త్వజ్ఞానమాత్రమువలన సాయుజ్యము లభింపదు
8. సాయుజ్య ముపాసనామాత్రముచేతనే సాధ్య మగును

ఇందు మొదటియాఱువిషయములును నాఖ్యాయికోద్దేశవివరణసందర్భమున వివరింపబడినవి. ఇక చివరిరెండువిషయములను గాంతము. కేవలతత్త్వజ్ఞానమువలన సాయుజ్యము లభింప దనునది మొదటివిషయము. అగ్నివాయువులు యక్షునిసన్నిధి కేగినారు. పరీక్షింపబడినారు. స్వశక్తివైయర్థ్యమును గాంచి మరలి వచ్చినారు. అప్పటికిని నాయక్షు డెవరో తెలిసికొనవలయునను నభిలాషయే వారికి

గలుగలేదు. మఱి యింద్రునివిషయ మట్లు గాదు. ఇంద్రుడు యక్షు విషయమును తెలిసికొనుటకు మొదట నగ్నిని, తరువాత వాయువును పంపినాడు. వారిద్దఱును పరాభూతులై వచ్చినతరువాత తాను స్వయముగ నేగినాడు. యక్షు డంతర్ధానమందినాడు. తరువాత హైమవతీదర్శన మైనది. ఆమె నడిగినాడు. ఆమె బ్రహ్మయని సమాధాన మిచ్చినది. ఇంద్రునకు విషయపరిజ్ఞానము గలిగినది. ఆఖ్యాయిక పూర్తియైనది.

ఇక నాఖ్యాయికలో ఫలవిషయ మేవిధముగా ప్రతిపాదింపబడినదో గాంతము. ఈవిషయము చతుర్థఖండమున రెండుమూడు మంత్రములయందు ప్రతిపాదింపబడినది.

'అగ్ని ర్వాయు రింద్ర స్తే హ్యేన న్నేదిష్ఠం పస్పర్శు
స్తే హ్యేన త్ప్రథమో విదాంచకార బ్రహ్మేతి'

అగ్నివాయ్వింద్రులు యక్షసమీపమున కేగినారు. కావున దేవతలందరిలో శ్రేష్ఠు లైనారు. ఈముగ్గురిలో నింద్రుడు హైమవతిని దర్శించి యక్షుడు బ్రహ్మయని యామెవలన తెలిసికొనుటచే శ్రేష్ఠతము డైనాడు.

ఆఖ్యాయిక ఇంద్రునిశ్రేష్ఠతమత్వవర్ణనతో ముగిసినది. కాని యింద్రున కమృతత్వము గలిగినటుల వర్ణింపలేదు. కావున నమృతత్వము కేవలబ్రహ్మవిషయకజ్ఞానమున ప్రాప్తించదని తేలుచున్నది. అమృతత్వప్రాప్తికి పూర్వరంగ మీయుపనిషత్తునందే ప్రథమఖండమునందలి

ప్రేత్యాస్మా ల్లోకా దమృతా భవంతి 1–2
విద్యయా విందతేఽమృతమ్ 2–4
ప్రేత్యాస్మా ల్లోకా దమృతా భవంతి 2–5

అనుమంత్రములచే ప్రతిపాదింపబడినది. అస్మాత్ లోకాత్ = ఈలోకమును విడిచి, ప్రేత్య = ప్రకృష్టదశను పొంది, అమృతాః = మరణ

రహితులు, (శివులు అనగా శివసాధర్మ్యమును పొందినవారు) భవంతి= అగుచున్నారు. మఱియును నీప్రకృష్టదశాప్రాప్తికి విద్యయా=ఉపాసన సాధనమని ప్రతిపాదింపబడినది. కావున నమృతత్వము కేవలబ్రహ్మవిష యకపరిజ్ఞానమువలన గలుగ దనియును, నయ్యది యుపాసనైకమాత్ర సాధ్య మనియును తేలుచున్నది.

ఉపపత్తి

ఉపపత్తి యనగా విరోధాభావ మని వివరించినాము. సర్వజ్ఞ త్వాదిసంపత్తి కుపపత్తి యనియును వ్యవహారము గలదు. విరోధాభావ మనగా ప్రతిపాద్యమానవిషయమునం దెట్టివైరుధ్యమును లేకుండుట. ప్రతిపాద్యమానవిషయము జీవాల్పత్వపరమేశ్వరమహత్త్వప్రతిపాదన ద్వారా ఉపాసనయందు ప్రవృత్తి గలిగించి సాయుజ్యమునకు మార్గ మును చూపవలెను. ఈవిషయము ప్రథమద్వితీయఖండములయందు ప్రతిపాదింపబడినది. మఱియును నీవిషయము తృతీయఖండమున నాఖ్యాయికారూపమున ప్రపంచింపబడినది.

కే నేషితం పతతి ప్రేషితం మనః
కేన ప్రాణః ప్రథమః ప్రైతి యుక్తః
కే నేషితాం వాచ మిమాం వదంతి
చక్షుః శ్రోత్రం క ఉ దేవో యునక్తి

ఇయ్యది కేనోపనిషత్ప్రథమఖండమునందలి ప్రథమమంత్రము. పరమేశ్వరప్రేరణచేతనే సర్వప్రాణులును జీవింపగలుగుచున్నా రని యీమంత్రమునందు ప్రతిపాదింపబడినది. ఆఖ్యాయికయందును శివాను గ్రహమువలననే దేవతలు జయింపగలిగినా రనువిషయమును ప్రతి పాదించుటద్వారా ప్రథమమంత్రప్రతిపాదితజీవపరమేశ్వరాశ్రయత్వము ప్రపంచింపబడినది. ఈవిషయ ముపనిషదంతరమునందును

కో హ్యే వాన్యా త్కః ప్రాణ్యా ద్య దేష ఆకాశ ఆనందో న స్యాత్ అనుమంత్రముచే ప్రతిపాదింపబడినది.

కేనోపనిషత్తు - శివాద్వైతము

ఇప్పటివరకును కేనోపనిషత్తునందు షడ్విధలింగసమన్వయవిషయము ప్రతిపాదింపబడినది. ఇక కేనోపనిషత్తు శివాద్వైతసంప్రదాయానుసారి యనువిషయము గాంతము.

శివాద్వైతశబ్దమునందు శివ అద్వైత అను రెండుఖండము లున్నవి. శివతత్త్వము నిర్ణయింపబడినగాని శివఅద్వైతశబ్దముల సంబంధము నిర్ణయింపబడదు. కావున ప్రథమమున శివతత్త్వవిషయము గాంతము.

మానవుడు స్వశక్తివైఫల్యమునగాని తన్ను శాసించు—తన్నే గాదు సర్వప్రాణులను, సర్వభూతములను శాసించు — ఒకసర్వశక్తిమత్తత్త్వ మున్నదను వివేకము గలవాడు కాడు. ఇయ్యదియే, ఈపరాధీనతయే యాతని నాస్తికునిగా మార్చును. ఇదియే యాతనియుపాసనారంగప్రవేశమునకు నాంది.

ఈవైఫల్య మొకరంగమునమాత్రమే గాదు, సర్వరంగముల యందును — 1. జన్మించుటయందు, 2. జీవించుటయందు, 3. కర్మాచరణమందు, 4. చివరకు మరణించుటయందును స్పష్టముగా గాన్పించుచున్నది. ఎట్టిపరాధీనత! ఎట్టివైఫల్యము!

చతుర్విధపరాధీనతలు

1. జన్మ — తనకు తెలియని సమయమున తన కీజన్మ ప్రాప్తించినది. కాని విశేష మేమన లోకమున మానవుడు శీతాతపచోరబాధానివారణసంకల్పముతో సర్వవిధసుఖసాధనసమన్వితమగు గృహమును

నిర్మించుకొనుచున్నాడు. ఒకగృహనిర్మాణమే గాదు, సర్వసౌకర్యములును తనకొఱకై, తానై యేర్పాటు చేసికొనుచున్నాడు. కాని తన జీవికకు సాధనమైన యీసర్వాంగసుందరమగు శరీరమును తనకొఱ కెవరో నిర్మించియిచ్చినారు. ఇయ్యది ప్రథమపరాధీనత.

2. జీవించుట — జీవించుట యనగా శరీరము కృశించకుండ నాహారాదులచే పోషించికొనుట. ఆహారమును గైకొనుచున్నగాని శరీరము కార్యనిర్వహణసమర్థముగా నుండదు. శరీరపోషణ కావశ్యకములైన ధాన్యజలాదులును తాను సృష్టించికొనినవి గావు. అవియును నెవరో తనకొఱకై నిర్మించియిచ్చినవే. ఇయ్యది ద్వితీయపరాధీనత.

3. కర్మాచరణము — కర్మ యనగా చేయుట. కర్మలు రెండు రకములు శారీరకములు, విహితములు నని. శరీరపోషణమునకై, శరీరము నీరోగముగ నుండుటకై గావింపవలసిన కర్మలు శారీరకములు. పోషింపబడుచున్నగాని, నీరోగముగ నున్నగాని శరీరము కార్యనిర్వాహణసమర్థము గాదు. తనయిష్టమువచ్చిన పదార్థము, తనకోరిక ననుసరించి భుజించుటకు వీలులేదు. మితముగ, నారోగ్యమును గాపాడుకొనుచు, తనయిష్టము వచ్చినప్పుడు గాక నిర్ణీతసమయములయందే భుజింపవలయును. ఇయ్యది శారీరకకర్మవిషయపరాధీనత. ఇక విహితకర్మలవిషయము గాంతము. విహితకర్మ లనగా విధింపబడినకర్మలు. ఇవి నిత్యనైమిత్తికకామ్యభేదముచే త్రివిధములు. సంధ్యావందనాదులు నిత్యములు, శ్రాద్ధాదులు నైమిత్తికములు, పుత్రకామేష్ట్యాదులు కామ్యములు. విహితము లనగా విధింపబడిన వని యర్థము. ఎవరిచేత? తన చేతమాత్రము గాదు. అయిన నెవరిచేత? ఇందును పరాధీనత తప్ప లేదు. ఇయ్యది తృతీయపరాధీనత.

4. మరణము — మరణ మనగా ప్రాణాపగమము. ప్రాణ మనగా చలనశక్తి. చలనశక్తిని గోల్పోవుట మరణము, తద్విశిష్టత మరణా

భావము నని లోకానుభవము. లోకమున నేమానవుడును మరణమును కావలెనని కోరికొనడు. మరణించిన బాగుండు ననుకొనుటయు గలదు. కాని యది యేనైరాశ్యముననో, సంకల్పము నెరవేరకపోవుటవలననో యనుకొనుమాట. ఆమాట యనుకొనుటలో నాతనియుద్దేశము వెంటనే మరణింపవలయునని గాదు, ఆతనిసంకల్పము నెరవేరవలయునని. ఆసంకల్పము నెరవేరిన నాత డాయావేశమున మరణించినను నందును నాతనిపరాధీనతయే స్పష్టముగా గోచరించును. ఇయ్యది చతుర్థ పరాధీనత.

ఈచతుర్విధపరాధీనతలే మానవుని ఆస్తికునిగా మార్చుచున్నవి. ఆస్తికు డనగా పరమేశ్వరుడు సర్వశాసకు డున్నాడను భావము గలవాడు. నాస్తికు డనగా నట్టిభావము లేనివాడు. ప్రపంచమునందలి జనాభాలో నేకొలదిమందియో నాస్తికు లున్నారు. బౌద్ధాదులు నాస్తికులని ప్రతీతి. సర్వలక్షణసంపన్నమగు వైదికమతమునందలి యేకొలదిలక్షణములనో ప్రధానముగా గొని యేర్పడిన యాధునిక మతములే నాస్తికమతములగు బౌద్ధాదులు. అహింసకు ప్రాధాన్య మొసంగినవి బౌద్ధజైనములు. ఈరెంటియందును జైనము అహింస కిచ్చిన ప్రాధాన్య మత్యధికము. ఈవిమర్శ యిట నప్రస్తుతము. ప్రకృత మనుసరింతము.

ఆస్తికశబ్దమునకు మరియొకయర్థము గలదు. ఆస్తికు లనగా వేదప్రామాణ్యమాత్రము నంగీకరించినవా రని యీసంప్రదాయము వారి నిర్వచనము. ఈసిద్ధాంతముప్రకారము శబ్దమునకేగాని యర్థమునకు ప్రాధాన్యము లేదు. ఇయ్యది పూర్వమీమాంసాసంప్రదాయమునకు సంబంధించిన సిద్ధాంతము. జైమిని పూర్వమీమాంసాసంప్రదాయ ప్రవర్తకుడు. ఈసిద్ధాంతమున కర్మయే ఫలదానసమర్థము.

కర్మయే ఫలదానసమర్థ మనువిషయము గాంతము. ఈసంప్రదాయమున కర్మ యనగా యజ్ఞయాగాదికము. యజ్ఞయాగాదికర్మల

వలన నపూర్వ ముత్పాదింపబడి యాయపూర్వమే తత్కర్మలకు నియతములైన ఫలముల ననుభవింపజేయునని యీసంప్రదాయమువారి సిద్ధాంతము. ఇయ్యది యెంతవరకు సమంజసమో గాంతము. ఒకడు చౌర్యము చేసినాడు. చౌర్యము లోకపరిపాటి ననుసరించి నేరము. నేరములకు సాంఘికమర్యాద ననుసరించి శిక్ష నియతము. చోరుని చౌర్యవిషయమును విచారించి రాజుగాని, తదధికృతులుగాని శిక్ష విధించుచున్నారు. శిక్షాకాల మైనతరువాత నాతని విడిపించుచున్నారు. ఇయ్యది లోకానుభవమున నున్న విషయము. ఇందు గమనింపదగిన విషయము — నేరము సంకెలలై యాతని బంధించుటలేదు. కారాగారమున నుంచి శిక్ష ననుభవింపజేయుటలేదు. కారాగారవాసకాలమున చోరునకు తిండి పెట్టుటలేదు. శిక్షాకాల మైనతరువాత నాతని విడిచిపెట్టుటలేదు.

అపూర్వవాదము

ఇక పూర్వమీమాంసాసంప్రదాయవిషయము గాంతము. 'జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత' ఇత్యాదివిధుల ననుసరించి యాచరింపబడిన జ్యోతిష్టోమాదియాగములకు స్వర్గాదులు భోగస్థానములుగా నిర్ణయింపబడినవి. స్వర్గకామనతో నాచరింపబడిన జ్యోతిష్టోమయాగము వలన నపూర్వ ముత్పాదింపబడి స్వర్గాదులయందు భోగము ననుభవింపజేయునని జైమినీయసిద్ధాంతము.

ఇక విషయవిమర్శ గావింతము. లోకపరిపాటియందు చౌర్యము శిక్ష ననుభవింపజేయుటలేదు. రాజు నేరమును విచారించి శిక్ష ననుభవింపజేయుచున్నాడు. కాని పూర్వమీమాంసాసంప్రదాయమునందో యజ్ఞయాగాదిరూపకర్మానుష్ఠానమువలన నపూర్వ ముత్పాదింపబడి యదియే స్వర్గాదులయందు భోగము ననుభవింపజేయునని సిద్ధాంతీకరింపబడినది. కాని యీవాదము విమర్శసహము గాదు. చోరుడు చేసిన

కార్యమువలె జ్యోతిష్టోమమును కర్మయే. కర్మయే ఫలదానసమర్థమైన చౌర్యరూపపాపకర్మవలన నపూర్వ ముత్పాదింపబడి యాయపూర్వమే శిక్ష ననుభవింపజేయవలయును. కాని యట్లు జరుగుటలేదు. నేరమును విచారించి తగినశిక్షను విధించి శిక్ష ననుభవింపజేయుటకు లోకపరిపాటి యందు రాజను నొకవ్యక్తి యున్నాడు. కాని జైమినీయసంప్రదాయ మున రాజస్థానీయుడగు ఫలానుభావయిత లేడు. ఆసంప్రదాయమున ఫలానుభావయితృత్వస్థాన మపూర్వమున కంటగట్టబడినది. అయిన నీ యపూర్వ మనగా నేమి ? యజ్ఞయాగాదులందు దేవతల నుద్దేశించి యగ్నియందు ప్రేల్చబడిన హవిర్ద్రవ్యములు భస్మమై యపూర్వము నుత్పాదించునని వారికల్పన. ఇది యొకయపూర్వవాదము. మఱియును లోకానుభవమునకును విరుద్ధమగు విషయము.

ఇంతకుపూర్వము చతుర్విధపరాధీనతావిషయము వివరింపబడి నది. ఇందు జననము మొదటిది, మరణము చివరిది. ఈరెండును ప్రాణుల యిష్టానిష్టములతో సంబంధములేకయే సంభవించుచున్నవనుట పరమ సిద్ధాంతము మానవులు భూలోకవాసులు. భూలోకము మానవులు సృష్టించినది గాదు. భూలోకమున మానవు లాచరించిన యజ్ఞాదుల ఫలానుభవస్థానమైన స్వర్గమును భూలోకవాసులు సృష్టించినది గాదు. తల్లోకవాసులగు దేవతలు సృష్టించినదియును గాదు. అయిన నీలోక ముల నెవరు సృష్టించిరి ?

అపూర్వవాదనిరాసము

లోకములను, లోకవాసులను సృష్టించి, జీవితకుసు, భోగముల కును గావలసిన సర్వపదార్థజాతమును నేర్పాటుగావించినయాతని మరచి, మరచియనుట యేల, ఆతనియస్తిత్వమును గమనించు సామ ర్థ్యము లేక భోగస్థానమగు స్వర్గలోకమునుమాత్ర మంగీకరించి, స్వర్గ ప్రవేశమునకు తా మొనరించు యాగరూపకర్మలకు సామర్థ్యము లేదని

తెలిసికొనియు నపూర్వము నొకదానిని కల్పించికొని లోకవేదసిద్ధమగు నీశ్వరాస్తిత్వమును గమనింపని యీయవైదికవాదము శిష్టజనసమ్మతము కాదు. కారణ మేతత్సంప్రదాయము నిరీశ్వరవాదమునకు సంబంధించిన దగుటయే. వేదప్రామాణ్యము నంగీకరించినను ననీశ్వరవాదులగుటచే నీసంప్రదాయమువారును నాస్తికు లనకతప్పదు.

ఇంకొకవిషయము — వేదప్రామాణ్యము నంగీకరించినారు. ఇందును శబ్దమునకు ప్రాధాన్యము నంగీకరించినారు. కాని యట్టిప్రాధాన్యము నర్థమున కంగీకరింపలేదు. ఇదియును లోకవిరుద్ధమైన విషయమే. లోకమున శబ్దార్థములకు సమప్రాధాన్య మున్నది. అర్థ మనగా శబ్దముచే ప్రతిపాదింపబడు వస్తువు. శబ్ద మనగా పేరు. శబ్దములేని యర్థముగాని, అర్థములేని శబ్దముగాని లోకమున లేదు. మఱియును లోకమున వీనిరెంటికిని సమప్రాధాన్యమే యంగీకరింపబడినది. ఈలోకపరిపాటినిగూడ పరికింపక కేవలశబ్దమునకుమాత్రమే ప్రాధాన్య మంగీకరించి యర్థమును త్రోసిరాజనిన యీసంప్రదాయము లోకానుభవవిరుద్ధ మనకతప్పదు.

జైమిని కర్మప్రధానమగు సంహితాభాగమునందలి సందిగ్ధఘట్టములను నిర్ణయించునుద్దేశముతో 'అథాఽతో ధర్మజిజ్ఞాసా' అను సూత్రముతో నారంభించి పూర్వమీమాంసాశాస్త్రమును ప్రవర్తింపజేసినాడు. ఉత్తరమీమాంసయందును నీన్యాయములే విషయనిర్ణయమున ప్రమాణములుగా గైకొనబడినవి. కాని పూర్వోత్తరమీమాంసల కొకప్రధానభేద మున్నది. పూర్వమీమాంసయందు కర్మానుష్ఠానమునకును, శబ్దార్థములలో శబ్దమునకునుమాత్రమే ప్రాధాన్య మంగీకరింపబడినది. కాని యుత్తరమీమాంసయం దుపాసనతోపాటు కర్మకును, శబ్దముతోబాటు అర్థమునకును సమప్రాధాన్య మీయబడినది. మఱియును కర్మోపాసనాప్రధానములగు సంహితోపనిషత్తులు రెండును సమగ్రముగా సమన్వయింపబడినవి.

'గాథపతిం మేథపతిం రుద్రం జలాషభేషజమ్'

'ఆ వో రాజాన మధ్వరస్య రుద్రగ్ం హోతారం సత్యయజగ్ం
రోదస్యోః

అగ్నిం పురా తనయిత్నో రచిత్తా ద్ధిరణ్యరూప మవసే కృణుధ్వమ్'

ఈమంత్రములు రెండును నధ్వర రాజు రుద్రు డని ప్రతిపాదించు చున్నవి. అధ్వరానుష్ఠానమునుమాత్ర మంగీకరించి యధ్వరరాజగు రుద్రవిషయమును ప్రస్తావించకుండుటలో జైమినియుద్దేశ మే మైయుండును? వేదప్రామాణ్యమును, ఈశ్వరాస్తిత్వమును నంగీకరింపని బుద్ధాదులవలె సంపూర్ణనాస్తికుడు గాకపోయినను జైమిని వేదప్రామాణ్యము నంగీకరించినను నిరీశ్వరవాదిగాన నాస్తికు డనకతప్పదు.

బాదరాయణుడు తనసూత్రగ్రంథమున నాయాప్రకరణముల యందు జైమినిని ప్రమాణముగా గైకొనినాడు. సూత్రగ్రంథమునకు భాష్యము రచించిన నీలకంఠుడును 'అథాఽతో ధర్మజిజ్ఞా సేత్యారభ్య అనావృత్తిః శబ్దా దనావృత్తిః శబ్దా దిత్యేతావత్పర్యంత మేక మేవ శాస్త్రమ్' పూర్వోత్తరమీమాంస లేకగ్రంథముయొక్క రెండుభాగములని నిర్ణయించుచు జైమినికి ప్రామాణికత నంగీకరించినాడు. నిరీశ్వరవాదిని జైమినిని ప్రామాణికునిగా నంగీకరించుట యెట్లన్న విచారింతము.

వాస్తవము వచింపవలయునన్న జైమిని నిరీశ్వరవాది యనుటకు వీలు లేదు. వేదప్రామాణ్యమును త్రోసిరా జనిన బౌద్ధులవాదమును ఖండించి వేదప్రామాణ్యమును నిలిపినగాని ఆర్యమతము, వైదికమతము సుస్థిరము గాదని యెంచి జైమిని కేవలవేదప్రామాణ్యమును స్థాపించుటకై యత్నించినాడు. ఈయావేశములో నిరీశ్వరవాదిత్వదోష మాపతించునను నాలోచనగూడ లేకుండపోయినది. కాని వేదప్రామాణ్యము నిలిచిన నీశ్వరాస్తిత్వము స్థాపింపబడినట్లే యని యాతనియుద్దేశము. కావున జైమిని సేశ్వరవాదియేగాని నిరీశ్వరవాది గాడని తెలుచున్నది.

అభీష్టార్థవ్యయేనాపి జయతి క్షేత్రహారిణమ్
లబ్ధే క్షేత్రే న దుష్ప్రాపః స్యా దర్థ ఇతి నిశ్చయాత్

అన్యాక్రాంతమైన క్షేత్రము స్వాధీనమైన డబ్బుకు కర వుండదని యెంచి యభీష్టార్థమును – నిలువయున్నదానిని, సంపాదించినదానిని – వ్యయించియైనను క్షేత్రహర్తను జయించుట లోకమున ననుభవమున నున్నవిషయమే. అట్లే యభీష్టార్థ మీశ్వరాస్తిత్వమైనను దానిని త్రోసిరాజని యైనను వేదప్రామాణ్యమును నిలువుకొనిన తద్ద్వారా ఈశ్వరాస్తిత్వమును నిలుపుకొనినట్లే. ఈయుద్దేశముతోడనే జైమిని వేదప్రామాణ్యస్థాపనకై ప్రాకులాడినాడు.

జైమినికాలమున నీశ్వరాస్తిత్వమును, వేదప్రామాణ్యమును నంగీకరింపని బౌద్ధులు విపరీతప్రచారము గావించుచుండిరి. వేదప్రామాణ్యమును నిలుపుకొనిన నీశ్వరాస్తిత్వము స్థాపింపబడినట్లే.

అయిన వేదముయొక్క గొప్పదన మేమి? తత్ప్రామాణ్యస్థాపనకై ప్రయత్నించు టెందుకు? ప్రపంచమునం దనేకవాఙ్మయము లున్నవి. సంస్కృత, బౌద్ధ, జైన, పారసీక, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయ మొదలైనవి ప్రపంచవాఙ్మయమునందలి శాఖలు. వీనియన్నింటియందును నత్యంతప్రాచీనమైనది సంస్కృతవాఙ్మయమే. ఇంతియే గాదు. సంస్కృతేతరవాఙ్మయములందు దేనియందును జీవేశ్వరజగచ్చర్చకు సంబంధించిన విషయములు లేనేలేవు. ఇటీవల నేకొలదియో గన్పడుచున్నను నయ్యవి సంస్కృతవాఙ్మయమునుండి గైకొనబడినవియే. ప్రాచీనతమముగనుకనే సంస్కృతవాఙ్మయమునకుగల గౌరవ మద్వితీయము. అందును వేదవాఙ్మయమునకుగల వైశిష్ట్య మపారము.

ఆరంభమునుండి యిప్పటివరకును వేదమునం దెట్టిమార్పును లేదు. అధ్యాయములందుగాని, అష్టకములందుగాని, అనువాకములయందుగాని, వాక్యములయందుగాని, పదములయందుగాని యెట్టిమార్పును

లేదు. ఆసేతుహిమాచల మొకటియే పాఠము. ఒకవాక్యము తరుగ లేదు, ఒకవాక్యము పెరుగలేదు. ఒకతరమునుండి మరియొకతరమునకు సంక్రమించుచు నారంభమునుండి యిప్పటివరకును నేకవిధముగా, నేవిధమైనమార్పును లేనిది వేద మొకటియే. కావుననే వేదముయొక్క గౌరవ మద్వితీయము, నపారము నని తేలుచున్నది.

మిగిలినగ్రంథములకన్న వేదముల కొక వైశిష్ట్య మున్నది. ఇతర గ్రంథములం దనుభూతవిషయములు, ఊహ కందినవిషయములకు సంబంధించిన వర్ణనముమాత్రమే యుండును. కాని వేదమునందో యావిధముగ గాదు.

ప్రత్యక్షే ణానుమిత్యా వా య స్త్వోపాయో న విద్యతే
ఏనం విదంతి వేదేన తస్మా ద్వేదస్య వేదతా

ప్రత్యక్షానుమానప్రమాణముల కందనివిషయములను నిర్ణయించుటచేతనే వేదనామ మన్వర్థ మగుచున్నది.

ఇప్పటివరకును ఆస్తికనాస్తికమతవిషయములను వివరించుచు ప్రసక్తానుప్రసక్తిగ వేదముల ప్రాచీనతావిషయమును, తద్వైశిష్ట్య గౌరవములును, నీశ్వరాస్తిత్వవిషయమును వివరింపబడినవి. ఇక వేద ప్రతిపాదితతత్త్వవిషయము గాంతము.

వేదశబ్ద నిర్వచనము

వేద మనగా నేమియో వివరించినగాని తత్ప్రతిపాదితతత్త్వవిషయము స్పష్టము గాదు. ఋగ్యజుః సామాథర్వసంహితలకుమాత్రమే వేదసంజ్ఞ యని యొకసంప్రదాయము. సంహితోపనిషత్సమష్టికి వేదసంజ్ఞ యని మఱియొకసంప్రదాయము. ఉపనిషత్తుల కిచ్చిన ప్రామాణ్యమును సంహితల కిచ్చుట కంగీకరింప రొకసంప్రదాయమువారు. ఋగాదిసంహితలకు కాలనిర్ణయము గావించినా రింకొకసంప్రదాయము వారు. ఈవిషయములను చర్చించిన గ్రంథవిస్తర మగునుగాన నింతట సంక్షేపించి ప్రకృత మనుసరింతము.

శిష్టసంప్రదాయమున సంహితోపనిషత్తులకు సమప్రాధాన్య మంగీకరింపబడినది. సంహితలు కర్మప్రధానములు, ఉపనిషత్తు లుపాసనా ప్రధానములు. ఇంతమాత్రమున సంహితలయం దుపాసనావిషయములును, ఉపనిషత్తులయందు కర్మవిషయములును లేవని గాదు. సంహితలయం దచ్చటచ్చట ప్రతిపాదింపబడిన యుపాసనాభాగమునకు సంబంధించినవిషయములకు వివరణ ముపనిషత్తులయందు విస్తృతముగా నుండుటచేతను, ఉపాసనాకాలమునందును నపరిహార్యములైన నిత్యనైమిత్తికకర్మాదులవిషయము సంహితలయందును నుండుటచేతను పరస్పరాపేక్ష యున్న దనకతప్పదు. కావున రెండును నేకగ్రంథ మనియును, రెంటికిని కర్త పరమేశ్వరుడే యగుటచే నేకకర్తృకము లనియును తేలుచున్నది. ఇక సంహితోపనిషత్తులయందు ప్రతిపాదింపబడిన తత్త్వవిషయము గాంతము.

ప్రథమమున నీశ్వరాస్తిత్వవిషయమునను, జగద్విషయమునను లోకానుభవమును గాంతము. జన్మజీవికానిర్వహణకర్మాచరణమరణములయందు మానవుడు పరాధీనుడై ఆస్తికు డగుననువిషయము వివరించినాము. అస్తీ త్యాస్తికః = ఉన్నా డనుభావముగలవా డాస్తికుడు. తన్నును, తనవంటిప్రాణులను, భూతములను, సర్వమును శాసించువా డొకడు అస్తి = ఉన్నా డనుభావము గలవా డాస్తికుడు. కాని మానవున కీభావ మెప్పుడు గలుగును? ఈశ్వరాస్తిత్వము = లోకానుభవము.

తనసంకల్పములన్నియును తా ననుకొనినప్పుడు, తా ననుకొనినవిధముగా, నేవిధమగు లోపము లేకుండ నెరవేరుచున్నంతవరకును నిది యంతయును తనమహిమయే యని భావించుచుండును. కాని లోకమునందు నిత్యమును సంభవించుచున్న సంఘటలను గాంచుచున్నను నాతనికి తనపరాధీనతగాని, అస్తికల్పి దనుభావముగాని గలుగదు.

తనకుగలిగిన సంతానవిషయమున తనసంబంధ మెంత? తాను సంతానవంతుడు గాబోవుచున్నా ననువిషయము తనకు తెలియదు. ఈవిషయము తెలిసినను స్త్రీపుంవివక్ష లేదు. స్రావపాతాదులవిషయమున తా నేమి చేయగలడు? ఏమియును తెలియనివిషయమున తనకుగలబాధ్యత యెంత? బాధ్యతయేలేని సంతానవిషయమున తనది యని చెప్పుకొనుటతో సి గ్గేల లేదు?

ఆహారము దొరకక యలమటించువారి నెందఱిని నిత్యమును గాంచుటలేదు? అయిన తన కీసమృద్ధి యెట్లు గలిగినది? వారిదారిద్ర్యమునకును, తనసమృద్ధికిని కారకు లెవరు? ఒక వేళ సమృద్ధివిషయమున తాము క ర్తలు గావచ్చును. కాని యెంతమూర్ఖుడైనను కోరి దారిద్ర్యమును తెచ్చుకొనునా? కావున దారిద్ర్యసమృద్ధులకు కారకు లన్యులని తేలుటలేదా?

ఇక మరణవిషయము గాంతము. తనకండ్లయెదుట నెందరు మరణించుచున్నారు? ఎవరును తామై కోరి మరణించుటలేదే? అందరును నవశముగ మరణమునకు పాల్పడుచున్నవారే! అయిన తానును మరణించకతప్పదా? అయిన నింతవరకు శాశ్వతునివలె ప్రయత్నించుటలో నుద్దేశ మేమి? మరణ మవశ్యంభావియేయైన దీప ముండగనే చక్కబెట్టుకొనవలయునను త్వర యేది? త్వరపడుదమన్నను త్వరపడి యేమి చేయవలయును?

ఎట్టిపరాధీనత! ఈవిశాలప్రపంచమునందు తా నెంత? దీనితో తన కేమి సంబంధము? ఇందు తనది, తాను సృష్టించిన దణుమాత్రమైన నున్నదా? అన్నిటిమాట యటుంచి తన కధిష్ఠానమైన యీశరీరము మాత్రము తనదా? తాను నిర్మించినాడా? తనవంటివారేగదా తనతలిదండ్రులును? ఎంత విచిత్రమైన సృష్టి? ఇయ్యది తనవంటి యల్పులవలన నగునా? రథప్రాసాదాదులను గాంచిన నెంతమంది యెంతకాలము

శ్రమించి నిర్మింపగలుగుచున్నారు? అయినను నెక్కడనో లోప ముండ నేయుండును?

ఈనిర్మాణమైనను నెంతగ శ్రమించి యభ్యసించిన నలవడినది? అయిన దీనికి ప్రథమగురు వెవరై యుందురు? ఎంతగ శ్రమించినను నేఘటపటాదులవంటి వస్తువులనుమాత్రమో సృష్టింపగలుగుచున్నాము. కాని యొకశరీరమును నిర్మింపగలమా? అన్యులరక్తము నన్యుల కివ్వగలము. అన్యులహృదయ మన్యులయం దుంచగలము. కాని రక్తమునుగాని, హృదయమునుగాని సృష్టింపగలమా? ఘటము నిర్మించగలము. ఘటనిర్మాణమున కావశ్యకములగు మృజ్జలాదులు సిద్ధముగా నున్న నిర్మాతల మని గర్వించగలము. అయిన నీమృజ్జలాదు లెవరు నిర్మించినవి? ఈవిచిత్రవిశ్వనిర్మాత యెవరు?

ఈచర్చవలన నీవిచిత్రవిశ్వనిర్మాత యొక డున్నాడని తేలినది. అయిన నాతని కేమైన పే రున్నదా? ఆత డేరూపమున నున్నాడు?— అనుప్రశ్నలు వెంటనే బయలుదేరును. 'అయ్యది నామరూపరహితమైన తత్త్వము. దానికి నామరూపము లెక్కడివి? ఏపేరుతోనైనను పిలువవచ్చును. ఏరూపముతోనైనను ధ్యానింపవచ్చు'నని యొకసంప్రదాయమువా రనుచున్నారు. అయ్యది వాస్తవమున నిర్గుణము. సగుణస్థితియం దేపేరుతోనైనను వ్యవహరింపవచ్చు'నని యొకసంప్రదాయమువారు. ఆతత్త్వము శివశబ్దవాచ్యమని శైవులు. విష్ణుశక్తిస్కందగణపతిసూర్యనామవాచ్య మని వైష్ణవశాక్తస్కాందగాణాపతసౌరులు. నామరూపరహితతత్త్వవాదనిరాసము.

అయిన నీసంప్రదాయములం దేది ప్రామాణికమో గాంతము. ఇందు మొదటిసంప్రదాయమువారివాదమును గాంతము. తత్త్వము నామరూపరహిత మని వారివాదము. దీని కేమైనను ప్రమాణము గలదా? లేక వారిప్రవచనమే యాధారమా? అసలు నామరూపరహిత

మగు నొకతత్త్వ ముండుట కవకాశ మున్నదా? ఈవిషయము నను
భవ మంగీకరించునా? ఆతత్త్వముయొక్క నామరూపములు నిర్ణయిం
చుటకు వే ఆధార మేమైన గలదా? లేక యీయల్పజ్ఞులవాదముల
మీాద నాధారపడవలసిన దేనా? ఈప్రశ్న మనలోనే యారంభమై మనచే
తనే పరిష్కరింపబడవలసియున్నదా? లేక ఇతఃపూర్వమే పరిష్కృత
మైనదా?

ఈవిచిత్రవిశ్వనిర్మాతకు నామకరణమహోత్సవము చేయుబా
ధ్యత తమపైన పడినదని యొకసంప్రదాయమువారు కో దేవః = దేవు
డెవ డని ప్రశ్నించుకొని హరిహరాత్మకో దేవః = హరిహరాత్మకుడు
దేవు డని సమాధానము చెప్పికొనినారు. ఇంతకుపూర్వమే వైష్ణవ
శైవములు ప్రసిద్ధమతములుగా నున్నవి. ఆరెండుమతములందును హరి
హరు లుపాస్యదైవములు. కాని యీాక్రొత్తమతమువారికి దేవుడు
లేడు! ఇది గాంచి వారు హరిహరు లిద్దఱిని గలిపి యొకక్రొత్తదేవుని
సృష్టించికొని యాతనికి 'హరిహరు' డని నామకరణమహోత్సవము
జరుపుకొనినారు.

ఈసత్యమును గమనించి - తమహరిహరుడు కల్పితుడను విష
యమును గమనించి - మతమునం దాదరమును గోల్పోవచ్చునని
భావించి యియ్యది సగుణవిషయము, కాని నిర్గుణవిషయమున నామ
రూపములే లేవని ప్రతిపాదించినారు. అంతటితో నూరకొనినారా?
నిర్గుణవిషయమును ప్రచారము చేయుటకై బ్రహ్మశబ్దము నంగీకరించి
బాదరాయణసూత్రములకు వ్యాఖ్యానము రచించికొనినారు. అందు
మొదటిసూత్రమున అథాఽతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా - బ్రహ్మశబ్దముండుటచే
నానిర్గుణతత్త్వము బ్రహ్మశబ్దవాచ్య మనినారు. కాని వాస్తవము
వచింపవలయునన్న బ్రహ్మశబ్దమును వారి కనుకూలముగా లేదు.

బృహబృహివృద్ధౌ అనుధాతువునుండి బృహతి బృంహయతి
యనువ్యుత్పత్తి ననుసరించి నిష్పన్నమైన బ్రహ్మశబ్దమునకు విస్తరించి

విస్తరింపజేయు తత్త్వమని యర్థము. ఈయర్థము నంగీకరించిన వారి వాదము నిలువదు. బృంహాయతి = విస్తరింపజేయునది. దేనిని? జగత్తునని చెప్పకతప్పదు. జగద్విషయము వచ్చునప్పటికి జగత్తు మిథ్య యనినారు. మిథ్యాత్వసాధనకై మాయ నంగీకరించినారు. యా మా సా మాయా = ఏది లేదో యది మాయ యని నిర్వచించినారు. మాయ సత్యమా, అసత్యమా యన్న సదసదనిర్వచనీయ మనినారు. ఈసర్వవిధకల్పనలకు ప్రమాణ మేమనిన శాస్త్రాణ్యవిద్యావద్విషయాణి = శాస్త్రములు మూర్ఖులకొఱకనినారు. స్వపక్షసాధనకై సర్వలోకాంగీకృతములగు ప్రత్యక్షానుమానోపమానశబ్దములు చాలక అధ్యారోపాపవాదములను శరణుజొచ్చినారు. ఈవిధముగ కల్పితవాదభూయిష్ఠమగు నీసంప్రదాయమును విమర్శించుచు కాలహరణము చేయుటకంటె ప్రకృత మనుసరించుట యుక్తము.

ఇక ప్రచారములోనున్న సంప్రదాయములవిషయము గాంతము. ఒకకాలమున శైవశాక్తవైష్ణవగాణాపతస్కాందసౌరము లను నాఱు మతములు ప్రచారమున నుండెడివి. కాని యందిప్పుడు శైవశాక్త వైష్ణవములుమాత్రము ప్రచారమున నున్నవి. ఈషణ్మతములయందేది ప్రామాణికమో గాంతము.

సూర్యుడుపాస్యుడుగాగల మతము సౌరము.తన్మతానుయాయులు సౌరులు. సూర్యుడు విశ్వాంతఃపాతి. విశ్వముతోబాటు సూర్యుడును నావిచిత్రనిర్మాతృసృష్టిలోనివాడే. సృష్ట్యంతర్భూతుడు సృష్టికర్త యగుట కవకాశము లేదు. స్కందగణపతు లీశ్వరునికుమారు లను విషయము జగత్ప్రసిద్ధము. సమ్రాట్టున్నంతవరకును యువరాజునకు సామ్రాజ్యాధిపత్యము సంక్రమింపదు. సృష్ట్యంతర్భూతులగు స్కందగణపతులకు విశ్వనిర్మాతృత్వ మంటగట్టుట యన్యాయ్యము. ఇప్పటికి సౌరస్కాందగాణాపతములవిషయము తేలిపోయినది. ఇక వైష్ణవ విషయముగాంతము.

వైష్ణవమున విష్ణు వుపాస్యదైవము. విష్ణువును 'జాతో బృహన్నభిపాతి తృతీయమ్' 'బ్రహ్మావిష్ణురుద్రేంద్రా స్తే సంప్రసూయంతే' అను ప్రమాణములవలన జన్మకలవాడని తెలుచున్నది. ఒకప్పుడు దేవత లుపాస్యదైవవిషయమున ప్రశ్నింప

తతోఽవ్యయాత్మా స హరిః స్వహృత్పంకజశాయినమ్
దర్శయామాస దేవానాం మురారి ర్లింగ మైశ్వరమ్

విష్ణువు స్వహృత్పంకజశాయియగు శివలింగమును చూపినట్లు వామనపురాణమున ప్రపంచింపబడినది.

తవ శ్రియే మరుతో మర్జయంత రుద్ర! యత్తే జనిమ చారు చిత్రమ్
పదం య ద్విష్ణో రుపమం న్యధాయి తేన పాసి గుహ్యం నామ గోనామ్

ఈమంత్రమునందు దేవతలందరివలె విష్ణువును లింగరూపియగు రుద్రు నారాధించి లక్ష్మీవిశిష్టమగు వైకుంఠమును పొందినట్లు ప్రతిపాదింపబడినది. మఱియును మహాప్రళయస్థితిని వర్ణించు శ్వేతాశ్వతరము నందలి

యదా తమ స్త న్న దివా న రాత్రి
ర్న స న్న చాస చ్ఛివ ఏవ కేవలః
త దక్షరం త త్సవితు ర్వరేణియం
ప్రజ్ఞా చ తస్మా త్ప్రసృతా పురాణీ

అను మంత్రి మాకాలమున సదసన్నిషేధముగావించుచు శివు డొకడే విరాజిల్లుచున్నా డని ప్రతిపాదించుచున్నది. శివ ఏవ కేవలః అనుటచే బ్రహ్మేంద్రాదులతోపాటు విష్ణువునకును నాకాలమున నస్తిత్వము లేదని తెలుచున్నది. కావున జన్మప్రళయములుగలిగి యుపాసకుడగు విష్ణు వీవిచిత్రవిశ్వనిర్మాత యనుటకు వీలు లేదు.

ఇక శాక్తవిషయము గాంతము. శ్రుతులలో శక్తిపారమ్యప్రతిపాదకమంత్రములు లేకపోవుటచేతనే బ్రహ్మాండపురాణమునందలి

లలితాసహస్రనామములను, అష్టాదశమహాపురాణాంతర్గతమగు దేవీ భాగవతమును శరణుజొచ్చవలసిన స్థితి యేర్పడుటచే ప్రమాణదరిద్రమగు నీమతము శిష్టజనాంగీకారమును పొందుట కర్హము గాదు.

ఇప్పటివఱకును సౌరస్కాందగాణాపత్యవైష్ణవమతములయుపాస్యదైవములు సృష్ట్యంతర్భూతు లగుటచేతను, శాక్తము ప్రమాణదరిద్రమగుటచేతను శిష్టజనసమ్మతములు గావని ప్రతిపాదింపబడినది. ఇక శిష్టమగు శైవవిషయము గాంతము.

ఈవిచిత్రవిశ్వనిర్మాత యొక డున్నాడని వివరించినాము. ఆ నిర్మాత యెవ రనువిషయమునగల భిన్నభిన్నసంప్రదాయములవిషయము చర్చించి యాసంప్రదాయములు శిష్టజనాంగీకార్యములుకావని వివరించినాము. మఱియును నీచర్చ మనతో నారంభము కాలే దనియు వివరించినాము. కారణము మనకుగలిగిన సందేహములు మానవసృష్టితోనే యారంభమైనవి. కనుక యవి యానాడే పరిష్కరింపబడియుండవలెను.

ఇంకొకవిషయము. ప్రత్యక్షానుమానప్రమాణముల కందని విషయములను నిర్ణయించుటలో వేదము పరమప్రమాణగ్రంథ మని వివరించినాము. మనకుగలిగిన సందేహమును – ఈవిచిత్రవిశ్వనిర్మాత యే నామముచేత పిలువబడుచున్నా డనువిషయమును – వేద మెట్లు పరిష్కరించినదో గాంతము.

సృష్టిస్థితిసంహారములు

ఇచట నొకవిషయమును గమనింపవలయును. మానవునకు జన్మస్థితిమరణము లున్నట్లే విశ్వమునకును సృష్టిస్థితిలయము లున్నవి. కాని విచిత్ర మేమన మానవునకు జన్మకారణము కొంతవఱకు తలిదండ్రులని యొప్పుకొన్నను స్థితిమరణములకు వారు కారణము గారు. కాని

విశ్వముయొక్క సృష్టిస్థితిలయముల కాతత్త్వ మొకటియే కారణముగా నున్నది. తలిదండ్రులు సంతానముయొక్క జన్మకు కేవలము ద్వార భూతులేగాని కారణముగా వ్యవహరింపబడుటకు దగరు. జన్మకుగాని, స్థితి కనగా పోషణమునకుగాని, చివరకు మరణమునకుగాని కారణ భూతులు కాకపోవుటయే కారణము. కావున నీవిశ్వముయొక్క మూడు కృత్యములకును — సృష్టిస్థితిలయములకు — కారణ మాతత్త్వమే యని తెలుచున్నది. ఈవిషయ ముపనిషత్తులయందు

యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే, యేన జాతాని జీవంతి, యత్ప్ర
యం త్యభిసంవిశంతి, త ద్విజిజ్ఞాసస్వ త ద్బ్రహ్మేతి

ఈసర్వభూతము లేతత్త్వమునుండి జన్మించుచున్నవో, దేనిచేత పోషింపబడుచున్నవో, దేనియందు లయమగుచున్నవో ఆతత్త్వము బ్రహ్మము అనుమంత్రముచే ప్రతిపాదింపబడినది.

మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యా న్మాయినం తు మహేశ్వరమ్
త స్యావయవభూతై స్తు వ్యాప్తం సర్వ మిదం జగత్

మాయ యనగా ప్రకృతి యనియు, మహేశ్వరుడు మాయి యనియు ననగా మాయ గలవాడనియు, నామహేశ్వరునియొక్క అవ యవములైన జీవులచే నీజగత్తు వ్యాప్తమైన దనియు శ్వేతాశ్వతరము ప్రతిపాదించుచున్నది.ఈమంత్రము జగత్తుయొక్క సృష్టిని ప్రతిపాదించు చున్నది.

యదా తమ స్తన్న దివా న రాత్రి
ర్న స న్న చాస చ్ఛివ ఏవ కేవలః
త దక్షరం త త్సవితు ర్వరేణియం
ప్రజ్ఞా చ తస్మా త్ప్రసృతా పురాణీ

మహాతమోవస్థయందు, దివారాత్రివిభాగములేని కాలమున, సదసద్విభాగము లేనికాలమున శివు డొకడే విరాజిల్లుచున్నాడని

యీమంత్రముప్రతిపాదించుచున్నది. ఈమంత్రమునందు ప్రళయకాలస్థితి వర్ణింపబడినది, కావున శ్వేతాశ్వతరసంప్రదాయముప్రకారము సృష్టి లయములకు కారణభూతుడు శివు డని తెలుచున్నది.

ఇక శ్వేతాశ్వతరముయొక్క ప్రతిపత్తివిషయము గాంతము, శ్వేతాశ్వతరమునకు మంత్రోపనిషత్తనువ్యవహార మున్నది. వేదాంత సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించువానిలో శ్వేతాశ్వతర మగ్రస్థానము నాక్రమించుచున్నది. ఈయుపనిషత్తునందు మిగిలినయుపనిషత్తులందువలె గాక ముముక్షువులకుగావలసిన బ్రహ్మవిద్యావిషయములు సమగ్రముగా ప్రతిపాదింపబడినవి. కావుననే బ్రహ్మవిద్యావిషయబోధకమంత్రములు బహుళముగా నుండుటచే నీయుపనిషత్తునకు మంత్రోపనిషత్తను వ్యవహారము గలిగినది. ఇతరోపనిషత్తులందు కొన్ని విషయములు ప్రత్యేకముగా గైకొనబడి విపులీకరింపబడినవి. కావుననే శ్వేతాశ్వతరమునకుపనిషత్తులలో నగ్రస్థాన మీయబడినది.

ఈయుపనిషత్తునం దా అధ్యాయము లున్నవి. ప్రథమాధ్యాయమునందు కాలము, స్వభావము, నియతి, యదృచ్ఛ, భూతములు, ప్రకృతి, పురుషుడు జగత్కారణము గావని ప్రపంచింపబడి శివు డొకడే జగత్తున కభిన్ననిమిత్తోపాదానకారణమని ప్రతిపాదింపబడినది. ద్వితీయాధ్యాయమున పరమేశ్వరు నుపాసించువిధానము ప్రతిపాదింపబడినది. తృతీయాధ్యాయ చతుర్థాధ్యాయములందు పరమేశ్వరుని స్వరూపవర్ణనమును, గుణకర్మవర్ణనమును గావింపబడినవి. పంచమాధ్యాయమునందు జీవస్వరూపవర్ణనమును, పాశస్వరూపవర్ణనమును గావింబడినవి. అమృతత్వవిషయమును ప్రపంచింపబడినది. ఆఱవయధ్యాయమునందు కాలాకాశాములు జగత్కారణము గావని నిరాకరించి పరమేశ్వరుడే జగత్కారణమని నిరూపించి తదుపాసనముచేతనే యమృతత్వము = మరణరాహిత్యము, శివత్వము — ప్రాప్తించునని నిరూపింపబడినది.

నామకరణము - శ్వేతాశ్వతరము

సమగ్రవిషయప్రతిపాదకమగు శ్వేతాశ్వతరమున నావిచిత్రవిశ్వ నిర్మాతకు – విశ్వముయొక్క సృష్టిస్థితిలయములకు కారణభూతుడైన వానికి – ఏమి నామకరణము గావింపబడినదో గాంతము.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మవాదులగు మహర్షులు విశ్వముయొక్క సృష్టిస్థితిలయములకు కారణభూతమగు తత్త్వ మెయ్యది యనుసంశయము గలిగి శ్వేతాశ్వతరునియొద్దకు చేరి యీవిధముగ చర్చ నారంభించిరి—

ఓం బ్రహ్మవాదినో వదంతి —
కిం కారణమ్ ? బ్రహ్మ? కుతః స్మ జాతాః?
జీవామ కేన ? క్వ చ సంప్రతిష్ఠా (ష్ఠితాః)?
అధిష్ఠితాః కేన సుఖేతరేషు
వర్తామహే ? బ్రహ్మవిదో వ్యవస్థా

విశ్వమునకు కారణమగు బ్రహ్మతత్త్వ మెయ్యది? దేనినుండి జన్మించితిమి? దేని నాధారముగా గొని జీవించుచున్నాము? లయకాలమున దేనియందు లీనమగుచున్నాము? యదధిష్ఠితులమై సుఖదుఃఖములయందు ప్రవర్తించుచున్నాము? ఓబ్రహ్మవేత్తలారా! ఈసర్వమునకును వ్యవస్థ యేది?

ఇయ్యవి మహర్షులకు బ్రహ్మవిషయజిజ్ఞాసువులకు గలిగిన ప్రశ్నలు. ఈప్రశ్నలను చర్చించి విశ్వముయొక్క సృష్టిస్థితిలయకారణమగు తత్త్వ మేది యని నిర్ణయించుసందర్భమున

కాలః స్వభావో నియతి ర్యదృచ్ఛా
భూతాని యోనిః పురుష ఇతి చింత్యమ్
సంయోగ ఏషాం న త్వాత్మభావా
దాత్మా ప్యనీశః సుఖదుఃఖహేతోః

కాలమా ? స్వభావమా ? నియతియా ? యదృచ్ఛయా ? పంచ భూతములా ? ప్రకృతియా ? పురుషుడా ? వీనిలో నేయొకటి యీవిశ్వము యొక్క సృష్టిస్థితిలయములకు కారణము ? లేక వీనిసమష్టియా ? లేక పురుషుడా ? అని చర్చించి కాలాదు లేయొకటిగాని, లేక వీనిసమష్టి గాని చేతనత్వాభావమువలన కారణము గాదనియును, కాలాదులలో పురుషుడు చేతనుడైనను సుఖదుఃఖాభిభూతుడగుటవలన నాతడును కారణము గాదను నిశ్చయమునకు వచ్చిరి. ఎంత చర్చించినను నీవిషయము చర్చలవలన తేలునది గాదను నిర్ణయమునకు వచ్చి

తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్
దేవాత్మశక్తిం స్వగుణై ర్నిగూఢామ్
యః కారణాని నిఖిలాని తాని
కాలాత్మయుక్తా న్యధితిష్ఠ త్యేకః

వారు ధ్యానయోగము నవలంబించి కాలాదిసర్వకారణముల నధిష్ఠించి విశ్వసృష్టిస్థితిలయరూపమహాక్రీడాపరాయణుడైన పరమేశ్వరుని శక్తిని సాక్షాత్కరింపజేసికొనిరి. తరువాత నాధ్యానయోగప్రభావమువలననే

సర్వాజీవే సర్వసంస్థే బృహంతే
అస్మిన్ హంసో భ్రామ్యతే బ్రహ్మచక్రే
పృథ గాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా
జుష్ట స్తత స్తే నామృతత్వ మేతి.

సర్వప్రాణులకును జీవనకారణమైనట్టియు, సర్వులకును ప్రళయకాలమున నాశ్రయమైనట్టియును, ననంతమునగు నీబ్రహ్మచక్రమునందు అనగా విశ్వమునందు జీవుడు జననమరణపరంపరకు లోనై యాతాయాతములు గావించుచున్నాడు. ప్రేరకుడగు నాకారణస్వరూపు నీచక్రముకంటె భిన్నునిగా నుపాసించి పిమ్మట నాతనిచే ననుగ్రహింపబడినవాడై యమృతత్వమును, మరణరాహిత్యమును పొందుచున్నాడని తెలిసికొనిరి.

ఇప్పటివఱకు జరిగిన చర్చయొక్క సారాంశము :—

మనకు గలిగినట్లే బ్రహ్మవాదులగు మహర్షులకును నీవిచిత్రవిశ్వనిర్మాత యెవ రనుసందియము గలిగినది. కాలస్వభావాదులలో నేది యీవిశ్వమునకు కారణ మని చర్చించిరి. కాలాదు లచేతనము లగుటచే కారణ మగుటకు వీలు లే దనునిర్ణయమునకు వచ్చిరి. విశ్వమునకు కాలాదులసమష్టి కారణమా యన్న నచేతనములసమష్టియును కారణ మగుటకు వీలు లే దని నిర్ణయించికొనిరి. ఇక విశ్వమునందు చేతనులు జీవులు కన్పించుచున్నారు. జీవులు విశ్వకారణ మందమన్న సుఖదుఃఖాభిభూతులగుటవలన జీవులును కారణ మగుటకు వీలు లే దనునిర్ణయము నకు వచ్చిరి.

ఇంతియే గాదు. ఈవిధముగ నెంతకాలము చర్చించినను సమాధానము దొరుకదను నిర్ణయమునకు వచ్చి ధ్యానయోగము నవలంబించి కాలాదుల నధిష్ఠించి విశ్వకారణమగు నొకతత్త్వ మున్నదని తెలిసికొనిరి. మఱియును నాతత్త్వము సర్వమునకు ప్రాణాధార మనియు, సర్వమున కాశ్రయ మనియు, నయ్యది యీవిశ్వమునకన్న భిన్నముగా నున్న దనియు, నాతత్త్వమునుపాసించి తదనుగ్రహమువలన నమృతత్వము పొందవచ్చు ననియు తెలిసికొనిరి. కాని యాతత్త్వ మేదియో యింతవరకును నిర్ణయము కాలేదు.

సంయుక్త మేతత్ క్షర మక్షరం చ
వ్యక్తావ్యక్తం భరతే విశ్వ మీశః
అనీశ శ్చాత్మా బధ్యతే భోక్తృభావాత్
జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః

క్షర మనగా పరిణామశీలమైన విశ్వమును, అక్షర మనగా పరిణామములేని యాకారణతత్త్వమును సంయుక్తము లనగా నొకదానితో నొకటి పిండినీరులవలె కలిసియున్నవి. వ్యక్తావ్యక్తస్థితులుగల

విశ్వము నీశ్వరుడు భరించుచున్నాడు. అస్వతంత్రుడగు జీవుడు భోక్తయై పాశబద్ధుడగుచున్నాడు. ఈశు నుపాసించి పాశమోక్షము నందు చున్నాడు.

ఈమంత్రమునందు విశ్వేశ్వరులయొక్క సంబంధమును, జీవుని పాశబద్ధత్వమును, పరమేశ్వరోపాసనవలన పాశమోక్షమును వర్ణింప బడినవి. మఱియును నావిశ్వంభరు డీశుడని ప్రతిపాదింపబడినది.

క్షరం ప్రధాన మమృతాక్షరగ్ం హరః
క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః
త స్యాభిధ్యానా ద్యోజనా త్తత్త్వభావా
ద్భూయ శ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః

ఈమంత్రమునందు జీవజగచ్ఛాసకుడు హరు డని ప్రతిపాదింప బడినది. ఆహరుని ధ్యానించుటవలనను, లింగరూపమున శరీరమున ధరించుటవలనను, నాతత్త్వమును భావించుటవలనను నీవిశ్వసంబంధము నివర్తించునని ప్రతిపాదింపబడినది.

తరువాత తృతీయాధ్యాయమునందు

ఏకో హి రుద్రో న ద్వితీయాయ తస్థుః
య ఇమాన్ లోకా నీశత ఈశనీభిః

అద్వితీయుడగు రుద్రు డొకడే యీ లోకముల నన్నింటిని శాసించుచున్నాడని ప్రతిపాదింపబడినది. ఈమంత్రమునందు రుద్రశబ్దము ప్రయోగింపబడెనది.

ఇక విషయవిమర్శ గావింతము. విశ్వనిర్మాణకారణమగు తత్త్వ మీశహరరుద్రాదిశబ్ద వాచ్య మని శ్వేతాశ్వతరసిద్ధాంతము. ఈశాది శబ్దములు

శంభు రీశః పశుపతిః శివః శూలీ మహేశ్వరః
హరః స్మరహరో భర్గ స్త్ర్యంబక స్త్రిపురాంతకః
వ్యోమకేశో భవో భీమః స్థాణూ రుద్ర ఉమాపతిః

అను నమరకోశమువలన శివపర్యాయవాచకములని తేలుచున్నది. కావున నావిచిత్రవిశ్వనిర్మాతృతత్త్వము శివుడనుట శ్వేతాశ్వతరమునందలి బ్రహ్మవాదిమహర్షుల చర్చయొక్క సారాంశము.

శ్వేతాశ్వతరము శివనామభూయిష్ఠమగుటచే శైవోపనిషత్తనుట నిర్వివాదము. మఱియును నీయుపనిషత్తు పంచరుద్రములలోనిది. కైవల్య, జాబాల, శ్వేతాశ్వతర, కాలాగ్నిరుద్ర, అథర్వశిరస్సులను నైదింటికిని పంచరుద్రము లను వ్యవహార మున్నది. ఈకారణముచేతను శ్వేతాశ్వతరము శైవోపనిషత్తనియే తేలుచున్నది.

ఈచర్చవలన నీవిచిత్రవిశ్వనిర్మాతకు నామకరణము చేయు సందర్భమున మనకు గలిగిన సందేహము బ్రహ్మవాదులగు మహర్షులకు గలిగి వారు చర్చించి యాతత్త్వము కాలస్వభావాదులలో నేదియును గాదనియును, నయ్యది శివమహేశ్వరరుద్రాదిశబ్దవాచ్య మనియును నిర్ణయించిరను విషయము మంత్రోపనిషద్వ్యవహారముగల శ్వేతాశ్వతరమున చక్కగా వివరింపబడిన దని తేలుచున్నది. ఇక జీవేశ్వరజగత్సంబంధవిషయము గాంతము.

జీవేశ్వరజగత్సంబంధము

దృశ్యమానము, ననుభూయమానమగు జగత్తును పరిశోధించి విమర్శించిన దీనియందు పరస్పరభిన్నములగు కొన్నితత్త్వములు గాన్పించుచున్నవి. ఇందు పృథివ్యప్తేజోవాయువులు ముఖ్యములు. ఇయ్యవి పరస్పరవిలక్షణములుగా నున్నవి. ఈభూతవికారములగు పదార్థజాతముతోనే విశ్వము నిండియున్నది. మఱియును నీభూతములు వ్యస్తముగ గాక పరస్పరసమ్మిశ్రితములయియే వినియోగావస్థ నందుచున్నవి. వీనిని అనగా పార్థివాప్యతైజసవాయవ్యపదార్థములను ప్రాణులు వినియోగించికొని జీవించుచున్నారు. భోక్తలు జీవులు, భోగ్యము పదా

ర్థజాతము. భోక్తృభోగ్యములకన్న విలక్షణమగు నొకతత్త్వ మనుభ వమున నున్నది. అదియే యాకాశము. ఆకాశ మనగా కాళీప్రదేశము. ఇయ్యది విశ్వసమవస్థానమునకును, భోక్తలగు జీవుల జీవికానిర్వాహణ మునకును సంబంధించిన గమనాగమనములకును నావశ్యక మగుచు న్నది. ఈచర్చవలన పరస్పరవిలక్షణమగు నాకాశాదిభూతపంచకమును, జీవులును నను తత్త్వము లున్నవని తేలుచున్నది. ఆకాశాదిభూత పంచకసమష్టికే జగత్తని వ్యవహారము.

విచిత్రవిశ్వనిర్మాతయగు నొకతత్త్వ మున్నదనియును, నయ్యది శివమహేశ్వరరుద్రాదిశబ్దవాచ్య మనియును పూర్వగ్రంథమున వివరిం చినాము. ఈతత్త్వమే

ఏతస్మా జ్జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణి చ
ఖం వాయు ర్జ్యోతి రాపః పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ

జీవమనస్సర్వేంద్రియభూతపంచకసృష్టి గావించుచున్నది. పాంచభౌతిక మగు శరీరమును సృష్టించి జీవుల కొసంగి వారియనుభవమున కావశ్య కములగు వ్రీహియవాదులను నిర్మించియిచ్చినది. ఈవిధముగ శరీరాది కమును నిర్మించి జీవుల కొసంగి పరమేశ్వరుడు సర్వప్రేరకుడై విరాజిల్లు చున్నాడు.

త్రితత్త్వసిద్ధాంతము

ఈచర్చవలన జీవజగదీశ్వరు లను మూడుప్రధానతత్త్వము లున్నవని తేలుచున్నది. తత్త్వములవిషయమున భిన్నభిన్నసంప్రదా యము లున్నవి. తత్త్వము లిరువదియైదని కపిలుడు. కాపిలసంప్రదా యమునకు సాంఖ్య మని పేరు. పాతంజలసంప్రదాయమున తత్త్వము లిరువదియాఱు. కాపిలపంచవింశతితత్త్వములకన్న పాతంజలమున నీశ్వ రతత్త్వ మధికము. కపిలుడు నిరీశ్వరవాది. పతంజలి యీశ్వరాస్తి

త్త్వము నంగీకరించినవాడుగాన సేశ్వరవాది. పురాణసిద్ధాంతమున తత్త్వములు ముప్పదియాఱు. ఇంకొకసంప్రదాయమున తత్త్వములు తొంబదియాఱు.

ఏసంప్రదాయమున తత్త్వము లెన్ని యన్నను ప్రధానతత్త్వములగు జీవేశ్వరజగత్తత్త్వములం దంతర్భూతములే. నిరీశ్వరవాదియగు కపిలునిసిద్ధాంతమున నీశ్వరు నంగీకరించలేదుగాన పురుషభిన్నములగు పృథివ్యాదిచతుర్వింశతితత్త్వములును జగత్తునకు సంబంధించినవే. కావున కాపిలమున పురుషజగత్తులు రెండే ప్రధానతత్త్వములు. మిగిలిన పాతంజలాదిసంప్రదాయములందు జీవేశ్వరజగత్తులు మూడే ప్రధానతత్త్వములు. సాంఖ్యేతరసంప్రదాయములన్నియును నీశ్వరాస్తిత్వము నంగీకరించిన సంప్రదాయములు.

ఇప్పటివఱకును తత్త్వములవిషయమునగల భిన్నభిన్నసంప్రదాయములను వివరించినాము. ఇక బ్రహ్మవిద్యావిషయమునగల సంప్రదాయములవిషయము గాంతము.

జీవేశ్వరజగత్తు లను మూడు ప్రధానతత్త్వము లనియును, నందు ఈశ్వరుడు ప్రేరకుడును, జీవుడు భోక్తయును, జగత్తు భోగ్యము నని యును వివరించినాము. ఈమూడును సత్యతత్త్వములని యొకసంప్రదాయము. ఇందు బ్రహ్మతత్త్వ మొకటియే సత్యతత్త్వ మనియును, జగత్తు మిథ్య యనియును, బ్రహ్మయే యొకదశయందు జీవశబ్దవాచ్యుడగుచున్నా డనియును మఱియొకసిద్ధాంతము. ఈరెండుసంప్రదాయములందును నెయ్యది యనుభవసిద్ధమో, విమర్శసహమో, ఉపనిషత్సమ్మతమో గాంతము.

చర్చాప్రయోజనము

జీవేశ్వరజగచ్చర్చకు ప్రయోజన మేమి?

లోకమున ప్రాణులు సహజముగనే ఆహార నిద్రా మైథున ప్రవృత్తిగలవియై యున్నవి. ఈవిషయమున నెవరును నేమియును బోధింప నక్కఱలేదు. పుట్టినప్పటినుండి కొంతకాలమువఱకును నాహార సంపాదనప్రయత్నమున సామర్థ్యము లేకున్నను నాకలిదప్పులు సహజముగనే యుండును. ఆకలియైనపుడు శిశువులు రోదనము చేయుట యనుభవసిద్ధమగు విషయమే. క్రమముగ శరీరము వృద్ధియగుచున్న కొలదియు నాహార మధిక మగుచుండును. కొలది కాలమునకు శిశువు లాకలిదప్పులను గుర్తెఱిగి యాహారపానీయములకొఱకై ప్రయత్నింతురు. క్రమముగ వారు స్వయముగనే యాహారపదార్థసంపాదనమున వ్యగ్రులగుదురు. ఆహారమువలెనే నిద్రయును సహజలక్షణమే. దీని కితరులతో నేమియును సంబంధము లేదు. నిదురవచ్చినపుడు సుఖమునుగూడ పరిగణింపక నిదురించుట యనుభవమునకున్న విషయమే.

ఇక మైథునవిషయము గాంతము. రసాదిసప్తధాతువులలో నేడవది శుక్రము. ఆహారము క్రమముగా జఠరాగ్నివలన పచనమై శుక్రరూపమున పరిణతి చెందును. ఇయ్యది పురుషునియందు శుక్రమనియును, స్త్రీయందు శోణితమనియును వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఈసప్తమధాతు వొకవయస్సువరకును సర్వశరీరవ్యాపిగానుండును. యుక్తకాలమున నిర్గమనోన్ముఖ మగును. పురుషులయం దీవయస్సును నిర్ణయించుట దుష్కరము. కాని స్త్రీలయందు స్పష్టముగా గాన్పించుచున్నది.

శోణితనిర్గమనకాలమునకు పూర్వము బాలిక కన్యక యనియును, నగ్నిక యనియును, రజస్వల యనియును మూడు పేరులతో వ్యవహరింపబడుచున్నది.

అష్టవర్షా భవే త్కన్యా నవవర్షా తు నగ్నికా
దశవర్షా భవే ద్గౌరీ అత ఊర్ధ్వం రజస్వలా

కన్యతే కామ్యత ఇతి కన్యా= కోరబడునది కన్య. అనగా తాను కోరుస్థితికి రాలేదని కన్యాశబ్దార్థము. నగ్నికా అనాగతార్తవా= నగ్నిక యనగా ఆర్తవము = శోణితము నిర్గమనోన్ముఖము కాలేదని యర్థము. రజస్వలా = రజః శోణిత మస్యా అస్తీతి రజస్వలా = శోణితముగలది యని శబ్దార్థము. సర్వశరీరవ్యాపి యగు శోణితము నిర్గమనోన్ముఖమై క్రమముగా స్థానమునకు చేరుచున్నస్థితియం దున్నదని యర్థము. యుక్తకాలము వచ్చునప్పటికి శోణితము వెలువడును. ఈసమయమున బాలిక రజస్వలమైనదని యాకాలమున తత్ప్రయుక్తమైన నియమములను పాటింపజేయుదురు. ఇప్పటినుండియును బాలిక పురుషసంబంధవాంఛగల దగును. అట్లే యువకుడును అనగా శుక్రము నిర్గమించుకాల మాసన్నమైనస్థితియం దున్నవాడు స్త్రీసంబంధవాంఛగలవా డగును. విశేష మేమన నీవిషయమున నన్యులసలహా యవసరము లేకపోవుటయే.

మానవులయందు వివాహ మను సంస్థ యుండుటచే స్త్రీపురుషులప్రథమసంబంధము నిర్ణీతశుభసమయములయం దేర్పాటు చేయబడుచున్నది. ఇంతమాత్రమున మిథునకర్మకు సంబంధించిన వాంఛ యన్యులచేత కలిగింపబడుచున్న దనుటకు వీలు లేదు. కాని యితర ప్రాణులయందు స్త్రీపురుషప్రాణు లావాంఛగలిగినపుడు సహజముగ నే కలియుచుండుట చూచుచున్నాము. కావున మిథునవాంఛ సహజమని తేలుచున్నది.

ఈచర్చవలన నాహారనిద్రామైథునములు ప్రాణులకు సహజధర్మము లని తేలుచున్నది. ఈధర్మములకు సంబంధించినంతవరకును ప్రాణుల కేచర్చతోడను సంబంధము లేదు. దాని కావశ్యకమగు

ప్రయత్నమున మునిగితేలుచు తత్ప్రాప్తియందు సంతోషమును,
లాభమునందు దుఃఖమును ననుభవించుచు క్రమముగ మరణ మాస
మైనపుడు మరణించుచుందురు. ఇయ్యది జీవితపద్ధతి.

మానవుడు - చర్చారంభము

కాని మానవజీవితమున నొకవిశేష మున్నది. పశుపక్ష్యాదు
తమ జీవికానిర్వాహణమున నెవ్వరితోను చర్చించుటగాని, సలహా
కొనుటగాని చేయుటలేదు. కాని మానవు డట్లు గాదు. మానవు
సంఘజీవి. భాష కలవాటుపడినవాడు. కావున సంఘమునందు మె
టలో నితరుల కాటంకము గలుగకుండ జీవించుటలో నన్యుల
హాలు గైకొనవచ్చును. కాని కేవలమాహారనిద్రామైథునముల
యమేమైనచో నాతని కితరుల సలహాలతో పనియుండదు. కాని మా
డంతటితో తృప్తిపడి యూరకుండు స్వభావముగలవాడు కాడు.

ఆహారము దొరుకకున్న, నిద్రించుటకు వలనుపడకున్న,
సంబంధమున కవకాశము లేకున్న మానవు డంతటితో నాగడు.
కారణ మేమైయుండు నని యాలోచింప నారంభించును. ఆలోచి
యాప్రతిబంధకములను తొలగించుకొనుటకై యత్నించును. అప్పు
సాఫల్యము చేకూరకున్న స్వప్రయత్నవైఫల్యమునకు కారణ
మైయుండునని యాలోచింప నారంభించును. ప్రయత్నవైఫల్య
హెచ్చినకొలది మానవునియాలోచనయు హెచ్చుచుండును. చివ
మానవుడు తనసాఫల్యవైఫల్యములకు తానే కారణము గాదని
యించికొని తత్కారణాన్వేషణకై తహతహలాడును. ఇప్పటినుండి
నాతనియాలోచనల కంత ముండదు. ఈపరిస్థితి తనకే గాదు, ఇత
కును గలుగుచుండుటను గమనించుటచే తత్కారణజిజ్ఞాస యధి
మును, నధికక్రమమును నగుచుండును. ఇదియే యాతని యాస్తిక
నకు నాంది.

ఆస్తికుడు = జగచ్ఛాసకమగు నొకతత్త్వ మున్నదను భావము గలవాడైనాడు. ఇంతటితో నాతనియాలోచన యాగినదా ? తా నెవరు? తనకును, నాతత్త్వమునకునుగల సంబంధ మేమి? తా ననగా నీశరీరమా? తాను శరీరముకన్న భిన్నుడా? అయిన తన కీశరీరముతో నెప్పుడు సంబంధము గలిగినది? ఈశరీరముయొక్క స్వభావ మేమి? తానును నితరులవలె మరణించవలసినదేనా? మరణము తప్పని-చో తరువాత నే మగును? అసలు తన కీజన్మ యెట్లు, ఎందుకు గలిగినది? తన కీజన్మ గలుగుటలో తనతలిదండ్రు లెంతవఱకు బాధ్యులు? వారు కోరినప్పుడు తదనుసారముగా తన కీజన్మ గలిగినదా? లేక వారు ద్వారభూతులేనా? అయిన నీజన్మకు పూర్వరంగ మే మైయుండును? ఎన్ని ప్రశ్నలు? వీనికి సమాధానము చెప్పువా రెవరు? ఇయ్యదియే యాతని గుర్వభిగమనమునకు నాంది.

ఈవిధముగ చర్చ గావించికావించి సమాధానము లభింపక గుర్వభిగమనము గావించి గురువువలన సర్వసంశయవిచ్ఛేదకమగు నుపదేశము నొంది తదుపదిష్టమార్గమున నీశ్వరు నారాధించుట కారంభించి క్రమముగ నాతనియం దపునరావృత్తముగ సాయుజ్యము నందును. ఇదియే జీవేశ్వరజగచ్చర్చాప్రయోజనము.

త్రితత్త్వములు - సత్యత్వవాదము

ఇక విషయవిమర్శ గావింతిము. ఒకసంప్రదాయమువారు జీవేశ్వర జగత్తత్త్వములు సత్యతత్త్వము లనినారు. మఱియొకసంప్రదాయము వారు బ్రహ్మతత్త్వ మొకటియే సత్య మనియు, జగత్తు మిథ్య యనియు, జీవుడు బ్రహ్మాభిన్నుడనియు ప్రతిపాదించుచున్నారు.

విశేష మేమన రెండుసంప్రదాయములవారును మూడు తత్త్వము లంగీకరించినారు. ఒక సంప్రదాయమువారు జగత్తు మిథ్య యనినారు. జీవుడు బ్రహ్మాభిన్నుడనినారు. అయిన నిచట నొక ప్రశ్న

యుపస్థిత మగుచున్నది. ఈప్రశ్న యీరెండుసంప్రదాయముల పౌర్వాపర్యమునకు సంబంధించినది. ఈసంప్రదాయములలో నేసంప్రదాయము మొదటిది? ఏది తరువాతి దని ప్రశ్నార్థము.

ఈరెండుసంప్రదాయములందును బ్రహ్మ యన్నను, నీశ్వరు డన్నను నొకతత్త్వము సత్యతత్త్వముగా నంగీకరింపబడినది. మొదటి సంప్రదాయమున జీవుడు సత్యపదార్థము. మఱియును జీవు లనేకులు. రెండవసంప్రదాయమునందు జీవుడు బ్రహ్మాభిన్నుడు. అనగా నొకదశ యందు బ్రహ్మయే జీవశబ్దవాచ్యు డగుచున్నాడు. ఇక జగద్విషయము గాంతము. జగత్తు సత్యపదార్థ మని యొకరు. మిథ్య యని మఱొకరు. ఇయ్యది రెండుసంప్రదాయములవారి సిద్ధాంతమునకు సంబంధించిన సంగ్రహవివరము. ఇక నొక్కొక్క తత్త్వమునుగూర్చి చర్చింతము.

జగత్తు

ఈమూడుతత్త్వములయందును మొదట జగత్తత్త్వవిషయము గాంతము. జగత్తనగా పంచభూతములని పూర్వగ్రంథమున వివరించి నాము. జగత్తుకే ప్రకృతి యని వ్యవహార మున్నది. ఇక ననుభవములో జగత్తునకుగల స్థాన మేదో గాంతము. ఆకాశాదిపంచభూతసమష్టికే జగత్తని వ్యవహారము. ఇం దాకాశము మిగిలినభూతములయొక్కయు తద్వికారములగు పదార్థజాతముయొక్కయు సమవస్థానమునకును, ప్రాణుల గమనాగమనములకును నవకాశ మిచ్చుచున్నది. వాయువు ప్రాణులయం దుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసరూపమున వినియోగించుచున్నది. అగ్ని పదార్థపచనమునకును, భుక్తపదార్థజీర్ణక్రియయందును, కాంతికిని, ఉష్ణమునకును వినియోగపడుచున్నది. జలము పానమునకును తద్వారా రక్తవహనమునకును వినియోగించుచున్నది. పృథివి అస్థిమాంసాదికఠిన భాగరూపమునను, ఆహారపదార్థరూపమునను వినియోగించుచున్నది.

జీవుడు

ఇప్పటివఱకును ప్రకృతియొక్క వినియోగావస్థను వివరించినాము. ఇక వినియోగించుకొనువానియొక్క స్థితిని గాంతము. వినియోగించుకొనువాడు జీవుడు. జీవుడీపాంచభౌతికమగు శరీరము నధిష్ఠించి దానిని పోషించికొనుచు తద్ద్వారా సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచున్నాడు. ఈస్థితియం దాతనికి భోక్త యని వ్యవహారము. భోక్తృత్వదశయందు జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తు లను మూడు స్థితు లున్నవి. జాగ్రత్ స్థితి యనగా కార్యవ్యాపృతికాలమందు మేలుకొనియున్న స్థితి. జీవికకు గావలసిన యాయాపనులు చేసిచేసి యలసినపుడు శరీరమునకు విశ్రాంతి యవసరము. ఈవిశ్రాంతి కే సుషుప్తి యని వ్యవహారము. ఈస్థితియం దేయింద్రియములును పనిచేయవు. కాని కొన్నిసమయములయందు విశ్రాంతికాలమున భోక్తయగు జీవుడు కొన్నిదృశ్యములను చూచుట సంభవించుచుండును. ఈస్థితికి స్వప్నావస్థ యని పేరు.

ఈమూడుస్థితులును జీవుడు శరీరము నధిష్ఠించియున్నంతవర కే సంభవించుచుండును. ఇవియే గాదు, సర్వమును ననగా సర్వవిధ వ్యాపారములును శరీరము నధిష్ఠించియున్నంతవఱ కే. సాధనము లేనిది సాధ్యనిష్పత్తి లేదు. వృక్షచ్ఛేదనము గావింపవలయునన్న ఛేదన సాధనమైన వస్తువు కావలయును. లేనిచో ఛేదన మసంభవము. అనుభవమునను శరీరియగు జీవుడు సాధనమగు శరీరముద్వారానే సర్వకార్యములు చేయుచుండుట గాంచుచున్నాము. ఇంద్రియదశకమును సాధనములే. గమనసాధనములు పాదములు. పాదములను వినియోగించికొనియే గంత యగుచున్నాడు. జీవునకు సర్వవిధమగు కర్తృత్వము (ఏష హి ద్రష్టా స్ప్రష్టా శ్రోతా ఘ్రాతా మంతా బోద్ధా కర్తా) శరీరమూలకమే. సర్వవిధకర్తృత్వములును స్వానుభవముకొఱకే యుద్దేశింపబడినవిగాన జీవునకు వేదాంతములయందు భోక్త యని వ్యవహారము. భోక్త జీవుడు. భోగ్యము జగత్తు. భోగసాధనము శరీరము.

కావున శరీరము లేనిది జీవునకు కర్తృత్వమును, తత్ప్రయుక్తమగు భోక్తృత్వమును లేవు. భోగ్యమగు పదార్థజాతమును, సాధనమగు శరీరమును భూతములకు సంబంధించినవే.

జగత్తు - వాదవైవిధ్యము

ఇప్పటివఱకును జగద్విషయము వివరించినాము. ఇక జగద్విషయమునగల సంప్రదాయములను గాంతము. జగత్తు సత్యమని యొక సంప్రదాయము. మిథ్య యని మఱియొకసంప్రదాయము. సత్యమనగా త్రికాలాబాధ్యము - మూడుకాలములం దుండునది. జీవు డేవిధముగ త్రికాలాబాధ్యుడో యావిధముగ జగత్తును త్రికాలాబాధ్యమే. జీవ సత్యత్వవిషయ మనంతరగ్రంథమునందు చర్చింపబడునుగాన నింతట విరమించి ప్రకృత మనుసరింతము.

జగత్సత్యత్వవిషయమున ననుభవ మెట్లున్నదో గాంతము. జగత్తనగా పంచభూతములు. ఇం దాకాశము వాయ్వాదులవలె మూర్త భూతము గాదు. మూర్తభూతములు వాయువహ్నిసలిలపృథువులు. సత్యత్వవిషయమున స్పష్టముగా తెలియుట కవకాశముగలదిగావున జలవిషయము గాంతము. జలము ప్రవహణస్వభావముగలది. ఉన్నత ప్రదేశమునుండి పల్లమునకు ప్రవహించును. జలము నొకస్థితివఱకును చల్లబరచిన ఘనీభవించును. మఱల వెచ్చజేసిన నీరుగా మాఱును. ఇంకను నొకస్థితివఱకును వెచ్చజేసిన నావిరి యగును. ఆవిరి చల్లదనముచే మఱల ద్రవపదార్థమగు జలముగా మాఱును. కాని యీమూడు స్థితులయందును మూలవస్తువు నశించుటలేదు. రూపాంతరాపత్తి నందుచున్నది. పృథివీవిషయమును నింతియే. ఘటనిర్మాణము గావింపవలసినవ్యక్తి మట్టిని దెచ్చి చూర్ణీకరించి నీరు కలిపి ముద్దగా జేసి సారెయందుంచి ఘటశరావాదులను తయారుచేయుచున్నాడు. ఇష్టములేనపుడు మఱల ముద్దగా తయారుచేసినాడు. అవసరమైన మఱల నాముద్దను

మూకుడు మొదలగు వస్తువులనుగా తయారుచేయును. వస్త్వావశ్యకత లేనపుడు ముద్ద నావల పారవేయును. ఆముద్ద యెండినపిదప మఱల చూర్ణీకరించిన పొడి యగును. రూపనామములు మాఱుచున్నవిగాని మూలద్రవ్యము నశించి రూపాంతరమును పొందుటలేదు. అగ్నియును నింతియే. జలమునందున్న వైద్యుతాగ్నిని తీగెలలోనికి చేర్చి దీపములు వెలిగించుచున్నాము. జలమునందు చేర్చి స్నానాదుల కుపయోగించుచున్నాము. జలముద్వారా బియ్యమునందు చేర్చి యన్నాదులు పచనముచేసికొనుచున్నాము. అగ్నికి రూపాంతరాపత్తి లేదు. కాని ఆయావస్తువులందు జేరి యాయాపనులు నిర్వర్తించుచున్నది.

భౌతికశరీరములవిషయమును గాంచుడు. భౌతికాణువుల నాహారముగా గొని అంకురములు మహావృక్షము లగుచున్నవి. కాలము తీరిన వెనుక నీ రావిరిరూపమును, కఱ్ఱ వృధివీరూపము నందుచున్నవి. పశుపక్ష్యాదిశరీరవిషయమును నింతియే.

ఇచట నొకవిశేషమును ప్రధానముగా గమనింపవలయును. మన మేపృథివియందు నివసించుచున్నామో యాపృథివియందే మన తలిదండ్రులు, వారి తలిదండ్రులు నివసించినారు. మనశరీరము లేభూతములతో నిర్మింపబడినవో అస్మత్పూర్వతత్పూర్వులశరీరములును యాభూతములతో నిర్మింపబడినవే. ఈచర్చచే నీభూతము లనాదికాలము నుండియు నీవిధముగనే మూలద్రవ్యము నశించకుండ రూపాంతరాపత్తి నందుచున్నవని యంగీకరింపకతప్పదు. కావుననే సిద్ధాంతకర్త లందఱును భూతములకు నాశము లేదని ప్రతిపాదించినారు. పాశ్చాత్య సిద్ధాంతమునందును Matter is indestructible = పదార్థమునకు నాశము లేదని సిద్ధాంతీకరించినారు. ఈవిషయము గీతలయందును

నాఽసతో విద్యతే భావో నాఽభావో విద్యతే సతః
ఉభయో రపి దృష్టోంత స్త్వనయో స్తత్త్వదర్శిభిః

అను శ్లోకముచే ప్రతిపాదింపబడినది. కావున భూతము లనగా జగత్తు నాశము లేనిదనియును, నీకారణముచే త్రికాలాబాధ్యము= సత్యత్త్వ మనియును ననుభవమున తేలుచున్నది.

మిథ్యావాదము

ఇక జగత్తు మిథ్య యనువారిసంప్రదాయము గాంతము. మిథ్య యనగా త్రికాలబాధ్యము అనగా మూడుకాలములందును లేదని వారి నిర్వచనము. జగత్తు భూతకాలమున లేదు, వర్తమానకాలమున లేదు, కావున భవిష్యత్కాలమున నుండదు. ఇది వారి సిద్ధాంతము.

భూతవర్తమానకాలములవిషయము చర్చించిన భవిష్యత్కాలము గతార్థమే. ప్రత్యక్షముగాన వర్తమానకాలవిషయము గాంతము. వర్తమానకాల మనగా ప్రస్తుతము మనము జీవించుచున్నకాలము. జగత్సత్యత్వవాదుల సిద్ధాంతముప్రకారము భోగసాధనములగు వారి శరీరములును, భోగ్యములగు నాహారాదిపదార్థములును సత్యములే. ఇయ్యవి వారిసిద్ధాంతముప్రకారము అంతకు పూర్వమునుండియును నున్నవే. ఈవిషయము వారితలిదండ్రుల శరీరములను గాంచిననే తెలియును. వారితలిదండ్రుల నడిగిన వారు తమతలిదండ్రుల శరీరవిషయమును, అప్పటియాహారపదార్థములవిషయమును యథాతథముగ చెప్పుదురు. ఈకాలములోమాత్ర ముండి యంతకుపూర్వము లేవనుట దుర్వాద మగును.

మిథ్యాత్వవాదులకు సత్యత్వవాదులవలె భోగసాధనమగు శరీరములు లేవా? భోగ్యపదార్థజాతము ననుభవించిగదా వారు జీవించునది? భోగసాధనమగు శరీరమును, భోగ్యమగు పదార్థజాతమును జగత్తునకు సంబంధించినవియేగదా? ఈజగత్తేనా వారిసిద్ధాంతముప్రకారము మిథ్య? ఇదియేనా మూడుకాలములందును లేనిది?

వాదమున కంగీకరింతము. జగత్తుయొక్క భాగములగు శరీరమును, తత్పోషణమున కావశ్యకములగు పదార్థజాతమును మూడు కాలములందును లేనివనియే యంగీకరింపవలయును. అధిష్ఠానమగు శరీరము లేదు. జీవునకు కర్తృత్వము లేదు. ఈ లేకపోవుట యెంతవఱకు? ఏమియును లేదు—వాక్కు లేదు, అధ్యయనము లేదు, చివరకు జగత్తు మిథ్య యనుట లేదు, సంప్రదాయము లేదు, సిద్ధాంతములేదు. ప్రవక్త లేదు. ఆతనికి నామకరణము లేదు — ఇంతకన్న మూలచ్ఛేదమునకు మార్గాంతర మేమి కావలయును? జననము లేదు, మరణము లేదు, మోక్షము లేదు, శబ్దరాశియగు వేదము లేదు. తత్ప్రతిపాద్యతత్త్వమగు నీశ్వరుడు, కాదు వారిసంప్రదాయమున బ్రహ్మ కాబోలు, ఆ తత్త్వమును లేదు. అయినను, ఒకవేళ నున్నను నాతత్త్వముయొక్క యావశ్యకత యెవరికి? మూలోచ్ఛేదకమగు నీవాదమున కొకయస్తిత్వము నంగీకరించి కాలము వ్యర్థము చేయుటకంటె సత్యపదార్థాన్వేషణము గావింతము.

జగత్తు - ప్రామాణికవాదము

ప్రామాణికవాదమున జగత్సత్యత్వమునకుగల ప్రతిపత్తి యేమో గాంతము. ఉపనిషత్తులలో మొదటిదగు నీశావాస్యమునందలి ప్రథమ మంత్రమున జగత్ప్రస్తావము గావింపబడినది.

ఈశావాస్య మిదగ్ం సర్వం య త్కించ జగత్యాం జగత్
తేన త్యక్తేన భుంజీథాః మా గృధః కస్యస్వి ద్ధనమ్

మంత్రార్థము:- ఇదమ్ = ఈపరిదృశ్యమానమగు, సర్వమ్ = సమస్తమును, ఈశావాస్యమ్ = ఈశ్వరున కావాసభూతమైనది. జగత్యామ్=లోకమునందు, యత్ =ఏ, జగత్ =పదార్థజాతము గలదో, తదపి ఈశావాస్య మేవ=అదియును నీశావాస్యమే. తేన=ఆయీశ్వరునిచేత, త్యక్తేన = అనుగ్రహపూర్వకముగ నీయబడినదానిని,

భుంజీథాః = అనుభవింపుము. కస్యస్విత్ = ఎవనియొక్కయు, ధనమ్ = ధనమును, మా గృధః = ఆశింపకుము.

ఈమంత్రమునం దీశశబ్దముచేత నీశ్వరుడును, జగతీజగచ్ఛబ్దముల చేత జగత్తును అను రెండు తత్త్వములు ప్రతిపాదింపబడినవి. భుంజీథాః మా గృధః అను క్రియాపదములచే కర్తయగు ముముక్షువు సూచింపబడినాడు. ఈశావాస్య మీావిధముగ మొదటిమంత్రమునందే త్రితత్త్వసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించినది ఇంకొక విశేషము. ఈశావాస్యమును ముముక్షువు నుద్దేశించి యాతనియనుభవమును పురస్కరించికొనియే విషయజ్ఞానము నుత్పాదించినది. ఈవిషయము ఇదం సర్వాం, యత్కించ జగత్యాం జగత్ అనుపదములచేత సూచింపబడుచున్నది.

ఇదం సర్వమ్ అనుపదముల కీదృశ్యమానమగు సమస్త మని యర్థము. ఇదమ్ అనునది యెదుటనున్న వస్తువును నిర్దేశించి వస్తుజ్ఞానము కలిగించుటలో ప్రయోగింపబడు సర్వనామము. కావున నిట్టి సర్వనామములకు నిర్దేశకసర్వనామములని వ్యవహారము. పరిదృశ్యమాన మనగా చూపుప్రసరించునంతవఱకు నున్న పదార్థజాత మని యర్థము. చూపు ప్రసరించునంతవఱకునున్న పదార్థజాతమే యావజ్జగత్తు కాదను నుద్దేశముతోడనే యత్కించ జగత్యాం జగత్ అనువాక్యము ప్రతిపాదింపబడినది. ఈవాక్యమున కర్థము ఇదం సర్వమ్ అనుపదములచే నిర్దేశింపబడిన చూపుమేఱవఱకున్న పదార్థజాతమే గాక తద్బహిర్భూతమగునదియును నున్నదని. ఈరెండువిధములైన దంతయును నీశావాస్యమని ఫలితార్థము.

జగదీశ్వరసంబంధము - వైశిష్ట్యవాదము

పిండియందు నీ రున్నట్లు, అయోగోళమునం దగ్ని యున్నట్లు, సాముద్రజలమునందు లవణ మున్నట్లు జగత్తునం దంతటను నీశ్వరుడు వ్యాపించియున్నాడు. జగత్తునం దీశ్వరుడు ప్రతిపరమాణువునందును

సాముద్రజలపరమాణువులందు లవణమువలె వ్యాపించియున్నాడు. ఇయ్యది యే జగదీశ్వరులకుగల సంబంధము. ఈవిషయము బృహదారణ్యకమున నంతర్యామిబ్రాహ్మణమున స్పష్టముగా వివరింపబడినది. ఈవిషయ మస్మృతశబ్దార్థము – బృహదారణ్యకము అనుశీర్షికయందు విపులీకరింపబడుటచే నిట సంగ్రహింపబడినది. కాని మిథ్యావాదులు ప్రతిపాదించినట్లు పరమేశ్వరుడు రజ్జువునందు సర్పమువలె, మరుమరీచికలయందు జలమువలె వ్యాపించియుండలేదు.

మాయాం తు ప్రకృతిం విన్ద్యా న్మాయినం తు మహేశ్వరమ్
తస్యావయవభూతై స్తు వ్యాప్తం సర్వ మిదం జగత్

శ్వేతాశ్వతరము

మాయ యనగా ప్రకృతి. మహేశ్వరుడు మాయి. ఆపరమేశ్వరుని యవయవభూతులైన జీవులచే నీప్రకృతి వ్యాప్తమైయున్నదని మంత్రార్థము. సముద్రమునందు జలజంతువులవలె మాయాశబ్దవాచ్యమగు ప్రకృతియందు జీవులు వ్యాపించియున్నారు. జీవజగత్సంబంధము సముద్రయాదస్సంబంధమువంటిది.

సముద్రము యాదోవిశిష్టమైనట్లు మహేశ్వరుడు మాయావిశిష్టుడు. మాయామహేశ్వరుల సంబంధము సముద్రయాదస్సంబంధమువంటిది. సముద్రము జలజంతువులకన్న భిన్నమైనట్లు మహేశ్వరుడు మాయకన్న భిన్నుడు. మాయామహేశ్వరులసంబంధము స్వస్వామిభావసంబంధము. ఈసంబంధము మాయిశబ్దమందలి మత్వర్థీయ ఇనిప్రత్యయముచే సూచింపబడుచున్నది. ధనముగలవాడు ధని, మాయగలవాడు మాయి. ధనధనుల యస్తిత్వము సమానమైననే యాధనముచే వ్యక్తి ధని యని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు. వ్యక్తితో సమానమైన యస్తిత్వములేని, స్వామ్యములేని ధనముచేత వ్యక్తి ధని కాడుగదా? కోశాగారములో నున్న ధనముచే వ్యక్తి ధని కాడుగదా? కారణము ధనమునందు స్వామ్యము లేకపోవుటయే. సమానాస్తిత్వముగలదైనను స్వామ్యము

లేని ధనముచేత వ్యక్తిని ధని యనుటకు వీలు లేనప్పుడు త్రికాలబాధ్యమైన, త్రికాలములందును నస్తిత్వములేని ధనముచేత వ్యక్తి ధని యగుట కేమాత్రమును నవకాశము లేదని వేర చెప్ప బనిలేదు. అటులే మాయయును పరమేశ్వరునితో సమానమైన యస్తిత్వము గల్గినదైననే అట్టిమాయచేత పరమేశ్వరుడు మాయి యగును. కాని త్రికాలబాధ్యమైన, రజ్జువునందు సర్పమువలె మూడుకాలములందును నస్తిత్వములేని మాయచేత పరమేశ్వరుడు మాయి కాడు. ఇనిప్రత్యయము భాష యందు సమానాస్తిత్వముగలిగి స్వస్వామిభావసంబంధమున్న వస్తువుల విషయముననే ప్రయోగింపబడుచున్నది. అన్యదీయవస్తువులచేతను, లేనివస్తువులచేతను, వ్యక్తి గృహిగాని, ధనిగాని యగుట కవకాశము లేదు. కావున మాయయును పరమేశ్వరునితో సమానమైన యస్తిత్వము గలదియు, సత్యమును నగుచున్నదని తేలుచున్నది.

జగత్తు - పరిమాణస్థితులు

బ్రహ్మై వేద మమృతం పురస్తాత్ బ్రహ్మ పశ్చాత్
బ్రహ్మ దక్షిణత శ్చోత్తరేణ
అధ శ్చోర్ధ్వం చ ప్రసృతం
బ్రహ్మై వేదం విశ్వ మిదం వరిష్ఠమ్

జగత్తున కన్నిపార్శ్వములందును – తూర్పు, పడమర, దక్షిణము ఉత్తరము, క్రింద, పైన అను నాలుపార్శ్వములందును నీశ్వరుడు వ్యాపించి యున్నాడు. ఈవిశ్వమంతయును బ్రహ్మమే అని యీముండకమంత్రము ప్రతిపాదించుచున్నది. జగత్తు అన్ని వైపులను పరమేశ్వరునిచే నావరింపబడి మాతృగర్భమున శిశువువలె సురక్షితముగా నున్నదని మంత్ర పరమార్థము.

శిశువు లేనిచో మాతను గర్భిణి యనము. శిశుమాతల యస్తిత్వము సమానమైనదని యంగీకరించిననే మాత గర్భిణి యగును. లేనిచో మాతృగర్భిణీశబ్దము లనర్థములే యగును. లేని గర్భము నుద్భావించి

వంధ్యను గర్భిణి యనముగదా? అటులే మిథ్యాజగత్తు నుచ్చాభవించి విశ్వము నావరించి యీశ్వరు డున్నాడని ప్రతిపాదించుట పరిహాసావహము గాక మ తేమగును? కావున ముండకమును విశ్వబ్రహ్మలయస్తిత్వము సమానమని ప్రతిపాదించుచు జగత్సత్యత్వవాదమును సిద్ధాంతీకరించుచున్నదని తేలుచున్నది.

పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని త్రిపా ద స్యామృతం దివి

విశ్వమంతయు నొకపాదము, మూడుపాదము లీశ్వరుడు అని యీ మంత్రము ప్రతిపాదించుచున్నది. ముండకశ్రుతిప్రకారము విశ్వము పరమేశ్వరగర్భమున మాతృగర్భమున శిశువువలె నున్నది. మూడుపాదములగు పరమేశ్వరునిగర్భమున నున్న ఏకపాత్తగు విశ్వము మిథ్యావాదుల సిద్ధాంతప్రకారము మిథ్య యనవలయును. వస్తువునందలి నాల్గుపాదములును నన్నివిషయములందును సమానము లనునది లోకానుభవము. రూపాయికి నాలుగుపావులాలైనపుడు వానివిలువ సమానమేగదా?

శివాద్వైతము

ఇప్పటివఱకును జీవేశ్వరజగత్తులసంబంధము చర్చింపబడినది. ఇక నద్వైతశబ్దార్థవిషయము గాంతము. ఈశబ్దము మాండూక్యోపనిషత్తు నందు

ప్రపంచోపరమం శాంతం శివ మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే

అనుమంత్రమున గన్పించుచున్నది. ఇందు ప్రపంచోపరమమ్, శాంతమ్, శివమ్, అద్వైతమ్, చతుర్థమ్ అను నైదు ద్వితీయాంతములును, మన్యంతే యను క్రియయు నున్నవి. మన్యంతే అనుక్రియకు తలంచుచున్నారని యర్థము. కాని మంత్రమునందు కర్తృపదము లేదు. ఉపనిషత్తులు ముముక్షువులకు విషయపరిజ్ఞానమునకై యుద్దేశింపబడినవిగాన ముముక్షువులు కర్త యని యంగీకరింపకతప్పదు. ముముక్షవః మన్యంతే = ముముక్షువులు తలంచుచున్నారు. ఏ మని?

మన అవబోధనే యనుధాతువు సకర్మకముగాన ద్వితీయావిభ క్త్యంతపదము నాకాంక్షించును. మంత్రమునందు ప్రపంచోపరమం శాంతం శివ మద్వైతం చతుర్థమ్ అను నైదు ద్వితీయాంతపదము లున్నవి. ఇం దొకటి విశేష్యమును, మిగిలినవి విశేషణములును కావల యును. పదములయర్థము వివరింపబడినగాని యేది విశేష్యమో, యేవి విశేషణములో తెలియదు.

ప్రపంచోపరమమ్ :— ప్రపంచస్య విశ్వస్య ఉపరమః ఉపరమణం యస్మిన్ తం ప్రపంచోపరమమ్ = విశ్వముయొక్క ఉపరమిం చుటతో కూడికొనిన

శాంతమ్ :— శాంతం విరతవ్యాపారమ్, నిస్తరంగసముద్ర మివ స్థితమ్ ఏవిధమైనవ్యాపారము లేక నిస్తరంగసముద్రమువలె నున్న

శివమ్ :— మంగళస్వరూపుడైన, మంగళకరుడైన, శివుని (ఈపదమునకు మూడు అర్థములున్నవి)

అద్వైతమ్ :— ద్వే జీవజగతీ ఇతే లయంగతే యస్మిన్ సః ద్వీతః స్వార్థవృద్ధ్యా ద్వీత ఏవ ద్వైతః న విద్యతే ద్వైతః యస్మాత్ సః అద్వైతః = జీవజగత్తులను తనలో నిముడ్చుకొని యద్వి తీయతత్త్వమైన

చతుర్థమ్ :— నాల్గవ, మూడుతత్త్వములతరువాతిదైన

ఇప్పటివఱకును పదముల యర్థమును వివరించినాము. ఇక నీయైదింటిలో విశేష్యపద మేదియో గాంతము. ఇందు శివశబ్దముదక్క మిగిలినవానిలో విశేష్యము గాదగిన పదము లేదు. శివపదము విశే ష్యము గావచ్చును, విశేషణము గావచ్చును. విశేష్య మైనపుడు

శంభు రీశః పశుపతిః శివః శూలీ మహేశ్వరః

అను నమరకోశవాక్యమువలన శివశబ్దము శంభుని బోధించును. కావున మిగిలినవిశేషణము లన్నియును శంభుని యాయాలక్షణములను ప్రతిపా దించును. ఇక సమన్వయవిషయము గాంతము.

ముముక్షవః శివం మన్యంతే యని ప్రధానవాక్యము. ముముక్షువులు శివుని తలంచుచున్నారని వాక్యార్థము. ఏ మని? ప్రపంచోపరమమ్ = విశ్వముయొక్క ఉపరమణమున కధిష్ఠానమైనవాడని, శాంతమ్=సంహారకాలముగాన తదంతమునందు నిస్తరంగసముద్రమువలె నున్నవాడని, అద్వైతమ్ = సంహారముకాలముగాన కూర్మమంగములనువలె జీవజగత్తులను తనలో లీనముచేసికొనినవాడని, చతుర్థమ్ = నాల్గవవాడని, రుద్రమహేశ్వరసదాశివులకన్న పరుడని శివుని తలంచుచున్నారని వాక్యముయొక్క వివరణార్థము.

ఈమంత్రమునందు మహాప్రళయకాలస్థితి వర్ణింపబడినది. ఈస్థితి శ్వేతాశ్వతరమునందును వర్ణింపబడినది.

యదా తమ స్తన్న దివా న రాత్రి
ర్న స న్న చాస చ్ఛివ ఏవ కేవలః
త దక్షరం త త్సవితు ర్వరేణియం
ప్రజ్ఞా చ తస్మా త్ప్రసృతా పురాణీ

శ్వేతాశ్వతరమునందు మహాప్రళయకాలమున దివారాత్రివిభాగమును, సదసద్విభాగమును లే దనియును నాకాలమున శివు డొకడుమాత్రమే విరాజిల్లుచున్నా డనియును వర్ణింపబడినది. ఇక నీమాండూక్యమంత్రమునందో ప్రపంచముయొక్క ఉపరమణము జరిగిన దనియును, తత్కర్తయగు శివుడు జీవజగత్తులను తనలో లీనముచేసికొనినా డనియును, ఆతడు రుద్రమహేశ్వరసదాశివులకన్న పరు డనియును వర్ణింపబడినది.

ప్రకృతికి సృష్టిస్థితి యనియును, సంహారస్థితి యనియును రెండు స్థితు లున్నవి. సంహారస్థితి జగచ్ఛబ్దముచేతను, సృష్టిస్థితి ప్రపంచశబ్దముచేతను సూచింపబడుచున్నవి. భూతములకు వినియోగస్థితి సృష్టిస్థితి. తద్భిన్నస్థితి సంహారస్థితి. మృత్తునకు వినియోగస్థితి ఘటాదిరూపమున నేర్పడుచున్నది. మృత్తున కిదియే వినియోగస్థితి. మృత్తున కేవిధమైన వినియోగమును లేనిస్థితి మృత్ స్థితియే. వినియోగస్థితి ప్రపంచశబ్ద

ముచే సూచింపబడుచున్నది. ప్రపంచ మనగా విస్తరించుట యని యర్థము. మృత్తునకు ప్రపంచరూపము ఘటాదికము. మృత్తు ఘటాది రూపనిర్మాణము నందినగాని వినియోగస్థితి నందజాలదు. మృత్తునకు స్వస్థితియే సంహారస్థితి. ప్రపంచోపరమణ మనగా భూతములకు విని యోగస్థితి పోయి స్వస్థితి వచ్చుటద్వారా వినియోగాభావస్థితి యని యర్థము. ప్రపంచోపరమ మనగా భూతముల కాస్థితి కలిగించినవా డని యర్థము.

చతుర్థ మనగా నాల్గవవా డని యర్థము. అయిన మిగిలిన మూవు రెవరు? అను ప్రశ్న యుపస్థిత మగుచున్నది.

చతుర్థశబ్దార్థము

తస్మా ద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశః సంభూతః
ఆకాశా ద్వాయుః వాయో రగ్నిః, అగ్నే రాపః అద్భ్యః పృథివీ

పరమేశ్వరునినుండి యాకాశము, ఆకాశమునుండి వాయువును, వాయువునుండి యగ్నియును, అగ్నినుండి జలమును, జలమునుండి పృథి వియును జనించినవని మంత్రార్థము. పరమేశ్వరుడు చేతనుడు. భూత ములు జడములు. చేతనునుండి జడోత్పత్తి యసంభవముగదా యన్న విచారింతము. ఈమంత్రమునందలి యాకాశాదిశబ్దములు భూతాకాశాది పరములు గావు. ఈవిషయము

సదాశివః శబ్దమూర్తిః స్పర్శమూర్తి స్తథేశ్వరః
రుద్ర స్తేజోమయః సాక్షా ద్రసమూర్తి ర్జనార్దనః
గంధమూర్తి శ్చతుర్వక్త్ర ఇత్యేతాః పంచమూర్తయః

అను శివపురాణవాయవీయసంహితయందలి శ్లోకములచే ప్రతి పాదింపబడినది. ఆకాశ మనగా నాకాశభూతాధిపతియగు సదాశివు డనియును, వాయుశబ్దమునకు తదధిపతి మహేశ్వరు డనియును, అగ్ని శబ్దమునకు తదధిపతి రుద్రు డనియును, అప్ఛబ్దమునకు తదధిపతి నారా యణు డనియును, పృథివీశబ్దమునకు తదధిపతి బ్రహ్మ యనియును

నర్థము. శివునినుండి సదాశివుడును, సదాశివునినుండి మహేశ్వరుడును,
మహేశ్వరునినుండి రుద్రుడును, రుద్రునుండి నారాయణుడును, నారాయ
ణునినుండి బ్రహ్మయును జన్మించినారని మంత్రార్థము. కూటస్థుడు
శివుడు. సదాశివమహేశ్వరరుద్రవిష్ణుబ్రహ్మలు వంశక్రమము. కావున
చతుర్థు డనగా రుద్రమహేశ్వరసదాశివులకన్న పరు డని యర్థము.

ప్రపంచోపరమమను ముండకమంత్రము మహాప్రళయస్థితిని వర్ణిం
చుచున్నది. కావున సదాశివప్రళయ మైనదని యర్థము. సదాశివాదు
లును జీవులే. కావుననే శ్వేతాశ్వతరమునందలి సన్నిషేధము సదాశివ
పరమని యంగీకరింపక తప్పదు. అసన్నిషేధముచే భూతములు వినియో
గావస్థయందు లేవని సూచింపబడుచున్నది. ఈవిషయము మాండూక్య
మంత్రమునందు స్పష్టముగా ప్రతిపాదింపబడినది.

అద్వైతశబ్దార్థము

అద్వైతశబ్దార్థవిషయము గాంతము. అద్వైతశబ్దమునకు జీవజగ
త్తులను తనలో నిముడ్చుకొనిన తత్త్వమర్థమని వివరించినాము. ప్రపం
చోపరమశబ్దము భూతములకు మహాప్రళయకాలమున వినియోగావస్థ
లేదని సూచించుననియును వివరించినాము. కాని యాస్థితియందున్న
భూతము లెచట నున్నవి? ఈవిషయము నద్వైతశబ్దము వివరించు
చున్నది. ద్విశబ్దమునకు రెం డని యర్థము. ఏ రెండైనను గావచ్చును.
అవి జీవజగత్తులని నిర్ణయించుట యెట్లు?

ఈవిషయమును ప్రపంచోపరమశబ్దము సూచించుచున్నది. ప్రపం
చోపరమణ మనగా విస్తరణాభావము. విస్తరణ మనగా భూతములకు
వినియోగావస్థ. వినియోగావస్థ వినియోక్త నపేక్షించును. వినియోక్త
జీవుడు. జీవుడు వినియోక్త యగుటకు శరీరసంబంధము కావలయును.
కావున విస్తరణాభావ మనగా జీవులకు శరీరసంబంధము లేనిస్థితి యని
యర్థము. అనగా భూతములు స్వస్థితియందును, జీవులు శరీరరహితస్థితి
యందును నున్న స్థితియని భావము. కావున ద్వై అనగా జీవుడును, జగ

త్తును నని ప్రాకరణికార్థమని తేలుచున్నది. ద్వే = జీవజగత్తులు, యస్మిన్ =ఏతత్త్వమునందు, ఇతే = లయముపొందినవో ఆతత్త్వము ద్వీతశబ్దముచే ప్రతిపాదింపబడుచున్నది. స్వార్థవృద్ధిచే ద్వీతశబ్దమే ద్వైత మగుచున్నది.

ఇక నద్వైతశబ్దమునందలి నఞ్ ప్రయోజన మేమో గాంతము.

తత్సాదృశ్య మభావ శ్చ తద్భిన్నత్వం తదల్పతా
అప్రాశస్త్యం విరోధశ్చ నఞర్థాః షట్ప్రకీర్తితాః

సాదృశ్యము, అభావము, భిన్నత్వము, అల్పత్వము, అప్రాశస్త్యము, విరోధము అనునార్థములు వ్యాకరణశాస్త్రమునందు ప్రతిపాదింపబడినవి. కానియీయర్థములం దేదియును ప్రకరణోపయోగి గాదు. కాని ధర్మశాస్త్రములందు సర్వోత్తమార్థమునందు నఞ్ ప్రయోగము గాన్పించుచున్నది. భస్మస్నాన మనుత్తమమ్ అనువాక్య మీయర్థమునం దుదాహరణముగా గాన్పించుచున్నది. న విద్యతే ఉత్తమం యస్మాత్ తత్ అనుత్తమమ్ అని యీయర్థమునందు విగ్రహము. న విద్యతే ద్వైతః యస్మాత్ సః అద్వైతః అని అద్వైతశబ్దవిగ్రహము. అనగా జీవజగత్తులను తనలో నిముడ్చుకొనిన తత్త్వ మిది యొకటియే యని పర్యవసించుచున్నది. 'ప్రపంచోపశమః శివోఽద్వైతః' అను మాండూక్యోపనిషత్తునందలి యనంతరవాక్యము అద్వైతశబ్దము పుంలింగ మని ప్రతిపాదించుచున్నది.

ఇప్పటివఱకును నద్వైతశబ్దార్థము వివరించినాము. ఇక శివాద్వైతశబ్దవిషయము గాంతము. అద్వైత శ్చాసౌ శివ శ్చ శివాద్వైతః అని విగ్రహము. ఇయ్యది మయూరవ్యంసకాదులవలె విశేష్యపూర్వపద కర్మధారయసమాసము. శివాద్వైతశబ్దమునకు జీవజగత్తులను తనలో నిముడ్చుకొనిః శివు డని యర్థము. అట్టిశివునకు సంబంధించిన సంప్రదాయము శివాద్వైతసంప్రదాయము. ఇయ్యదిశైవసంప్రదాయము. కేనోపనిషత్తు శివాద్వైతసంప్రదాయమునకు సంబంధించినది.

శ్రీ పరిషత్తు

ఆంధ్రవాఙ్మయసంకలనము